Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

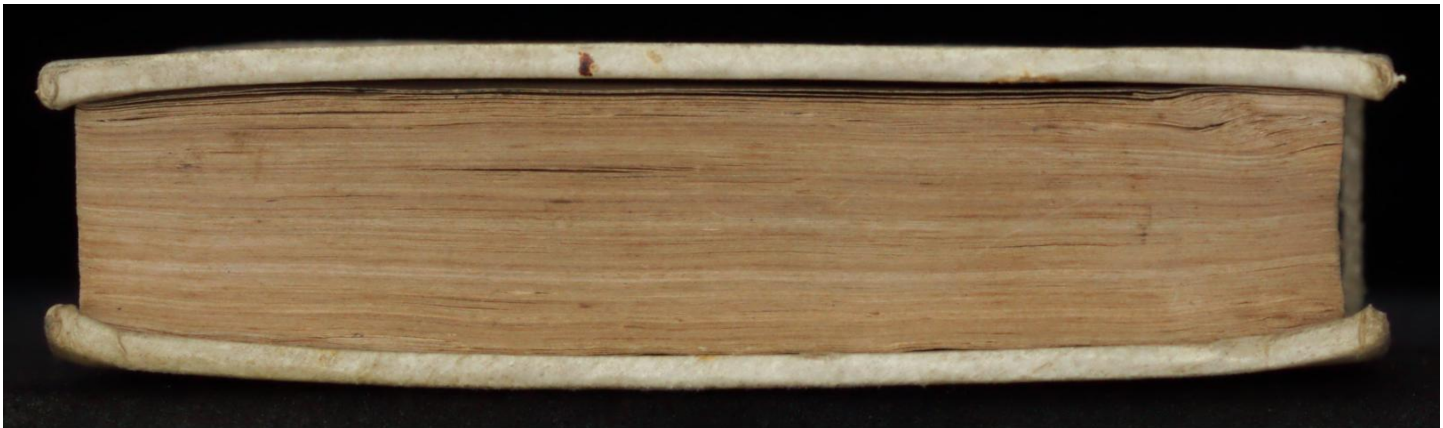
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Kw
238
M10.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Theodoricus Hagen
cler: Remis:
1837
375

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

2818

SCHOLA SALERNITANA,

SIVE

De conſervandâ Valetudine Præcepta Metrica.

AUTORE

JOANNE de MEDIOLANO

hactenus ignoti.

Cum luculentâ & ſuccinctâ Arnoldi Villanovani *in ſingula Capita Exegeſi.*

EX RECENSIONE

ZACHARIÆ SYLVII

Medici Roterodamenſis.

Cum ejuſdem Præfatione.

Nova editio, melior & aliquot Medicis opuſculis auctior.

Cum Indicibus duobus, altero Capitum, altero Rerum.

P. N. Ö. P. C.

HAGÆ-COMITUM,

Ex Officinâ ARNOLDI LEERS.

CIↃ IↃC LXXXIII.

M. K.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Magnificis, Ampliſſimis, ac Prudentiſſimis V. V. ac D. D.

JOANNI VERSYDEN,
JACOBO NAVANDER,
HUGONI du BOIS,
ADRIANO HARTMAN,

Inclytæ Roterodamenſium Reip. Coſſ.

Nec non ejuſdem Reipubl.

SENATORIBUS,

Ac Scholæ Eraſmianæ Curatoribus,

GUIL. COUVENHOVIO Viro Conſulari,
SIMON. BEAUMONT. Synd.
ANDR. BERLICOM. Secretar.
REGN. BERCKELIO Verbi Divini Miniſtro,

ZACHARIAS SYLVIUS
ſanitatem.

NON diu mihi, nec ſollicitè deliberandum fuit Ampliſſimi ac prudentiſſimi Viri, quodnam ſibi nomen operis hujus nova editio præſcribendum habe-

ret. Cùm enim ſub præſidio veſtro hæc otia literaria nobis concedantur, æquum fuit ut eorum uſus ac fructus in rationes veſtras referretur. Accipite igitur literarium hoc munuſculum, utile ſimul ac jucundum, ex optimis Medicinæ ſcriniis depromptum, veras Medicinæ delicias, ſanitatis theſaurum, *Scholam* videlicet *Salernitanam* Regibus ac Principibus olim ut & hodie gratam & acceptam, unde ſalutifera bene vivendi præcepta proficiſcuntur. Cùm verò hujuſmodi documenta, quæ vitæ diſciplinam in ſe continent, ex arte Medicâ haurienda ſint, ab iis, qui actiones ſuas ad integritatis perfectæque mentis regulam conformare laborant, evolvenda accuratéque intelligenda eſſe cenſeo. En Vobis, Viri præſtantiſſimi, obſervantiæ meæ teſtimonium. Longè quidem ampliora merebatur Virtus ac Magnanimitas veſtra: ſed accedit hoc cæteris laudibus, quod exile munus non dedignemini, nec æſtimatione, ſed affectu donantis liberalita-

tem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tem metiri conſueviſtis. Accedit etiam in laudum veſtrarum cumulum Scholarum cura, atque inſita in literas & literarum ſtudioſos animi propenſio: quæ ita in vobis elucet, ut ad hanc virtutem nati eſſe videamini. Huc enim veſtra conſilia tendunt, huc cogitationes omnes, ut ſub auſpiciis veſtris floreant amœniores muſæ; non ornamenta ſolum reipublicæ, ſed auxilia & fulcra permanſura, donec in terris erunt cultores ſapientiæ atque eruditionis. Ex hac palæſtra Athletæ prodeunt, qui pro Repub. certant. In hac alios infula, alios purpura exſpectat. Formantur ac cuduntur in hac officinâ, qui templo proſunt, qui foro, qui curiæ, quæ quo præſtantiora, eo digniores veſtræ curæ ſunt. Majus enim eruditionem promovere eſt, quam habere, in aliis fovere, quam in ſe admirari. Inſigne hujus rei monimentum exhibetis, dum imaginem magni illius Eraſmi, cujus incunabula urbs veſtrâ jactat, in æternam ejus memoriam, in foro ſpectandam col-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

locaſtis. Quam cùm intuemur, vehementiſſimè nobis animus accenditur, ac ea flamma in pectore creſcit, quæ vix ſedari poteſt. Vivet ille, quem totus terrarum orbis jam non capit. Vivet & cum eo Urbs hæc Veſtra, quam nomine ſuo æternum inſignivit. Vos Viri magni, ut maneat apud Vos tanti viri memoria, quod glorioſum eſt, Scholæ Eraſmianæ, non tantum fundamenta poſuiſtis, ſed & quod Vobis laudabile eſt, auxiſtis & exornaſtis. Quapropter, Viri Roterodamenſes, Rectores prudentiſſimi, à Deo Opt. Max. precor, ut Roterodamum in perpetuum opibus firma, copiis locuples, gloriâ ampla, virtute honeſta, pietate præcipuè inſignis, Religionéque ſancta ac beata ſit. In quo voto deſino, & Vos Viri magni longum vivere ac valere Vobis & Reipublicæ opto.

Roterodami, Sexto Idus Novembris, 1648.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ZACHARIÆ SYLVII

PRÆFATIO IN Scholam Salernitanam.

LAUS SANITATIS.

CAPUT. I.

Quotieſcunque arcana illa Naturæ *in homine extra hominem, in toto hoc Univerſo impenſius apud me volvo, non poſſum non admirari, Medicæque facultatis dignitatem, uſum, neceſſitatem. Etenim ſi dare vitam, proprium munus Dei eſt, certè datam tueri, & jam oppreſſam pene reſtaurare, aut fugientem retinere, quod Medicorum eſt, Deo proximum fateamur oportet, & ſi quicquam certè in Medico locum habere Græcum illud:* Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον, *Homo homini Deus. Neque enim corporis tantum, quæ vilior hominis pars eſt, curam gerit, ſed & animi, imo & animæ. Quæ quia in hoc corporis tugurio, labem ſæpe trahit à ſitu, non alia certior atque efficacior ejus curandæ ratio, quam ſi corporis morbis occurratur tempeſtive. Qui ut animæ vigorem non rarò aut impediunt, aut etiam exſtinguunt; ita iis liberata, aliſque fidei ſubnixa, ad cœlum, tanquam ad originis ſuæ ſedem libero volatu contendit. Accedit, quod quicquid in homine eximium eſt, artes,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſcientiæ, diſciplinæ, quicquid in eo virtutis, aut eruditionis, id omne nobili huic facultati nos debere, quis non videt? quatenus id ſervat, ſine quo ne reliqua quidem queant conſiſtere. Quid enim hæc vita, ſi perpetuis conflictetur morbis? Certè vivere dici non poſſunt, qui mortuam hic vitam trahunt.

Detractâ ſanitate, quid poteſt in hac vitâ eſſe gratum & jucundum? Vivere non eſt, ſed valere vita. *Sed fingite, ſi placet, Crœſo, non Cyri, ſed morbi tyrannide oppreſſo, Deum ſanitatis aut opulentiæ liberam dediſſe optionem, cui dubium eſt eum bona fortunæ cum ſummo corporis bono facile permutaturum? Non mirum eſt igitur ſi Majores noſtri in publicis conviviis decantarent:* O ſanitas tu hominibus maximum bonum!

Græci reſpicientes magna dona & dignitatem ſanitatis, poſuerunt eam in numero Dearum, atque unus eorum nomine Critias *eam eſſe dicebat acceptiſſimam hominibus inter omnes Deos. In Sycaoniâ olim ſimulacrum ſanitatis magno afficiebatur honore, ubi fœminæ capillos ſuos diſſecabant, & huic Deæ offerebant. Comperimus etiam è ſcriptis Græcorum, quod in ſuis conviviis poſt manuum lotionem, continuò ſibi mutuò hauſtum ſanitatis propinarent, quod inſigniter imitamur magno ſcypho, quem idcirco* Sanitatem *ſive* Santé *nominamus, in alterius ſanitatem; & ſæpius in noſtram inſalubritatem ebibimus. Alii inter Ethnicos, quamvis ſanitatem non adoraverint pro Deâ: tamen ejus dignitatem & neceſſitatem ſatis ſignificavere. Cùm Phyrrhus magnus Epiri* Rex *Diis ſacrificaret, non*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſolebat petere plura regna, victoriam ſuper inimicis, honorem, pecuniam, divitias, aliaque, quibus fere inhiant mortales: ſed ſanitatem ſolummodo petebat, ac ſi eâ partâ, cætera quidem eſſent ſecutura. Regi Antiocho, cùm adverſus Galatas cum Exercitu tenderet, videbatur Alexander in ſomno, adeſſe ac monere, ut ante prœlium cum hoſte, ſanitatem pro ſymbolo daret: quod ſecutus, magnam victoriam ſuper hoſtibus conſecutus eſt. Sapiens Philoſophus Pythagoras non ſolebat aliis ſalutationibus in epiſtolis ſuis ad amicos uti, niſi Vale. *Quod etiam poſtea diſcipuli ejus ſecuti ſunt, utpote quo animo & corpori nihil præſtantius, & in quo omnis noſtra ſalus temporaria ſita eſt. Imò ſignum, quo inter ſeſe utebantur, nominabant Hygieia, id eſt Sanitatem, & tribus circulis inter ſe nexis id exprimebant, & certè ſine ſanitate nuſquam perfectum gaudium eſſe poterit. Nam etiamſi fortuna è pleno ſinu omnia ſua dona liberaliter in nos effunderet, ac ſola ſanitas deeſſet, à reliquis nullus uſus verus nec delectatio ulla procederet. Quomodo delectabit aliquem menſa plena deliciarum, qui laborat infirmo & faſtidienti ſtomacho? Quid juvant decumbenti arcæ pecuniarum plenæ? optimè canit Poëta Horatius:*

Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.
Quò mihi fortunas, ſi non conceditur uſus.
---------- Valeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.

In pretio igitur habeamus ſanitatem, ac ſerio cogitemus nos nihil in orbe pretioſius poſſidere, hoc occulto Theſauro, ejuſque doctrinam. Hæc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

enim una, ut ait Hippocrates, ab ortu primo ægra corpora parte doloris levat, & feſtinantia ad mortem ſalubri victus lege remoratur. Hæc Galenum ab incunabulis valetudinis vitio *laborantem ad longum ſenectutem abſque ullo corporis tædio tranſmiſit. Eadem ars ſalutari victus ratione Socratem à peſte, quæ frequenter Athenas depopulabatur, immunem ſemper & illæſum ſervavit. Hac arte* Salvator mundi *ipſe, Diſciplinarum omnium & Autor & Princeps uſus eſt, Medicum ſe profeſſus, dum de ſe loquens negat opus eſſe Medico iis, qui bene habeant, dum ſputum terræ mtxtum illinit oculis cæci. Quid quod idem hac potiſſimum commendatione, cùm adhuc orbi eſſet ignotus, ſe paulatim in animos atque affectus hominum inſinuavit.* Paulus *ille Magnus dum* Timotheo *ſuo modicum vini præſcribit uſum, ad fulciendam ſtomachi imbecillitatem, nonne palam Medici partibus utitur? Sed quid mirum in Apoſtolo, cùm* Raphaël *Angelus,* Tobiæ *cæcitati medicans, hinc nomen etiam invenerit apud arcanarum rerum ſtudioſos?* O *cœleſtem veréque ſacram diſciplinam, cujus cognomento divinæ illæ mentes inſigniuntur. Inter mortales alii alias artes vel diſcunt vel profitentur, hanc unam oportebat ab omnibus diſci, quæ nulli non eſt neceſſaria. Siquidem ſine ſanitate nemo officium bene fecerit. Itaque præcepta ejus magni faciamus, ac ſervemus: Sic enim certam vitæ rationem ſequentibus pericula & ægritudines minus accident.* Galenus lib. 5. de ſanitate tuen. *gloriatur ſe iis, qui prius aſſiduis premebantur, morbis ea ſanitatis præcepta tradidiſſe: quibus cùm paruiſſent prorſus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

morbi expertes multis annis permanſerunt. Addit præterea, ſe quidem ex laſſitudine aliquando febricitaſſe, ſed nullum præterea morbum per multos annos expertum. Quin étiam, *inquit*, percuſſis certis corporis partibus, unde alii inflammationibus bubonibuſque contractis febricitarunt, nunquam phlegmonem bubonemve ſenſi, nec febre laboravi, non aliunde certè quàm ex ſervandæ ſanitatis arte tanta commoda conſecutus. *Sapienter* Ariſtoteles probl. 38. ſect. 19. *obſervavit, Nos cùm ordinatè & laboramus & edimus, naturam vireſque noſtras, ſervare & augere, contrà verò inordinatè cùm agimus depravare naturam atque de ſuo ſtatu dimovere. Quos autem cruciatus & morbos inducat præpoſtera victus ratio copiosè ſimul & eleganter expreſſit moralis ſapientiæ Corypheus Seneca epiſt. 95. quam legere non pigeat. Senecæ veſtigia premens Horatius lib, 2. Serm. Sat. 2. cecinit.*

Accipe nunc victus tenuis quæ, quantaque, ſecum
Afferat, imprimis valeas bene; nam variæ res,
Ut noceant homini credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit, at ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Vis Medicinæ fructus confirmari aliquot exemplis eorum, qui ſane vixerunt & diu? Dabo. Pollio Romulus ſenex ille Auguſti hoſpes apud Plin. libr. 22. capit. 24. pit. 24. centeſimum annum excedens cùm ab Imperatore interrogaretur, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

diiſſet: reſpondit, intus mulſo, foris oleo. Marcus Cato profeſſus eſt ſe & conjugem medicinæ beneficio uſque ad longam ſenectam perduxiſſe. Cyrus apud Xenophontem eo ſermone, quem moriens habuit admodum ſenex negavit ſe unquam ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbecilliorem factam quam adoleſcentia fuiſſet. Lucius verò Mercellus poſt conſulatum Pont. Max. ita bonis viribus extremæ ætatis tempore fuiſſe narratur, ut adoleſcentiam non requireret. Senectus Georgiæ Leontini produci in adagium ſolet de optimâ nec annis exolutâ: cùm verò ab eo quæreretur, quomodo annum tetigiſſet octavum ſupra centeſimum reſpondiſſe dicitur, quod voluptatis cauſâ nil ſibi unquam permiſiſſet facere. Herodicus Medicus teſte Platone omnium infirmiſſimus ſui temporis, artis Medicæ operâ, ferme centeſimum annum implevit. Joannes de temporibus apud Fulgoſium 240. annos vixiſſe narratur. Plutarchus notavit, multos corpore alioqui parum firmo vitam ſolâ diligentiâ longam conſecutos. Sed paucula hæc exempla ex magno & pleno acervo deprompſiſſe ſufficiat.

Supereſt ut videamus à quibus præcipuè Ars Medica fuerit culta. Ars hæc paucorum olim hominum fuit, &, teſte Diodoro Siculo, certarum familiarum. Scribit enim libr. 1. *biblioth. nemini licuiſſe apud Ægyptios ullum in republica munus aliud, vel artem profiteri niſi à legibus definita, & à parentibus quaſi per manus tradita fuiſſet. Sic Aſclepiadarum familia Medicorum fuit, ſic propagata hæc loquendi forma.* ἰατρῶν παῖδες, *Medicorum filii, pro ipſis Medicis. Tum temporis Medico-*

dicorum penuria. At ubi ars communicata fuit, & cæpit cibus non ad tollendam, ſed ad irritandam famem quæri, & inventæ ſunt mille condituræ, quibus aviditas excitaretur, in hanc multiplicem Medicorum, quem videmus numerum, crevit.

In ortu Academiæ Salernitanæ parcior erat Medicorum numerus, ac proinde hæc præcepta concinnata ſunt ab ea, ut ſi forte Princeps Robertus Comitem Medicum perpetuum non haberet cujus conſilio uteretur, in illis præceptis deſignata ſedulo obſervaret ad ſanitatem conſervandam.

Tuta vero ac ſecura ſunt noſtra ſecula à paucitate Medicorum, tum propter Academias Medicas, quæ nullo examine ſevero, nullo ſpecimine præmiſſo, ad Lauream Doctoralem, quoſvis ignaros admittunt, tum propter Magiſtratuum indulgentiam; qui circulatores & Agyrtas Medicam artem profitentes ſuis civitatibus non expellunt, ſed graſſari ſinunt in publicam civium perniciem. Adeo ut noſtrâ ætate Pliniana increpatio nimium quam veriſſima eſt. Itaque me Hercule, *inquit*, in hac artium ſolâ evenit, ut cuicunque Medicum ſe profeſſo ſtatim credatur, cùm ſit periculum in nullo mendacio majus. Nulla præterea lex, quæ puniat inſcitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Diſcunt periculis civium, & experimenta per mortes agunt. *Sed in viam redeamus ad Scholam noſtram Salernitanam.*

CAP. II.

De antiquitate & dignitate Scholæ Salernitanæ.

NUllus Medicorum eſt, qui Carmina Scholæ Salernitanæ ore non circumferat, & omni occaſione non crepet. Hactenus tamen nemo eſt, qui ejus nobis incunabula tradiderit, & quo tempore tam egregium opus compoſitum & editum, expoſuerit. Nullus nobis primordia Scholæ Salernitanæ, *progreſſus & incrementa deſignavit, vel eorum Medicorum nomina collegit, quorum virtute & induſtria Schola tam celebris inclaruit. Ne ipſe quidem* Arnoldus Villanovanus *operis Salernitani vindex & illuſtrator quicquam de dignitate hujus Academiæ aut origine monimentis tradidit, quod tamen ejuis ſuit officium in illa præſertim opportunitate, quâ fruebatur apud eum Regem, qui Salernitanis imperabat.*

Salernum Picentinorum *civitas in ſinu maris Tyrrheni poſita ad oſtium fluminis Silari, vel à Salis, vel ab ipſo amne Silaro denominata eſt; Vetus illud à Romanis in Picentes & Lucanos, qui ſocietatem cum Hannibale inierant, munitum. A tenui principio ſenſim crevit non magis loci opportunitate, quam ſoli fœcunditate, fluminis mariſque vicinia, aëris bonitas & ſalubritas incolas allexit: retinuit vini nigri fructuumque omnium præſtantia, quorum tractus eſt ferax.* In tutta Italia non eſſere piu delitioſa citta di Salerno, ajebat Antonius Summonte Hiſtoriæ Neapolitanæ Scriptor eximius.

Hujus

Hujus verò urbis incrementum, cæpit maximè anno Chriſti 974. cùm per Bonifacium VII. Pontificem Maximum regionis totius Metropolis conſtituta eſt. In illa quidem florebant eo tempore Medicinæ ſtudia, ſed nondum Regum & Principum decretis fundata erat Academia. Monachi Caſſinenſis Monaſterii, ac præſertim Conſtantinum Monachum, qui opera ſua medica Abbati deſiderio circa annum Chriſti 1060. dedicavit, Medicinæ rudimenta in eâ civitate, cui proximus eſt mons Caſſinenſis poſuerunt, ſed nomine Academiæ non fuit donata.

Rogerius Rex primus Siciliæ & Salerni Princeps, cùm circa ann. Chriſti 1100. nonnullas leges ſanxiſſet, decimam octavam tulit de probabili experientiâ Medicorum; *quâ cavebatur, ne quis Medicinam exerceret, niſi prius à Magiſtratibus & Judicibus probatus, qui feciſſet ſecus, bonis omnibus ſpoliaretur. Quam legem annis ſequentibus, anno ſcilicet 1150. Fridericus Ænobarbus Rom. Imperator occupato Regno Neapolitano amplificavit, atque confirmavit, prohibuitque,* Ne quis ad faciendam medicinam admitteretur, niſi à Medicis Collegii Salerni aut Neapolitani probatus ac conſecutus eſſet poteſtatem medendi, quàm licentiam vocant: ſub pœna carceris annui & proſcriptionis omnium fortunarum. *Quibus quidem privilegiis & honoribus gaudens* Salernitana Schòla, *in Academiam tum demum erecta eſt ob ſtudia præſertim Medicinæ, quæ in eâ vigebant plurimum. Quod Academiam Salernitanam maximè commendavit, & ejus gloriam tranſmiſit poſteris, opus eſt illud* De conſervanda valetu-

letudine, *Roberto Duci Normanniæ*, *&* *Regni Anglicani hæredi conſecratum; tum propter dignitatem ejus Principis, cui inſcriptum eſt, tum propter utilitatem operis, & inſolitum ſcribendi genus, utile ſimul & jucundum.*

Cap. III.

De autore Carminum *Scholæ Salernitanæ*, operis titulo, dedicatione, evulgatione, ratione Rhythmorum & quâ de causâ *Schola Salernitana* Rhythmis præcepta ſua conſignaverit.

JOan. *Georgius Schenckius in Bibliothecâ Medicâ, notat Arnoldum Villanovanum* Opus *Poëticum*, De conſervandâ valetudine *Commentariis ſuis enarraviſſe, & nomine Scholæ totius Salernitanæ, vero nomine diſſimulato, inſcripſiſſe. Autorem verò libri facit* Joannem de Mediolano *Medicum & verſificatorem inſignem ſuo tempore, qui* univerſum Medicinæ florem unanimi Scholæ Salernitanæ approbatione, ad Anglorum Regem verſibus conſcripſit. *Conſilium, quod nomine totius Scholæ librum Villanovanus evulgaverit, hoc fuiſſe credibile eſt. Agebat apud Fredericum Arragoniæ, Siciliæ, Neapolis Regem, qui tunc in Siciliâ, Apuliâ, & Calabriâ commorabatur. Quibus in locis celeberrimum erat Academiæ Salernitanæ nomen, & ejus* præcepta de conſervandâ valetudine *apud populares omnes momenti maximi. Galliâ & Italiâ profugus Villanova-*

lanovanus, ut nonnullam benevolentiam atque gloriam ſibi apud Regem & eam gentem conciliaret, quam jam pridem prædictionibus Aſtrologicis decoxerat; non opus modo proprium de conſervandâ ſanitate Regi Frederico dicavit, ſed hoc alterum magnæ, propter Scholæ Salernitanæ *dignitatem, autoritatis, notis ſuis illuſtravit: tam ut ſtricturam doctrinæ ſuæ & ſpecimen aliquod exhiberet, quam ne videretur hoſpes & advena aliam à* Scholâ Salernitanâ, *hoc eſt ab uſu communi & recepto doctrinam medendique rationem obtinêre. Totum verò opus Scholæ tribuit, non* Joanni de Mediolano, *quia Scholæ nomine apud populares circumferebatur. & Regi Angliæ, nomine totius Scholæ, quam conſuluerat, oblatum olim fuiſſe, primus hic Scholæ verſiculus deſignabat,*

Anglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni.

Quod quidem ut dilucidius evadat, res altius repetenda eſt, & quomodo potuerit eſſe Anglorum cum Salernitanis commercium atque conjunctio explicandum. Ex Chronici Caſſinenſi capit. 38. libr. 2. obſervatum habemus quadraginta equites Normanos Hieroſolymâ, ubi ſepulchrum Chriſti adoraverant, redeuntes Salernum appuliſſe. Quo tempore à Saracenis Guimarus Salerni Princeps admodum urgeretur. Impetratis à Principe copiis Nortmani Equites, Chriſtianæ fidei amore incenſi, ſic ſe oppoſuere Barbaris, ut in fugam verterint, & in Siciliam uſque expulerint, quo facinore accepti humaniſſimè à Salernitanis fuerunt, ac præterea invitati multis præmiis à Principe, ut in eâ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

civitate commorarentur. Quod cùm non impetraſſet Guimarus, nec ullis propoſitis muneribus ac dignitatibus retinuiſſet; Legatos in Nortmaniam miſit, qui precibus, & variis muneribus, maximéque felicitate ſoli omnium rerum feracis trecentos Nortmanos, & inter eos Nobiliſſimos Principes ac Generaliſſimos Salernum allexere. Huic Nortmanorum Coloniæ res in Apuliâ & Calabria tam feliciter ſucceſſere contra Mauritamos ut anno milleſimo trigeſimo ſecundo Averſam *oppidum condiderint*, Salernum *deinde anno* 1074. *occupaverint*, *Regnum deinde* Neapolitanum *atque* Siculum *inſtituerint. Eo ipſo ferme tempore, quo Duce Guilielmo è Galliâ Nortmani in Angliam irruperunt, & in ſuam poteſtatem reduxerunt, anno circiter* 1070.

Quibus ita breviter explicatis minimè obſcurum eſt, vel intellectu difficile quomodo commercium & amicitiæ inter Anglos & Salernitanos per Nortmanorum Colonias & irruptiones interceſſerint, licet nondum perſpectum ſit & manifeſtum, quis ex Regibus Angliæ Scholam Salernitanam *de valetudine conſuluerit.*

Guilielmus Nothus *Nortmaniæ Dux Regnum Anglicanum adeptus, tres filios hæredes reliquit,* Guilielmum Ruffum, Robertum & Henricum, Guilielmo Ruffo *Angliæ regnum ceſſit, in quo obiit ſine liberis ipſo tempore, quo Godefridus Bullonius Hieroſolymorum regnum occupavit. Secutus erat Bullonium in bello ſacro* Robertus *primogenitus Guilielmo Nothi Nortmaniæ Dux à patre conſtitutus, totaque hyeme anni* 1096. *in Apuliâ apud Conſanguineos Apuliæ & Calabriæ Prin-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cipes commoratus, quouſque ſequenti vere ſe mari committeret, & in Palæſtinam trajiceret. Captâ tandem Hieroſolymâ, Regnum illud oblatum Roberto Nortmaniæ Duci, recuſatumque ab eo fuit, quod illi nuntiatum eſſet obiiſſe fratrem Guilielmum Ruffum, cujus proximus erat hæres. Itaque velut deſignatus Angliæ Rex *trajecit è Palæſtinâ in Apuliam ad Cognatos, conſuluitque* Scholam Salernitanam, *de vulnere brachio dextro accepto in obſidione Hieroſolymitanâ, quod in fiſtulam degeneraverat. Vulnus illud, quod inflictum eſſet telo venenato, & in fiſtulam abierat, quam curari poſſe Medici negabant, niſi frequenti oris ſuctu. Nolebat verò pius & optimus Princeps ſugendam fiſtulam alicui committere, ne quemquam ob venenum in vitæ periculum vocaret. Ejus nihilominus uxor novo amoris exemplo excitata dicitur marito dormiente frequenter fiſtulam ſuxiſſe & obduxiſſe ſine ullo ſalutis diſcrimine. Itaque poſtquam Rex Medicos* Scholæ Salernitanæ de fiſtulâ *conſuluiſſet, victus rationem præſcripſerunt, cur de Fiſtula caput adjunxerunt, ſic in regimine ſanitatis Frederico Arragonum Regi à* Villanovano *præſcripto, Hæmorrhoïdum curatio inſtituta eſt, quod Rex eo fluxu tentaretur.*

Obſervandum hic quod Opus Regi Angliæ nuncupaverint, non Duci Nortmaniæ, qui nunquam Rex Angliæ fuit. Siquidem Robertus ille redierat, ut ſupra diximus, è Palæſtinâ velut Rex proximè futurus Angliæ, quæ illi tanquam legitimo & proximo hæredi debebatur: ſed ejus frater minimus Henricus, quod moriente Guilielmo Ruffo

fratre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

fratre eſſet in Angliâ, arreptâ occaſione ob abſentiam Roberti *fratris in Palæſtinâ degentis imperium occupavit, ſuperavitque poſtea* Robertum, *qui magno cum exercitu ad Regnum recuperandum in Angliam trajecerat.*

Hæc fuit conſcribendi hujus libri occaſio, hic ille Dux, *cui liber inſcriptus.* Tempus, *quo evulgatus, anno videlicet circiter* 1100; *Autor libri* Joannes de Mediolano *Salernitanus Medicus, inſcriptor* totum Collegium Salernitanum; *cujus nomine editus eſt, non alicujus Medici particularis, quemadmodum hodiè videmus Philoſophorum* Opus *à collegio Conimbricenſi emiſſum. Titulus Operis ex* Arnoldo Villanovano, *& recentioribus apparet editionibus.* Medicina Salernitana, *ſeu* De conſervandâ bonâ valetudine. *Veteres editiones habent* Regimen Sanitatis Salerni; *Manuſcripta,* Flos Medicinæ. *Sic in calce omnium exemplarium manuſcriptorum & codicum primæ editionis verſus hic apponitur libri titulum circumferens.*

Hoc opus optatur, quod Flos Medicinæ vocatur.

Notandum verò in calce Tulloviani Codicis Titulum operis, Auctorem & Inſcriptorem contineri, hæc enim verba illic leguntur: Explicat Tractatus, qui dicitur *Flores Medicinæ*, compilatus in ſtudio Salerni à *Mag. Joan. de Mediolano* inſtructi medicinalis Doctore egregio, compilationi cujus concordarunt omnes Magiſtri illius ſtudii.

Ratio, quâ adducti fuerint Medici Salernitani ad præcepta ſua Carminibus Rhythmicis conſignanda:

da: videtur fuiſſe conſideratio Principis, cui librum adornabant. Is autem erat natione Nortmanus; at apud Nortmanos genus hoc carminis tritum, familiare, jucundum. Nihil penitùs apud eos æternâ memoriâ dignum conſignabatur, niſi eo Carmine. Primi eorum Ducis Rollonis Epitaphium hujus eſt compoſitionis.

Dux Nortmanorum cunctorum norma bonorum
Rollo ferus fortis quem gens Nortmannica mortis,
  Invocat articulo loco jacet in tumulo.
Ipſi provideat tua ſic clementia Chriſte
Ut ſemper videat cum cætibus Anglicis te
  Filius atque Dei propitietur.

CAP. IV.

De Carmine Leonino.

UT, quo in genere Rhythmicorum verſuum Salernitani fuerint, facilius intelligatur, de Carmine Leonino breviter agemus, ne rem curioſam magis quam utilem & neceſſariam rei medicæ deſcribere videamur.

Carmen igitur Leoninum alii dictum volunt à Leonio *ſeu* Leonino *quodam ſancti Benedicti Canonico Pariſienſi, & Monaſterio ſancti Victoris Religioſo, qui eorum quidem non fuit autor, ſed eximius & inſignis artifex. Sunt qui à Leone dictum velint, quaſi excelſum & inter cæteros verſus primarium ac veluti regium; vel quia Leonis inſtar caudatum. Origo ejus vetus & incerta. Jucundior autem erit differentiæ Carminis Leonini inveſtigatio, cùm*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

à nemine exactè tradita ſit. Sunt ergo Verſus Rhythmici artificiales vel inartificiales. Artificiales ſunt Conſonantes vel Concordantes. Illi in ſolo Rhythmo conſiſtunt, hi voces habent aut Rhythmos communes duobus aut pluribus verſibus.

Conſonantium ſpecies variæ ſunt. Aliàs Venter caudæ reſpondet, ſpectaturque hujuſmodi Rhythmus in uno & ſolitario verſu, quemadmodum videre eſt in hoc Epitaphio Ducis Sicelæ, qui obiit anno 1101.

Linquens terrenas migravit Dux ad amœnas
Rogerius ſedes, nam cœli detinet ædes.

Et iſtud:

Funde vinum, funde tanquam ſint fluminis undæ,
Nec quæras unde, ſed fundas ſemper abundè.

Eadem ratio ſervatur in hoc retraſtico in ludum ſcaccorum compoſito:

Ludus Scaccorum datur hic correctio morum
Non tantum morum regimen ſed & officiorum
Miles Regalis & corrigitur popularis,
Si ludi luſum morum vertamus ad uſum.

Aliàs caput ventri & caudæ conſonat, ut in hoc diſticho, trito & vulgari.

O Valachi, veſtri ſtomachi, ſunt amphora Bacchi
Vos eſtis, Deus eſt teſtis, teterrima peſtis.

Aliàs caput ventri reſpondet, ſed requirit alium verſum ſequentem, cujus cauda ſuæ caudæ reſpondeat, ut Theodorus de contemptu mundi.

Pauper amabilis, & venerabilis eſt benedictus,
Dives inutilis, inſatiabilis, eſt maledictus.

Hactenus de Conſonantibus, ſequuntur Concordantes verſus, qui voces habent vel Rhythmos com-

communes duobus vel pluribus verſibus. Hujus generis ſunt cùm uni ventri ab uno principio enato, plures caudæ concordant ; ut in hoc exemplo ;

Dum manducatis	vultus hilares habe ſal cultello capi- quid edendum ſit ne pet non depoſitum capi- rixas murmur fugi membra recta ſede mappam mundam tene ne ſculptatis cave nullis partem tribu- morſus non rejici modicum ſed crebro bib grates Chriſto refer	atis.

His verſibus affines ſunt ſequentes ex Theodoro de contemptu mundi :

In re terrena	nihil aliud eſt niſi pœ labor eminet atque cate nec lex nec juris habe	na ;

Eſt & genus ubi voces & Rhythmi duobus verſibus ſunt communes , ut in hoc diſticho :

Et canis in ſylvis venatur & omnia luſtrat.
Et lupus in ſylvis nutritur & omnia vaſtat.

Hujus ſpecies etiam eſt , ubi omnes Syllabæ & Rhythmi duobus ubique Verſibus communes concordant , ut hoc diſticho.

Quos anguis dirus triſti mulcedine pavit ,
Hos ſanguis mirus Chriſti dulcedine lavit.

De Verſibus Rhythmicis artificialibus actum : ſequun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſequuntur inartificiales, qui nullis pedibus adſtringuntur, ſed in ſolo ſyllabarum numero atque Rhythmo conſiſtunt. Hoc artificio pleroſque habemus compoſitos Hymnos Eccleſiaſticos, in quibus pia & ſeria tractantur: verum ferè ad nugas & jocos detorquentur, ut in ſubjectis exemplis videre eſt:

Meum eſt propoſitum in taberna mori,
Et vinum apponere ſitienti ori,
Ut dicant cùm venerint ebriorum chori,
Bacchus ſit propitius huic potatori.

Extat & luſus ubi poſt tres pedes nullo pede ligatos, quartus ſubjicitur pedibus adſtrictus:

Heliconis rivulo modicè conſperſus
Vereor ne pondere ſim verborum merſus
Sed quia jam labitur mundus univerſus
Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
Rhythmis dum laſcivio, verſus dum propino
Rodet forſan aliquis dente me canino
Quia nec afflatus ſum ſpiritu divino
Neque labra prolui fonte caballino.

CAP. V.

Materia Scholæ Salernitanæ.

R*Es, quæ hoc libro continentur, ſunt ſex res naturales ſive quibus tota hygieine ſanitatis doctrina comprehenditur, ea vero ſex rebus conſtituitur,* aëre ambiente, cibo & potu, motu & quiete, ſomno & vigilia, excretis & retentis, ac denique animi pathematis. *Quæ omnia prout metri licentia permiſit, ſatis dilucidè recenſentur hoc Exordio:* An-

ANglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni :
Si vis incolumen , ſi vis te reddere ſanum :
Parce Mero', cœnato parum, non ſit tibi vanum
Surgere poſt epulas , ſomnum fuge Meridianum.
Nec mictum retine,nec comprime fortiter anum,
Curas tolle graveis, iraſci crede profanum.
Hæc bene ſi ſerves , tu longo tempore vives.

His enim verbis (Parce mero , cœnato parum) *deſignatur moderatio cibi & potus , ut & aëris , qui nomine cibi comprehenditur. Eſt enim Hippoc. & Galen. teſtibus triplex alimentum , ſpirituoſum ſive aëreum, humidum & ſolidum.* Principium , *inquit Hippocr. lib. de alimento,* alimenti ſpiritus nares, os, guttur, pulmo , reliquaque perſpiratio. Alimenti tum humidi , tum ſucci principium os, gula , ventriculus. *Hanc Hippoc. ſententiam amplexus eſt Galen. lib. de utilit. reſpirat, ubi* διαπνοὴν , *ſeu perſpirationem uſum duplicem præbere refert , maximum quidem ut caloris nativi Symmetriam conſervet , minorem verò ut ſpiritum animalem nutriat. Ut ergo cœnæ nomine, quævis edendi occaſio intelligi debet , ſic & quodvis edulii genus, ſive ſit potulentum, ſive eſculentum, ſive ſpirituoſum , quod vocatur aër.*

Iſtis vero (Non ſit tibi vanum ſurgere poſt epulas) *motus ſeu exercitatio & oppoſita quies ſignificantur. Sequentibus autem.* Somnum fuge meridianum) *ſomnus & vigilia.*

(Nec mictum retine , nec comprime fortiter anum) *excreta & retenta.*

(Curas tolle graves , iraſci crede profanum)

animi affectus, quæ Græci παθήματα *vocant, inſinuantur.*

Cæterum hunc Senarium numerum rerum non naturalium, (quæ ſic dicuntur, quod non conſtituant naturam noſtri corporis, ut ſeptem res naturales; elementa, temperamenta, humores, partes, facultates, functiones, & ſpiritus) non ineptè quidam colligunt, ex numero facultatum noſtri corporis, quorum ſingulis duas aſſignant: Naturali cibum & potum atque excrementorum evacuationem, Vitali aërem & animi perturbationes; Animali denique motum & quietem, ſomnum & vigiliam.

At Galenus methodi & ordinis artifex eas ad quatuor capita revocavit lib. 1. de ſanitate tuendâ, videlicet ad aſſumenda, admovenda, facienda & educenda.

Aſſumuntur cibus & potus.
Admovetur Aër ambiens.
Fiunt Exerciationes, Somni & Vigiliæ, perturbationes.
Educuntur excrementa.

FINIS.

CANDIDO LECTORI.

INTER cætera beneficia, candide Lector, quî divinitus humano generi & gratiâ & amore quodam ſingulari tributa ſunt, ſanitatis conſervatio poſteriore loco minimè habendam eſſe, omnium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Doctorum ſanâque mente præditorum hominum judicio apparet. Quam pretioſus enim Theſaurus ſit ſanitatis doctrina, quæ naturæ prodigia & alia ſcitu digniſſima è tenebroſis quaſi latebris in apertam lucem profert, & ante oculos manifeſtè ponit, tam ſtupidum neminem exiſtimo, quin id ipſum vel me tacente multis rationibus intelligat. Proinde laudem mereri ampliſſimam non ſolum videntur illi, qui in conſcribendis ſanitatis præceptis aliquam operam adhibuerunt: verùm etiam conatus illorum haud omnino deſpiciendos & improbandos arbitror, qui ſemetipſos in hoc pulcherrimo & utiliſſimo exercitationis genere vel propagandi, vel illuſtrandi etiam causâ, ſedulos præſtant, & ad id induſtriam ſuam omnemque ingenii vim alacri animo convertunt. Itaque cùm Bibliopola vigilantiſſimus Arnoldus Leers à me aliquoties contenderet, ut ad novam *Scholæ Saleritanæ*, editionem, meam quoque operam & laborem impenderem, eamque recenſerem, & ejuſdem materiæ quædam adderem, honeſtæ huic petitioni refragari non potui, ſed hoc quicquid eſt, aggreſſus tantum in eo laboravi, quantum temporis anguſtia & occaſio tulit. Quo autem ordine hoc à me confectum ſit in præfationis Indice Lector videbit; ſi verò ampliora deſideret, conſulat doctiſſimum *Renatum Moreau* Medicum Pariſienſem, cujus opera hic uſi ſumus.

Denique quoniam varietas delectat, &

Non omnes arbuſta juvant, humileſque myricæ:

Paulo majora, elegantiora nempe noſtri ſeculi carmina, quæ cum præſtantiſſimis Antiquitatis vatibus de palmâ contendant, Colophonis loco, ſubjunximus, ſelecta ſcilicet quædam Epigrammata, *Owenii, Scriverii, Barlæi, Grotii*; de quibus ſilere malim, quam pauca dicere. Vive ac vale Candide Lector & noſtro labore utere & fruere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Conſolatio ad manes

Jo. de MEDIOLANO.

Quod Auctor ipſe Carminum Scholæ Salernitanæ hactenus ignotus fuerit.

Non operæ periere tuæ, labor iſte peribit
Nunquam, poſteritas non tua ſcripta negat.
Hactenus incerti placuerunt Carmina multis,
At tua, quæ poſthæc fama vigebit, erit.

ZACHAR. SYLVIUS.

Quantum in Medico eſt, ſanare venit ægrotum: ipſe ſe interimit, qui præcepta Medici obſervare non vult. *D. Auguſt. tract. 12. in Joan.*

Vulgatus Salernitarum, de tuendâ Valetudine libellus, iis, qui legunt non parum utilitatis præſtat, illiſque multò majorem, qui libelli præcepta obſervant. *Anton. Muſa Braſſavolus.*

INDEX
Capitum Præfationis.

Cap. 1 *Laus ſanitatis.*
2 *De Antiquitate & Dignitate Scholæ Salernitanæ.*
3 *De Autore Carminum Scholæ Salernitanæ, Operis titulo, dedicatione, evulgatione, ratione Rhythmorum, & quâ de causâ Schola Salernitana Rhythmis præcepta ſua conſignaverit.*
4 *De Verſu Leonino.*
5 *Materiæ Scholæ Salernitanæ.*

INDEX
Capitum & Additionum totius operis.

Cap. 1 *De Animi pathematis & remediis quibuſdam ſingularibus.* Pag: 1
2 *De*

2 *De confortatione cerebri.* 11
Additio de recreatione viſus. 18
3 *De diurno ſive meridiano ſomno.* 23
Additio. 30
4 *De flatu in alvo retento.* 32
5 *De Cœnâ.* 38
6 *De diſpoſitione ante cibi ſumptionem, edendi, item atque ciborum ratione.* 49
7 *De vitandis cibis.* 59
8 *De cibis bene nutrientibus.* 82
9 *De cibis bene nutrientibus, & impinguantibus.* 95
10 *De boni vini proprietatibus.* 109
11 *De vino dulci & albo.* 113
12 *De vino rubro* 117
13 *De lethalium venenorum remediis.* 118
14 *De aëre.* 131
15 *De nimia vini potatione.* 135
16 *De meliore vino.* 141
17 *De cereviſia.* 145
18 *De uſu cereviſiæ.* 146
19 *Quæ victus ratio quolibet anni tempore ſit utilis.* 148
20 *De pravo potu corrigendo.* 154
21 *De nauſeâ marina.* 155
22 *De generali condimento.* 157
23 *De utilitate lotionis manuum.* 161
24 *De pane.* ibid.
Additio. 166
25 *De carne porcinâ.* 167
26 *De muſto.* 169
27 *De aquæ potu.* 171
28 *De carne vitulinâ.* 176
29 *De avibus eſui aptis.* 177
30 *De piſcibus.* 190
31 *De anguilla & nonnihil etiam de caſeo.* 200
32 *De cibi potuſque in prandio atque cœnâ permiſtione, ſive alteratione.* 203
33 *De Piſis.* 206

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

34 *De lacte tabidorum.* 209
35 *De Butyro.* 213
36 *De Sero.* 215
37 *De caſeo.* 216
Caſeus de ſeipſo. 217
38 *De modo edendi & bibendi.* 221
39 *De Pyris.* 226
40 *De Ceraſis.* 228
41 *De Prunis.* 230
42 *De Perſicis, Racemis, & Paſſulis.* 232
43 *De Ficubus.* 233
44 *De Meſpilis.* 236
45 *De Muſto.* 237
46 *De Cereviſia & Aceto.* 238
47 *De Rapis.* 242
48 *De animalium viſceribus.* 245
49 *De ſemine Fœniculi.* 248
50 *De Aniſo.* 249
51 *De Spodio.* 251
52 *De Sale.* 253
53 *De Saporibus ac eorum qualitatibus.* 256
54 *De Vippa.* 262
55 *De Diæta.* 263
56 *De adminiſtratione diætæ.* 270
57 *De Caule.* 274
58 *De Malva.* 277
59 *De Mentha.* 279
60 *De Salvia.* 281
61 *De Ruta.* 286
62 *De Cæpis.* 290
63 *De Synapi.* 292
64 *De Viola purpurea.* 293
65 *De Urtica.* 295
66 *De Hyſſopo.* 297
67 *De Cærefolio.* 299
68 *De Enula campana.* 301
69 *De Pulegio.* 302

70 *De*

70 *De Naſturtio.* 303
71 *Chelidonia.* 305
72 *De ſalice.* 307
73 *De Croco.* 309
74 *De Porro.* 310
75 *De Pipere.* 312
76 *De gravitate auditus.* 314
77 *De tinnitu ſive ſonitu aurium.* 316
78 *De viſus nocumentis.* 318
79 *De corroborantibus viſum.* 324
80 *De dolore dentium ſedando.* 325
81 *De raucedine vocis.* 326
82 *De Reumatis remedio.* 327
83 *De curatione Fiſtulæ.* 330
84 *De doloribus capitis.* 332
85 *De quatuor anni temporibus.* 334
86 *De numero oßium, dentium, & venarum in humano corpore.* 340
87 *De quatuor humoribus humani corporis.* 343
88 *De temperatura ſive complexione ſanguineâ.* 360
89 *De temperaturâ cholericâ ſive bilioſâ.* 364
90 *De temperatura phlegmatica ſive pituitoſa.* 367
91 *De temperatura melancholica.* 370
92 *De coloribus* 374
Indicia redundantis ſanguinis. ibid.
Indicia exuperantis choleræ, ſive flavæ bilis. 377
Indicia redundantis phlegmatis. ibid.
Indicia abundantis melancholiæ. ibid.
93 *De phlebotomia, ac primò quidem de ætate phlebotomiæ,* 378
94 *Quibus menſibus conveniat, quibuſve noceat phlebotomia.* 382
95 *De impedimentis phlebotomiæ* 384
96 *Quæ circa venæ ſectionem obſervanda.* 393
97 *De quibuſdam phlebotomiæ affectibus.* 395
98 *De ſciſſuræ quantitate in venæ ſectione.* 399

99 *Quæ*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

99 *Quæ in venæ ſectione conſideranda.* 400
100 *Quæ poſt phlebotomiam vitanda.* 403
101 *Quibus morbis & ætatibus phlebotomia conveniat, & quantum ſanguinis quoque tempore detrahendum.* 404
102 *Quæ membra quoque tempore venæ ſectione vacuanda.* 413
103 *De commodis ex Sectione Salvatellæ.* 414

INDEX.

Opuſculorum.

FErnelii de Sanguinis miſsione obſervatio. 422
Dioclis Cariſtii de morborum præſagiis aurea Epiſtola. 426
De ſalubri Diæta incerti Autoris liber. 433
Anaſtaſii Epigramma de ratione victus ſalutaris. 441
Victus & cultus Ratio Camerarii. 442
Philip. Melanchtonis loci aliquot in lib. de Anima, &c. 444
Nonnulla de Regimine Sanitatis, juxta ſex res non naturales. 448
P. Scriverii Saturnalia de uſu & abuſu Tabaci. 499
Owenii, Barlæi & Grotii Epigrammata ſelecta. 515

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

DE CONSERVANDA BONA VALETUDINE,

Liber Scholæ Salernitanæ.

CAPUT. I.

De Animi pathematis, & remediis quibuſdam ſingularibus.

ANglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni:
Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum;
Curas tolle graveis, iraſci crede profanum,
Parce mero, cœnato parum; non ſit tibi vanum
Surgere poſt epulas, ſomnum fuge meridianum;
Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum,
Hæc bene ſi ſerves, tu longo tempore vives.

PRÆSENS liber, à Doctoribus Scholæ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ conſcriptus, multa & varia conſervandæ bonæ valetudinis præcepta complectitur. In hoc autem capite octo imprimis generatim referuntur, quæ nos ſingulatim deinde, ac ſuo quodque ordine explicabimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Primum, ergo eſt, ut tuendæ ſanitatis ſuæ ſtudioſus anxiferas, graveis & pertinaces curas relaxans, ex animo penitus extermi-net. *Curæ* enim corpus vehementer exte-nuant & exſiccant, ſomnum impediunt, perpetuiſque vigiliis conficiunt, vires de-ſtruunt, febres etiam accendunt, ac graviſ-ſimis valetudinibus initia præbent: ipſæ quoque melancholiam generant, pariterque calorem innatum reſolvunt & extinguunt; & magis, ſi diutius durarint. Autor Galenus cùm multis aliis locis, tùm præcipuè Aphor. libr. 2. comment. 28. & libr. 3. com-ment. 31. & de tuenda ſanitate libr. 1. c. 11.

Cura.

Sub eodem præcepto comprehendi de-bent *Triſtitiæ*, quæ & ipſæ corporis natu-ram frigiditate & ſiccitate corrumpunt: id quod Salomon cap. 17. Proverbiorum ſuo-rum atteſtatur: *Spiritus triſtis*, inquit, *Ex-ſiccat oſſa.* Sed cum omnis mœſtitia gene-randæ melancholiæ vim habeat, quo tamen vehementior ac diuturnior hæc affectio fue-rit, eo plus adfert periculi. Nam præter-quam quod corpus macie paulatim extabe-facit, cor etiam ipſum immodicè conſtrin-git, ſpiritum obtenebrat, ingenium he-betat, rationem impedit, judicium obſcu-rat, & memoriam obtundit. In mœrori-bus item fortibus, uti à Nemeſio capite vi-ceſimo, de natura hominis, ex tertio libro Demonſtrationum Galeni refertur, bilioſa quædam ſuperfluitas conſuevit in ventricu-lum defluere, & multo magis, quum per ſe malè affectus fuerit: quæ ſanè moleſtiam exhibet, nec prius mœſtitia & cruciatus ceſſat, quam ſuperfluitas illa vomitu ejecta fuerit;

Triſti-tiæ. Galenus de parvæ pilæ exercitio, cap. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

fuerit; quod Galenus Aphor. libro ſexto, comment. 50. teſtatur.

Idem de *Timore* quoque intelligendum: nam & ipſe intro & ad principium tum ſpiritum, tum ſanguinem una cum refrigeratione eorum quæ in ſummo corpore ſunt, abducit ac contrahit: itaque etiam pulſus tum arteriarum, tum cordis, iis qui timent, minimi ac maximè imbecilli ſunt: partes in ſuperficie poſitæ algent, corpuſque palleſcit, tremor incidit, vox interrumpitur, & vires denique convelluntur omnes. Quod autem in triſtitia paulatim patiuntur homines id in timore confertim accidit, diſſidentibus ſcilicet ita inter ſe paſſionibus iis, non toto genere, ſed magnitudine & vehementia. Itaque etiam ob timorem & immenſum mœrorem nonnulli repentina morte interierunt; quod ſcilicet imbecilla ſuapte natura, animula eorum, ſub valido affectu oppreſſa, confertim extincta & ſuffocata ſit: quemadmodum luculenter & perſpicuè docet Galenus, libro 2. cap. 5. de cauſis ſympt. Quippe extingui eam accidit propter affectus ipſius naturam, ut cujus generatio in refrigerando conſiſtat: Suffocari autem, eo quod totus ſanguis una commeet, atque ad principium deferatur. Cujus ſane rei inſignia exempla extant apud Plinium lib. 7. cap. 36. naturalis Hiſtoriæ. Quocirca eum, qui ſanitatis ſuæ tuendæ curam ſuſceperat, cane pejus & angue omnia illa, quæ non aſpectu & auditu modo, verum & mentis agitatione triſtia exiſtunt, fugere oportebit. Quod Ariſtoteles quoque innuiſſe videtur, cùm problemate 5. ſect. 7. ſcribit, in λιποθυμίαν incidiſſe quando. Timor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

que, qui homines ſuffocari laqueo vidiſſent ſolum. Lege plura apud Stephanum Athenienſem in librum 1. ad Glauconem comment. 12. Hoc tamen ignorandum non eſt, quod obeſis nonnullis, quibus corpus immodicè plenum eſt, ac iis etiam, qui ſpiritus admodum mobiles & calidos habent, interdum utile ſit; ſi curis, timore, & triſtitiis conficiantur: quo nimirum ſpiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte atque auferatur: id quod uno ore confirmant Paulus Ægineta libr. 1. cap. 57. Aëtius lib. 4. cap. 32. & Rhazes lib. 4. cap. 9. ad Almanſorem.

Triſtari quibus utile.

Ira. *Secundum*, ut ab ira temperet. Nam cum ira ſit fervor quidam ac vehemens motus caloris in ipſo cordis corpore, qui in extimas tandem partes cum impetu diffunditur, (ut eam planè dilucidèque Galenus lib. 1. cap. 4. de different. feb. & in libro de cauſis morborum cap. 2. definit,) neceſſario corpus ipſum immodice calefacit & exſiccat: quo fit, ut febrim nonnunquam accendat, in iis præſertim corporibus, quæ in ſe admiſſam caliditatem longo tempore retinere apta nata ſunt. Etſi enim motus cordis ſedetur, in hiſce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominem febricitare contingit. Quidam etiam ira commoti, quaſi attoniti ac extra ſe poſiti videntur. Sunt præterea, qui impotenti ira impetuoſius concitatos in ἀποπληξίαν incurriſſe multos, repentéque animam exſpiraſſe, nonnullos vero furore, comitialis morbi acceſſione, παραλύσει, convulſione, podagra, & articulorum maximè ac totius corporis

poris tremore comprehenſos concidiſſe tradant. Obſtat etiam animi judicio, & rationis opera perturbat, &, ut Cicero ait, ira præſente nihil recte fieri poteſt. Offenduntur autem ab ira potiſſimum, qui temperaturam corporis totius calidiorem quam par ſit, aut morbo, aut natura conſecuti ſunt: præcipue quando cor & caput naturali intemperie immoderatè fervent, aut aliquo adventitio calido affectu laborant. Animalibus tamen vitiis, morbis frigidis, & natura frigidiori cordi & capiti, Galeno lib. 6. Epidem. partic. 5. comment. 9. autore, ira non leve præſidium adfert. Innatum enim calorem in ipſis jam torpeſcentem excitat adaugetque. Quod Hippocrates etiam lib. 2. Epidem. partic. 4. in eum ſcribens modum confirmat: *Diligentia*, inquit, *adhibenda eſt, ut excandeſcentia inducatur, & caloris reparandi, & ſanguinis in vaſa ſubter cuticulam colligendi gratia.* Quocirca ipſa à perfrigeratis, pallido colore præditis & καχεξίᾳ laborantibus ex quibuſdam intervallis & temporibus opportunis aſſumenda eſt: non ſane ita continentur, ut facultas offendatur: ſed perinde ut exercitationes innatum calorem corroborantes non immoderatas facere oportet, ſed tum opportune, tum moderate aſſumere, ita & excandeſcentiam, ſi clariſſimis Medicinæ ſcriptoribus Galen. lib. 3. cap. 10. de difficul. reſpir. Paulo libr. 1. cap. 58. & Aëtio lib. 4. cap. 33. credendum eſt.

Quibus iraſci utile.

Tertium, ut moderate vino utatur. Vinum enim modice hauſtum nativum calorem adau-

Vinum.

adauget, teſte Galeno cap. 4. de cauſis morborum: Ubi vero immoderatius bibitur, quam ut vinci poſſit, tantum abeſt ut animal calefaciat, ut etiam frigidiora vitia gignat; quemadmodum copioſè Galenus libro 3. cap. 5. de temperamentis oſtendit. Quippe apoplexia, paraplegia, & quæ Græci caron & comata vocant, nervorum reſolutio, comitiales morbi, convulſiones, tetani, & debilitas ventriculi ac reliquorum membrorum omnium immodicum vini potum comitantur, quorum unumquodque frigidum eſt vitium. Sed de his plura infra capite decimo quinto.

Cœna. *Quartum*, ut in cœna modico cibo utatur: exiguus namque cibus à facultate vinci perfectè & facilè poteſt. Qui vero noctu multum ingerunt, ventriculumque nimio cibo onerant, dolorem primum & anguſtiam perpetiuntur, deinde nec probè dormire, nec rectè concoquere poſſunt; quod nimiâ facultas aggravetur, ceu nimio pondere preſſa, ſubindeque ſuperare ingeſtum cibum nequeat: id quod & infra cap. 5. uberius ac fuſius declarabimus.

Quintum, ut ſtatim à ſumpto cibo ſurgat: hoc enim ad concoctionem facit, quia cibus ſumptus ita faciliùs deſcendit in imum ventriculi, in quo Gal. lib. 5. cap. 5. de locis affect. teſte, coctionis opus perficitur. infra. c. 2. & 76.

Somnus meridianus. *Sextum*, ne à prandio ſomno indulgeat. Is namque ſomnus, qui cibum ſtatim excipit, fumoſis exhalationibus caput replet, deſtillationeſque parit. Sed de hoc uberius infra cap. 3.

Lotii retentio. *Septimum*, ne lotium diutius, quam natura fert,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

fert, remoretur: hinc enim interdum oriuntur δυσουρία καὶ ἰσχουρία, hoc eſt, vitia in quibus urina aut egre & difficulter excernitur, aut in totum ſupprimitur ac cohibetur. Eodem modo calculus aliquando & aqua inter cutem gigni perhibentur, neque aliud quidquam æque veſicam lædit, atque longior ultra mingendi voluntatem lotii retentio, id quod teſtantur cum primis Galenus lib. 6. cap. 4. de loc affect. Rhazes lib 4. cap. 6. ad Alman. & Avicienna Fen. 19. tract. 2. cap. 6.

Octavum, ne compreſſis natibus ventris onus ſupprimere & retinere tentet: ita namque indurantur fæces in inteſtinis ob continuam ſuctionem venarum meſaraicarum, quæ cum inteſtinis continuatæ omnem humiditatem è fæcibus exugunt: quo fit, ut illæ exſiccatæ difficilioris exitus inteſtina obſtruant oppilentque: oppilationem verò ob flatuum eductionis præcluſionem & aliarum conſequentium fæcum coacervationem, nocumenta ſequantur, cum illa quæ cap. 4. enumerantur, tum etiam quæ referuntur à Cornelio Celſo libro. 1. cap. 3. *Ex ventre*, inquit, *ſuppreſſo inflammationes, caligines, capitis dolores, aliàque ſuperioris partis malæ increſcunt*. Quibus accedunt etiam, ut Rhazes teſtatur, Τανεσμὸς & cibi faſtidium, quod malum Græci ἀνορεξίαν, Latini vero appetentiæ amiſſionem vocant. Summopere præterea cavendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu utaris: nam & hinc non raro ſequi ſolet Τεινισμὸς: hoc eſt, crebra & inanis egerendi voluntas, aut exitus inteſtini, quod ab oſſe ſacro ad anum uſque pertinet. Græcis, ἀπευθυσμένον ἔντερον καὶ ἀρχὸς dici-

Excrementorum retentio.

dicitur, Latinis longanon rectum, & princeps, teſte Andrea Væſalio lib. 5. fabricæ humani corporis.

Ultimo, tandem loco ſubjungitur, longiſſimo tempore victurum, quicunque hæc præcepta ſtudioſe & diligenter obſervaverit.

Si tibi deficiant Medici, medici tibi fiant
Hæc tria: mens hilaris, requies, moderata diæta.

Hoc loco fit mentio trium remediorum, quæ in defectu Medici vicem ejus cum apud alios, tum apud nobiles maxime & excellentes viros ſupplere poſſint.

Mens hilaris. Galenus de parvæ pilæ exercitio. cap. I.

Primum, Animus hilaris ac lætus: lætitia enim calorem excitat naturalem, ſpritus temperat & puriores reddit, virtutem corroborat, ætatem floridam facit, juvenile corpus diu conſervat, vitam prorogat, ingenium acuit & hominem negotiis quibuſlibet obeundis aptiorem reddit. Convenit autem ut hæc ipſa lætitia ſive gaudium bonæ valetudini commodum, ſit temperatum, non excedens modum, neque repentinum. Nimio enim & repentino gaudio, (quemadmodum Galen. lib. 2. cap. 5. de Sympt. cauſis, & Alexander Aphrodiſæus problem. 21. memoriæ prodiderunt,) tanta fit cordis relaxatio, ut virtus vitalis una cum innato calore tota egeratur ac diſſipetur, adeòque ſyncope nonnunquam & repentina mors conſequatur. Atque hujus quidem rei extant horribilia ac pertimeſcenda exempla apud T. Livium Deca. 3. lib. 2. Val. Maxim. lib. 9.

cap. 12.

cap. 12. Plinium lib. 7. cap. 32. & 53. & A. Gellium libro 3. cap. 15. Ac enim cùm juxta tritiſſimum ſcholis medicorum dictum, contraria contrariis curentur ac depellantur, illis potiſſimum gaudium adſciſcendum eſt, qui triſtioribus animi pathematis immodice conficiuntur.

Quod ſane per illa cumprimis conſequentur, quæ principes facultatum partes corroborant, ſanguinem bonum generant, & ſpiritus inſtaurant: eadem quippe & menti, Avicenna 4. 1. capite 1. & 11. 3. tract. 2. cap 10. teſte, gaudium & lætitiam conciliant adjungúntque. Hujuſmodi porrò ſunt cibi ſuaves & boni ſucci, vinum ſubtile ac delectabile, boni & fragrantes odores, delectabilium rerum commemoratio, & cum amicis & familiaribus frequentior & jucunda converſatio. Quare, ut Eobanus noſter diſerte canens admonet: *Gal. comment. 5. in 6. de morbis vulg. aph. 9.*

Utere convivis non triſtibus, utere amicis,
Quos nugæ, & riſus, & joca ſalſa juvant.
Quem non blanda juvent varii modulamina cantus?
Hinc jecur & renes ægraque corda ſtupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melica nobile vocis opus.
Tange lyram digitis, animi dolor omnis abibit,
Dulciſonum reficit triſtia corda melos.

Atque hinc inde adeo eſt, quod graviſſimus autor Plutarchus in libro de virtute morum tradit, Pythagoram animo pacando ſedandòque ab affectibus & perturbationibus vehementioribus Muſicam adhibere ſolitum. Sic Saul quoque per David pſallentem à ſpiritu maligno liberatum legimus. His ſimilia & *Sam. 1. c. 18. & 19.*

ſcitu non indigna libro 1. cap. 14. Dipnoſophiſton Athenæus refert. Atque hactenus quidem dicta, magna ex parte hiſce etiam verſibus ex Hieronymo Fracaſtorio complexi ſumus.

Tu tamen interea effugito quæ triſtia mentem
Sollicitant, procul eſſe jube curaſque metùmque
Pallentem, ultrices iras: ſint omnia læta.
Alma Ceres *te in hoc*, Bacchi *quoque læta juvabunt*
Munera, ſic dulces epulæ, ſic copia rerum,
Sic urbis, ſic ruris opes, & ſumma voluptas,
Viſere ſæpe amnes nitidos jucundaque Tempe.
Et placidas ſummis ſectari in montibus auras,
Accedunt juvenùmque chori miſtæque puellæ.

Tranquillitas animi. *Secundum*, Animi tranquillitas: Nobiles enim & excellentes viri, ob maximas & diverſas curas, quas ſuſtinent, (ſi ipſis cætera omnia ante pariter adfuerint,) mentis inquietudine magis quam mediocris conditionis homines læduntur. Nam ſiquid aliud, hæc maximè ſomnum impedit, qui nobilibus, cum bilioſæ fere & ſiccioris naturæ ſint, *Vigiliæ.* imprimis conveniebat. Vigiliæ vero, ut Gal. lib. 7. cap. 6. Therapeu. metho. autor eſt, magis adhuc totum corporis habitum ſiccant, adeòque iis qui alioquin ex ſiccitate laborant, infeſtiſſimæ ſunt. Vel Requies hic ad *Requies.* corporis quietem, quæ motui opponitur, referenda eſt. Nam & hæc quoque ad valetudinem neceſſariò adhibetur. Calorem enim naturalem aſſiduis laboribus fractum ac diſſipatum revocat, vires exhauſtas ac pene perditas recuperat, adeoque præſtat, ut animal ſe colligat, ac durare poſſit. Quod diſertè admodum apud Ovid. lib, 1. Epiſt. 4.

Quod

Quod caret alterna requie durabile non eſt,
Hæc reparat vires, feſſàque membra levat.

Eleganter autem alternam requiem vocat: ſicut enim non ſemper laborare, ita nec ſemper quieſcere expedit.

Tertium, Moderata diæta, id eſt, modus ſeu ratio vivendi, Græcis communiter δίαιτα dicitur, Latini victus rationem reddunt. Quidam Græcam dictionem retinere, ac Latinis characteribus diætam ſcribere maluerunt, vulgus Regimen ſanitatis, ſive regulam victus appellat. Complectitur autem in ſe non modo quæ ad cibi & potus rationem attinent, ſed reliquas etiam res omnes, quas non naturales Medici uno ore vocare ſolent. Harum enim commodus & moderatus uſus ſaluberrimus eſt, & corporis conſtitutionem conſervat: intempeſtivus vero & immodicus ſanitatem, adeòque naturam hominis corrumpit. Ut igitur vita morbis omnium minimè obnoxia ſit, harum legitimus uſus ſolicitè ac diligenter ſervandus eſt. Plura infra cap. 55. *Diæta moderata.*

CAP. II.

De confortatione Cerebri.

Lumina mane, manus ſurgens gelidâ lavet undâ,
Hac illac modicum pergat, modicum ſua membra
Extendat, crines pectat, dentes fricet: iſta
Confortant cerebrum, confortant cætera membra,
Lote cale, ſta pranſe, vel i, frigeſce minute.

Hic traduntur ſex præcepta de Conforta-

tione tum cerebri, tum reliquorum membrorum omnium.

Viſum conſervantia: *Primum*, ut ſingulis diebus mane oculi jejuno laventur, à ſordibus enim & lemis, quæ in ipſis noctu coacervantur & palpebris adhæreſcunt, ne inde læſionem percipiant aut corrodantur, diligenter repurgari debent, idque aqua clara, & frigida, inſperſa potius quam per manus admota faciendum eſt, vel certe in eadem aperti ambo quoad poterunt immergendi, ac longiore deinde temporis ſpacio, ſupprimendi ſunt. Hoc enim non abſtergit modo ac claros nitidòſque reddit, ſed ſanos etiam conſervat, viſumque acuit & confortat, & maximè in juventute, quemadmodum Paulus Æginet. lib. 1. cap. 31. Rhazes lib. 4. cap. 22. ad Almanſ. & Avicenna 33. Tract. 1. cap. 5. & 33. Tract. 4. cap. 3. fideliſſime tradunt. Cur autem frigida magis quam calida lavari debeant, ratio hæc eſt; quod, ut Galenus jam alibi ſæpe, tum maximè aph. lib. 1. commentario 16. & lib. 3. cap. 41. de aliment. facult. & cap. 86. artis medicinalis teſtatur; conſervatio in temperatis ſemper per ſimilia fiat. Oculi vero, ut lib. 5. cap. 1. de genera. animal. & lib. 2. cap. 10. de partibus eorundem, & in lib. de ſenſu & ſenſibili cap. 2. Ariſtot. ſcribit, ſunt de natura aquæ, hoc eſt, frigidi, quare etiam frigida potius, quàm calida lavari debent. De recreatione & confortatione viſus paulo poſt, & infra cap. 79.

Manuum lotio. *Secundum*, ut manus quoque laventur: cum enim inſtrumenta ſint, quibus emundantur organa ſuperfluitatum cerebri, aures nimirum, oculi, nares, & os, conveniet ſane & ipſas

ipſas cumprimis eſſe mundas. Lavandæ igitur ſunt, ſed frigida magis, quam calida: & hoc quidem cum alias ob cauſas, tum maxime quod lotio manuum in aqua calida, & præcipue poſt cibi ſumptionem, Avicenna 16. 3. Tract. 5. cap. 1. teſte, vermes in ventre generet. Quia innatus calor, qui in ventriculo ac reliquis nutritionis membris concoctionem operatur, per ejuſmodi lotionem ad exteriora retrahitur, itaque imperfecta fit concoctio, quæ potiſſima generationis vermium cauſa exiſtit. Plura de lotione manuum infra cap. 23. *Calida manuum lotio vermes generat.*

Tertium, ut poſtquam è ſomno exporrectus ſurrexerit, paulatim in ambulando ſe moveat, ut primæ & ſecundæ concoctionis excrementorum redundantiæ, quæ ſunt fæces & urina, deſcendant, & ad faciliorem excretionem præparentur adjuventurque. *Motio.*

Quartum, ut ſub idem tempus pandiculetur, hoc eſt, manus, pedes, & ſimul totum corpus extendat: quo videlicet ſpiritus vitales una cum ſanguine, qui per ſomnum intro magis fugiunt, ut lib. 6. part. 5. Epid. aph. 29. doctiſſime & breviſſime Hippocrates dixit, ad exteriora membra revocentur, eoque modo ſpiritus cerebri puriores ac temperatiores reddantur. *Pandiculari.*

Quintum, ut crines pectat, & ornet. Per hoc enim pori capitis aperiuntur, cerebri vapores in ſomno collecti ab oculis ad ſuperiora alliciuntur ac diſſipantur, & ſpiritus temperantur, ſubtilioreſque fiunt. Pectinis igitur ſupra caput adminiſtratio ſenſuum inſtrumenta & corpus reliquum corroborat, viſum acuit, & cogitationem reddit meliorem, adeoque ob idipſum inter- *Pectere crines.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

interdiu ſæpius revocanda eſt, veluti Avicenna 33. Tract. 4. cap. 3. copioſè ſcribit. Atque huic ſane inſtituto pecten eburneus probè politus & lævigatus tutiſſimum præſtabit uſum, moderatè à fronte cervicem verſus quadragies ductus, Marſilio Ficino lib. 1. de vita. cap. 8. teſte.

Dentium immunditiес.

Sextum, ut dentes fricet ac mundet: immunditiеs enim dentium præterquam quod oris graveolentiam pariat, ſpiritus etiam fœtidos, impuros, & turbulentos exhalat, qui ad cerebrum elevati, ipſi non parvam noxam inferunt. Sordes item dentium cum cibo permixtæ & inventriculum delatæ, cibum ipſum ſæpe corrumpunt. Idem de lingua judicium eſt: nam & huic adhærentes ſordes, ne in ventriculum deferantur diligenter abſtergendæ ſunt. Quare os manè exporrecto gargarizandum, &, niſi hyems ſit, multò aqua frigida, cui aceti non nihil admiſtum ſit, fovendum eſt, ut eleganter admodum lib. 1. cap. 2. Cornelius Celſus præcipit. Nihil autem dentibus æque nocet, ac frequentior lactis eſus, veluti Galenus lib. 3. cap. 14. de alim. facult. diſertè & copioſè ſcribens admonet. *Nocet*, inquit, *lactis eſus aſſiduus dentibus, & circumdatis carnibus, quas gingivas nominant. Has enim humidas, dentes vero putrefactioni & eroſioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vino diluto colluere convenit. Satius autem fuerit, ſi mellis etiam quidpiam ipſi injeceris. Ita namque omne caſeoſum, quod ex lacte dentibus ac gingivis circumfixum fuerit, abſtergitur. Quod ſi etiam cuipiam tam robuſtum ſit caput, ut vini meri collutione non offendatur, melius is dentibus & gingi-*

vis

vis conſuluerit, verum tamen & mel vino permiſtum miſturam ex utroque reddit meliorem. Illud vero dentium incolumitati tutiſſimum adverſus lactis injurias fuerit præſidium, ſi quis poſt ſumptum ipſum primo mellicrato, deinde vino adſtringente os colluat. Hæc ille. Porro modus quo dentes à putredine, eroſione, dolore, & graveolentia vindicari poſſint, optimus nobis à Dioſcoride lib. 4. cap. 114. Plin. lib. 26. cap. 8. Galeno lib. 8. cap. 36. de ſimp. medic. fac. & lib. 3. de compoſ. phar. ſec. loc. cap. 18. & Avicenna 7. ſec. 3. cap. 2. præſtituitur: ut os ſingulis menſibus vino, vel aceto, in quo Tithymali radix ad dimidias decocta ſit, bis colluatur. Hoc enim non ſolum dentium ac oris commendat odorem, ſed eorundem etiam dolori auxiliatur, & ſanitatem conſervat. Plura infra cap. 80. Aures quoque bene à ſuis redundantiis exonerandæ ſunt, neque ſolum eorum excrementorum, quæ manifeſte per certos meatus, ſed omnium etiam quæ occultè exeunt, vacuatio laceſſenda & molienda eſt.

Lotio præſervans à dolore dentium.

Ultimus verſus tria præcepta ſaluberrima complectitur. *Primum*, ut balneo lotus atque æſtuans omni cura & diligentia adverſus ambitientis cœli frigidiorem intemperiem ſeſe muniat & defendat: ne illa ſcilicet per poros à balneo apertos in omne corpus permanans, ibidem mali quidpiam ingeneret. A contrario ſiquidem ad contrarium repentina & inordinata tranſgreſſio, Galeno aphor. lib. 3. comment. 22. teſte, periculoſa admodum exiſtit, præſertim cum facta ad frigiditatem ſubita commutatio eos, qui antea difflabantur & per ſudores evacuabantur, humores jam in pro-

fundum

fundum corporis repellat, adeòque partes etiam ad ventriculum atque inteſtina attinentes offendat. Obſervandum etiam ne à recens accepto cibo balneo ſtatim utatur, neque protinus poſt lotionem comedat aut bibat: qui enim paulo ante bibit, huic caput repletur: qui vero cibum ſumpſit, huic non caput modo, verum & corpus totum alimoniam ad ſe, priuſquam concocta fuerit, trahit, adeoque crudis & inconcoctis humoribus impletur. Statim vero poſt lotionem cibum vel potum ſumere, caput replet, devoratúmque interdum ſuperfluitate facit, quemadmodum copioſe in 3. libro de vict. rat. in morbis acutis, comment. 55. & 56. & in libro de Maraſmo cap. 14. Galen. oſtendit. De potu idem confirmat etiam Cornel. Celſ. qui libro 1. cap. 3. in eum ſcribit modum: *Illud noſſe oportet, quod ex labore ſudanti frigida potio pernicioſiſſima eſt, atque etiam (cum ſudor ſe remiſit) itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus Aſclepiades inutilem eam judicavit. Atque ex hac quidem cauſa, quomodocunque ſudanti adhuc, frigidum bibendum non eſt. Cavendum etiam, ne in ipſo balneo comedat, bibat, aut dormiat: inde enim bona ventriculi concoctio oblæditur, & naturæ pugna cietur, dum ſanguis, ſpiritus, & calor naturalis adſcititio balnei calore ad exteriora allecti & protenſi ad interiora retrahuntur, & in profundum ſecedunt. Inter dormiendum etiam humores aliqui in ventrem confluunt qui non, ut in aliis ſomnis, concoquuntur, ſed longe plures fiunt inconcocti permanentes. Somnus vero à balneo utiliſsime conceditur. Nihil enim eſt, ut Galenus libro 4. cap. 9. de Sanitate tuenda ſcribit, quod*

æque

æque concoquat ea quæ concoqui poſſunt, & malos ſuccos per halitum digerat, ut ſomnus à balneo.

Secundum, ut pauliſper à cibi ſumptione erecto corpore conſiſtat: quo cibus ingeſtus in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina eſt, æquabiliter deſcendens, promptius concoquatur, ac raro deinde, nec ita longo inceſſu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus diſſipetur, adeoque cibi præpediatur concoctio. Plura infra cap. 76.

Stare à cibo, aut leviter inambulare.

Tertium, ut poſt venæ ſectionem frigeſcat, quod eſt, in paulo frigidiore ambientis nos aëris conſtitutione tantiſper immoretur, ſive decumbat, dum ſanguis & ſpiritus per phlebotomiam exagitati ſedentur & conquieſcant. Atque huic quidem interpretationi aſtipulatur etiam Joannes Fernelius, qui in libello de vacuandi ratione cap. 9. in hunc modum ſcribit: *Neque igitur ad conſueta munia properet, neque celerius inambulet, neque ullo exercitationis genere ſe fatiget, neque utatur Venere, neque protinus loca calidiora ingrediatur, neque in balneum deſcendat: quandoquidem ſanguis, & ſpiritus vehementius incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi comprimendique ſunt.* Hactenus ille Vel *Minute*, adverbialiter hic accipiendum, pro eo, quod eſt parum ſive pauliſper, ut referatur ſcilicet ad ea, quæ immediate præcedunt, & ſit hic ſenſus: Sumpto cibo cœlo frigidiori te pauliſper exponito, quo calor innatus, propter circumſtantiam extrinſecus frigiditatem ad interiora refugiens & ſecedens, meliorem tum concoctionem & ſanguificationem, tum

Statim à ſecta vena frigus captare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

etiam nutritionem operetur. Experientiâ ſiquidem conſtat, calorem per ſeipſum ac ſponte quidem poſt cibi ſumptionem. ut eum mutet faciliùs ac concoquat, in profundum refugere: atque hinc adeo fit, ut exteriora corporis membra, quæ ante utcumque calida ſentiebantur, à prandio atque cœna frigore & tremore concutiantur. Quare naturæ, in eo quod rectè operatur, opitulandum eſt.

ADDITIO:

De recreatione viſus.

Fons, Speculum, Gramen, hæc dant oculis relevamen.
Mane igitur montes, ſub ſerum inquirito fontes.

Tria hoc loco recenſentur, quæ inſita naturæ vi & ſubſtantiæ quadam ſimilitudine oculos recreant, & viſum maximè conſolantur.

Primum, Fons, per quem quælibet pura & perſpicua aqua, ſive ea ſit fontium, ſive fluviorum, ſive etiam puteorum intelligenda eſt. Hæc enim ob cognationem & ſimilitudinem, quam cum oculis habet, viſum citra violentiam congregans, ad naturam reducit & recreat. Τὸ γὰρ κατὰ φύσιν ἀεὶ χρῄζει τῶν ὁμοίων, inquit Galenus aph. lib. 1. comment. 16. Oculi autem frigidi & humidi, perſpicui, atque omnium partium nitidiſſimi, & pulchrè politi ſunt, perinde atque aqua, quocirca ab ejuſdem aſpectu eos corroborari ſimul ac reſici conſentaneum eſt. Atque hoc ſane conſilio Ariſtoteles, Alexandrum illum cognomento Magnum inſtituens, ei præcepiſſe videtur; uti frequenter ac diutius aquam viridem, claram & perſpicuam intueretur, oculoſ-

oculoſque in ipſam ſubmergeret; cujuſque rei teſtem habemus non contemnendum Joannem Meſuen in opere practico de ægritudinibus oculorum. Cæterum ſi nulla fontium aut fluviorum inſpiciendorum facultas fuerit, oculis profecto ex aquæ frigidæ, claræ & perſpicuæ in pelvim viridem infuſæ contuitu eadem accedet commoditas.

Secundum, Speculum, quod & ipſum utique oculorum aciem eadem ratione excitare putandum eſt. Oculus namque lævis eſt & lucidus, ac ſplendens inſtar ſpeculi, quod tum experientia inter omnes conſtat, tum à Plinio quoque libro II. cap. 37. oſtenditur. *Oculis*, inquit, *abſoluta vis ſpeculi adeoque ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis.* Ea cauſa eſt ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimùm appetant, quod effigiem ſuam in iis cernentes, velut ad cognata deſideria ſua tendant. Cauſa etiam, cur ſpeculi inſpectione oculorum acies concitetur, adeoque viſus ſubſtantia conſervetur, hæc adſignari poteſt: quod radii in ſuperficie ſpeculi collecti, (cum ob denſitatem & duritiem ejus ulterius procedere non poſſint, minime diſſolvantur ac diſſipentur,) ob æqualitatem lævitatemque ſerventur infracti, ob nitorem vero augeātur, multo quam prius erant, reddantur fortiores; quod nec ipſum ſane Ariſtoteles, Meſue referente, ignoravit, cum eundem illum Alexandrum adhortaretur, uti ſe ſubinde ad terſum & directum ſpeculum contueretur, & longiori deinde temporis ſpatio oculorum aciem in ipſum defigeret. *Speculum.*

Vitrea quoque vocata conſpicilia viſus ſub-

Conſpicilia vitrea. ſubſtantiam conſervant, adeoque præſtant ne oculi minutioribus rebus contuendis victi fatiſcant, neve ſpiritus reſolvantur. Atque hinc certe gemmarum ſculptores & aurifices ſubtiliter quidpiam ac ingenioſe ſculpturi ejuſmodi utuntur conſpiciliis: aut ſane per phialam ex tenui, puro atque albo vitro conflatam, eamque clara & perſpicua aqua plenam, oculorum aciem rei ſculpendæ intendunt. Cur vero ita viſus non defatigatur, in cauſa eſt; quod ſpecies de medio clariori ad denſius permeantes majores ſimul & craſſiores appareant, adeoque viſum conſervent.

Viridia. *Tertium*, Gramen, per quod quarumlibet herbarum frondiumque ac aliarum etiam rerum virentium contuitus accipiendus eſt. Oculis enim jucundiſſimum ſpectrum viriditas eſt. Atque hinc ſane Ariſtoteles problemate 20. ſect. 31. quærit: Quamobrem, cum cæteras intuemur res, conſpectus noſter pejus afficiatur atque fatiſcat, cum ad virides herbaceique coloris inſpicimus, ut olera cæteraque his ſimilia, recreetur, meliorque evadat. *An*, inquit, *conſpectum in alba nigrave intendere minime poſſumus, propterea quod utrumque id genus coloris videndi viribus officit: colores autem illi, quibus oculi acquieſcunt; medium albi nigrique obtinent, itaque aſpectus cum mediocri lenique obvio afficiatur, nihil debilitatur: imo vero corroboratur atque reficitur.* Hæc ille. Quanquam autem viridia omnia, utpote temperatiſſima, viſum maxime colligant, atque oculos reficiant: inter ipſa tamen alia aliis efficaciora inveniuntur. Sic certe nullius aſpectus ſmaragdo jucundior eſt. Quod Plin. lib. 37. cap. 5. diſer-

diſerte iis ſignificavit verbis: Herbas virentes, inquiens, frondeſque avide ſpectamus: Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius illis comparatum viret. Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent, nec ſatiant, cum & ab intentione alia obſcurata aſpectu Smaragdi recreatur acies, ſcalpentibus gemmas non alia gratior oculis refectio eſt: ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent. Idem fere lib. 29. cap. 6. de ſcarabeo viridi ſcriptum reliquit. *Scarabei*, inquit, *viridis natura contuentium viſum exacuit.* Itaque gemmarum ſculptores contuitu eorum acquieſcunt. Neque obſtat quod Galenus cap. 2. & 6. lib. 1. de Symptomatum cauſis, ubi ex profeſſo de iis agit, quæ oculos aut moleſtant, aut offendunt, & lib. 10. cap. 3. de uſu part. cœruleo & fuſco recreandi & reficiendi viſus quam maximam vim ineſſe ſcribit. Sunt enim hi colores medii atque temperati, adeoque ob id oculis gratum & jucundum ſpectaculum præbent, viſumque morbo affectum aut fatigatum corrigunt ac recreant: quod omnibus ſane coloribus ad medium inclinantibus commune eſt. Hoc igitur providentes pictores, quando in albis coriis & conſimilibus rebus, quibus facile viſus offenditur, pingunt, colores cæruleos ac fuſcos apponunt, in quos ſubinde intuentes recreant oculos ac reficiunt. Atque etiam ophthalmia laborantes lux quidem offendit, eoſque arguit: fuſca vero ac cærulea ſine dolore intuentur. Quæ hactenus dicta ſunt, ea omnia Marſil. Ficin. libro 2. cap. 14. de producenda vita, planius & dilicidius iis verbis exppreſſit: *Cauſam*, in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

inquiens, *perquiremus, ob quam color viridis viſum præ cæteris foveat, ſalubriterque delectet. Inveniemus tandem naturam viſus eſſe lucidam, ac lucis amicam, volatilem tamen ac facile diſsipabilem. Idcirco dum per lucem ſe dilatat velut amicam, interdum nimio lucis exceſſu rapitur prorſus, & vehementi dilatatione diſſolvitur: tenebras autem naturaliter velut inimicas fugit, ideoque radios in anguſtum inde retrahit. Optat vero viſus ita perfrui lumine, ut per amicum hoc ſuum amplificetur quidem, nec tamen interim diſsipetur. Jam vero in quocunque colore plus admodum tenebrarum ſive nigredinis eſt, quam lucis, non dilatatur radius viſus ad votum, nec illo proinde oculus delectatur. Ubi vicisſim plus admodum ſplendidi coloris eſt, quam nigri; ſpargitur latius, noxia quadam voluptate diſtractus. Quamobrem color viridis maxime omnium nigrum cum candido temperans præſtat utrumque, delectans pariter atque conſervans, & molli inſuper & adhuc tenera qualitate, ſicut & aqua radiis oculorum abſque offenſione reſiſtit, ne abeuntes longius diſperdantur. Quæ enim dura ſunt ſimul & aſperſa, frangunt quodammodo radios: Quæ vero rariſsima ſunt, diſſolutioni aditum patefaciunt. Sed quæ ſoliditatem aliquam habent, lævemque ſimul æqualitatem, ſicut ſpecularia corpora, nec ipſa quidem frangunt, neque longius diſperdi permittunt. Quæ denique præter hæc beneficia tenera quoque ſunt & mollia, ſicut aqua, reſque virides, liquidis oculorum radiis & mollitia blandiuntur. Denique viſus radius quidam eſt in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accenſus, ac temperatum lumen in aqua quoddammodo reſiſtente requirit. Itaque gaudet aqua, delectatur ſpeculis, ſimilibus, viridibus oblectatur.*

tur. Hactenus ille. Addit Meſues. Exercitationem quoque legendi ſcripta majuſculis literis exarata viſum corroborare, adeoque non parum ad tuendam oculorum ſanitatem conducere.

Poſteriore verſu innuitur, Oculos matutino quidem tempore montium, veſpertino vero fontium colluſtratione recreandos & reficiendos: quorum ratio ex prædictis facilè elici poteſt. Per montes porro viridaria, hoc eſt, loca herbis & plantis conſita intelligenda ſunt. De conferentibus viſui plura infra, cap. 79. De nocentibus vero, cap. 78.

CAP III.

De diurno ſive meridiano ſomno.

Sit brevis, aut nullus tibi ſomnus meridianus.
Febres, pigrities, capitis dolor atque Catharrhus,
Hæc tibi proveniunt ex ſomno merdiano.

Quatuor diurni ſive meridiani ſomni incommoda hic referuntur.

Primum, febris, quæ dupliciter per ſomnum diurnum accendi poteſt: uno quidem modo in ſpiritibus, altero vero in humoribus. In ſpiritibus quidem, quia acres & fumoſæ exhalationes, quæ vigiliis diſpergi ſolent, ſomno diurno non modo retinentur, ſed etiam augentur: iis itaque retentis, ac una cum ſpiritibus permiſtis contingit, ut calor inde præter naturam collectus febrilis fiat: atque hæc ſane febris, cum nihil

Febris cauſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

nihil ſtabile, nihil firmum habeat, uti celeriter generatur, ita ſolvitur etiam, ἐφήμερα Græcis, hoc eſt, diaria vocata eſt, quod fere diem non excedat. In humoribus autem tum hæc jam dicta febris, ratione nimirum flatuum, qui ex cruditate proveniunt, tum etiam putrida per ſomnum diurnum accenditur: quod calore & ſpiritibus interdiu ad exteriora protenſis, virtus concoctrix debilitetur. Perfecta enim & abſoluta concoctio fit, quando calor & ſpiritus cohibentur, & in profundum corporis ſecedunt. Ob eum namque motum calor naturalis incenſus auctiorque redditus, optime cibos, non ſolum in ventriculo, verum etiam per univerſi corporis habitum conficit: quod noctu potiſſimum fieri rationi conſonum videtur. Etenim tunc calor propter circumſtantem extrinſecus aëris frigiditatem ad interiora refugiens, cibum facillime mutat, concoquit & in membra diſtribuit. Interdiu vero contra ad exteriora eductus & expaſſus perfectam elaborationem non attingit: quare humorum cruditatem progignit, ex cruditate deinde oppilatio, ex oppilatione putredo naſcitur, ex putredine tandem humorum ad cor effumantium febris putrida accenditur; quemadmodum Avicenna 4. tract. 2. cap. 1. copiſe docet.

Pigrities. *Secundum*, Pigrities, quæ & ipſa eodem ex fonte manat ac funditur. Ex craſſa namque & inconcocta materia in ventre vaporoſi ac craſſi exhalantur ſpiritus, qui ad caput elati plus æquo cerebrum humectant: eo autem humectato, nervi quoque, qui à cerebro propagati per corporis partes prorepunt, plurima humiditate

ditate opplentur: exuperantia præterea humiditatum, quæ ad muſculos, tendines & articulos confluere ſolent, tantum abeſt, ut ſomno diurno diſſipetur, ut multo pertinacius etiam hærens augeatur. Neceſſe igitur eſt ex ejuſmodi ſubinde ſomno in omnibus motibus voluntariis pigritiam ſequi, & veluti in ſeipſo diſſolutum hominem apparere, quemadmodum diſertè Galenus aphor. l. 3. comment. 5. oſtendit. Contra vero vigiliæ diurnæ hoc præcipuè nomine commendantur, quod non modo exuperantem cerebri humiditatem exſiccent, adeoque ſpiritus extenuent ac temperent, ſed certe corpori ſimul atque animo promptitudinem quandam & robur ad ſolitos motus addant.

Dolor capitis.

Tertium, Dolor capitis, qui & ipſe ab iiſdem initiis proficiſcitur. Ex cibo namque inconcocto in ventre vapores craſſi citati in caput efferuntur, qui ibidem ob dictas cauſas retenti, nimia humiditate, quam potius vigiliis exſiccantibus abſumere conveniebat, cerebrum opplent, & ob eam rem caput perturbant, ejuſque dolorem, gravedinem & frigidos morbos pariunt: paululum vero inde moti, ſi ad cutim pervenerint, faciem vitiato colore inficiunt. Materia enim prava exiſtente, neceſſe eſt, quicquid inde defluit, eſſe pravum. Quod Galen. aphor. lib. 1. comment. 14. ita ſcribens innuere voluit: *Oportet ſimilem eſſe defluxum ſubjectæ ſubſtantiæ, ut quando humida atque aërea ſubſtantia exiſtit, tunc quod ab ea defluit, vaporoſum eſt atque ſuave, &c.*

Catharrus.

Quartum, Catarrhus, qua quidem voce generatim hoc loco, tametſi minus propriè

omne ῥεῦμα, hoc eſt, quælibet excrementitii humoris ex capite ad ſubjectas partes prolapſio ſignificatur; quæ juxta partium, ad quas defluit, diverſitatem diverſa quoque nomina ſortitur, quemadmodum Galenus liber 3. cap. 4. de Sympt. cauſis, Paulus lib. 2. cap. 28. & Ætius lib. 8. cap. 13. diſertè ſcribunt. Ubi enim ad os ac fauces, & mox ad ſtomachum ſive gulam, atque inde in ventriculum defluxus contingit, ſimplici vocabulo Græcis κατάῤῥοος, & contracte κατάῤῥους, Latinis deſtillatio dicitur. Dum ad nares irruit, κόρυζα Græcis, Latinis gravedo vocatur, ubi vero ad palatum & aſperam arteriam delabitur, ut etiam membranam, quæ hanc intrinſecus ambit, exaſperet; rauca vox efficitur, vocaturque hoc malum Græce βράγχος, Latinis raucitas, ſive raucedo, id quod ex hiſce etiam verſiculis qui infra cap. 82. habentur, manifeſto apparet.

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catarrhus.
Si ad fauces, Branchus, ſi ad nares, eſto Coryza.

Somnus diurnus

Habet autem hoc incommodum eandem omnino cum præcedentibus originem. Vapores enim & fumi, qui vigiliarum tempore per cutem reſolvi ac diſſipari ſolent, ſomno diurno retenti, dum in caput impetum faciunt, cerebrum nimia humiditate replent. Caput igitur repletum humores in ſubjecta refundens, ῥεύματα progignit. Præter hæc & alia nonnulla ſomni diurni mala, Avicen. 5. 1. doct. 2. cap. 9. enumerat. Nam & frigidas atque humidas ægritudines, παρκλύσεις nimirum, & defluxus ad ar-

ad articulos, ob retentionem humidiatum quas vigiliæ reſolvere ac diſſipare ſolent, nonnunquam procreat. Genuinum facieĩ colorem velut paulo ante etiam dictum eſt, corrumpit. In ſanguine enim excrementitias atque aqueas humiditates lotio ſimiles multiplicat: quæ cum ſuo tempore per vigilias non diſſipantur, una cum ſanguine ad cutem expulſa ipſam depravant, adeoque ſubtumidam & decoloratam reddunt. Induratam adhæc ſplenis affectionem gignit in corporibus in ejuſmodi affectionem propenſis. Craſſus namque & melancholicus humor, ſommo diurno in ſplene retentus, huic malo initium præbet. Quemadmodum enim vigilantia motum ac liberum craſſi humoris tranſitum per anguſtos meatus, ſive canales, Solis calore vias aperiente, promovere: ſic contra eundem ſomnus & præcique diurnus, tranſitu prohibere ſolet. Melancholia enim interdiu nullo negocio per canales ſuos tranſit, & illas cumprimis, qua excitandæ appetentiæ cauſa à ſplene ad orificium ventriculi meatus protenditur. Etenim ſplen excrementa & redundantias ſuas per eum expellit atque ejicit, adeoque ad ciborum aviditatem revocat. Quod interdiu potius quam nocturno tempore fieri par eſt. Quin etiam, ut idem autor tradit, ciborum appetentia diurno ſomno plurimum debilitatur & reſtinguitur; idque partim ob prohibitionem reſolutionis, quæ eſt prima cauſa famis, partim vero ob repletionem ventriculi ex fumis, vaporibus & humiditatibus orificium ejus relaxantibus ac ſaturantibus. His accedit nonnunquam ἀποςημάτων ſive abſceſſuum generatio:

tio: ſuperfluitates namque ex ſomno diurno multiplicatæ, ſæpius in membro aliquo coacervantur, ipſumque tumidum reddunt. Planè igitur ex his omnibus conſtat, ſomnum diurnum ſive meridianum à ſanitatis tutela procul abeſſe debere. Duas porrò cauſas, cur potiſſimum lædat, Paulus libr. 1. cap. 97. & Avicenna 3. 1. doct. 2. cap. 9. aſſignant: Quarum prima quidem eſt; quod cito, & ante horam ſuam interrumpatur. Calor enim nativus per ſomnum ad partes interiores recedit, contra vero calor Solis eundem, tanquam ſibi affinem ad membra exteriora educit atque expandit: unde ſanguinis & ſpirituum exagitationem, quæ ſomnum interrumpat, cieri neceſſe eſt. Conſulitur ergo, ſi quando neceſſitas per id tempus dormire coëgerit, ut in umbra & tenebroſo loco, & ante potius, quam poſt cibum, hoc fiat. Secunda vero, quod naturam ſtupidam quaſique perterritam reddat; adeo ut retrahatur ab eo, in quo erat, nimirum à ciborum concoctione. Tempus itaque quo obdormiſcunt ad abſolutam ciborum concoctionem non ſufficit: quo fit ut à meridie reſurgentes ſubinde acidos ructus edant, & flatibus repleantur: nonnulli vero fluctuatione ventris infeſtentur, Cæterum optimus ſomnus eſt nocturnus, quoniam nox naturali humiditate ſilentioque animum in ſomnum deducens, abſolutam molitur concoctionem. Poſt ſomnum item nocturnum, plurima parte ad excretionem excrementorum inſtigamur Illud tamen ignorandum non eſt, quod licet ſomnus diurnus in univerſum improbetur, nocturnus vero, ut præſtantiſſimus commendetur:

Somnus nocturnus.

detur : ex diurno tamen minus offendat, qui capitur à prima luce ad tertiam diei partem. Id quod Hippocrates l. 2. prognoſt. apho. 11. clariſſime oſtendit, *De ſomno*, inquit, *quemadmodum ſecundum naturam nobis in conſuetudine eſt, interdiu vigilare, noctu dormire convenit: ſi tamen hoc tranſgreſſum fuerit, deterius eſt. Minime vero nocebit, ſi dormiatur prima luce ad tertiam diei partem.* Quam ſententiam Galenus explicans ita ſcriptum reliquit: *Quod conſuetum eſt, bonum eſt, inſuetum vero malum eſt. At vero temporibus Hippocratis aliquid fuit ex natura, aliud in conſuetudine. Nunc vero divites è contrario agunt, tum in quibuſdam aliis, tum etiam in ſomno, interdiu dormientes, noctu vigilantes.*

In his igitur, ut ſomnus minus lædere poſſit, quinque conditiones, Bertrutio authore, obſervandæ ſunt. 1. Ut ſit in conſuetudine. Ex multo enim tempore conſueta, etiamſi deteriora fuerint, inſuetis minus moleſtare ſolent, Aphoriſ. 50. lib. 2. c. 2. Ne ſtatim à ſumpto cibo ineatur. 3. Ne depreſſo, ſed erecto nonnihil & bene alto capite fiat. 4. Ne modum excedat. 5. Ne tumultuoſa & ſubita ab ipſo, ſed lenis & modeſta fiat expergefactio. Porro quod ab Hippocrate dictum eſt, à prima luce ad tertiam diei partem convenire ſomnum, id ſpacium eſt ab ortu Solis, quatuor, aut quinque horarum. Nam dies ſignificat ſpatium temporis, quo Sol tranſit noſtrum hemiſphærium, ut etiam diſtinguitur contra noctem. Quemadmodum Chriſtophorus à Vega fuſius in comment. declarat.

Additio.

Tempus itaque ſomni convenientiſſimum eſt veſpertinum, aut nocturnum: ſemperque cavendum ne ſtatim à cœna ineatur, ſed unius minimum, aut duarum horarum intervallo diſcludatur. Ingeſtus enim cibus, quem ſtatim ſomnus excipit, in ſuprema ventriculi parte ſupernatans, probe concoqui non poteſt, Galeno, lib. 5. cap. 5. de loc. affect. teſte. Neque enim ventriculus tum poteſt cibum arctè complecti; quod idem libr. 3. cap. 4. de fac. nat. ad bonam concoctionem cumprimis neceſſarium eſſe ſcribit. Quare multos vapores, qui multitudine ſua caput repleant, gigni neceſſe eſt, ut rectiſſimè idem Galenus comment. 67. aphor. lib. 4. dixerit: *A cibo ad ſomnum converſis*, hoc eſt, qui ſumpto cibo ſtatim dormiunt, *impletur caput.* Ut igitur hujuſmodi periculum excludatur, lenta deambulatione, aut aliqua ſimili, leviſſima tamen exercitatione corpus dimoveri opus eſt, priuſquam ſomno indulgeatur, ut cibus in imum ventriculi paulatim deſcendat. Ibi enim, ut ſupra ex Galeno dictum eſt, concoctionis opus potiſſimum perficitur. Quo tempore etiam convenit audire inſtrumenta muſicæ, cantus, facetias, & hiſtorias jucundas, ac conferre ſermones cum amiculis de rebus lætioribus, donec cibus ſubſediſſe videatur. Cervicali utendum eſt ſatis elato & eminenti, ut, quoad ejus fieri poteſt, erecto, & bene alto capite dormiatur, ne cibus ad os ventriculi regurgitans concoctionem impediat. Hoc etiam modo cibus, qui plane nondum ſubſedit, facilius ad inferiores ventriculi

triculi partes deſcendet, probiuſque concoquetur. Inter dormiendum corpus pro ambientis aëris conſtitutione decenter tegendum eſt; ne, calore & ſpiritibus circa interiora detentis, externæ corporis partes à frigore lædantur. Caput quoque noctu convenienti tegumento (quod καπνοδόχην habeat, hoc eſt, foramen inſtar infundibuli eliciendis vaporibus aptum) operiendum eſt. Calceatis vero ſive veſtitis pedibus dormiendum non eſt: Hoc enim, ſi quid Magnino excellentiſſimo medico credimus, viſum debilitat, memoriam lædit & totum corpus extraneo calore æſtuare facit, ob vaporum reflexum. Supra dextrum latus ſomnus inchoandus: --Hoc enim modo cibus promptius per ſtomachum gulamve in ventriculum deſcendit. Nam etſi gula exactè ſupra mediam cervicis, vertebrarum & quatuor primarum thoracis ſedem in neutram partem inclinet, ad principium tamen quintæ thoracis vertebræ, ut ampliori magnæ arteriæ trunco ſecundum dorſi vertebras inferiora corpora petenti cedat, nonnihil in dextrum latus à media vertebrarum regione abſcedit. Deinde primo ſomno finito revolvendum eſt corpus, ſupra ſiniſtrum latus redormiendum, quo ſcilicet à jecore, ventriculo incumbente ventriculi calor augeatur, ejuſque concoctio adjuvetur. Hinc rurſus poſt breve temporis intervallum in dextro latere ad conſuetum ſurgendi tempus continuandus eſt. Pronus decubitus temperatis corporibus non convenit, ventriculi enim contorſionem & repreſſionem facit, adeoque oculos oblædit: Sed & ita cubantibus ſuperfluitates in oculos decli-

nant, maximè ſi fuerint natura debiliores. Illis tamen quibus ingeſtus cibus tardius in ventriculo conficitur, interdum concedendus eſt, quod calorem naturalem arctius comprehendens retinere atque augere poſſit. Supinus vero graviſſimis ægritudinibus, lepræ nimirum, maniæ, incubo, epilepſiæ, apoplexiæ, ſtupori, nervorumque reſolutioni, & ſimilibus initia præbet. Nam ob ſuperfluitatum ad poſteriora fluorem, non poteſt juſta per nares & palatum earundem fieri expulſio Plin. lib. 28. cap. 4. pronos decubitus tuſſibus conducere, at ſupinos, oculis, tradit. Idem ex Theoph. refert, celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à ſupinis. Duratio autem ſomni ex alimentorum perfecta concoctione æſtimanda eſt, ita quidem ut ſeptem horarum ſpacio non ſit minor, neque octo, vel ad ſummum novem excedat, ut colligitur ex Galen. de ſanitate tuenda lib. 6. cap. 6. plura habentur apud Avicennam. 3. 1. doct. 2. cap. 9. Magninum parte 3. cap. 7. & noſtræ ætatis doctiſſimum Medicæ artis ſcriptorem Leonhardum Fuchſium, lib. 2. ſect. 4. cap. 3. Inſtitutionum medicinæ. Ex iis itaque, quæ conveniunt in hunc locum, ſtudioſi transferent.

CAP. IV.

De flatu in alvo detento.

QUatuor ex vento veniunt in ventre retento:
Spaſmus, hydrops, colica, & vertigo: hoc res probat ipſa.

Hoc agitur de quatuor nocumentis, quæ ex flatuum retentione proveniunt.

Pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Primum eſt σπασμὸς Græcè, Latinis convulſio dicta. Flatus enim retenti influxu ſuo ſæpè nervos plus juſto referciunt, illos vero ita repletos Galen. lib. 2. cap. 2. de ſympt. cauſis teſte, tendi primum ac deinde in convulſionem incidere contingit. Ea porro ibidem à Galeno in hunc modum definitur: *Convulſio malum eſt, quod nervos muſculoſque ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitum ſervarent, ducebantur.* Vel aliter, velut idem aphor. lib. 6. comment. 39. definit: *Convulſio eſt paſſio involuntaria, in qua nervi atque muſculi præter voluntatem convelluntur, in eumque affectum veniunt, quem etiam in motibus ſecundum arbitrium factis aſſumebant.* In hoc enim malo nervi atque muſculi in eas partes attrahuntur, quibus innaſcuntur. Attractio namque fieri non poteſt, niſi muſculus ad ſuam originem retrahatur.

Quod ad cauſas ejus convulſionis, quæ primigenia affectio eſt, attinet, animadvertendum eſt, Hippocratem aphor. 39. lib. 6. duas duntaxat ſtatuiſſe, πλήρωσιν καὶ κένωσιν; hoc eſt, plenitudinem & inanitionem nervoſorum corporum. In convulſione ſiquidem à plenitudine membrum craſſis & glutinoſis humoribus impletum extenditur, & extenſione convellitur, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, ubi multa madent humiditate; & hæc ſubito contingit. In ea vero, quæ ab inanitione proficiſcitur, membrum exſiccatur & ad ſeipſum convellitur, adeoque ſecundum longitudinem ac latitudinem con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tractum diminuitur, quemadmodum membranis accidit, cum igni apponuntur: & hæc ſanè paulatim & ex longiori temporis intervallo accidere ſolet. Plura Galen. locis jam citatis, & lib. 2. cap. 2. & lib. 3. capit. 5. & lib. 6. cap. 5. de loc affect. & lib. 8. cap. 3. de compoſ. medic. loc. & alibi ſæpius.

Hydrops. *Secundum*, ὕδρωψ, quod malum Latini aquam intercutem nominant, & definitur à Bertrutio, Sect. 3. tract. 2. cap. 4. in hunc modum: *Hydrops eſt morbus materialis, ex re frigida, extranea, plurima ingrediente, & membra omnia manifeſtè, aut loca vacua partium, in quibus cibi & humorum concoctio perficitur, inflante, procreatus.* Eadem ferè habet Avicenna 14. 3. Tract. 4. cap. 4. vel aliter, ſicut ab Alexandro Tralliano libr. 9. cap. 1. definitur. Aqua intercutem & ipſa longus quidem affectus eſt, jecore adeo refrigerato proveniens, ut ipſum non amplius deinceps cibos in ſanguinem, ſed in aliam qualitatem, aut in aquam, aut pituitam, aut flatum tranſmutare poſſit. Quod certè & Galenus aphor. lib. 6. comment. 12. iis verbis confirmat: *Aqua intercutem fit, cum ſanguinis generatio fruſtratur.* Et hujus quidem cum tres ſint ſpecies: (una enim Græcis ἀσκίτης, alia τυμπανίτης, & tertia ἀνασάρκα, ὑποσάρκα, σαρκίτης & λευκοφλεγματία dicitur, non de omnibus promiſcuè hoc ſecundum nocumentum, ſed de tympanite tantum intelligendum eſt. Quæ quidem accidit, cùm flatus ac ſpiritus ſupervacuus plurimus cum humidi momento intra membranam, quæ περιτόναιος Græce, Arabibus vero, communi membranarum

nomine

nomine, ziphac appellatur, & abdomen, quod iidem Mirach nominant, colligitur. Stomacho namque & jecore frigida intemperie laborantibus, fieri non poteſt ut cibus ingeſtus in χυλὸν benignum, aut ſanguinem mutetur: convertitur ergo in materiam flatulentam, quæ cum neque per ſuperiora ructu, neque per inferiora crepitu, nec aliunde, obſtante viarum obſtructione, vel ſecretrice & expultrice ſuperfluitatum vi debili exiſtente, aut inepto aliquo pudore prohibente, expellatur, in prædictis ventris locis colligitur, & aquam inter cutem contrahit, in qua abdomen percuſſum tympani modo crepitum elidit, qua ratione etiam Tympanites nuncupatur.

Tertium, Colica paſſio: quæ gravis quidam ac vehementiſſimi doloris morbus eſt. Perinde enim ac ſi terebra partes perforentur aut palus infixus ſit, moleſtare ſolet. Galeno lib. 2. cap. 1. de locis affect. teſte. Contingit autem in pleniore & laxiore inteſtino, quod κῶλον Græcè vocatur; cujus etiam merito vehementes cruciatus inducit. Denſum enim, craſſum, & nervoſum eſt, ac nihil, quod in illud confluit, facilè diſcuti poteſt. Et quemadmodum in hoc κωλικὴ ὀδύνη, ita in gracili ac ſuperiore inteſtino, quod Galeno, Julio Polluci & aliis Græcis, λεπτὸν vocatur, ſimilis morbus exiſtit, graviſſimos & lethales dolores inferens: Hippocrates in aphoriſmis, & paſſim aliis in locis εἴλεον appellat, quemadmodum etiam Galenus ubique, & potiſſimum libro ſexto, capite ſecundo, de locis affect. à circumactione nimirum do- *Colica paſſio.*

loris. Quippe ἀλᾶσθαι circumagi, & convolvi ſignificat. Ideo convolvulus etiam Latinis hoc malum nominatur. Rationi porrò conſentaneum eſt, flatuoſum & frigidum ſpiritum in dictis inteſtinis retentum, & egredi nequeuntem hæc mala plurimum progignere, id quod Galenus loco paulò antè citato monſtrat.

Vertigo. *Quartum*, Vertigo: Flatuoſus enim ſpiritus incluſus ad cerebrum fertur, & in ejus partibus inordinatè movetur: quo fit, ut obtenebrationes hebetudineſque oculis obverſentur, & omnia circumagi & rotari videantur. His Avicenna 16. 3, tractat. 4. capite 29. Epilepſiam quoque adjungit, *Epilepſia.* cujus eadem omnino cum præcedenti ratio eſt. Porro quonam modo hæc retentio in ſingulis jam dictis locis malum ingeneret, pulcherrimè ex Galen. lib. 3. de Sympt. cauſis, cap. 1. demonſtrari poteſt. Crepitus enim qui ad ſedem defertur, ac vel in foro, vel alio quopiam loco exiſtentibus, aut negotio aliquo, quod deſerere non liceat, diſtentis violenter retinetur, ventrémque mordet, ac caput vaporando implet, principiò quidem ab animali organo ſphinctere, id eſt, muſculo ad imum inteſtinum accepto. Hinc vero unoquoque inteſtino retro illum à ſe ad ſupra ſe poſitum trudente, ſimili modo ac prius in præceps trudebat atque ita quidem hæc retentio, præſertim frequentior, longo temporis tractu prædicta mali excitat. Proinde rectiſſimè ab Hippocrate, libro 2. prognoſt. aphor. 24. in hunc modum ſcribitur: *Flatum ſine ſonitu aut crepitu exire optimum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

mum eſt. Melius autem eſt cum ſonitu exire, quam revolvi. Hac etiam ratione inductus Claudius Cæſar dicitur meditatus edictum, quo veniam daret efflatum crepitùmque ventris in convivio emittendi cum periclitatum quendam, præ pudore & continentia, reperiſſet. Autor Suetonius in ejus vita cap. 32. Veteres enim, ut Plinius libro 8. cap. 2. confirmat, per menſas mundiciarum cauſa deflare vetabant. Extat etiam lepidiſſimum Nicarchi εἰς πορδὴν Epigramma, quo peſtiferam retenti flatus vim deſcribit, Id eſt hujuſmodi:

Πορδὴ ἀποκλείνει πολλοὺς ἀδιέξοδος οὖσα,
  Πορδὴ καὶ σώζει τραῦλον ἰεῖσα μέλος.
Οὐκοῦν εἰ σώζει καὶ ἀποκλείνει πάλι πορδὴ,
  Τοῖς βασιλεῦσιν ἴσην πορδὴ ἔχει δύναμιν.

Quos verſus, quoniam eleganter admodum Joannes Laſcharis Latinos fecit (placuit hic adſcribere.

Interimit crepitus ventris detentus in alvo,
  Et ſervat blæſum dum canit ille melos.
Ergo ſi perimit crepitus, ſervatque canendo,
  Regibus imperium par habet hic crepitus.

Atque hæc ſanè cùm ita ſe habeant, ſatius fuerit juxta D. Eraſmi Roterodami præſcriptum, naturâ incitante, aut ſecedere, ſi liceat, aut devorato pudore, juxta vetuſtiſſimum proverbium, tuſſi potius crepitum diſſimulare, quam comprimendo morbum accerſere. Rectèque Stoici, quemadmodum Cicero, lib. 9. epiſt. famil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

22. ſcribit, crepitus, aiunt, æquè liberos, ac ructus eſſe oportere.

CAPUT V.

De Cœna.

Ex magna cœna ſtomacho fit maxima pœna;
Ut ſis nocte levis, ſit tibi cœna brevis.

Cœna parva.

Præcipitur hoc loco ſanitatis ſuæ ſtudioſis, ut inſtante ſomni tempore frugali cœna contenti ventriculum vario ciborum genere non diſtendant, ſed ea copia ingerant, quæ vires haud gravet. Nam qui noctu multum ingerunt, primum quidem ſomno deſtituti corporis inquietudine agitantur: deinde vero puſtulas faciei, gravedinem capitis, graveolentiam oris, coli calculique dolores, & podagram ſibi acceſſunt. Neque ſolum immodica hæc ſub noctem ingurgitatio bonæ valetudini officit, ſed alias etiam quælibet, ut qui cruditatem incoctionemque, obſtructiones, putredines, febres, apoſtemata, & lepram haud raro generet. Atque ejus ſane rei graviſſimus teſtis eſt Avicenna, qui 13. 3. Tract. 1. cap. 36. ſcribit: Ex rebus ventriculum maximè lædentibus eſſe immoderatam cibi ac potus ingeſtionem, & ob id fieri non poſſe, ut intemperantium vinoſorumque ac ventri, gulæque deditorum corpora alantur atque augeſcant. Concoctio enim per vitæ intemperantiam impedita neceſſario humorum cruditatem efficit. Cru-

da vero, tantum abeſt ut incrementum corpori ſufficiant, ut omnino ne alere quidem poſſint: quo fit, ut per vitam variis etiam ægritudinibus conflictentur. Qui verò temperantes in victus ratione frugalitatem ſectantur, ii inculpatam uſquequaque ciborum appetentiam conſervant, optimeque, non inventriculo modo, verum etiam per univerſi corporis molem, cibos conficiunt. Cavendum igitur unice erit, ne venter torqueatur, adeoque ingeſtis diſtendatur, ut pulſus velocior fiat, & vix ſpirare liceat. Cui enim ad iſtum modum vorare in delitiis eſt, variis ſeſe periculis exponit. Simili modo & nauſeoſa ſatietas, non ex craſſis & pravis ſolum, ſed etiam ſubtilibus, & boni ſucci alimentis vitanda eſt. Hæc enim tum febres acutas & malignas, tum etiam maximi cruciatus apoſtemata: illa vero articulorum & renum dolores, podagram, aſthma, hepatis atque lienis obſtructionem, ac σκίῤῥον & ægritudines phlegmaticas & melancholicas inducere ſolet. Proinde optimo quidem jure, non nocturna ſolum, ſed quælibet etiam ad nauſeam uſque progrediens ſatietas, à ſanitatis tutela excludenda eſt. Summopere igitur hoc ſemper curandum, ne deſiderium edendi penitus repleatur, ſed locus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventriculo relinquatur. Quod Avicenna quoque 3. 1. doct. ſecunda cap. 7. præcipiens in hanc ferè ſententiam ſcribit: *Cibo nemo ita replendus eſt, ut nihil loci ſit reliquum, ſed à menſa ſemper cum fame recedendum eſt.* Huic ſimile etiam vulgò dicitur: Nunquam adeo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ventrem cibis expleo, quin apud amicos edendi cella mihi ſuperſit vacua. Et hoc præceptum eos cum primis tangit, qui natura vehementiorem ad cibos aviditatem conſecuti ſunt. Quibus vero hæc debilior exiſtit, iis fortaſſe concedi poteſt, ut largius paulo ingerant, quam appetunt. Apparandi autem, ex ſententia Cornelii Celſi lib. 3. cap. 6. & Ætii lib. 9. cap. 20. cibi plures & varii, ac optimo apparatu, & ultra dulcedinem etiam illicientes, & appetitum irritantes. De cœnæ frugalitate nonnulla etiam ſupra cap. 1.

Uſitata hoc loco & à multis agitata oboritur quæſtio: Utrum videlicet uberius quidem prandendum, parcius vero cœnandum ſit? Quæ ſane cum ad hanc materiam propriè pertineat, prætereunda non eſt. Breviter igitur hic ſubjungemus, primo quidem argumenta, quibus Conciliator plus cibi in prandio aſſumendum eſſe probat: deinde vero Leonhardi Fuchſii, quibus è diverſo colligit, cœnam ut plurimum prandio pleniorem eſſe debere. Conciliator igitur differentia 121. in hunc ferè modum ſcribit: *Juxta temporum diverſitatem major minorve cibi copia exhibenda eſt. Illa etenim aut jam in morbum lapſa ſunt: aut ſub latitudine ſanitatis adhuc exiſtunt: in morbum vero lapſa, aut junctum habent humoris vitium, aut non. Si ſine humoris vitio fuerint, tum liberius eſt cœnandum. Natura enim in eis ciborum concoctioni ſolummodo, non etiam ſuperfluitatum, quibus carent, maturationi intenta eſt: Sin vero humoris vitium adjunctum habuerint, largius prandium concedendum eſt.* Quod Avicenna 1. 3. tract. 5.

cap. 11. iis verbis ſignificare voluit: *Ille*, inquiens, *cujus conſuetudo non ſuſtinet, ut ſolum ſemel in die reficiatur, dividat cibum ſuum in tres partes, & ſumat duas tertias in prandio, & reliquam, tertiam ſcilicet partem in cæna poſt leve exercitium.* Eo namque tempore, quo calor ſolaris vivificus naturæ in concoquendo debili opitulatur & major ſuperfluitatum fit reſolutio, uberior cibus ſumendus eſt. Hoc autem circa horam prandii magis, quàm cœnæ contingere ſolet. Ergo, &c. Ad hæc interdiu, ob præſentiam caloris vitalis Solis & lucis melior fit concoctio. Sol enim, Ariſtotele lib. 2. cap. 2. phyſicôn, & lib. 2. cap. 10. de generat & corrupt. teſte, eſt vitæ principium. Concoctio itaque diurna duplex habet calidum, nocturna vero non: in ejuſmodi etiam natura noctu circa ſuperfluorum concoctionem magis occupata eſt, quare multi cibi exhibitione impedienda non eſt: Et quamvis calor noctu ſpiritum ad interiora retractione & ſomni reductione in quibuſdam confortetur, duo tamen ſimul, alimentum videlicet, & ſuperfluitates, conficere non poteſt: in his itaque cœnæ nonnihil ſubtrahendum eſt. Corporibus verò, quæ ſub latitudine ſanitatis adhuc robuſta & ſufficienter ſana conſiſtunt, ac ſenſibilibus ſuperfluitatibus carent, cùm eas propriis meatibus omnes expellant, uberiore cœna uti expedit: vel quod eorum natutura ciborum concoctioni tantum, non etiam ſuperfluitatum, quibus carent, maturationi intenta ſit, vel quod ſoli corporis robori ſtudeant Hoc autem noctu magis acqui-

Galenus de puero epileptico c. 4. oppoſitum tenet.

acquiritur : tum enim amplior fit & ſanguificatio & diſtributio, atque hinc deinde ſpirituum generatio. Corpora verò, ſi à prædicto temperamento ac robore nonnihil receſſerint, ſicuti plurima in ægritudinem uſque nunc prolapſa, ejuſmodi aut fatigantur exercitio laborioſo, vehementi & continuo, aut non. Si quidem fatigantur, ut ſunt eorum qui victum manibus quærunt, ipſis largius prandere quam cœnare convenit. Expetitur enim alimentum, non tantum ut nutriat, ſed etiam humectet & irriget membra, ne areſiant ex forti motu, & ut reſolutioni ex caloris incendio provenienti reſiſtat. In prandio igitur uberior cibus aſſumendus eſt, ejuſmodi enim corpora, propterea quod ita conſueverint, ob exercitia à concoctionis opere non ceſſant. Conſuetudo namque in eis addit magnam partem, inquit Galenus libro de diſſolutione continua, cap. 1. Calor enim ex motu auctior redditus, concoctionem in ipſis accelerat. Quare ter in die illiciente appetentia cibum ingerunt, & ingeſtum probe conficiunt. Sin vero laborioſo, vehementi & continuo exercitio, quemadmodum prædicti, non agitentur: hoc in præſentiarum duplicitur contingit. Aut enim eo interdum ſolummodo & non continuo fatigantur, aut debili tantum utuntur, quod utique ſuperfluitatum copiam parit. Si exercitio pluriſmo, vehementi ac laborioſo utantur, ſicut viri complures civiles & plebji circa fortunæ bona negotiantes, haud ſanitatis conſervationi intenti, vehementi nonnunquam & laborioſo exercitio, diu nimirum equi-

equitando, iter pedibus faciendo, vel aliud quiddam à conſueto fortius agendo, fatigantur, his largiori utique cœna, quam prandio indulgendum eſt. Nam ſi prandium augerent, cum, ſicuti priores illi conſueti non ſint exercitio adeo vehementi, ac laborioſo agitari, concoctio ipſorum impedita pravos humores generaret: horum etiam calor ſuperfluo motu diſſipatus debilitatur, cujus quidem circa interiora aggregatio potiſſima fortitudinis & concoctionis cauſa exiſtit. Hæc autem noctu magis quam interdiu contingit: quare cœna inflante, nocte copioſius alimentum expetit. Eorundem etiam corpora, propterea quod tam vehementi motu antè agitari minime ſoleant, humiditatibus referta ſunt. Ipſis itaque ad reſiſtendum reſolutioni & exſiccationi, quæ per motum interdiu occurrentem fiunt, parvus cibus ſufficit. Sin verò exercitiis & occupationibus paucis & levibus in vita utantur, præcipiendum eſt eis, ut uberius prandeant, quam cœnent. Et ratio ejus eadem eſt cum illa, quæ in corporibus nunc ægrotantibus adducta eſt. Hi namque cùm debilem habeant virtutem concoctricem à calore vivfico & luce Solis plurimum adjumenti percipiunt. Inde enim ſpiritus propter ſuum ſimile confortatur. Ipſe enim, ut teſtis eſt Avicenna in libro de viribus cordis, tract. 1. cap. 2. & liber 6. nat. part. 4. eſt lux, aut effigiem habet lucis. Adjumentum etiam ex eo percipiunt, quod ſuperfluitates interdiu poris apertis melius quam noctu expellantur. Non oportet præterea eos noctu, vel ob id multo cibo diſtendi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſtendi, quod tum natura magis occupetur circa concoctionem crudorum humorum, quos ſomnus maximè conficit, & benignos reddit. Licet enim virtus concoctrix noctu confortetur, tanta tamen eſſe non poteſt, ut ſimul & cibum, & ſuperfluitates ſuperare queat. Inſuper quoque animadvertendum eſt, in exhibitione copioſioris aut minoris cibi in prandio, quam cœna, nonnihil etiam dandum eſſe conſuetudini. Hæc enim cum in tuenda ſanitate, tum etiam in profligandis ægritudinibus, plurimum valet, Hippocrate libro 2. de vict. rat. in morbis acutis, aphoriſ. 20. & ſequentibus, & ibidem Galeno, teſtibus. Quod vel ex eo oſtenditur, quod omnis ſubita mutatio, ſi modum exceſſerit, non parvam læſionem afferat. Hinc non temerè Damaſc. aphoriſ. 57, ita ſcriptum reliquit: *Mutare conſuetudinem, præſertim veterem, & noxium & peſtilentiſſimum habetur.* Quare malas, & pravas conſuetudines corrigere oportet, ſed paulatim ac ſenſim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas quæ ſubito fiunt alterationes. Galen. cap. 16. artis medicinalis. Plura Rhazes libro 4. 10. & Alman. & infra capite 55. Et ſic in univerſum patet largius prandendum, quam cœnandum, cùm plurimæ ægritudines ſint materiales, & corpora plurima lapſa. Attamen ſi ſemel tantum in die comedatur, melius eſt cœnare, niſi oculi aut cerebrum afficiantur: tunc enim, Haly abbate 1. practic. 13. teſte, melius eſt, prandere: alias non parum ægrotantis oculi & cerebrum læderentur. Exigua namque cœna capiti confert & oculis,

Conſuetudini quid tribuendum.

oculis, Menardo libro 6. epiſt. 4. teſte. Hactenus ex Conciliatore adducta, Medici excellentiſſimi, Oddus de Oddis Patavinus, duobus libris de cœna & prandii portione: Hieronymus Cardanus libr. 1. Contradicentium tract. 5. contradic. 18. & Leonhardus Fuchſius libro 2. paradox. capite 21. magna ex parce falſa eſſe firmiſſimis rationibus convincunt. Ex quibus Leonhardi Fuchſii rationes hic in oppoſitum ſubjungere placuit, ut ſanitatis ſuæ ſtudioſis, plane conſtaret, quid in re tam perplexa aut fugere, aut ſequi debeant. Nemo eſt, inquit ille, qui hodiè medendi methodum præſcribentium libros vel à limine ſalutavit, qui neſciat vulgatum atque tritum hoc illis eſſe decretum, ut nunquam non prandio cœna minor ſit. Quantum verò aberrent, facilè deprenhendet, qui rem altius expendet. Cœnam enim in omnibus, demptis iis qui morbis nocturnis & catharris ſeu deſtillationibus affliguntur, prandio pleniorem eſſe convenit. Qui enim jam nominatis corripiuntur morbis, horum cœna omnino modica ſit, tenuis, ſicca, ac præter aliorum morem, noctemque præveniens oportet, ut ingruentibus ſcilicet morbis natura ab omnibus aliis muniis libera unius morbi concoctioni operam navare queat. Sunt & qui conſueverunt minus in cœna ciborum aſſumere, quam in prandio: horum certè conſuetudo non temerè etiam immutanda erit. Quæ enim ex longo tempore conſueta ſunt, ut ait Hippocrates 2. Aporiſ. 50. etſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſtare ſolent. Cur autem in aliis

omni-

omnibus plenior cœna ſalubrior ſit, multa in cauſa ſunt. Primum autem omnium, noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinſecus circumſtans calorem nativum in profundum ſecedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita ut neceſſario ciborum tum melior fiat concoctio. Et certè idem poteſt noctis frigiditas, quod alias anni tempus hybernum, aut regio frigida poteſt. Horum enim unumquodque calorem nativum adaugere potis eſt. Teſtis Hippocrates qui libro 6. epidem. tom. 6. aphoriſ. 6. ſic inquit: *Perfrigidior in tempore & regione frigidis, percalidior erit.* Sed & in 1. aphor. 15. ventres hyeme & verè natura calidiſſimos eſſe aſſerit. Deinceps eſt ſommus, qui cœnam ſubſequitur: hic enim mirum in modum concoctionem adjuvat. Sanguis enim in ſomno ad interiora magis refugit, ut teſtatur Hippocrates 6. epid. tom. 5. aphor. 29. Cùm itaque ſanguis, cumque eo calor nativus per ſommum ad interiora ſecedat, quid mirum, ſi calor auctus fortiorem tum ciborum coctionem efficiat? Hinc rectiſſime Hippoc. lib. 6. epidem. tom. 5. aphor. 10. dixit: *Labor articulis & carnibus, cibus verò ac ſomnus viſceribus prodeſt.* Somnum quoque optimè cibum concoquere teſtatur Galenus libr. 1. de ſumpto. cauſis capite 8. ita ſcribens: *Itaque toto hoc tempore, quo quis dormit, animalis facultas quieſcere, naturalis verò validius agere videtur. Cujus rei conjecturam ex eo facies, tum quod ipſa, ſi quando laboraverit, poſt ſomnum robuſtior evadit, idque maximè, cùm à modico cibo ſomnum admittimus, tum etiam quod per-*

ſomnum

ſomnum cibus optimè concoquitur, non ſolum in ventriculo, verum etiam per univerſi corporis habitum. Cui ſubſcribit quoque Paulus Æginet. lib. 1. cap. 97. dicens: *Somnus eſt animalium facultatum quies, ab utili humore cerebrum madefaciente proveniens: hunc qui ritè capeſſit, multa conſequitur commoda: cibus enim conficit, humores digerit.* Quod autem hac ratione plenior cœna eſſe debeat, teſtatur Galenus, vel quiſquis tandem ejus libri autor fuit, in libro de diſſolutione continua, in hanc ſententiam ſcribens: *Antiqui cœnam prandio præferebant, præcipientes plus ciborum in cœna ſumendum eſſe, ob caloris circa interiora aggregationem noctis frigiditate & per ſomnum factam: calor namque in ſomno ad interiora corporis revocatur, eademque calefacit, perinde, ut in vigilia contrarium planè accidit.* Id quod Hippocrates etiam epidem. 6. tom. 4. aphor. 12. iis verbis indicavit: *Planè vigilans calidior circa exteriora, frigidior verò circa interiora: dormiens contra.* Sed hic reclamabunt quidam, plenioremque cœnam ideo damnabunt, quod pleno ventre ingrata ſit quies, atque adeo ſomnus minus conveniens: His ita reſponſum volo. Nemo eſt tam ſine ſenſu communi, qui neſciat inter cœnam & ſomnum aliquid temporis intervenire debere, neque quemadmodum in brutis nullam aliam niſi vorandi ac mox dormiendi viciſſitudinem eſſe, cùm omnium Medicorum conſenſu conſultum ſit, quo aut hora aut amplius interſit. Neque etiam eſt ut pleniorem cœnam quis eam eſſe putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate, ut vix ſpirare liceat, & periculum

ſit,

ſit, ne vel crepent, qui ita ſeſe replent; ſed frugalem potius, talem tamen in qua plus, quam in prandio abſumitur ciborum. Quod ſi tamen hic peccatum fuerit, melius certè in cœna, quam in prandio fertur, quod ſomnus poſt cœnam non diu ſubſequens, facilius delictum cum vigilia, quæ prandium concomitatur, corrigat. In ſomno enim, ut diximus, calor interiora petit, &, qui illic ſunt, cibis concoquendis ſolis vacat. Interdiu vero ad exteriora protrahitur, neque iis, quæ intus ſunt, proſpicere poteſt; adeo ut veriſſimè dixerit Hippoc. 2. victus acutorum 59. *Vigilia vehemens cruditatem, incoctionemque ciborum, tum potionis efficit.* Porro cur cœnam prandio pleniorem eſſe oporteat, & hæc ratio eſt: quod rara admodum exiſtat corporis facultas, quæ paulo liberalius prandium, ſpatio vel quinque vel ſex horarum, quod ferè inter prandium & cœnam intereſt, conficere poſſit. Quantum autem incommodi adfert, ſi quis, nondum planè concocto eo quod prius ingeſtum fuit, aliud ingerit, morbum nimirum facit. Ubi enim cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, ut ait Hippocrates libr. 2. aphor. 17. hic morbum facit. Et ſi quis denuo objecerit, utcunque ſomnum à cœna differamus, tamen fieri non poſſe, quin ad ſomnum converſis, quod materia tum ad interiora tendat, caput impleatur: huic Galenus quidem reſpondebit, qui libro 4. aphoriſ. 67. ita ſcribit: *Et quidem ſicuti à cibo ad ſomnum converſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipſum replentes aggravant cerebrum.* Et ſomni videlicet ſemper noce-

nocerent, quatenus ad profundum & viſcera materia confluit, niſi coctionis ratione plus afferrent utilitatis, quam ſit damnum, quod ex motu ad interiora conſequitur. Et hæc ad vulgarem multiſque communem errorem explodendum ſufficiant.

CAP. VI.

De diſpoſitione ante cibi ſumptionem, edendi item atque ciborum ratione.

Tu numquam comedas ſtomachum ni noveris eſſe
Purgatum vacuumq; cibo, quem ſumpſeris ante.
Ex deſiderio id poteris cognoſcere certo:
Hæc ſint ſigna tibi, ſubtilis in ore diæta.

Hic traduntur præcepta quædam ante cibi ſumptionem ſervanda.

Primum: Ne ſumatur cibus cum ventriculus quibuſdam humoribus vitioſis adhuc plenus extiterit. Corrumpitur enim ſimul alimentum, quod inſuper ingeritur, unà cum pravis humoribus, qui prius ſunt in corpore, ita ut ipſorum quidem quantitas augeatur, qualitas verò ſervetur. Eos igitur, ut libro 6. capite 9. de ſanitate tuenda Galenus autor eſt, vomitione, in iis, qui ſuâpte naturâ facile vomere poſſunt, expellere prius quam cibus ingeratur oportet. Impura namque corpora & vitioſis humoribus referta, vacuatione potius, quam ea quæ per cibos

ſit refectione egere teſtatur cumprimis Hippocr. aphor. 8. & 10. lib. 2. & ibidem Galenus in comment. Ventriculum vero, vitioſis humoribus eſſe plenum, è nidoribus & ructibus deprehendi poteſt; quemadmodum copioſè admodum Galenus lib. 1. cap. 4. de loc. affect. docet, ad quem ſanè lectorem nunc ablegamus.

Secundum, ne, priore cibo nondum concocto, nec dum in alvum demiſſo, alius ſumatur: qui enim eo modo ſupereditur, naturam à prius ingeſti concoctione deturbat; quo fit, ut, quicquid ejus confectum ex ventre à venis meſaraicis in hepar deducitur, reliqua ſtatim omnia etiam inconcocta ſecum in corruptionem trahat, adeoque tum vaſa ipſa, tum totum corporis habitum cruditatibus & vitioſorum humorum multitudine repleat, ac ob id ipſum morbis non rarò tentet. Proinde rectiſſimè Galenus libro 7, capite 6. meth. meden. præcipit, ut vacuus puruſque ventriculus ſecundum cibum excipiat. Quin etiam Avicenna 3. 1. doctr. 2. cap. 7. idem præſcribens, ita ferè inquit: nemo ſanitatis ſuæ ſtudioſus aliquid comedat, niſi ad hoc certo prius invitante deſiderio, & ventriculo una cum reliquis ſuperioribus inteſtinis à præſumpto cibo vacuatis. Priore enim cibo nondum concoctò, alium inſuper ingerere, corpori pernicioſum eſt. Porro ex ructu nullam alimenti prioris qualitatem referente, ventriculi tumore jam ſubmiſſo, excrementorum dejectione, & urinarum coloratione licebit conjicere, num prior cibus ad unguem confectus, ac in alvum demiſſus ſit, quemadmodum Galenus libro

Gal. in libro de diſſolut. continui. c. 1.

bro 7. capite 6. meth. meden. & poſt eum Paulus libr. 1. cap. 97. luculenter & perſpicuè docuerunr. Urina enim quæ aquæ ſpeciem præſe fert, crudum adhuc in venis ſuccum eſſe indicat eum, qui à ventre ſubmittitur; quæ verô fulva bilioſaque eſt, jamdudum concoctum eſſe hujuſmodi ſuccum portendit; quæ modicè pallet, peractæ modo ſecundæ concoctionis eſt ſignum, quemadmodum eleganter Galenus lib. 2. de ſanitat. tuenda cap. 4. Cornelius Celſus lib. 1. cap. 2. & Plin. lib. 28. cap. 6. docuerunt. Imperfectæ autem concoctionis, ut teſtis eſt 6. ſectio, aphor. comment. 1. Galenus, acidus ructus certum indicium eſt. Signa etiam quibus certo comprehendi poſſit, utrum à vitioſis illis humoribus ac prius ingeſto cibo vacuus ſit venter nec ne, & hic ſubjunguntur.

Primum, deſiderium certum, hoc eſt, vehementior & vera novi alimenti appetentia, ſive fames. Nam de Medicorum ferè omnium ſententia duplex fames eſt, una quidem vera & naturalis, altera verò præternaturalis & morboſa. Veram deſcribit Galenus aphoriſ. libr. 2. comment. 16. ſic [illegible]quiens: *Fameſcere illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad extremam eſuritionem perveniunt.* Idem l. 1. cap. 7. de cauſis ſympto. diſertè admodum & copioſè harum appetentiarum rationem & diverſitatem deſcribit; quem locum, utpote ſcitu digniſſimum, hic integrum ſubjicere placuit. *Nam quoniam*, inquit, *cute tenus unumquodque animal in ambientem aërem digeritur, accidit ut membra, quæ ſub ea ſunt, prima vacuentur: quorum ingenita vis ex proxi-*

Fames duplex.

mis ſibi alimentum trahit, id ſcilicet quod vacuatur reficiens: deinde rurſus illa, ex iis, quæ ſibi ſunt proxima; ſicut quæ tertio loco ſunt poſita, ab iis quæ ſibi. Atque ita ſemper per continuum, veluti in choro quopiam tranſlatione celerrime facta, ad venas quæ ad ventriculum pertinent, vacuatio pervenit. Hæc verò & ſolent pariter, & natæ ſunt ex ventriculo nutrimentum trahere, perinde ut ſtirpium radices, quæ in terram ſunt demiſſæ ſit, ea. Cum enim hoc opus univerſum naturale, non animale, ſimiliter in ſtirpibus & animalibus perficitur. Ac ſtirpibus quidem terra ventriculi vicem præſtat, prepetuo promptum copioſumque ſuppeditans alimentum, quamdiu cœlitus temporum ſtatus pro naturâ ſe habet. Quomodo, ſi ex terra ſqualoris exceſſu ſiccatus eſt humor, ſtirpes nutrimenti penuria marceſcunt. Animalibus autem, utpote terræ non affixis, præter utique pauca quædam, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricavit, quemadmodum ſtirpibus terram. Dedit autem animalibus & penuriæ ſenſum: quo ſcilicet ad cibum potionemque proritata in tempore expleantur, vocaturque ejuſmodi implendi deſiderium, appetentia. Fit autem ex penuriæ ſenſu, cùm ſcilicet venæ ex ipſo ventriculo veluti emulgentes ſugenteſque aliquid trahunt. Non ferens autem eum ſuctum ventriculus, ſed veluti divulſus, offenſæ ejus medelam cibum comparat. Quippe venæ hoc pacto ad objectos cibos convertuntur, atque ex iis nutrimentum trahunt, nequaquam ex ventriculo. Fitque poſt cibi ſumptionem, ut & venæ ſimul ad cibos ſe convertant, & ventriculus ex eis quantum prius per venas eſt exhauſtum, in ſeipſum trahat: At ſuctus quidem ipſius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ipſius ſenſus, fames eſt. Hæc Galenus. Cùm igitur ventriculus non appetit, ſignum eſt, membra nondum refectione indigere, ſed ſatis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certè & ipſum Galenus, lib. cap. 13. de facult. Natural. innuere voluit, inquiens: *Venter ſi melius paratiuſque nutrimentum habet, externum non poſtulat.* Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differenda eſt: nam quicquid tum ingeritur gravat naturam, non juvat. Porró mendoſa fames, eſt cibi appetentia corpore non indigente: Quæ quidem, ut idem Galenus libr. 1. cap. 7. de cauſis ſympt. docet, tum maximè fieri ſolet cùm acidus quis piam vitioſus ſuccus ventriculum mordet. Vitioſus namque ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam veró proritat, naturalis affectus ſimilitudine. Alimenti autem, non potus deſiderium excitat, propter frigus. At vitioſo ſucco, qui falſus & bilioſus fit, ventrem mordente, potio magis quam cibus expetitur. Præterquam enim quod calefiat ſicceturque ab eo ventriculus, quæ utique ſitis cauſa ſunt, etiam liquari fundique tum in eo, tum venis ſuccos contingit. Fundendorum autem ſuccorum ſymptoma, ea quibus continentur, implet; quemadmodum frigiditas vacuat. Itaque etiam non parum ad eſuriem frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert: Cùm & corpora eorum tunicaſque vacuet, & cogendo conſtringendoque ad appetentiam irritet. Atque ita quidem vitioſus ſuccus acidus, ſtypticus & frigidus mendoſæ famis exiſtit cauſa.

Secundum, veræ famis ſignum, eſt ſubtilis diæta, videlicet præcedens, hoc eſt, parva cibi exhibitio: quando enim & hanc fames ſequitur, tunc illam & veram & naturalem eſſe ſignificatur. Unicè igitur ſemper cavendum, ut nunquam neque prandeatur, neque cœnetur, niſi conſueta hora ac illiciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Omnis enim mora illi nociva eſt, niſi ſuſpectus ſit eſſe mendoſus, qualis ebriorum & faſtidio laborantium eſſe ſolet. Nam ſi ventriculus alimentum poſtulat, ut Galenus lib. 3. cap. 13. de facultat. natural. autor eſt, nec ejus copia eſt, excrementis impletur. Ea ſunt ſanies quædam biliosæ pituitoſæque, atque ſeroſæ, quas ſolas trahenti illi, tum ſcilicet cum nutrimento indiget, jecur remittit. Hinc non temere hactenus hoc uſurpatum eſt. Diutiùs tolerare famen, ventriculum malis ac putridis replet, humoribus, quos attrahit ad ſe loco cibi. Et hoc quidem experientia conſtat. Quando enim jejunamus, tunc per noctem aviditate quadam ad cibos invitari ſolemus, ſed illis denegatis, nullam omnino appetentiam poſtero die percipimus. Unde ſatis liquet ventriculum, & maximè orificium ejus, jamdudum vitioſis humoribus eſſe plenum, quæ tamen non vera, ſed mendoſa repletio eſt, & ob id pauco aſſumpto cibo regreditur ſtatim appetentia. Cavendum etiam ne cibus aſſumatur non præeunte corporis exercitio. Neque enim temerè ab Hippocrate 6. epid. part. 4. aphoriſm. 28. dictum eſt πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν, id eſt, labore cibos præcedant. Nam qui cibus mané, antequam prior deſcenderit,

vel

vel paulò antè exercitationem ingeritur, is, Galeno lib. 3. cap. 1. de cauſis ſympt. teſte, & intempeſtivè ſumitur, & cruditatis etiam cauſa exiſtit. In ciborum præterea ratione, (quemadmodum Inſtit. medic. lib. 2. cap. 7. Leonhardus Fuchſius diligenter admonet,) id quoque unicè obſervandum; ne illi præpoſtero ordine ingerantur. Id quod fiet, ſi concoctu facilia, iis, quæ difficulter concoquuntur, præmittantur, & ſi liquida ſolidis & aridis, & lubricantia aſtringentibus antecedant. Ordo, verbi gratia, præpoſterus erit, ſi cotonea aut punica mala primum ingerantur; poſtremum autem olera ex garo. Debent etiam ea præmitti, quæ facilè, & nullo fermè labore ſubſidunt, ut ſunt liquida: quæ verò tenacius hærent & difficulter labuntur, ut ſolida & acida, poſtremo: idque ſi ventriculus naturaliter ſe habeat. Nam ſi cui ventriculus ſit natura laxior, huic præſtiterit adſtringentia magis laxantibus præpoſuiſſe, quo ab illis roboratus ventriculus reliqua melius conficere poſſit. Hæc eadem feré docent Cornelius Celſus. lib. 1. cap. 2. & Gal. l. 2. c. 11. de alim. facult. Jam verò cautio etiam ſit, ne in una eademque refectione multi ſimul & varii aſſumantur cibi, ac tempus deinde comedendo, ultra quam ſatis eſt, producatur, præſertim ſi ex diverſis illi conſtent facultatibus. Ex eo autem genere cumprimis fuerint cibi variæ ſubſtantiæ, ut exempli cauſa ab Avicenna proponuntur, carnes & piſces, vel pulli & ſuilla, &c. Nam quæ ad iſtum ingeruntur modum, variè corpus pro ſuccorum diverſitate afficiunt, & concoctionem non ut par eſt,

Hippocr. in lib. de flatibus, Gal. com. 18. l. 1. & com. 35. l. 3. de morbis acutis. Æli. lib. 2. c. 239. Paulus l 1. c. 73.

ſortiuntur. Poſtremo enim accidente cibo jam primi incepta concoctio eſt, atque ita partes quidem in coquendo redduntur diſſimiles adeo, ut primo loco ingeſtæ confectæ feré ſint prius, quam ad extremum ſumptæ medium concoctionis ſuæ attingant, unde ſæpenumero poſterius coquendorum ſequitur corruptio. Id quidem Avicenna quoque innuere voluit 3. 1. doct. 2. cap. 7. in hanc fermé ſententiam ſcribens: *Nil quidem deterius eſt, quam ſi multa ac varia ciborum genera conjungantur, atque juſto longius deinde in comedendo tempus protrahatur: Cùm enim poſtremum accedit nutrimentum, primum jam aliquo modo confectum eſt, partes ergo in coquendo non adſimilantur.* Atque inde ſané morborum ſcaturigo, qui ex repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Jam ipſius quoque varius coquendi modus bonæ corporis temperaturæ non parum officit: ut ſi in eadem refectione, multi elixi, frixi, & aſſi cibi ſæpius invicem modo liquidi, modo ſolidi & aridi miniſtrentur. Atque hinc eſt quod Horatius lib. 2. Serm. Sat. 2. ubi victum frugalem ac ſimplicem pro dignitate laudavit, hanc ſaporum condimentorumque acervationem, ut perniciosam his verſibus deteſtatus eſt:

Accipe nunc victus tenuis quæ, quantaque ſecum
Adferat imprimis valeas bene: nam variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit, ac ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoq tumultum

Lenta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum.
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unã,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.

Pari modo & Plinius libr. 11. cap. 52. hanc ſaporum acervationem damnavit, *Homini*, inquiens *cibus utiliſſimus ſimplex.* Acervatio ſaporum peſtifera, & condimenta perniciosiora. Atque hic nobis fortaſſe obtrudet quiſpiam, pleroſque ventri & gulæ mirificé deditos, qui ſeſe à primo ſtatim diluculo, ad ſummam uſque noctem multo, varioque cibo & potu non impleant ſolum, ſed etiam diſtendant, adeoque cibum cibo excipiant, toti ſint in compotationibus, cum nihil tamen inde mali percipiant, imo vero multis incommodis difficultatibuſque afficiantur, ſi vel minimum ab iſta conſuetudine deflexerint. Huic Galenus quidem reſpondebit, qui in libro de cibis boni, & mali ſucci capite 21. ita ſcriptum reliquit. *Hæc enim quamvis protinus nullam juvenum corporibus ſenſibilem læſionem inferat: ſenſim tamen occulteque creſcente vitio, cum jam ætas progreſſu temporis inclinarit, articulos nervoſque & viſcera iis morbis vexant, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non poſſunt, neque id quidem temere: namque ea pars corporis quæ naturâ imbecillima eſt, à lædente quolibet patitur. Quod autem vitioſi humores morbique gignantur, cruditas aſſidua in cauſa maxime eſt, ſive ea ex boni, ſive ex mali ſucci oriatur cibis.* Quin Avicenna quoque 3. 1. doct. 2. cap. 7. idem confirmans

Oribaſius lib. 5. cap. 5. ad Eunapium.

Galen. lib. 2. cap. 6. de aliment. fac. & in lib. de diſſol. cont. cap. 6. Avicen. 3. 1. doctrin. 2. c. 8.

ſic ferme inquit : *Ille cui mala nutrimenta concoquuntur, non gaudeas ex hoc. Noxa enim etſi ad tempus fortaſſe deliteſcit, temporis tamen ſucceſſu ſeſe exerit, & graviſſimam certiſſimamque neglectæ artis medicæ pœnam adfert. Atque hinc adeo pauci eorum qui iſtum vivendi modum ſectantur, deſtinatam ſenectutis metam contingunt, ſed crudis ex intemperantia acervatis ſuccis podagra, calculo, lepra, carcinomate, febribus, aliiſque id genus malis prius torti vitam cum morte commutant.* Præſtat igitur, ut diſertè à Fuchſio noſtro ſcribitur, temperantia & parcitate animum corpuſque vegetum ac ſanum ſervare, quam crapula crebriſque compotationibus & immoderatione infirmum, morboſum, Deoque & hominibus odioſum reddere. Ac ne illud quidem ſilentio prætereundum hoc loco, quod protracta ad unam ferè horam mora, an juſtæ commanducationis & deglutitionis gratia comeſtioni interpoſita, non laudabilis modo, ſed ad tuendam etiam valetudinem utiliſſima cenſeatur. Cibus enim qui exactè dentibus manditur, extenuatur & molitur, ac ſenſim deinde atque tardè deglutitur, etſi imperfectam ac modicam omnino, aliquam tamen ut in ſuo genere æſtimandum, alterationem in ore conſequitur, quemadmodum lib. 3. cap. 7. de natur. facul. Galeno & Avicennæ 1. 1. doctr. 4. cap. 2. viſum eſt. Cæterum imperfecta commanducatio ut concoctioni contumax eſt, ita etiam horrorem quendam & inſuavitatem adferens ciborum appetentiam avertit. Mora vero quæ inter edendum multis ultro citroque ſermonibus collocutioni-

tionibuſque interpoſitis, ad duas, vel tres horas protrahitur, admodum noxia eſt, eamque nocumenta hactenus enumerata ſequuntur.

Ultimus verſus in quibuſdam exemplaribus hoc etiam modo legitur.

Hæc ſint ſigna tibi ſubtilis in ore ſaliva.

Nec male quidem: Nam ſaliva quæ ſubtilis & nulla qualitate infecta, ſed perinde quaſi aquoſa guſtui offertur, tum concoctionis, tum abſolutæ ſanitatis etiam indicia oſtendit, Galen. lib. 3. cap. 6. de locis affectis teſte.

CAP. VII.

De vitandis cibis.

Perſica, poma, pyra, & lac, caſeus, & caro ſalſa:
Et caro cervina, & leporina, bovina, caprina:
Atra hæc bile nocent, ſuntque infirmis inimica.

Hic recenſentur decem ciborum genera, quæ ſanguinem ſeroſum & melancholicum efficiunt, eoque infirmis nocent.

Primum, Perſica: de quibus lib. 2. cap. 19. de aliment: facult. diſertè ita Galenus ſcribit: ipſorum ſuccus & veluti caro facilè corrumpitur, pravaque omnino eſt. Quocirca (quod quidam facere ſolent) non ſunt poſt alios cibos mandenda: corrumpuntur enim in ſuperficie natantia, ſed in omnibus quæ pravi quidem ſunt ſucci, verum humida ſunt ac lubrica, & quæ ſubduci *Perſica.*

facile queant id communiter tenendum, ea ob hoc ipſum ante alios cibos eſſe ſumenda. Ita enim fiet, ut & citius ſubducantur, & aliis cibis viam muniant, quæ ſi ſumpta poſtrema fuerint, una ſecum alia quoque corrumpent. Atque inde ſanè patet, hoc dictum de iis intelligendum perſicis, quæ matura poſt alios cibos ultima eduntur. Præſumpta enim ſtomacho conferunt, ventrem leniunt, & ciborum appetentiam præſtant. Dioſcorides etiam libro primo cap 128. idem teſtatur, in eum modum ſcribens: *Perſica matura tam ſtomacho, quam ventri utilia ſunt: acerba alvum cohibent, ſed ſicca vehementius: decoctum è ſiccis alvi ſtomachique fluxiones ſiſtit.* Simeon quoque Sethi de perſicis hæc refert: *Perſica*, inquit, *quidem in tertio ordine refrigerantium humectantiumque poſuerunt, alii in primo, alii vero in ſecundo, quod etiam certius eſt. Phlegma generant, non facilè concoquuntur, celerrimè in ventriculo corrumpuntur: propterea qui crebrius ad ſatietatem his utuntur, in febres incidunt: lædunt & nervos proprietate quadam. Oportet vero hæc ante cætera cibaria aſſumere, & ſuper his meracum bibere, Quæ ex his matura ſunt, ventrem ducunt, immatura contra ſiſtunt, eoque efficacius ſicca. Foliorum ſuccus in potu ſumptus, lumbricos ventres perimit: idem perficit, ſi cum foliis umbilico apponatur.* Suſcitant quoque ciborum appetentiam perſica, proſunt & inflammato ventriculo, & genitali ſemini adjiciunt, ſeorſum tamen ſanguinem parant, ſæpiuſque poſtunum vel alterum menſem ob putredinem febres tum longiores, tum etiam difficulter ſolubiles gignunt.

gnunt. Illud etiam obſervare oportet, ne ſuper hæc aqua bibatur. His amplius addit Plinius Valerianus lib. 43. c. de re medica, perſicorum foliis ſiccis & in pulverem redactis, plagas cruentorum vulnerum claudi: quam facultatem Seraphion ipſis etiam perſicis ſiccis attribuit. Quanquam autem perſica jam dictis viribus prædita ſunt, quia tamen humor inde genitus facile corrumpitur & putreſcit, noxia ſunt infirmis, & maximé ſi præpoſtero ordine ac intempeſtivé ſumantur. Infra cap. 42.

Secundum, Poma ſive mala: in quibus, autore Simeone Sethi, multa differentia eſt: quæcunque enim adſtringunt, frigidum habent & terreum ſuccum. Quæ acida ſunt, frigidum quidem, verum tenuem illum habent. Medii autem temperamenti ſunt dulcia, quæ ad caliditatem magis vergunt. Omnia certé quadam peculiari proprietate nervis nocent: nocent & quæ matura non ſunt. Dicuntur & lapidem ſeu calculum gignere iis, qui ad ſatietatem ipſis utuntur. Verum utilia ſunt ad λιποθυμίας id eſt, animi deliquia & cordis debilitatem. Spiritum quoque flatulentum in ſecunda concoctione generant, eoque infirmis nocent, ſicuti de pyris mox dicetur. Et hoc de crudis maxime intelligendum eſt. Neque verò ab his ſolum fructibus, ſed ab omnibus etiam, quæ ſanguinem ſeroſo ac ebulliente ſucco replent, ægrotos abſtinere convenit. Ejuſdmodi plané ſunt recentes, & qui ante perfectam maturitatem eduntur: cum enim humidius alimentum, ob idque excrementoſius præbeant, non ſecus in corpore humano ſervent, & ebul-

Poma.

ebulliunt, atque vinum, quod nuper ex fructibus vel uvis expreſſum eſt, in doliis: & hoc quidem ob caliditatem ipſis à Sole, cùm matureſcerent, ingenitam, quemadmodum lib. 4. cap. 3. de uſu partium, Galenus atteſtatur. Et hoc certè Avicen. 3. 1. doct. 2. cap. 7. teſte, commune eſt omnibus cibariis, quæ ſanguinem ſeroſo ſucco implent. Porrò etſi vero hoc interim ſpacio, quo manduntur, humectent, ob ſucci tamen ebullitionem promptè in ventriculo corrumpuntur, & ſanguini putrido gignendo accommodatiſſimi ſunt: qua de cauſa non temerè Avicen. 3. 4. tract. 2. cap. 7. fructus recentes omnes febricitantibus interdixit. Plura Galenus lib. 12. cap. 21. de aliment. facult. & infra cap. 9.

Pyra. *Tertium*, Pyra: quæ ſanè perinde ut alii fructus recentes ac crudi, communiter hoc poſſident, ut ſeroſo ebullienteque ſucco ſanguinem expleant, eumque putrefactioni obnoxium reddant, quo fit ut eorum cibus, Plinio libro 23. capite ſeptimo teſte, non ægrotis ſolum, ſed valentibus etiam oneroſus ſit. Inflationes quoque excitant, & ob id crebrius eſitata colicos affectus ſuſcitant: Sed innoxia fiunt, ſi una cum carminativis vulgò dictis, hoc eſt, calefacientibus, tenuantibus, & flatum expellentibus comedantur, vel ſuper his vinum vetus & odoratum bibatur. Quod Galenus lib. 1. cap. 26. de aliment. facultat. palam etiam ita ſcribens confirmat: *Quicquid omnibus cibariis ineſt flatulentum, id per calefacientia & tenuantia corrigitur.* Pyris præter ea ea fucultas ineſt, ut inter cæteros fructus quam maximè impin-

guent;

gnent: quare ſues ipſorum eſu magis quam quorundam aliorum fructuum pingueſcunt. Laudatiora ſunt odorata dulcia, & ex ipſis cocta quam cruda meliora. Coquenda verò cum fœniculo, aniſo & ſaccharo. Infrà capit. 13. &. 39.

Quartum, Lac: hoc enim facilè corrumpitur, inque nidorem aciditatemve in impuro ventriculo tranſit. Quapropter putrida febre correptis exhibendum non eſt, quia plurimo calori converſatum in nidorem ſtatim abit. Huc accedit, quod in ventriculo febricitantium haud concoquitur, ſed potius corrumpitur, adeòque febres auget. Caput quoque dolentibus malum eſt, quod confirmat Galenus, qui libro 3. de aliment. facult. cap. 14. lac capiti, niſi quis ipſum habeat admodum firmum, non eſſe accommodum tradit. Cujus rei cauſa alia non eſt, quam quod lac ſit nidoroſum, ac facilè evaporet, caputque petat, adeoque dolorem augeat. Nocet præterea ſitibundis & aliis nonnullis, de quibus Hippocrates aphoriſm. 64. libro quinto, & ibidem Galenus. In phtiſi tamen, hectica, & aliis quibuſdam paſſionibus, ut Hippocrates loco jam citato autor eſt, utiliſſimè conceditur. Qua de re copioſius infrà capite 34. Quanquam autem lac infirmis ex uſu non ſit, in ſanis tamen ad bonos humores gignendos, ex iis præſertim animalibus, quæ bono corporis habitu ſunt, probatiſſimum habetur. Et hoc quidem ſi in ventriculo & hepate perfectè concoquatur. Tunc enim mordaces ſuccos quoſcunque invenerit expurgat, qua de cauſa in urinæ difficultate, & acri egeſtione Lac.]

alvi

alvi non ſolum bibere conducit, ſed etiam inferne per clyſterem infundere. Ad acres enim & mordaces fluxiones commodiſſimum eſt, non ſolum abluens ipſas de partibus infeſtatis, atque hoc per exterſoriam humiditatem, quam in ſeroſa ſui parte complectitur, ſed etiam craſſitie ac pinguitudine ſua corporibus oblitum ac inductum, non ſinit influxum acrem nudis ipſis allabi. Ad pulmonis itaque ac inteſtinorum ulcera, item renum, veſicæ ac uteri, & ad papularum eruptiones, & furunculos, & alias cutis aſperitates convenientiſſimum eſt in potu, adeoque cutem ipſam pulchram ac nitidam reddit. Ad hæc lancinamenta ex veneni potione, & quæ in urinæ meatu fiunt, compeſcit. Item ad eos qui cantharidas hauſerunt, aut bupreſtin, & in ſumma ad medicamenta erodentia ac exulcerantia, & ad hyoſcyamum velut peculiare remedium eſt. Nam ſtatim reſipiſcere affectos facit. Cæterum in gutturis exulcerationibus, quæ cum alias ob cauſas multas, tum ex anginis fiunt; & his qui ephemerum ſumpſerunt, lac gargarizare conducit. Corporibus præterea temperatis, quorum ventriculis nihil bilioſi & phlegmatici humoris inſidet, utiliſſimum habetur. His enim benè concoctum multum nutrimenti ſummittit, probum ſuccum generat, bonam carnem longé meliorem reddit, & corpus convenienter humectat. Hoc tamen imprimis cavere debet, qui lac bibere voluerit, ut interim à reliquis cibis ac potibus abſtineat, donec concoctum ſit ac seceſſerit. Si enim antè ejus concoctionem alium ci-

bum

bum quis ſumat, neceſſe eſt & ipſum lac corrumpi, & cibum qui ſuperingeſtus eſt. Præſtat autem manè bibere recens mulctum, & tunc plures labores detrahere, quietè ac ſenſim ambulare, & interim ceſſare, circa ſomni admiſſionem. Qui enim hoc modo ſe geſſerit, potum lac excernet; idque inutilia ſecum educet. Opus eſt enim, ſi quid aliud, primum acceptum ſecedere, quo facto aliud bibere. Principio igitur ſecedit alvo commodè purgans, non totam corporis molem, ſed quæ in alvo & inteſtinis ſunt partibuſque vicinis. Poſt hæc in venas defertur, optimèque nutrit, & non amplius ſecedit, ſed ventrem ſiſtit. Corporibus verò diſtemperatis infeſtum inimicumque eſt. In calidioribus enim cito in nidorem atque bilem, in frigidioribus vero in aciditatem & putredinem commutatur. Circa electionem denique lactis ſciendum, pro ipſorum animalium ſpecie, haud parvam eſſe differentiam. Boum namque lac craſſiſſimum ac pinguiſſimum, & concoctu difficile eſt, & ob id in ventriculo in flatus vertitur; venarumque obſtructionem parit. Liquidiſſimum autem ac minimè pingue eſt camelorum, mox equarum, deinde aſinarum, mediæ autem conſiſtentiæ eſt caprarum, hoc craſſius ovium. Lac igitur caprarum, cum inter cætera lactis genera moderatè ſe habeat, neque pingue admodum, neque craſſum ſit, merito in victus ſalubris ratione præfertur. Quin & caprarum inter ſe invicemque colatarum, & ſecundum anni tempora non parva differentia eſt. Earum enim quæ modo pepererunt, lac liquidiſſimum, ſed temporis progreſſu magis ſemper ac magis incraſſeſcit.

Æſtate

Æſtate verò media ipſum etiam in medio ſuæ naturæ conſiſtit, poſt id tempus ſenſim jam incraſſeſcit, quoad penitus deficiat. Vere autem ut liquidiſſimum, ita etiam copioſiſſimum eſt. Quo fit, ut eligendum ſit lac caprarum, non quidem prægnantium, ſed enixarum, quæ tamen, quod ad partum ipſum attinet, mediocriter ſe habeant, hoc eſt, quæ neque nuper enixæ ſint, neque multum â partu receſſerint: hoc interim non neglecto, ut ipſis etiam alimenta propria affatim ſuppetant. Ac ne illud quidem ſilentio prætereundum hoc loco, quod etiam lac caprinum ſine melle ſumptum haud circa periculum ſit. Pleriſque enim qui purum illud hauſerunt, coactum eſt in ventriculo in ſpeciem caſei: quod quidem cùm accidit, mirum eſt, quam aggravet hominem ac ſtrangulet. Ob eam cauſam lac ubi ſumunt nonnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ & ſalis nonnihil admiſcent. Atque hæc quidem hoc loco de lacte ſufficiant. Plura Galenus libro tertio, capite 14. de aliment. facult. & libro 10. capite 7. de medic. ſimpl. facult. & in libro de cibis boni & mali ſucci capit. 6. Oribaſius libr. 4. Synopſeos ad Euſtathium cap. 12. 18. & 40. Paulus libr. 1. cap. 86. & 87. Aëtius libr. 2. cap. 92. & 93.

Caſeus. *Quintum*, Caſeus, quod quidem, cùm de omni caſeorum genere, tum de inveterato cumprimis intelligendum eſt. Hic enim ob coaguli & ſalis, dum præparetur, injectionem temporis progreſſu acrimoniam aſſumpſit, humiditatemque omnium depoſuit: quare ſeipſo etiam acrior & manifeſtè calidior atque ardentior evaſit, & ob

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ob id ipſum pejoris quoque ac craſſioris ſucci, & ægrè concoctilis effectus eſt: præſumptorum quidem concoctionem adjuvat certè, ſed ipſe difficilius concoquitur, unde vulgò dici ſolet.

Caſeus eſt nequam, quia concoquit omnia ſequàm.

Nutrimentum habet exile, ſtomacho nocet, & ubi fortè fortuna in corpore ſupercalefactus fuerit, quemadmodum diſertè Galenus lib. 3. cap. 6. de loc. Affect. ſcribit, facile melancholicum humorem parit: recens flatuoſus quidem minus eſt, ſed ventrem magis ſiſtit, magiſque ſiticuloſus & æſtuoſus eſt, nec ad calculorum in renibus procreationem minus exiſtit noxius. Deterrimum præterea edulium eſt iis (quemadmodum hoc ipſum Hippocrates lib. 4. de victus rat. in morb. acut. aphoriſ. 92. clariſſimè oſtendit) qui ſe potu repleverunt. Gravat quidem os ventris, primùmque corrumpitur, & alia deinceps ſecum corrumpit. Fugiendus igitur eſt ejuſmodi, ut qui nihil conferat, neque ad coctionem, neque ad diſtributionem, neque ad movendam urinam, neque ad ventris dejectionem, ceu utique nec ad ſucci probitatem. Porrò recens ac mollis caſeus frigidi humidique temperamenti eſt, & duro ſiccoque flatuoſior exiſtit, ſed eo minus aſtringit, minuſque craſſi ſucci eſt: nihilominus tamen ægrè conficitur, obſtruitque & calculos gignit. At verò qui inter utrumque, recentem nimirum & inveteratum, glutinoſum & friabilem, durum ac mollem, rarum, laxumve & valdè den-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

denſum, coactumve medius exiſtit, quique dulcedine nonnulla participat, modiceque faſſus eſt, neque lachrymas cùm inciditur profundit, neque tardius alvo ſecedit; ſed odore & ſapore jucundus, moderateque pinguis eſt, atque ex bono lacte pulcherrimè elaboratus, is utique reliquis omnibus longè multumque præſtat. Verum poſt alios cibos ultimo loco, & exigua planè copia ingerendus eſt, alioquin & ipſe, nihilo ſecius ac reliqui caſei, ventriculum gravat, coctionem impedit, alvum cohibet, craſſos humores, atque flatus in corpore lapidemque in renibus parit. Solus igitur

Caſeus ille bonus, quem dat avara manus.

Plura de hoc apud Galenum libr. 3. cap. 16. de alimen. facult. & lib. 10. cap. 9. de ſimpl. medic. facult. & in lib. de cibis boni & mali ſucci, cap. 6. Paulum lib. 1. cap. 89. & Aëtium lib. 2. cap. 101.

Caro ſalſa. *Sextum*, Caro ſalſa. Caro enim ſale condita, atque Sole deinde aut vento, ſive fumo exarefacta, cujuſcunque ea generis vel animalis fuerit, ſubſtantia cum duriore, cùm ad coquendum etiam difficiliore conſtat, & tardius permeat. Alimentum quoque corpori præbet exiguum & mal ſucci, ideoque ſanguis inde generatus craſſus exiſtit atque melancholicus, ac proinde, ſi frequens ejus uſus fuerit, non ſolùm infirmis, verum etiam ſanis officit, quemadmodum idipſum ex Galeni libr. 3. cap. 6. de loc. affect. & comment. 18. libro ſecundo aphoriſm. & poſt eum ex Avicennæ 2. 1. doct. 2. ſum. 1. in fine cap. 15. apertè colligitur.

Septimum, Caro cervina, cui & ipſi ſanè cum omnibus duris & ſiccioribus carnibus hoc commune eſt, ut ſuccum vitioſum, concoctu difficilem ac melancholicum generet. Id quod Galenus in libr. de renum affect. digno & medic. capite 26 clariſſimè oſtendit. *Cervinam*, inquit, *carnem vitabis, quippe quæ dura ſit, concoctu difficilis, & melancholica.* De eo hoc amplius Simeon Sethi ſcribit: unicè cavendum, ne quis carne veſcatur cervorum, qui per æſtatem capiuntur, quod eo nimirum tempore viperas ſæpè & ſerpentes devorent, atque ideo ſitibundi admodum fiant: attamen cum naturæ inſtinctu edocti noverint ſibi futurum exitio ſi antè illorum concoctionem aquam hauſerint, fortiter ſitim tolerant, eaque incenduntur. Cervorum igitur carnes eo anni tempore venenoſæ ac valdè noxiæ ſunt: idcirco obſervandum, ne quis eis per æſtatem veſcatur. At verò hyeme tutius ſumuntur, meliuſque ab innato colore ſuperantur. Niſi enim probè concoquantur, craſſum humorem generant, jecurque & ſplenem obſepiunt obſtruuntque. Quin etiam corpus tremulum atque infirmum evadere, ex frequenti & immoderato ejus uſu traditur. *Caro cervina.*

Octavum, Caro leporina. Hanc Paulus, Pſellus, & Rhazes inter cibaria atrem bilem gignentia connumerant: Simeon Sethi quaſi colligens quæcunque à veteribus dicta erant, in hunc modum de ea ſcribit. *Leporum carnes his qui exſiccare corpus volunt, ſunt valdè utiles: qui verò temperatura ſunt ſicciore, minus conferunt: ſanguinem enim craſſarum partium & melancholicum gignunt,* *Caro leporina.*

alvum

alvum cohibent, & urinam proritant. Quod ſi tamen probè concoctæ fuerint, non omnino malè nutriunt. Contra verò obſtructionem hepati ac ſpleni efficiunt, pulmonique nocent, & immodicis torquent vigiliis. Iſaacus in diætis univerſalibus leporinam pro pharmaco potius quam alimento habendam cenſet. At ne hoc quidem ignorandum, quod tum hæc caro, tum cervina quoque, ſi fuerint animalium ætate declinantium, ſimpliciter ſint evitandæ. Si quis tamen comedere omnino expetat, ei ſanè partui propinquiores, nempe juniores ſunt eligendæ, quo nimirum naturalis earum ſiccitas ab ætate temperetur. Eadem ratione & pinguiores longè cæteris antecellunt. Siccitas namque pinguedine correcta ad mediocritatem in ejuſmodi animalibus inflectitur. Verùm de hac ipſa, Joanne Monar. libro decimo tertio, epiſt. 4. diligentius nemo diſſeruit.

Nonum, Caro bovina: circa quam notandum imprimis, & fœminam ipſam, quæ vacca dicitur, & utrumque marem, tam eum qui caſtratus eſt, quam eum etiam qui integer ad ſpeciei propagationem reſervatus, taurus nominatur, communi hac boum appellatione ſignificari. Atque hi ſanè non parum inter ſe ætatis ratione differunt. Extremæ namque ætates, ut in aliis non paucis, ita in his quoque vitioſæ ſunt: mediæ verò optimæ & ſaluberrimæ. Vitulorum igitur recens editorum caro nimis mucoſa & excrementitia eſt. Bimeſtres autem, quippe paulò ultra citrave eam ætatem conſiſtunt, temperamento viciniores ſunt, & carnes habent ad

coquendum perfectis bobus præſtantiores, & multum alimenti corporibus exhibent, bonique ſucci habentur. Provectiores verò, qui tamen florentem ætatem nondum attigerunt, temperamento ſunt quam ſenes minus ſicco, magiſque iis juvenibus conveniunt, qui bono ſunt corporis habitu. His perfectæ ætatis boves valentius quidem alunt, ſed ægrius tum concoquuntur, tum in membra diſtrahuntur. Porrò ad ſenium vergentium atque ipſorum etiam ſenum carnes duræ, ſiccæ, nervoſæ concoctionique rebelles ſunt, & melancholicum humorem efficiunt, ſolique ventriculos habentibus calidiores, atque illis inſuper, qui vehementer ſeſe atque immoderatius exercent, concedi poſſunt. Quod libro quarto, de vict. ratio. in morbis acutis, aphoriſm. 99. Hippocrates etiam ita ſcribens, atteſtatur: *Bubulæ carnes melancholica proritant* παθήματα. Nempe harum natura inſuperabilis eſt, nec quivis ventriculus eas concoquere poteſt. Galenus quoque libro tertio, capite primo, de aliment. facultat. idem iis ferè confirmat verbis: Carnes bubulæ alimentum quidem & ipſæ corpori ſuggerunt non mediocre, neque diſſipatu facile: ſanguinem tamen generant quam conveniat craſſiorem. Quod ſi quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, ſi largius his veſcatur. Affectus autem melancholici ſunt, cancer, elephas, ſcabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur: Lien item quibuſdam à tali ſucco intumeſcit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

meſcit, quam rem κακεξία, id eſt, pravus habitus & hydropes ſæpenumero conſequuntur. Cæterum qua ratione incommodis, quæ frequentiorem earum uſum excipere ſolent providendum ſit, luculenter & perſpicuè Simeon Sethi in hunc modum ſcribens, edocuit: *Si quis eas edere velit ſummáque cupiditate appetat, vel cogatur etiam, is medeatur nocumento quod inde futurum ſpectatur, aceto & aliis cum ruta intingens.* Idem quoque autor eſt, earundem jure ſive brodio ζωμῷ Græcis appellato fluxus ventris ex flava bile cohiberi.

Vaccinæ. Vaccinæ cùm præter ſucci pravitatem etiam ſexus ratione frigidiores ſunt, merito à ſanitatis tutela eximuntur. Non tamen ab eis, quemadmodum nec ab aliis quæ hactenus dicta ſunt, ex toto abſtinendum eſt: ſed omnibus interdum, optimis verò quantum fieri poteſt, ſæpius utendum.

Caro caprina. *Decimum*, Caro caprina: de qua idem fermè quòd de bovina dicendum. Hœdi enim perinde ac vituli carnes ad conficiendum perfectis capris meliores, tuendæ veletudini accommodatiores habent. Moderatè nutriunt, ſanguinemque tenuem & humidum gignunt. Præſtantiores & probiores ſucci ſunt lactentes adhuc, & maximè ſi neque tenelli admodum, neque natu grandiores fuerint. Simeon Sethi rufos & glaucos, Rhazes verò rubros in nigrum inclinantes, ac pingues præfert: Baldacho fœmellæ, quam maſculi, carnem temperatiorem, & à ſiccitate remotiorem eſſe placet. Mirificè calidis & ſiccis tem-

temperaturis, atque inſuper delicatis & otioſæ vitæ deditis conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humidam, pituitoſam ac lentam, ob fœtorem tamen ingratam & ſtomacho inimicam, ægrè concoquitur & ad ſuccum bonum generandum parum idonea eſt. Hanc ſequitur arietum, poſt taurorum. Porró in iis omnibus carnes caſtratorum ſunt præſtantiores: ſenum autem peſſimæ. Caprina in tota valetudinis cura obſervationeque vitanda eſt. Nam Hippocrate libr. 4. de vict. ratione in morbis acut. teſte, habet mala quæ in bubulis ſunt omnia, & cruditatem, eſtque flatuoſior, & ructus magis generat, acris eſt, malumque ſuccum efficit. Ineunte tamen æſtate, & circa ejus medium capræ melius agunt, longèque ſeipſis in cibo præſtantiores evadunt. Tunc enim arborum & fruticum ſurculi & germina, quæ iis maximè idoneam præbent alimoniam, frequentiſſima ſunt: Ac proinde habitiores etiam ac pinguiores, nobiſque alendis accommodatiores fiunt. Quod autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum poſſit, argumento ſunt evidentiſſimo vulpes, quæ autumno probatiſſimam ob uvas habent carnem. Sic paſſer & ficedula per idem tempus maximè laudabilem carnem obtinent. De caprina plura Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facult. & de attenuante diæta cap. 6. & comment. 101. & 102. in lib. 4. Hippocrat. de vict. ratione in morb. acut. & Paulus lib. 1. cap. 84. Ætius lib. 2. cap. 121. Atque hactenus quidem de cibis & carnibus vitandis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Exigit nunc ordo, ut de electione alimenti, quod partim à jam dictis, partim vero ab aliis quibuſdam animalibus ſumitur, nonnihil etiam dicatur. Siquidem de eo haud parva inter ipſos artis medicæ Scriptores controverſia eſt. Galenus enim, ut alii nonnulli, porcinæ palmam detulit: Rhazes verò, Avicenna, & Averrhoes hœdinam prætulerunt. Sunt etiam quibus vitulina præſtantior videatur. Porrò electio hæc, & præſtantia multipliciter attendi poteſt. Et primo quidem ratione tum ſimilitudinis, quàm cum humanis obtinent carnibus, tum majoris quoque, & diſcuſſu difficilioris alimenti. Quo ſanè modo porcina cæteris omnibus longè antecellit. Maxima enim illi cum humano corpore ſimilitudo eſt, quemadmodum Galenus libr. 5. de alim. facult. cap. 1. diſertè iis verbis oſtendit: *Suillæ carnis ſimilitudinem cum humana ex eo poteris intelligere, quod quidam carnes humanas pro ſuillis ſine ulla in guſtu vel olfactu ſuſpicione comederunt: id enim ab improbis hoſpitibus & aliis quibuſdam factum fuiſſe jam compertum eſt.* Idem libro 10. de ſimpl. medic. facult. cap. 2. *Sanguis*, inquit, *ſuillus humano maxime temperie ſimilis eſt. Siquidem & carnes ſuum humanis ſunt ſimiles. Comperti enim ſunt hoſpites & coqui complures, qui humanas carnes pro ſuillis venderent: tametſi qui eas ediſſent, nullum omnino diſcrimen percipere potuerint.* Quin & ipſe narrantes audivi viros fide dignos, ſeſe in diverſorio publico jus eſitaſſe delicatum cum carnibus ſuaviſſimis: cæterùm cùm jam penè ſaturieſſent, inveniſſe digiti partem anteriorem, quæ vide-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

videlicet ad unguem eſt, quo perculſi ac metuentes eos qui agebant in diverſorio, ne ſcilicet ſe quoque vorarent, ceu ei rei aſſueti, protinus quidem illinc exiere, ac vomitu redditis quæ ederant, ita iter denuò ingreſſi ſunt. Sed & in ipſo facinore homines mactantes deprehenſos non ita multo poſt referebant. Itaque jure quiſpiam exiſtimet ſuillam carnem humanæ eſſe ſimillimam. Quòd deinde ſuillam carnem validiſſimè nutrire diximus, hoc Galenus libr. I. cap. I. de aliment. facult. in eum modum ſcribens confirmat: *Omnium ciborum ſuum caro potentiſsimè nutrit. Cujus rei athletæ certiſsimum tibi præbent indicium. Si enim paribus exercitationibus parem molem alterius cibi pridiè totum diem comederint, poſtero die ſtatim ſentient ſeſe redditos imbecilliores. Quod ſi pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, verum etiam alimenti penuria macilentiores palàm conſpiciuntur.* Idem libro 7. method. medend. capit. 6. iis etiam teſtatur verbis: *Omnium quos novimus ciborum maximè nutriens ſuilla caro eſt.* Quin & ipſe Hippocrates libr. 6. epid. part. 3. aph. 4. cùm jam corpus ex multis exercitiis conciderit, ſuillas carnes aſſatas exhibere præcipit. Porrò alimentum quod inde ſumitur firmum eſſe, neque diſſipatu facilè, ſatis confirmat Galenus in libro de attenuante diæta, c. 6. ubi ſic ſcriptum reliquit. *Suum domeſticorum caro omnium aliorum ciborum firmiſsimè nutrit. Multum enim in ſeipſa habet lentorem, tum propter vitam deſidioſam, tum propter cibi humidioris affluentiam.* Et ſimiliter in libro de renum affect. digno, & medic. c. 26.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

E pedeſtribus optimi ſucci eſt caro ſuilla, & hominibus maximopere familiaris, maximèque tum nutribilis, tum corroborans: ſed glutinoſum quiddam habet & craſſum. Ob id qui diutius ea victitant, jecoris & renum obſtructione corripiuntur, quibus hæc à natura adſtrictos meatus habent: eoque longiori ab ea intervallo abſtinendum. Quia verò glutinoſum, ut dictum eſt, & craſſum ſuccum generat, ideo Hippocrates aſſatam exhibere juſſit: quo nimirum viſcoſitate ac craſſitie ab ignis caliditate nonnihil conſumpta minus humida ac glutinoſa edatur. Idem lib. 4. de vict. ratione in morbis acut. aphoriſ. 103. ejuſmodi carnem abſque pelle, hoc eſt, cute, mandendam eſſe docuit. Cutis enim animalis, utpote frigidior, carni ſimiliter concoqui nata non eſt. Quæ autem ob aſſationem ambuſta eſt, tum ad ſucci bonitatem, tum ad concoctionem inhabilis exiſtit, choleramque parit, propter eam, quæ huic accedit, acrimoniam. Ibidem pinguiſſiman quoque ſuum carnem, ea quam medii & bene carnoſi habent, deteriorem exiſtimat, ſuſpicionem humiditatis habens: ob quam pinguedo omnis carne ſui generis deterior, tum ad concoctionem, tum nutritionem exiſtit. De ſuilla hoc amplius Galenus in libro de cibis boni & mali ſucci c. 4. Suilla caro, ſi exactè in ventriculo concoquatur, tum in ſanguinem à jecinore convertatur, probatiſſimos humores gignit. Quod intelligendum utique, non de carne ſuum vetuſtiſſimorum: (ea enim ob ſiccitatem & duritiem ægrè concoquitur, ac ſuccum vitioſum generat) neque porculorum lactentium: (ſiqui-

(ſiquidem hi terreſtrium feré omnium quæ vorant homines animalium, maximé humidam & excrementitiam obtinent carnem atque eam ob rem plurima inde generatur pituita :) Sed ætate mediocrium, anniculorum videlicet, vel bimorum. Idem Galenus etiam libro pauló antè citato, capite duodecimo atteſtatur : *Ex animantibus*, inquiens *quorum natura ad bonos humores gignendos aptiſſima eſt, ſues mediocris ætatis habentur : qui enim ad ſummum creverint, hominibus vigentis ætatis ſéque exercentibus : qui verò adhuc increſcunt, iis quorum ætas inclinat, idonei ſunt.* Caro ex porcellis parvulis excrementis ſcatet. Quare ex pedeſtribus animantibus ſuilla caro probatiſſimus cibus eſt. Et hoc quidem tametſi in utroque genere tam domeſticorum quàm agreſtium verè dicatur, agreſtes tamen à Galeno longé cæteris anteferuntur. Atque hinc adeò in lib. de attenuante diæta, capit. 6. ſic inquit : *Apri ſuibus domeſticis in cibo ſunt anteponendi.* Et lib. 8. method. med. cap. 2. *Ex ipſis ſuillis carnibus optima eſt montana.* Cujus cauſam Galenus lib. 3. de aliment. facult. c. 13. hanc eſſe tradit: *Domeſtici*, inquit, *ſues temperie humidiores ſunt, quam agreſtes, tum ob aëris in quo degunt humiditatem, tum vero etiam ob vitæ ignaviam. Qui vero in montibus degunt multum exercentur ac fatigantur : præterea in aëre ſicciore vivunt, quapropter eorum caro eſt durior, nulliuſque prorſus pinguedinis aut pauciſſimæ particeps : & alimentum quod inde provenit minus habet excrementi : contra excrementitium eſt, quod à domeſticis ſumitur. Neceſſe igitur eſt alimentum ejuſmodi nutrire valentius,*

quam alterum, ſuccumque gignere multo meliorem. Addit præterea Avicenna libro 2. canon. capit. 145. eoſdem hyeme meliorem ſanguinis habitum conſequi, longèque ſeipſis in cibo evadere præſtantiores. Ex omnibus hactenus adductis ſatis jam liquet, hominibus ætate florentibus, fortibus, ſanis, & quamlibet fortem ac vehementem actionem obeuntibus, utpote foſſoribus, agricolis, meſſoribus, cæteriſque id genus operariis, modo ab oppilationibus puri atque vacui ſint, ac denique iis etiam, qui impinguari cupiunt, ſuillam potiſſimum exhibendam. Ad ejuſmodi enim corporum conſervationem alimento plurimo, firmo atque ægrè diſſipabili opus eſt. Recté itaque Rhazes libr. 3. ad Almanſ cap. 9. *Craſſa*, inquit, *caro multum ſeſe exercentibus convenit: iis vero qui vitam in majori otio ac quiete degunt, ſubtilis & extenuans.* Quod Avicenna quoque 3. 1. doct. 2. cap. 7. ita ferme ſcribens confirmat: *Vehementer ſeſe exercentes multoque labore fatigati firma magis & craſſa alimenta requirunt.*

Secunda veró carnium electio à temperamento, concoctione, & ſucci inde geniti probitate ſumitur: atque ea quidem ratione hœdinæ longè cæteris præferuntur. Nam, ut Rhazes loco paulò antè citato autor eſt, temperatura ſunt mediocri nullius pravitatis participes, facilè concoquuntur, nec non & ſanguinem inter ſubtilem & craſſum, calidum ac frigidum, temperatum efficiunt. Illis tamen qui multum exercentur, in cibo minus idoneæ ſunt: ſiquidem alimentum quod corpori ſummittunt forti exercitio, ſive labore celeriter diſ-

diſcutitur, juvenibus temperatis mediocri exercitio utentibus, quemadmodum & illis quoque, de quibus ſupra dictum eſt, magis conveniunt. Porrò quemadmodum hac ratione inter animalia domeſtica caro hœdina præſtantior eſt, ſic inter agreſtia quoque capreoli facilè primas obtinent: poſt hœdinam autem ſecundum locum arietina ſibi vindicat, ſi quid Rhazæ atque Averhoi credimus. Quorum ille quidem libro tertio ad Alman. capite nono ita ſcriptum reliquit: *Caro arietina quam hœdina craſſior eſt, vireſque magis auget, ſed plures efficit ſuperfluitates, in bonitate tamen hœdinam ſequitur carnem.* Hic verò libro quinto ſuorum collecta. capite 32. de eadem hæc ferè prodidit: *Poſt carnem*, inquit, *hœdinam eſt arietina, atque ita omnes propè medici ſentiunt, præter Galenum, qui arietum carnes abominatur: perſuaſum enim habet, vitulinam arietina longè melioris eſſe nutrimenti.* Sed Galenus forſan hanc præſtantiam ex eo attendit, quod vitulina plurimum nutriat, & nutrimentum ejus ægrius diſſipetur: arietina verò inſigni humiditate prædita ſit. Nam humidius alimentum ut diſtribuitur, ita etiam diſcutitur celerius. Locus Galeni quem Averrhoes citat eſt (ni fallor) in libro de cibis boni & mali ſucci capite duodecimo. Verba Galeni ſic habent: *E pedeſtribus animantibus caro ſuilla probantiſſimus cibus eſt, deinde hœdina, mox vitulina; Agnina vero humida, lentoremque ac mucorem in ſe habere cenſetur.* Quod idem in libro de attenuante diæta capite 7. velut repetens inquit: *Ex terreſtribus animalibus hirci & arietes, & genus omne*

ovium ac caprarum non undequaque laudabilis ſunt alimenti. Solis autem hœdis innoxie utare. Agnorum eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus. Ex quibus utique locis fit hoc etiam perſpicuum, apud Rhazen atque Averrhoen agnos maſculos, qui aliquantulum increverint, per arietes eſſe intelligendos: id quod ipſemet Averrhoes his verbis confirmare videtur. *Magna pars Medicorum laudat carnes arietum juvenum, &c.*

Tertia demum carnium electio, ſive præſtantia in eo ſita eſt, ut neque inſuave, neque mali odoris, neque glutinoſum quicquam guſtu repræſentent. Tales autem imprimis vitulinæ ſunt, quemadmodum Averrhoes loco citato his ferè verbis oſtendit: *Carnes*, inquit, *vitulinæ bonæ ſunt, minus enim quam boum ætate declinantium carnes habent tum viſcoſitatis, tum frigiditatis, ac ſiccitatis, ac odore quoque cæteris carnibus ſuaviores & jucundiores ſunt. Qua certe conſideratione ipſis etiam hœdinis præferuntur. Siquidem in coctura hœdinarum muccago, hoc eſt, lentor ſive viſcoſitas quædam deprehenditur, quæ in vitulinis non apparet. Hœdinæ tamen vitulinis ſucci probitate præſtant.* Ex omnibus quæ hactenus adducta ſunt, liquido jam cōnſtat, non eſſe tantam inter Medicos de carnium electione controverſiam, quanta prima facie apparet. Hoc quoque ſcire in univerſum oportet, quod ſiccorum animalium carnes in prima ætate, quæ humidior eſt, præſtantiores ſunt, & minori momento conficiuntur: cùm verò adoleverint, ob ſiccitatem ægrè concoquuntur. Contrà humidioribus animalibus carnes, progreſſu temporis

poris conſumpta humidiate ſuperflua, aptiores & ad concoquendum & ad nutriendum fiunt. Quod Galenus etiam lib. 3. de aliment. facult. capite 1. in hunc ſcribens modum innuere voluit : *Iis* inquit, *animalibus quæ natura temperamento ſunt ſicciore, adoleſcens ætas ad mediocritatem ipſam confert : Humidiorum verò natura quod ſibi ad probam ac convenientem temperiem deeſt, id ab ætate florenti adſumit.* Non modo itaque vituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præſtantiores, ſed etiam hœdi capris : velut contra verveces anniculi agnis lactentibus, & porci anniculi vel bini porculis parvis. Hinc non temerè ab Avicenna 3. 1. doct. 2. cap. 7. dictum eſt : *Oportet ut cibus*, nimirum ſanitati conveniens, *ſit, qualis caro eſt præcipuè hœdorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum, &c.*

Ex quibus omnibus ſequitur tandem, carnes hircorum, caprarum, arietum, ovium, boum atque verrium antiquorum non undequaque laudabilis eſſe alimenti. Carnes verò vitulorum juvenum, agnorum anniculorum, & majalium anniculorum vel bimorum, valetudini tuendæ eſſe accommodatiſſimas. Hoc quoque ignorandum non eſt, quod carnes naturali temperamento ſicciores ſint elixandæ, quo nimirum ab aquæ humiditate contemperentur : (elixatio enim ſiccitatem temperat) humidiores verò aſſandæ, nempe ut earum humiditate ab ignis calore attenuata nonnihil atque imminuta, mediocritatem conſequantur. Aſſatio enim ex Galeni ſententia humiditatem moderatur. Quo fit ut

carnes leporum cuniculorum, cervorum, bo-
um, & capreolorum elixæ, porcellorum
verò ac vervecum aſſæ ſint præferendæ. Ea-
dem etiam ratione in ætatibus, temperaturis,
atque anni conſtitutionibus humidis ſiccio-
res & aſſæ carnes magis conveniunt: in ſic-
cioribus verò humidæ atque elixæ.

CAP. VIII.

De cibis benè nutrientibus.

Ova recentia: vina rubentia, pingnia jura.
Cum ſimila pura, naturæ ſunt valitura.

Tria alimentorum genera exigua mole
plurimum nutrientia, his verſibus compre-
henduntur.

Ova. *Primum*, Ova recentia, de quibus Galenus
lib. 3. de aliment. facult. c. 21. in hunc ſcribit
modum: *Ova recentia veteribus plurimum præ-
ſtant, quippe optima ſunt recentiſſima, vetuſtiſſi-
ma autem peſſima. Quæ verò in horum medio
ſunt proportione receſſus ab extremis: bonitate
aut pravitate inter ſe differunt.* Idem libro 1.
aphoriſm, comment. 4. ova inter alimenta
2. Metho. meth. cap. 2. pleni victus numeravit. Quam ſententiam
Avicenna quoque cum aliis pleriſque locis,
tum maxime 4. 1. capite 1. his fere verbis
confirmat: *Quandoque eſt nutriens parvæ quan-
titatis, plurimo reficiens alimento: ejus generis
ſunt potiſſimum ova, & teſtes gallinacei, quorum*
Ovorum differentia. *ferè nutrimentum cum ipſorum penſatur pon-
dere.* Porò ovorum multæ inter ſe ſunt dif-
ferentiæ. Et prima quidem penes propriam
ſub-

ſubſtantiam. Gallinarum enim perdicum, & phaſianorum juvenum ac pinguium omnibus præſtant, & ad victus ſalubris rationem accommodatiſſima ſunt, anatum verò, anſerum, pavonum, ſtruthiocamelorum, & ſimilium, deteriora habentur. In figura quoque, ovorum aliquod bonitatis diſcrimen eſt: parvula enim, oblonga, & candida reliquis ſucci probitate excellere creduntur: id quod vulgatis etiam hiſce verſiculis comprobatur:

Regula presbyteri jubet hoc pro lege teneri:
Quod bona ſunt ova hæc, candida, longa, nova.

Quin ab Horatio quoque hoc obſervatum eſſe, etiam Plinius meminit, qui libro decimo natural. hiſtor. cap. 52. ita ſcriptum reliquit: *Quæ oblonga ſunt ova, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus.* Locus eſt libro 2. Serm. Sat. 4.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento
Ut ſucci melioris, & ut magis alba rotundis
Ponere.

Candida præſtantiora dixit: atque ejus rei vel inde certiſſimum judicium colligas, quod anatum & anſerum ova plus aqueæ naturæ poſſideant, pallidioraque, & ob id cibo minus idonea ſint. Quanquam verò ova per ſe quidem ſalubria ſunt, coctura tamen ratione non parum immutantur, adeò ut interdum inſalubria fieri poſſint. Nam quædam diutius coquuntur, alia ad mediocrem uſque conſiſtentiam: alia in aqua eouſque duntaxat dum incaluerint, elixantur. Secun-

dum quas differentias alia quidem ἑφθὰ, id eſt, cocta vocantur: alia τρομητὰ, id eſt, tremula, alia verò ῥοφητὰ, id eſt, ſorbilia. Tremula itaque, hoc eſt, quæ eatenus per coctionem inſpiſſantur, ut in manu tenentis in teſta ſive putamine ſuo tremere videantur, omnium ſunt præſtantiſſima, plurimum alimenti & optimi ſucci corporibus exhibent, facillimèque cum concoquuntur, tum diſtribuuntur, & ſanguinem cordi quam maximè congruentem generant. Quare iis cumprimis qui ex morbo debiles adhuc ſeſe colligunt, ſenibus & imbecillibus conveniunt, præcipuè verò eorum vitelli. Quod Avicenna quoque in libro de viribus cordis, Tract. 2. capite tertio ubi ex profeſſo de ovis agit, ſic fermè ſcribens confirmat: *Ova tametſi cordis medecina non ſint, ad reſectionem tamen ejus adſciſcuntur. Nam ipſum valdè corroborant, & potiſſimum eorum vitelli, dummodo ſumantur ex ovis bona carnis avium, veluti gallinarum, perdicum ac phaſionorum.* Ejuſmodi enim temperatura conſtant mediocri, cito in ſanginem convertuntur, & poſt tranſmutationem parum ſuperfluitatis relinquunt, ſanguis autem inde genitus eſt ſubtilis ac clarus, cor maximè corroborans: quo fit ut ovorum vitelli in diſſolutione ſubſtantiæ ſpiritus, & imminutione ipſius ſanguinis vitalis, cæteris alimentis jure præferantur. Sorbilia autem ova tremulis minus quidem nutriunt, ſed facilius ſubducuntur, & faucium aſperitates ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia lævigant: Ova vero immoderatione coctura penitus denſata, quæ Græcis ἑφθὰ vocari diximus, & ad coquendum

ſunt

ſunt difficilia, & tardi tranſitus, craſſiuſque alimentum corpori tribuunt. Porrò iiſdem ex vario præparationis modo major adjungitur aut bonitatis aut gravitatis occaſio: nam hæc quidem aſſantur, alia elixantur, nonnulla friguntur, quædam denique in jure coquuntur. Aſſa igitur elixis craſſioris ſunt ſucci, ac difficilioris concoctionis: eorum enim genuina humiditas à foci caliditate depaſcitur: atque hinc ſane eouſque aſſata donec adurantur, ac tetrum odorem reddant, venenoſam qualitatem induunt, quemadmodum Marſilius Ficinus in libro de vita cœlitus comparanda cap. 22. diligenter admonuit. Solent autem bifariam aſſari. aut enim cum putamine ferventibus cineribus integra obruuntur, aut in teſtis ſuis franguntur: quorum hæc quidem deteriora ſunt. Illa verò rurſus duobus modis parantur: aut enim tota cinere cooperiuntur, aut ex parte unde ad prunas collocantur. Quæ cinere tota abruuntur, pejora evadunt, quia denſata undique à circumfuſo igne extima parte fumorum exhalatio intercipitur. Nuda verò prunis impoſita, fumos exhalant depuranturque. Elixa aſſis præſtantiora ſunt: nam aquæ humiditas, ne foci caliditate exſiccentur, obſiſtit. Parantur & hæc quoque dupliciter: Vel enim integra caldariis ſupernè infuſa elixantur, vel ex teſtis fractis in aquam fermè fervidam conjecta coquuntur. Quorum illa quidem, ubi penitus denſata fuerint, deteriora habentur: teſtæ enim quo minus craſſities eorum attenuetur, ac fumi diſſipentur, obſtant & impediunt: ſed ſi ab igne, cum liquidum adhuc, coactum denſa-

tum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tumque non ſit, auferantur, meliora fiunt. Hæc verò calor penetrat, craſſitiemque attenuat, & odoris in ſuavitatem avertit, unde cæteris omnibus laudabiliora cenſentur. Longe verò ſe ipſis ſuaviora adhuc redderentur, ſi ad mediocrem conſiſtentiam coctis confeſtimque à foco ſummotis aceti nonnihil cum butyro & croci momento commiſtum inſpergeretur. Quæ vero ἐπὶ τῶν γήνων, id eſt, in ſartagine ſpiſſantur, atque ob id ipſum ταγηνίςα, id eſt, frixa nuncupantur, peſſimum habent omnibus modis alimentum, tardéque tranſeunt. Nam interim dum in ventriculo concoquuntur, in nidorem & fumum abeunt, ſecumque admiſtos cibos corrumpunt, & ſuccus inde prognatus non ſolum craſſus, verum etiam pravus atque excrementitius eſt. Quapropter inter deterrimas earum rerum habentur, quæ concoqui nequeunt. Iis vero nocentiora adhuc fiunt, quæ in vetere & ferrea ſartagine friguntur. In jure denique cocta, Iſaaco, in diætis univerſalibus, teſte, locum inter aſſa ac ea quæ in aquam fervidam conjecta coquuntur, medium obtinent. Porrò quæ πνικτὰ, id eſt, ſuffocata appellantur, elixis & aſſis ſunt meliora. Ea Galenus ad hunc modum parare docet. Ubi ipſa oleo ac garo & pauco vini conſperſa fuerint, vas quo continentur cacabo aquam calidam habenti inditur: deinde ubi ipſum totum ſuperne obturatum fuerit, ignis ſubſtruitur, quoad ova mediocrem habeant conſiſtentiam. Quæ enim ſupra modum fiunt craſſa; elixis & aſſis ſunt ſimilia. Quæ verò ad mediocrem craſſitiem pervenerunt, & melius

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

quam dura concoquuntur, & alimentum corpori dant præſtantius. In ipſis quoque ovorum partibus diſcrimen eſt. Vitellus namque, ſicuti à Rhaze libro tertio ad Almanſor. capite decimo quarto ſcribitur, in caliditate temperatus exiſtens, optimè nutrit. Albumen vero frigidum & glutinoſum eſt, ægre concoquitur, & ſanguinem pravum generat, eaque ratione adducti nihil albumen debilioribus exhibendum negant. Vitellus quoque proprietate quadam ſubſtantiæ facilè inflammatur, & in fumos abit, quo fit ut in febribus & ægritudinibus calidioribus non niſi probè alteratus exhiberi debeat. Alteratur autem, ex Joannis Michaëlis Savonarolæ ſententia, ad horas plus minus ſex, in aqua frigida infuſus. Simeon Sethi hoc quoque addit; ova proprietate quadam peculari εὐφυΐαν, id eſt, ingenii felicitatem & bonam habitudinem tribuere iis, qui μετὰ νάματος θυγατέρων Ταύρου τοῦτ' ἐστι μέλιτος καὶ βουτύρου, hoc eſt, cùm textura filiarum Tauri, id eſt, melle & butyro aſſiduè eſitaverint. Sed Galenus libro quinto de ſanitate tuenda, capite octavo de cibis ex quibus obſtructio incidit mentionem faciens, ſenes hortatur, ut à multo ovorum eſu abſtineant, quod nimirum craſſum lentumque ſuccum creent. Qui utique locus non ſimpliciter de omnibus ovis intelligendus venit, ſed de iis, quæ vel elixa, vel toſta penitus denſata ſunt, item de frixis & veteribus. Leonhardus Fuchſius hunc Galeni locum in Græcis exemplaribus corruptum putat, & pro ὠῶν legendum eſſe ὄων, id eſt, ſorborum, ὄα eeim

Alexand. Trall. lib. 8. cap. 1.

καὶ ὤω

καὶ οὖα Græcis, Galeno libr. 8. de ſimplic. medic. facult. capite decimo tertio teſte, ſorba ſunt: quæ certè, ut idem tradit, adſtringentem atque adeo obſtruentem facultatem obtinent. Leontius apud Conſtantinum Cæſarem libro decimo quarto de agricultura, cap. 27. etiam modum tradit, quo ova diu à corruptela ſervari poſſint. *Ova ipſa*, inquiens, *ſervabis, hyeme quidem in paleis, æſtate in furfuribus.* Alii aqua ablata ova ſale tenui intingunt, & ſic conſervant. Quidam ad tres aut quatuor horas in muriam tepidam mergunt, deinde extracta in furfures aut paleas deponunt. Attamen ei quod in muriam aut ſalem impoſitum eſt, pars aliqua decedet. Cæterum plenum ovum, aut non plenum, cognoſces ex immiſſu in aquam; defectuoſum enim innatabit, plenum deorſum demergetur. Eadem etiam à Columella, de re ruſtica libr. 8. cap. 6. & à Plinio, libr. 10. cap. 54. & 60. prodita ſunt. De ovis plura Galenus libro tertio de aliment. facult. cap. 21. & in libro de cibis boni & mali ſucci, capite ſeptimo. Paulus libro primo cap. 83. & Ætius libro ſecundo capite 132.

Vini differentia.

Secundum, Vina rubentia; ubi ante omnia ſciendum, vinum quidem ex eorum eſſe numero, quæ noſtrum corpus alunt. Nam ſi modo quicquid alit, alimentum eſt, vinum etiam in genere alimentorum eſt ponendum. Verùm permagna ejus ſecundum colorem differentia eſt. Nam hæc quidem alba ſunt, alia rubra & clara, nonnulla rufa: ſive, ut vulgò dicuntur citrina: quædam verò nigra: alia rurſus medium inter hæc obtinent Ex quibus omnibus alba cæteris

tum imbecilliora ac minùs calida habentur, tum minoris etiam alimenti: non ergo ab re capiti nerviſque innoxia ſunt, urinam cient, & meatus aperiunt. Quod debiliora ſint, manifeſtiſſimum omnibus fit, ex iis, quæ Galenus comment. 1. in tertium librum Hippocratis de victus ratione in morb. acut. ſcribit, inquiens: *Vinum potens vehementer celeriterque corpus calefacit, caputque ferit: imbecillum contrario agit modo.* Cum igitur minus & calefaciat, & caput tentet, neceſſario etiam imbecillius erit. Quod deinde minus calefaciant, idem comment. in 6. citatum Hippocratis librum clariſſimè oſtendit. *Nempe*, inquit, *ex vinis albis nullum valenter calefacere poteſt. Quod enim ſummè calidum eſt, id continuò & flavum exiſtit, veluti & quod ab ipſo eſt fulvum: mox ab his rubrum, & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calefacit.* Quod verum utique experientia comprobabit, ſi vina ejuſdem inter ſe territorii comparentur. Nam inter vina rubra & rufa Gallica, nonnulla albis quibuſdam alibi natis longè, & potentia & caliditate inferiora reperias. Quare ejuſdem territorii vina inter ſe conferenda ſunt. Quod verò vina alba minus quam reliqua alant, declarat ipſorum natura: præterea Galenus comment. 11.lib.2. aphoriſ.id ipſum in eum ſcribens modum, confirmat; *Vina aquoſa* (ſic autem nominant alba & tenuia) *ſicut aquæ ſimilem formam habent, ita etiam vim: quare urinam cient: & minimum nutriunt.* Idem comment. decimo octavo ejuſdem libri: *Vina*, inquit, *aquoſa exiguum præbent corpori alimentum. Sunt autem hæc colore*

quidem alba, tenuia verò ſubſtantia. Item in libro de cibis boni & mali ſucci, capite I. de iiſdem ita ſcriptum reliquit: *Vina, quæ aquoſa tenuique ſubſtantia ſunt, urinam movent, & pauciſsimi ſunt nutrimenti.* Quod minus etiam caput feriant, Galenus libro quinto de loc. affect. capite quinto iis oſtendit verbis: *Vinum album atque modicè aſtringens ut ventriculum robuſtum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id quod facere ſolent ea, quæ vehementes vires obtinent.* Avicenna quoque 3. I. doct. 2. cap. 8. in hunc propè modum ſcribens idem confirmat: *Vinum album & tenuè calorificis præſtat, non enim capitis dolorem efficit, ſed eundem potius, ubi fortè ex ſtomachi ardore initium duxerit, humectando levat.* Cur autem cæteris caput minus feriant, ejus rei cauſa alia non eſt, quam quod minus fument, evaporentque. Quod denique meatus aperiant, urinamque moveant, Hippocrates libro tertio de victus ratione in morbis acutis, aphoriſm. 6. his verbis diſertè ſignificavit: *Ad veſicam alio vino magis penetrat, urinaſque provocat, & perpetuo perrumpit: atque multa ad opem his morbis ferendum facit.* Rationem ejus rei tradit Galenus libro ſeptimo Methodi medendi, capite ſexto, in eum ſcribens modum: *Vina aquoſa vires organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt.* Eoque fit, ut etiam talia vina præter cætera urinas moveant, quando ipſa totum corpus celeriter tranſeunt, & impetu curſus ſui excrementa ſecum expellunt. Celeriter certe tranſeunt, tum quia tenuia & tepida ſunt, tum quia adſtringunt. Tenuitate enim & tepiditate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tate promptè mobilia fiunt, adſtrictio, autem ipſa magis impellit. Ex quibus jam illud quoque elicitur, nempe alba & tenuia vina tuto exhiberi corporibus intemperie vel naturali, vel quoquo modo adventitia bilioſis: Æquè verò & ſtudioſis, & quibuſcunque caput vel naturæ ipſius habitu, vel ab alia quapiam extrinſecus obreptente cauſa, imbecillius exiſtit: pari modo & iis qui calidam & humidam cerebri temperaturam obtinent: quippe vina potentia ita adfectis adverſiſſima ſunt. Cumulatim enim, quemadmodum loco jam citato Avicenna oſtendit, caput humoribus, vaporibuſque & caliditate replent, valideque cerebrum perturbant, & maturius ebrietatem inducunt. Quod ſi tamen res cogat aliquando eis uti, copioſiore aqua prius diluenda ſunt. Jam vero & calidiorem ventriculi atque hepatis temperaturam habentibus, nimioque æſtu & ardore fameque aut mœrore vexatis, atque item in anni tempore, regione, tempeſtateque calida, vina debiliora magis conferunt, ut in quibus calida vina eos, qui refrigerandi ſunt, impenſius calefaciant, capitiſque dolores & febres facilè inferant, nervoſque lædant.

Vina vero rubra & clara, cujuſmodi Bellovacenſia cumprimis habentur, cæteris calidiora ſunt. Quod breviſſimé Galenus comment. 6. in 3. Hippocrat. libr. de vict. ratio. in morbis acutis iis verbis ſignificavit: *Vinum quod ſumme calidum eſt, id continuò & flavum exiſtit.* Eadem cæteris quoque valentius alere, idem comment. 11. libro ſecundo aphoriſm. ita ſcribens atteſtatur:

Quæ craſſa ſunt & colore rubea plus alimenti habent quam reliqua vina: ineſt autem eis & citiſſime implere corpora evacuata, & ob hoc indigentia adjectione Quod ita ſanè intelligendum venit, ut vina rubea eâ de causâ firmius alere dicantur, quod ex ipſis plus in membrorum ſubſtantiam convertatur. Hac ratione & nigra cæteris præferri poſſunt, quod & ipſa nimirum non mediocrè, neque diſſipatu facilè alimentum corpori tribuant. Atque hinc certè non temerè à Galeno comment. 18. libro ſecundo aphoriſm. ita ſcriptum eſt: Craſſa & fulva multo quidem magis corpus alunt, ſed tantum vincuntur à nigris in nutriendo plurimum, quantum ſuperant in præſtando acervatum, & velox alimentum. Eodem plane modo & illa intelligenda, quæ ab Iſaaco in diætis particularibus ſcribuntur: ubi vinum nigrum plenioris alimenti quam rubrum eſſe contendit. Cæterum vina quidem hæc colore rubea, ut urinam levius, quam alba cient, ita majorem capiti noxam adferunt. Animalis enim facultas promptius quàm naturalis aut vitalis calido offenditur: quia calidum caput prompté ferit, ac ſpiritum animalem disjicit. Spiritus enim hic ſubtilis, ac ut ab omni excellenti calido diſcutiatur idoneus eſt: quo fit, ut ejuſmodi vina debile cerebrum habentibus exhibenda non ſint, niſi diluta, & exigua plané copia. Ab iis verò quibus bona cerebri habitudine ac firma ſanitate frui datum eſt, tutius ebibuntur. Firma namque cerebri conſtitutio ut elevatis ad ſeſe vaporibus ſtrenué obſiſtit, ita ab iiſdem etiam minus offenditur. Ubi hoc quoque

que ignorandum non eſt, nempe acui ingenia in ejuſmodi hominibus: Nam ſi vino bono ac potente moderaté utantur, longè ſeipſis & ad excogitandum acutiores, & ad explicandum ornandumque uberiores, & ad memoriam denique firmiores atque diuturniores evadunt. Spiritus enim tenues, clari & puri ex bono vino potius, quam quovis alio potu generantur. Hinc eſt quod Theologi in contemplatione circa ſacroſanctæ Dominicæ paſſionis myſteria, optima cumprimis vina deligunt, quæ ob idem ipſum jam paſſim etiam Theologica nominantur. Hæc utiliter iis quoque dantur, qui calefaciendi ſunt, utpote tum pituitoſis frigidiſque temperamentis crudique humoris copia refertis, tum iis qui frigidis in locis ocioſius vivunt. Dantur quoque in hyeme, frigidaque & humida tempeſtate. His enim omnibus, ideo quod frigiditatem corrigant, & obſtructiones tollant, accommodatiſſima ſunt, genuinum calorem refocillant, unde concoctio melior, & ſanguis probus evadit, cibum per omnia corporis membra, ut quæ facilé penetrent, deducunt. Quamobrem ex morbo emaciatos reficiunt, corporaque ipſorum augent. Etenim cibi cupiditatem faciunt, pituitam extenuant, & in ſanguinem commutant, bonum colorem conciliant, animo lætitiam voluptatemque pariunt & robur adjiciunt. Harum itaque commoditatum moderata vini potio, immoderata vero contrariorum occaſionem præbet.

Vina Theologica.

Vina verò rufa, ſive citrina minus quidem quam rubeo & clara, excellentius tamen quam alba, tum calefaciunt, tum nutriunt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

nutriant: quo fit, ut caput etiam quam alba magis offendant; quemadmodum fuſius comment. 1. & 6. in 3. Hippocrat. libr. de vict. ratio. in morbis acut. Galenus monſtravit. Hæc etiam alba à quibuſdam vocari ſolent; hinc eſt quod quidam dicunt, vina alba citò plurimum calefacere.

Vina vero nigra minus quam rufa calefaciunt, unde minus etiam caput feriunt, ſed cùm tardius per alvum quam alba tranſeant, urinamque levius moveant, vehementius etiam quam alba caput tentant. Et hæc ipſa plenius quidem quam alba & rufa, minus verò quam rubea nutriunt, ut copioſius locis paulò antè citatis Galenus oſtendit.

Iura è Carnibus Gal. lib. 2. de aliment. facult. c. 27.

Tertium, pinguia jura, hoc eſt, ſorbilia ex juſculis carnium, & præcipuè pullorum confecta, ζωμοὶ καὶ ζωμίδια Græcis, Brodia verò vulgò appellantur. Quæ ſanè cum naturæ amica ſint, citius tum concoquuntur, tum per ventrem ſubeunt: nam quæcunque cum voluptate aſſumuntur, iſta ventriculus avidius amplectitur, faciliuſque concoquit, plurium corporibus exhibent alimentum, & bonum ſanguinem producunt, idque excellentius adhuc, ſi cum ſimilaceo pane præparentur. Similia enim vel ſimilago, id eſt, ſubtiliſſima ac puriſſima delicatiſſimi tritici farina, σεμίδαλις à Græcis dicta, copioſum & laudabile corporis alimentum præſtat, ut teſtis eſt Rhazes libro tertio ad Almanſ. cap. 3. Tria hæc alimentorum genera, quæ exigua mole plurimum nutrire oſtendimus, Avicenna quoque 2. 1. doct. 2. Sum. 1. cap. 15. breviter, his ferè verbis complexus. eſt. Cibus ſubtilis, boni ſucci, & plurimi alimenti eſt, exempli gratia, ut jus carnium, vinum, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ova, eaque tum ſorbilia, tum tremula. Talia enim exigua mole plurimum nutriunt, quia maxima ſubſtantiæ ipſorum portio in alimentum tranſit, unde ſequitur tandem & robur inſigne conciliare iis, qui ipſis ſæpius uſi fuerint. Additio jocoſa de vino Theologico ex Chiliad. 3. centur. 2. Proverbior. 37. Eraſm. Roterdam. *Hac tempeſtate*, inquit, *apud Pariſios vulgari joco vinum Theologicum vocant, quod ſit validiſſimum, minimèque dilutum.* Nec infeſtiviter quidam hujuſce Proverbii cauſam rogatus, reſpondit: *A Iureconſultis occupari quas vocant Præbendas, Decanatus, & Archidiaconatus, Theologis nihil reliquum fieri, præter curata, quæ vocant, ſacerdotia. Cæterum quoniam de paſtoribus ſcriptum eſt: Peccata populi comedetis; nimirum* Hoſ. 4. *ad cibi tam duri concoctionem opus eſſe vino efficaciſſimo. Atque hinc eſſe natum vulgi dictum.*

CAP. IX.

De cibis benè nutrientibus & impinguantibus.

NUtrit triticum & impinguat, lac, caſeus infans,
Teſticuli, porcina caro, cerebella, medulla:
Dulcia vina, cibus guſtu jucundior, ova
Sorbilia, & ficus maturæ uvæque recentes.

Duodecim alimentorum genera plurimum nutrientia & impinguantia hoc loco referuntur.

Pri-

Triti-cum.

Primum, Triticum, ut panem videlicet triticeum per triticum intelligas. Hic enim Avicennæ 2. Cano. cap. 572. celeriter impinguat, præſertim ſi ex novo tritico præparatus fuerit. Porro quod ad tritici temperamentum attinet, ipſum eſt primi ordinis excalefacientium: non tamen nec reſiccare, nec humectare manifeſto poteſt, quemadmodum Galenus lib. 8. cap. 72. de ſimplic. medic. facult. & poſt eum Paulus libr. 7. luculenter & perſpicuè docuerunt. Hinc etiam Rhazes libr. 3. ad Almanſ. cap. 2. ita ferè ſcriptum reliquit: *Triticum moderato proximum, aut paulo calidius eſt.* Præſtantia ejus ſumitur, partim quidem à propria ſubſtantia partim verò à præparationis modo. Quod quidem ad ſubſtantiam attinet, eſt & in tritico non parva ſpeciatim differentia: quippe quod grave eſt ac denſum, & in profundo flavum, copioſiſſimi id alimenti eſt, craſſique ſucci, ac lenti: contra quod leve eſt, & rarum & album, minus nutrit, ſuccumque gignit craſſum minus ac lentum. Atque ejus rei locupletiſſimus idemque graviſſimus teſtis eſt Galenus, qui libr. 1. de aliment. facult. cap. 9. ita ſcribit: *Inter tritica plurimum habent alimenti quæ denſa ſunt, totamque ſubſtantiam habent adeo compactam, ut dentibus vix dividi queant. Talia enim exigua mole corpora plurimum nutriunt: quæ vero iis ſunt contraria, quæque dentibus quidem facile franguntur, fractaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quod ſi utrorumque parem modum pendere libuerit, quæ denſa ſunt, multo graviora eſſe comperies. Hæc autem ſunt colore etiam laxis flaviora.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

flaviora. Explorare autem horum naturam non ſimpliciter oportet, ſuperficiem externam duntaxat contemplando, ſed dividendo quoque, ut diximus, ac frangendo: multa enim quæ extrinſecus flava ac denſa fuerunt viſa, rara intus ac laxa albaque apparuerunt. Hæc ille. E quibus ſanè verbis illud etiam ſequitur, nempe panem ex denſo, gravi, ac flavo tritico confectum, omnium eſſe tum præſtantiſſimum, tum maximi alimenti, adeoque magis etiam victus ſalubris ratione convenire, quam qui ex quibuſlibet aliis granis confectus ſit. Panem autem, qui ex nigro atque inveterato tritico præparatur, nemo affatim citra ſanitatis diſpendium mandet. Quod ſi quis ei non aſſueverit, etiam ſi minimum ſumpſerit, ægrotabit: Eſt enim injucundus, gravis, concoctu difficilis & mali ſucci. Contra vero, qui ex electo tritico conficitur, non modo ad concoquendum eſt facilis, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimus, ut qui ſanguinem medium conſiſtentia generet. Medium autem Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 27. vocat, qui neque admodum tenuis eſt, neque aquoſus, neque vehementer craſſus. Verum hactenus de tritici ſecundum ſubſtantiam electione hæc dixiſſe huic ſermoni, in quo præſtantiora inquirere inſtituimus, ſatis ſit: nunc reliquum eſt, ut de præparatione nonnihil etiam dicatur.

Sciendum igitur, quod omnia, quæ ex farinâ tritici friguntur, craſſi ſunt ſucci, & tardè tranſeunt, jecoriſque meatus, per quos fertur alimentum, obſtruunt, lienis imbecillitatem augent, calculos deni-

que in renibus gignunt. Quod ſi tamen co-cta bellè fuerint, atque in ſanguinem mutata, admodum nutrient. Triticum verò elixum, grave & concoctu difficilè eſt edulium, & inflationes creat. Vires tamen habet magnas, ſi ſic ſumptum concoquatur, nutritque validè corpus, ac robur inſigne iis, qui ipſo uſi fuerint, conciliat, ut lib. 1. cap. 14. de aliment. facult. & in libro de attenuante diæta cap. 5. teſtatur Galenus. Concoctu autem inter panes ſunt facillimi, qui plurimum ſunt fermentati, & pulcherrimè ſubacti, quique in clibano igne moderato fuerunt aſſati. Nam ignis ardentior primo ſtatim occurſu ſuperficiem externam circumurens inteſtæ modum indurat, acciditque duplici nomine pravum panem fieri: priore quidem, quod partem internam habeat crudam atque illaboratam; poſteriore verò, quod externam ſiccam habeat præaſſatam ac teſtaceam. Porrò ignis moderato remiſſior panem minus bellè elaborat, ſed ipſum crudiorem relinquit, & maximè partem omnem ejus internam. Qui autem in igne moderato largiore ſpacio per totos ſeipſos æquabiliter aſſati fuerint, ii tum belliſſimè in ventriculo concoquentur, tum ad cæteras actiones quæ coctionem conſequuntur, erunt accommodatiſſimi. Peſſimi autem panes, ii ſunt habendi, quibus nihil memoratorum antè adeſt. Plura Galenus lib. 1. de aliment. facult. capit. 9. & infra capit. 24. hujus opuſculi.

Lac.

Secundum, Lac: quod de eo lactis genere cumprimis intelligendum videtur, quod ὀξύγαλα Græci, Arabes Adoc, vel Adhoc,

hoc, vel Adech, Barbari verò Balbucam nominant, id eſt, lac acidum ebutyratum. Hoc enim cum pane calido ſive recenti ſumptitatum, corpora maximè impinguat. Verùm cùm frigidum ſit ac craſſi ſucci, non ſimpliciter omnibus, ſed iis ſolis, qui id probè concoquant, exhibendum eſt. A ventriculo enim, qui quavis de cauſa frigidior eſt, minus bellé conficitur: à temperato verò; quamvis ægrè, conficitur tamen aliquantum. Contra ventriculi juſto calidiores, ſive ab initio tales fuerint, ſive à quapiam cauſa poſtea in eam temperiem ſint adducti, præterquam quod nihil ab hujuſcemodi eduliis læduntur, commodo etiam aliquo fruuntur. Sed de hoc copioſius Galenus lib. 3 de aliment. facult. cap. 19. Intelligi etiam de lacte caprino poteſt, de quo cap. 7. abundè diximus.

Tertium, Caſeus infans ſive tecens: de quo Dioſcorides lib. 2. cap. 62. ita ſcriptum reliquit, Caſeus recens ſine ſale ſumptus alit, ſtomacho utilis eſt, & facilè in membra dividitur, corpus auget, alvum modicé emollit, alius tamen alio præſtantior, pro natura lactis é quo conficitur. Eadem feré tradit & Avicenna 2. Canon. cap. 126. Etſi verò caſeus jam dictus abundanter alit, & corpus impinguat, nihilominus tamen & ipſius eſum conſequuntur nocumenta illa, quæ capite ſeptimo recenſuimus. Quare ad ſecundæ valetudinis uſum inutilis habetur. *Caſeus recens.*

Quartum, Teſticuli: quod primo quidem de gallorum ſaginatorum teſticulis intelligendum eſt. De illis enim Galenus libr. 3. de aliment facult. cap. 5. in eum ſcri- *Teſticuli.*

bit modum: *Gallorum gallinaceorum altilium teſtes & ſuaviſſimi ſunt, & laudabile corpori præbent alimemtum.* Et iterum ubi ſupra cap. 6. *Soli gallorum gallinaceorum teſtes undiquaque ſunt præſtantiſſimi, & potiſſimum eorum qui ſaginati fuerint.* Et multo clarius adhuc cap. 20. ejuſdem libri: *Gallorum*, inquit, *gallinaceorum teſtes ſunt præſtantiſſimi, præcipuè altilium, & multo magis ſi cibus, quo ſunt nutriti, ſeroſo lacte fuerit imbutus: nam & boni ſunt ſucci, & validè nutriunt, & ad coquendum ſunt facillimi.* Quin etiam Avicennæ teſtimonio 2. Canon. cap. 719. eadem confirmantur. Exigua præterea mole, eodem Avicenna 4. 1. capit. 1. teſte, plurimum nutriunt. Deinde veró intelligendum etiam de teſtibus ſuum juvenum mediocriter pinguium, qui nondum coierunt. Nam quanto ſuum caro aliis eſt præſtantior, tanto horum quoque teſtes aliorum animantium teſtibus ſunt meliores, quemadmodum diſertè admodum Galenus lib. 3. cap. 6. de aliment. facult. demonſtravit. Illud quoque hoc loco ignorandum non eſt, nempe adultiorum animalium teſticulos, in quibus ſemen jam fermentatum eſt, ad coquendum eſſe difficiles, ac viroſi maliquе ſucci: juniorum verò, quæ nondum coïerunt, & in quibus ſemen nondum fermentatum eſt, præſtantiores eſſę, & laudabile corpori tribuere alimentum, ſi bellè conficiantur, alios tamen magis, alio minus, pro ea porportione, quam in carne ineſſe diximus.

Caro porcina *Quintum*, Porcina caro: de cujus præſtantia & effectu ſatis ſuperque diximus. cap. 7.

Cerebrum. *Sextum*, Cerebrum: de quo copioſè admodum

modum Galenus libr. 3. de aliment. facultat. cap. 7. in eum ſcribit modum : *Cerebrum omne cibus eſt pituitoſior, craſſique ſucci, & tarde permeans, ac ad coquendum difficilis, Non minimum etiam cerebrum omne ſtomacho nocet. Quidam autem ipſius mollitie decepti ipſum ægrotis exhibent, cùm præter alia nauſeam etiam concitet. Quinimo cùm cuipiam à cibo vomitum moveri vis, hujus partem pinguiter conditam poſtremis epulis edendam exhibe. Illis verò cave exhibeas, qui cibum non appetunt, quos veteres* ἀποσίτους *appellabant. Merito igitur nemo cebrum ab aliis epulis mandit, cùm omnes ipſa experientia edocti, ſciant ipſum nauſeam excitare. Iure etiam plerique cum origano mandunt, uti nonnulli cum ſale variis modis apparato : quippe cum craſſi ſit ſucci & excrementitium, omnino fit accommodatius, quando cum incidentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen rectè conficiatur, alimentum corpori præſtabit non contemnendum.* Hæc ille. Sunt etiam qui cerebrum, prius quam mandatur, ſuper craticulam probè inaſſandum eſſe moneant, quod ſcilicet ejus immoderatio per ignis caliditatem magna ex parte corrigatur ac temperetur. Rhazes libr. 3. ad Almanſor. cap. 11. hoc etiam adjungit, nempe cerebrum calidæ quidem temperaturæ hominibus in cibo eſſe utile, frigidioribus verò, quique vitam frigidis paſſionibus obnoxiam degunt, adverſiſſimum. Neque id quidem temerè. Quippe ſimilibus (ut teſtis eſt Galenus, cum alibi ſæpius, tum præcipuè libr. 1. de ſanitate tuenda capite decimo,) quilibet exceſſus augeſcit, contrariis emendatur ac minuitur. Ut autem

ſummatim de cerebro perſtringam, ad victus ſalubris rationem parum accommodum eſt. Quare ex intervallo potius ac parce, quam aſſidue atque affluenter eo veſcentur, qui ſanitatis tuendæ curam ſuſceperint. Quorundam tamen animalium cerebrum ceu medicamentum valet. Sic cerebrum capreoli adverſus venena & virulentarum beſtiarum morſus remedio eſt. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur juvandis tremoribus, qui valetudine contracti ſunt, affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat. Quidam etiam adverſus metum utiliter edi prodiderunt. Cerebrum pulli & caponis in vino bibendum datur contra ſerpentum morſus, ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit, & in cibo cerebri ſubſtantiam auget, unde & his, qui tardiori leviorique ingenio ac mente ſunt, prodeſſe dicitur. Quod ad electionem attinet, animalia volucria exiguum quidem habent cerebrum, ſed ipſum tamen tanto pedeſtrium cerebro eſt præſtantius, quanto & ſiccius: volucrium autem ipſorum, montana cerebrum habent, quam paluſtria, præſtantius, pro aliarum omnium partium proportione. Porro ex pedeſtribus animalibus. Avicenna agninum præfert, poſt hoc verò vitulinum præcipuè commendat. 2. Can. cap. 128.

Dioſcorid. lib. 2. c. 14.

Medulla oſſium.

Septimum, Medulla: de qua Galenus libro tertio de aliment. facultat. capite octavo hæc prodidit: *Medulla*, inquit, *quæ in oſſibus invenitur, cerebro eſt dulcior, jucundior, ac pinguior, adeo ut ſi ea inter ſe comparando guſtes, putaturus ſis cerebrum auſterum etiam*

aliquid

aliquid in ſe habere. Porro medulla nauſeam provocat, ſi liberalius ſumatur, quemadmodum & cerebrum: nutrit tamen & ipſa, ſi probè conficiatur. Avicenna cum ſeminibus & pipere condit. 2. Canon. capite 492. Quod delicati quidam lurcones, & artis obſonatricis periti faciunt cydoniis & paſſulis. Laudatiſſima eſt cervina, mox vitulina, poſt hanc taurina, deinde caprina & ovilla. Dioſcorides libr. 2. cap. 66.

Octavum, Dulcia vina: de quibus infra capite undecimo.

Nonum, Cibus guſtui jucundior: talis enim non exiguum corpori tribuit alimentum, quemadmodum Hippocrates etiam libro ſecundo, aphoriſm. 38. monet, ubi ſic ſcriptum reliquit: *Paulo deterior & potus & cibus, verum jucundior melioribus quidem, ſed in jucundioribus præferendus eſt.* Quam ſententiam ipſe exponens Galenus: *Quæcunque*, inquit, *cum voluptate aſſumuntur, iſta ventriculus arctius amplexatur, & facilius concoquit. Refugere autem conſuevit ea, quæ injucunda & inſuavia ſunt, utpote quæ vel nauſeas, vel inflationes, vel fluctuationes pariant: quod quidem in plurimis etiam iis, qui boni ſunt ſucci, cibis accidit. Quando vero paulo fuerit deterior, tunc in iis, qui libenter hunc aſſumunt, non modo non etiam deterior, ſed quandoque melior redditur.*

Decimum, Ova ſorbilia: quæ ſanè præcedenti capite parva mole plurimum alere oſtendimus. *Ova ſorbilia.*

Undecimum, Maturæ ficus: de quibus Simeon Sethi hæc tradit: *Ficus admodum nu-* *Ficus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

triunt, carnem tamen non compactam, neque firmam generant ceu panis & ſuilla, ſed ſublaxam ac ſubinanem, ut fabæ: ventrem flatibus implent, niſi probè concoquantur: minus vero cæteris oporinis ſunt mali ſucci, & ventrem provitant, & facilè exeunt: Effatu verò dignam abſtergendi facultatem obtinent, quo fit ut poſt ipſarum eſum nephritici multas arenas excernant. Maturæ ficus nihil propemodum omnino lædunt, proximèque ad caricas accedunt, multàque illis utilia habent. Si quis tamen largius eſitaverit in una re ab eis offendetur: quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt: quo fit ut ex ipſarum uſu pediculorum multitudo proveniat. Oportet autem poſt uſum ficuum alimentum quod incidat & extenuet ingerere. Ad hæc fici pulmonem & thoracem juvant. Ajunt inſuper contra venenoſa facultatem habere ſi quis ſingulis diebus jejunus eis utatur. Caricæ pectus juvant, & ad tuſſes faciunt, urinam cient, ſatiſque nutriunt, corporis etiam bonam habitudinem efficiunt. Ante cibum ſumptæ ventrem irritant, ſed niſi celerius ventrem pertranſeant, non bonum ſanguinem gignunt. Quapropter ſi ad ſatietatem uſque crebro edantur, ſcabiem & pruritum excitant. Cibus autem bonus eſt, & adverſus venena remedium, ſi cum nucibus aut amygdalis comedantur. Renes expurgant, & jecoris lieniſque obſtructiones auferunt: verum calefaciunt, & ſitim inferunt & flavam in calidioribus temperamentis bilem procreant. Addit Galenus, jecori lienique inflammatione obſeſſis eſſe noxias, quemadmodum & ficus, non peculia-

culiari quadam & eximia facultate, ſed communi ratione hujuſmodi ciborum ac potuum: obſtructis autem illis, aut σκίῤῥῳ affectis, ipſas ex ſeſe nil commodare, nec officere, ſed medicamentis incidentibus ac extenuantibus & abſtergentibus miſtas non mediocriter juvare. Proinde nonnulli Medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipſas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calamintha, aut origano, aut hyſſopo. Ad eundem autem modum ſi caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habeant acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi aſſumantur, juvabunt non ſolum ſic affectos, ſed etiam ſanos. Siquidem jecoris meatus per quos fertur alimentum, apertos eſſe non ægrotis modo, ſed ſanis etiam eſt tutiſſimum. Ad eum igitur modum vulgò ficubus cum attenuantibus ſale, aceto & garo præparatis veſcuntur, quod ipſas utiles eſſe experientia didicerint. Plura Dioſcorides libro 1. capit. 142. Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap. 8, Paulus libr. 1. cap. 81. & Aëtius lib. 1.

Duodecimum, Uvæ recentes, id eſt, dulces & maturæ. Nam ficus & uvæ, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimùmque pravi ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quod ipſæ nutriant, maximo argumento ſunt ii, qui vinearum fructum cuſtodiunt, qui cum duos menſes ſolis uvis ac ficubus, quarum cuſtodiæ præſunt, veſcan- *Uvæ.*

tur, (niſi forte panis quippiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt. At caro, quæ ex ipſis gignitur, haudquaquam eſt firma ac denſa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, ſed laxa eſt ac præhumida: ob id celeriter etiam cùm veſci ipſis deſierint, conſtringitur ac conſidit. Verum uvæ minus alunt quam ficus, maximumque id ipſis ineſt commodum, quod velociter ſubeant. Quocirca ſi quando hæſerint, graviter lædunt: neque enim retentæ, belle concoquuntur, & dum in jecur ac venas diſtribuuntur, ſuccum crudum generant, qui non facilè in probum ſanguinem mutetur. Vinaceorum ſive nucleorum ſubſtantia ſicca eſt, & quodammodo adſtringens, omniaque inteſtina pervadit, nihil, quod ſenſu deprehendi queat, à ſeſe mutata. Uvæ verò tantiſper à collectione, dum membrana extrinſecus ambiens detumuerit, penſiles aëri expoſitæ neque ſiſtunt ventrem, neque proritant, minuſque flatibus implent: cæteris autem facilius concoquuntur, & melius nutriunt. Non parva autem eſt inter uvas differentia, quod aliæ ſint dulces, aliæ acidæ, aliæ auſteræ, aliæ denique nullam vehementem habeant qualitatem: vocant autem ipſas vinoſas. Cæterum, quæ dulces ſunt, ſuccum habent calidiorem, & ob id ſunt ſitibundæ: auſteræ verò & acidæ frigidiorem: vinoſæ autem locum inter calidum ac frigidum medium obtinent. Alvum ſubducunt dulces, & maxime ſi ſint humidæ. Omnium quidem certè uſus (ſi quis moderate ſumat) eſt tutiſſimus, cùm natura fuerint carnoſæ ac maturæ, ſive in vite

vite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

vite ſummam maturitatem obtinuerint, ſive quod maturitati deerat, ex conſequenti ſuſpenſione ſint adeptæ. Uvæ quæ albæ ſunt, vehementius alvum turbant & ſubducunt, magiſque ſtomachum inflant, quam nigræ. Omnes verò ciborun appetentiam excitant, & Venerem. Convenit, cùm eduntur, membranam & nucleos expuere, quod difficulter conficiantur, quemadmodum luculenter & perſpicuè docuit Galenus, libro ſecundo de alimen. facultat. capite nono, & libro primo de locis affect. capite quarto, & poſt eum Simeon Seth in Syntagmate de ciborum facult. Cæterum uvæ recentes è quibus vinacei exempti ſunt, celerrimè pertranſeunt, cibiſque aliis præeunt, ſi in ventriculum purum inciderint, & ſumptæ primis epulis fuerint. Quod ſi ſumptæ poſt alios cibos fuerint, aut etiam pravum ſuccum in ventriculo offenderint, celerrimè unà cum aliis cibis corrumpuntur. Idem de aliis quoque fructibus alvum ſubducentibus intelligendum. Si cui viridibus ac recentibus uvis veſci placuerit, ad horam ferè in aqua fervida, ut maceret, ac frigida deinde abluat oportet, prius quam mandere ipſas aggrediatur: quæ enim ita præparantur, innoxia fiunt. Uvas, quæ ſubtilem ac tenuem habeant corticem, citius deorſum concedere, minuſque ventrem flatibus implere: his vero contrarias contraria operari, Rhazes libro tertio ad Almanſor. capite 20. autor eſt. Uvæ acerbæ atque immaturæ & humidæ ſunt, ventrem conſtipant, ſtomachum corroborant, & caliditatem à flava bile ortam ſedant, ſed parum nutriunt. Succus inde expreſſus, qui Græ-

cis vocatur ὀμφάκιον, vulgò Italorum & officinis Agreſta, bibitur ad recentem ſanguinis recreationem, etiamſi rupta parte aliqua contingat, ſed pauco & aquatiore eſt utendum. Plurimis verò antè diebus inveteratur, cumque ſtillatitio roſarum liquore decoctus atque exhibitus nauſeantibus, & his qui cibaria in ventriculo non retinent ſuccurrit. In cibo adſtringit, bilioſo alvi profluvio & dyſenteriæ proficit. Sunt præter has etiam uvæ ſiccæ; quæ quod in ſiccando Solem patiantur & ignem, paſſæ ſive paſſulæ vocantur: hæ ſunt aliis uvis calidiores, ſtomacho gratiores, valentius alunt: ſed minus ſubducunt alvum, eandemque fermè cum aliis uvis habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces: acerbæ autem omnino paucæ, plurimæ vero ex dulci & auſtera qualitate ſunt miſtæ: quanquam dulces nonnihil quoque auſteræ qualitatis habeant, & auſteræ dulcedinis. Cæterum ut dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & ventrem conſtipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quæ nec ſtomachum diſſolvant, nec alvum ſubducant. Dulcibus tamen ut vis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infeſtant, obtundunt. Bellè nutriunt exacinatæ, pectus & pulmonem juvant: ſtomachum, jecur, & lienem corroborant. Cum nucleis

Uvæ paſſæ.

man-

manducatæ conducunt inteſtinis. Eſt tamen præſtabilius nucleos exſpuere: propter duritiem & ferream ipſorum eſſentiam. Uvæ paſſæ pingues ſeptem drachmarum pondere per ſex dies ſumptæ ab jejuno purgant phlegma, & ſanguinem abundare faciunt. Tota ſubſtantia familiares ſunt hepati, & uſu crebro conſuetæ: nutriunt enim ipſum & impinguant, ſanguini bonum colorem præſtant, & humores percoquunt: ob id feliciſſimè exemptis vinaceis miſcentur medicamentis hepaticis. Sed ſi paulò largius ſumantur, incondunt & exurunt ſanguinem. Præſtantiores autem ſunt, quæ tum pingues ſunt, tum corticem habent tenuem, dulcioreſque. Paſſulæ minus quidem quam caricæ venerem movent, abſterguntque, ſtomacho tamen magis accommodantur. Plura Galenus libr. 2. de aliment. facult. cap. 9. & 10. Paulus lib. 1. cap. 81. Aëtius libr. 1. Simeon Sethi in Syntagmate, Rhazes lib. 3. ad Almanſ. cap. 20. Avicenn. 2. Canon. cap. 737. Averrhoes 5. Collectan. cap. 37. Rabbi Moſes Tract. 3. ad Sultanum Babyloniæ, & Jacobus Sylvius lib. 1. de medic. ſimpl. nat. Ex quibus ſanè omnibus ſatis liquet, quæ de recentibus hoc loco dicuntur uvis, ea etiam de paſſulis eſſe intelligenda.

CAP. X.

De boni Vini proprietatibus.

Vina probantur, odore, ſapore, nitore, colore.
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:
Fortia, formoſa & fragrantia, frigida, friſca.

Qua-

Quatuor generales boni vini differentias primus verſus complectitur: cuique eæ omnes inſunt, id ipſum vulgari joco, nimirum ob colorem, odorem, & ſaporem, Cos appellari ſolet.

Vini odor. Oribaſ. lib. 1. c. 22. ad Eunapium.

Prima quidem Odor eſt. Vinum enim inſtar aromatis unguentique ſuaveolens, Conſtantino Africano libr. 5. Theorices, cap. 28. teſte, alimentum corpori ſuppeditat non mediocre, ſuccum gignit laudabilem, partes principes, facultatum ceu fontes corroborat, facultates animamque exhilarat, ſpiritus quoque tenues adauget, eoſque languidos, tantumque non ex ſolutos reficit & recreat: quo fit ut ſola etiam olfactu λειποθυμίᾳ languentibus ſæpè animum revocet. Jucundo enim odore, quemadmodum in libro de Alimentis Hippocrates teſtatur, vires celerrime reficiuntur. Contra, quod fœtidum eſt, natura abominatur. Spiritus namque craſſos & melancholicos, & malum ſuccum generat, pravamque fumorum qualitatem ſurſum tranſmittens, capiti dolorem infert. Humani verò ſive Joannitius de Vini differentia quæ ab odore ſumitur, in ſupplemento comment 1. Galeni in libro tertio, Hippocr. de victus ratione in morbis acutis in hunc fermè modum ſcriptum reliquit: *Vinum boni odoris ſuccum quidem gignit laubilem, ſed cùm calidiore ſit temperamento, ſubtilioreque ſubſtantia, corpus celeriter calefacit, & caput vaporum copia infeſtat. Quod vero non boni odoris exiſtit, ſed ferientem quandam & inſuavem nactum eſt qualitatem, etſi pravum procreat ſuccum, capiti tamen ob frigiditatem & craſſitiem*

ſuam

ſuam minorem noxam ſuggerit. Quod nullo denique pacto odorem habet, ſed eſt aquæ inſtar inodorum, hoc ipſum, cum inſigni craßitudine præditum ſit, tantum abeſt, ut caput offendat, ut ei ne vapores quidem aut fumos communicare poſsit.

Secunda, Sapor. Quod præcedenti capite de jucundiore cibo diximus, ſi ad jucundiorem etiam vini ſaporem transtuleris, nihil erit, quod nos de ipſo novum dicere oporteat. Etenim & hoc quoque cum voluptate aſſumitur, avidius à ventriculo attrahitur, & melius nutrit. Non ignorandum tamen hoc loco, quod & vini ſecundum guſtandi qualitatem per magna, ſit diverſitas. Dulcia enim eodem Conſtantino teſte, plus aliis nutriunt, ſanguinem craſſiorem generant, ventrem humectant, concoctioni renituntur, & ſitim excitant. Pontica ſive ϛυπτικὰ ſtomachum quidem corroborant, ventrem conſtipant, & inteſtinis conveniunt, ſed in thoracis pulmoniſque ægritudinibus, in quibus ſputum detinetur inhabilia ſunt, neque facile concoquuntur. Acerba quæ etiam διουρητικὰ ſunt, hoc eſt, quemadmodum infra cap. 44. oſtendetur, urinam provocant, craſſos humores incidunt atque diſſolvunt, amara minore caliditate participant. *Vini ſapor.*

Tertia, Nitor, ſive ſplendor, qui ſané non ipſius modò vini, ſed etiam ſpirituum, qui inde ortum habebunt, ſubtilitatem arguit. *Vini nitor.*

Quarta, Color: quod enim ad vini nutrimentum attinet, non parva ejus ſecundum colorem differentia eſt. Rubicundiora namque (ſi ipſis cætera omnia antè pariter adfuerint) *Vini color.*

rint)

rint (potentius quam alba nutriunt: atque ea de cauſa macris etiam quam alba convenientiora ſunt. Contra verò obeſis ac pinguibus alba magis conferunt. Verum de hac vini differentia cap. 8. abundè diximus.

Duo ſequentes verſus quinque ſpeciales boni vini notas continent. Quarum *prima* quidem eſt, ut ſit forte: fortitudo verò ex effectu deprehenditur. Vinum enim potens, Galeno comment. 1. in libro tertio. Hippocrate de vict. rat. in morb. acut. teſte, vehementer celeriterque corpus calefacit, caputque ferit. Idem etiam comment. 2. in citatum Hippocratis librum, iis confirmat verbis: *Fortia vina vehementer calefacientia caput humoribus vaporibuſque & caliditate replent. Ejuſmodi namque vina præterquam quod non mediocriter corpus alant, ſpirituum etiam non exiguam copiam generant. Abſtinendum tamen ab ipſis, niſi diluta ſint, iis potiſsimum qui debile cerebrum habent. Cùm enim vaporoſa admodum ſint, facilè caput gravant, eaque occaſione cerebrum offendunt.*

Vinum formoſum. *Secunda*, ut ſit formoſum. Vinum enim formoſum ſive pulchrum majore cum voluptate aſſumitur, probius concoquitur, & facilius in corpus diſtribuitur, promptiuſque nutrit.

Vinum fragrans *Tertia*, ut ſit fragrans. Vinum enim fragrans ſive ſuaveolens & aromaticum, vires maxime roborat, &, ut paulò ante dictum eſt, ſpiritus tenues generat.

Vinum frigidum. *Quarta*, ut ſit frigidum. Nam vinum actu ſive φαντασίᾳ frigidum eſſe debet, non autem facultate aut potentia. Quod enim ab

ab externo aliquo calido caleſcit, hoc rarius & tenuius penetrantiuſque ut omnia ſubeat, redditur: qua ratione niſi quis ipſum parciſſimè ſumpſerit citius inebriat, nervos debilitas & caput lædit.

Quinta, ut ſit friſcum, ſive læve. Tale autem cumprimis cenſendum, quod effundendo ſonum efficit, ſpumamque agit in medio tenuem ac facilè labilem vel evaneſcentem: vel per cujus fuſuram modo ſurſum, modo deorſum diſcurrentes conſpiciuntur ἄτομοι, id eſt, minutiſſima quædam corpuſcula, qualia in Sole videntur, cùm per feneſtram radios ac lumen immittit. Niſi enim ita affectum fuerit, pendulum dicitur, ac multo etiam magis, ſi penitus ſono atque atomis deſtituatur. Quod verò ſpumam habet cum magnis ampullis ad ſcyphi latus diu hærentibus debile, ſive dilutum eſſe dignoſcitur. *Vinum friſcum.*

CAP. XI.

De Vino dulci & albo.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Alii ſic:

Sunt nutritiva plus dulcia candida vina.

Docetur hoc verſu candida & dulcia vina, ſi ipſis cætera quoque adfuerint, quam reliqua majoris eſſe nutrimenti. Cujus quidem rei cauſa dulcedini attribuenda eſt. Nutrimentum enim hominis, ut copioſe admodum libr. 4. de ſimpl. medic. facult. cap. 14. Gale- *Vinum candidum & dulce.*

nus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

nus monſtrat, dulce aut dulci permiſtum eſſe opertet. Quippe dulcia cum naturæ ſanguinis noſtri & carnis proximè congruant, non ſolum ori & palato, verum & aliis pleriſque viſceribus accepta ſunt, adeo ut ab illis avidiſſimè excipiantur. Ungunt enim, implent & reſtituunt eroſas particulas. Atque ita ſanè fit, ut vina quoque, quæ cap. 1. in numero corpus noſtrum alentium poſuimus, quo dulciora ſunt, eo magis nutriant. Quod etiam Avicennæ teſtimonio confirmatur, qui 3. 1. doct. 2. cap. 8. ita ferè ſcriptum reliquit: *Vinum quod craſſum, ſimul eſt & dulce, iis potiſſimum convenit, qui corporis robur atque molem ſibi parare ſtudent.* Idem Tract. 1. 2. Canon. capit. 3. cauſam, cur dulcia plurimum alant, hanc eſſe tradit: *Nempe quod dulcibus natura delectetur, & quæ viſceribus ineſt trahendi vis, eadem avidiſſimè rapiat.* Quanquam verò hic verſus de omni vino dulci rectè intelligitur, mediocre tamen, quod ſummum dulcedinis gradum non attingit, præferendum eſt. Nam quæ excellenter dulcia ſunt, quale Appianum eſt, quod Muſcatellum, ſive Muſcalinum vulgò dicitur, ſanguinem corrumpunt. Naturalis enim vis hepatis ea ex ventriculo, priuſquam concocta & à ſuperfluitatibus ſecreta ſint, exugit atque attrahit: quare ſanguis ſeroſis & crudis expletur humoribus, adeoque ut ebulliat atque putreſcat idoneus efficitur. Neque id ſolum de vino, ſed & de omnibus extremè dulcibus æſtimandum eſt. Adhæc dulcia omnia, quæ ſumuntur immodicè, corporibus ad patiendum paratis, triplex noxæ genus important. Quorum

rum 1. quidem eſt, faſtidium: Dulcia enim caliditate atque humiditate ſua os ventriculi leniunt ac lævigant, illique affectionem inanitioni ac corrugationi, famis cauſæ, contrariam inducunt. 2. Velox inflammatio atque in flavem bilem converſio: ad cujus generationem dulces humores omnes idonei ſunt. Quo fit, ut omnium horum maximè mel bileſcat, quod dulciſſimum ſit, deinde & dulcia vina. Hæc eadem & ſitim faciunt propter tum caliditatem, tum craſſitiem, nec conferunt febricitantibus, neque bilioſis, quemadmodum Galenus comment. 2. in libro tertio de vict. rat. in morbis acutis luculenter & perſpicuè docuit. 3. Hepatis atque lienis obſtructio. Hæc enim viſcera dulcia vehementer appetunt, eaque ante perfectam concoctionem ad ſe una cum fæcibus trahunt, & maximè hepar, unde facilius etiam in obſtructionis periculum adducuntur, craſſa nimirum ſubſtantia, in qua dulcis ſapor fixus ac fundatus eſt, ad hoc cooperante, ut teſtis eſt tract. 1. ſecundi Canon. capite tertio Avicenn. Eadem ratione reliquis etiam lotium minus citant ac profundunt. Cæterum adverſus jam dicta tria incommoda acida cumpimis remedio ſunt. Appetentiam cum aciditate revocant, inflammationem frigiditate reſtringunt, & obſtructiones ſubſtantiæ ſubtilitate recludunt. Et licet vina aliaque nutrimenta dulcia hepar atque lienem obſtruant, in pulmone tamen contrarium operantur: hunc enim ab obſtructione liberant. Nam in diſcenſu per οἰσοφάγον, qui Arabibus Meri appellatur, nihil ad ipſum à dulcibus

cibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cibus reſudat, niſi ſubtile: neque ſanguis ex rebus dulcibus genitus ad pulmonem penetrat, niſi prius in hepate depuratus atque in corde tenuatus fuerit, quemadmodum idipſum Galenus comment. 2. libro tertio de victus rat. in morbis acutis clariſſimè oſtendit. Vina item dulcia minus inebriant. Cujus rei graviſſimum habemus teſtem Hippocratem, qui libro ſecundo de vict. rat. in morb. acut. aphor. 2. in eum ſcribit modum: *Vinum dulce vinoſo minus caput gravat, minuſque mentem ferit.* Rationem reddit Macrobius libro ſeptimo capite ſeptimo Saturn. Ex dictis jam omnibus colligitur, corpori, quod vel naturæ ipſius habitu, vel ab alia quapiam extrinſecus obrepente cauſa extenuatum eſt, vinum dulce cumprimis & craſſum, ac ſufficienter coloratum exhibendum eſſe. Hoc enim evidenter nutrit, ſubſtantiamque corporis deperditam reſtituit & impinguat. Sed corpori obeſo ac pingui vina tenuia, odore & ſapore jucunda, ſubalbida & moderatè fortia, magis ex uſu ſunt. Sitis reſtinctioni adhibendum eſt vinum album tenue, ac debile. Hoc enim non refrigerat ſolum, ſed valdè etiam humectat, quo fit ut ſitim etiam facilius depellat: & quanto ſitis urgentior fuerit, tanto illud convenientius ſumitur. Ad ſpirituum verò & virtutum cum inſtaurationem, tum roborationem vinum ſubtile, odoratum, ſapore gratum, colore moderatum & ſufficientis fortitudinis utilius bibitur, idque cum pauco cibo. Porrò affectus thoracis & pulmonis, qui diuturni ſunt & ſine febre à vinis mediocris ſubſtantiæ & ſapore dulci multum juvantur, & potiſſimum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tiſſimum qui humoris per ſputa expectoratione purgantur, quemadmodum copioſius in libro de attenuante diæta capite ultimo Galenus docet. Eadem ad alvi ſubductionem perquam utilia habentur.

CAP. XII.

De Vino rubro.

SI vinum rubrum nimium quandoque bibatur,
Venter ſtipatur, vox limpida turbificatur.

Hic recenſentur duo incommoda ex immoderata vini rubri potatione.

Primum. Ventris conſtipatio. Quod ſanè de immoderatiore vini rubri ſtyptici ſive pontici aſſumptione intelligendum eſt. Hoc enim cum conſtipandi, denſandi & aſtringendi vim habeat, non ſolum ægrè in corpus diſtribuitur, ſed alvum quoque ſupprimit

Vinum rubrum nocivum.

Secundum, Gutturis & faucium exaſperatio, ſive raucitas. Eam enim vina quædam impenſe rubra ſiccitate & terrena eſſentia ſua efficiunt. In horum numerum vina quoque rubra Brabantiæ reponenda ſunt. Nam & ipſa ſanè ob ſiccitatem & terrenam eſſentiam fauces exaſperant, idque potiſſimum cùm adhuc muſta ſunt, alvum tamen non cohibent. Muſta enim admodum rubentia ventris ſolvendi vim habent, & hoc quidem ex multa terrenæ fæcis admiſtione. Hæc enim propterea quod nitroſa ac ſalſa qualitate prædita ſit, inteſtina mordicans & abſtergens, alvi ſubductionem molitur. Ab ejuſmodi igitur, dum muſta, id eſt, turbida, ac fervent, abſtinendum eſt. Ex quo enim mordicant, mordax

Faucium exaſperatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

dax etiam fumus ab ipſis reſolvitur, qui ad cerebrum ſublatus oculos acrimonia ſua corrodit atque rubefacit. Idem de muſtis quoque Brabantiæ, ſive ea rubra, ſive alba fuerint, æſtimandum eſt. Cauſa autem cur fumus iſte mordicet, ex eo eſt, quod vinum unde diſſolvitur, ſit mordificativum. Oportet enim ſimilem eſſe defluxum ſubjectæ ſubſtantiæ, ut comment. 14. lib. 1. aphoriſm. & comment. 2. lib. 3. de vict. rat. in morb acut. Galenus clariſſime oſtendit. In univerſum vina craſſa, pontica, ſive στυπτικὰ, rubra, vel nigra opportunè ad retentoriæ facultatis ventriculi, aliorumqne viſcerum corroborationem bibuntur: quando nimirum excrementa vel plura juſto, vel ramentoſa deſcendunt, velut in alvi profluvio atque dyſenteria contingit, ſicuti & vina alba auſtera, & quæcunque alia adſtringentia medicamenta. In eum uſum & fulva vina proſunt, non tamen ſimpliciter fulva, ſed fulva auſtera, quemadmodum Hippocrates lib. 3. de vict. rat. in morbis acut. aphor. 7. & poſt eum in ſuis commentariis Galenus manifeſtè docuerunt. Quibus autem venter non facile concoquit, iis vina ſubtilia, vel ſubſtantia & colore mediocria odorata, ſapore jucunda, ſufficienter fortia, ac ſtypticitatequadam participantia conferunt.

CAP. XIII.

De lethalium venenorum remediis.

Allia, ruta, pyra, & raphanus, cum Theriaca nux,
Præſtant antidotum contra lethale venenum.

Hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Hic ſex referuntur ἀντιφάρμακα, & remedia contra lethalia venena ac venenatorum morſus.

Primum, Allium: quod cum adverſus omne venenorum genus, tum imprimis adverſus vitioſæ ac corruptæ aquæ noxas remedio eſt. Præſumptum enim, quemadmodum id ipſum Dioſcorides libro ſecundo capit. 138. Plinius libr. 20. cap. 6. & Conſtantinus Cæſar libr. 12. cap. 30. de agricultura clariſſime oſtendunt, vires ejus quæ per imprudentiam bibitur, inefficaces atque irritas reddit. Avicenna 2. Canon. cap. 122. parem facultatem & Cæpe attribuit: quo fit ut ſub Allio hoc quoque comprehendi debeat. Idem 3. 1. doctrin. 5. capit 7. ceu Theriacen vitioſarum aquarum cæpe commendat, & maximé quidem, ſi cum aceto ſumatur. Nam cæpe cum extenuandi, incidendi, cumque ſtypticitate quadam abſtergendi & non ignaviter aperiendi vires obtineat, caloreque quartum ordinem accedat, malas aquas, ne frigiditate ventriculum offendant, temperat, craſſaſque ut promptius deſcendant, extenuat. Acetum verò cum ipſo permiſtum non modo virtutem ejus in aquarum, tum extenuatione, tum penetratione auget, ſed à ſiti quoque, quam cæpe movere ſolet, præſervat. Eadem & in allio ratio eſt: quare poſt craſſarum & turbidarum aquarum potum præcipuè commendatur. Eas enim ut cito deſcendant, extenuat, & ne ventriculo ac inteſtinis officiant, venaſque obſtruant, juvamentum præſtat. Allium præterea Avicenna 3. 1. doct. 5. capite 4. teſte, iter facientibus contra occurrentis aëris frigiditatem miri-

Allium.

mirificè prodeſt: qua ex cauſa per diverſas mundi plagas oberrantibus varioque potu utentibus utiliſſimè præſumitur: id quod Macer libr. 1. cap. 5. hiſce etiam verſibus innuere voluit:

Allia qui manè jejuno ſumpſerit ore,
Hunc ignotarum non lædet potus aquarum,
Nec diverſorum mutatio facta locorum.

Allium quoque contra virulentarum beſtiarum, ſerpentium & viperarum ictus, & privatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cum vino jugiter adſumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabioſorum morſus & illitu & cibo valet. Venenatis μυγαλῆς, hoc eſt, muris aranei morſibus efficaciſſime cum ficulneis frondibus & cymino illinitur. Quin & venenata animalia allii odore fugantur, ut Æmilius Macer loco paulò antè citato his verſibus innuit:

Hæc ideo miſcere cibis meſſoribus eſt mos,
Ut ſi fortè ſopor feſſos depreſſerit illos,
Vermibus à nocuis tuti requieſcere poßint.

Hanc fortè ipſe ob cauſam, aut potius quia ſint alia addita apud Virgilium,

Theſtilis & rapido feßis meſſoribus æſtu
Allia ſerpillumque herbas contundit olentes.

Porrò cùm fœtor allii iis qui id non deguſtarunt, longè graviſſimus & moleſtiſſimus ſit, ei quoque rei, ne qui ſumpſerunt, alios offendant, remedium aliquod adhibendum eſt. Menander itaque è Græcis autor eſt, allium edentibus ſi radicem betæ in pruna

toſtam ſupercederint, odorem extingui. Quidam tradunt ipſa gravem halitum non eſſe factura, ſi quis ab ipſorum eſu crudam fabam inſuper mandat. Hieronymus Tragus eandem facultatem viridibus etiam Rutæ foliis adſignat. Macer libro tertio capite ſexto. Zedoariæ radicem id efficere his verbis tradit:

Allia quem faciunt fœtorem pellit ab ore.

Cæpe quoque ex Dioſcoridis Anazarbei ſententia rabioſi canis morſibus cum ſale ruta & melle illitum auxiliatur. Eadem ad verbum habet Avicenna 2. Canon. cap. 122. Cæpe præterea flatus venenatorum in cibo diſcutit atque expellit. Et ſuccus, qui ex ejus uſu plurimus in ſtomacho gignitur, peculiari quadam proprietate venenatorum noxas frangere à quibuſdam creditur. Cæterum ſilentio illud hoc loco minimè prætereundum eſt, quod Allium, Cæpe ac Porrum in cibo non conveniant, neque temperatis, neque calidis corporibus. Nam præterquam quod pauciſſimum & pravum dant alimentum, acrem etiam atque pungentem ſanguinem, maximè ſi cruda ingerantur, generant: humores tamen craſſos tenuant, lentoſque incidunt. Denique omnia hæc ſi cruda edantur, pejores quam cocta ſuccos procreant, ac plus humoris excrementitii continent. *Porrum* Simeon Sethi calidum & ſiccum in ſecundo facit ordine. Urinam ciet, & noxium ſuccum creat. Aſſiduè comeſtum viſus hebetudinem & capitis dolorem efficit. Stomacho adverſatur. Difficilia invehit ſomnia. Nervos, dentes & gingivas acrimonia ſua lædit: & ſanguinem nigrum atque melancholicum gene-

Cæpa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

rat. Bilioſis itaque & melancholicis vitandum eſt, potiſſimum ſi crudum fuerit. Cæpe è quarto ſunt ordine excalefacientium, earumque eſſentia craſſarum eſt partium. Si ſuccum exprimas, quod reliquum eſt admodum terreæ ſubſtantiæ eſt: ejuſque calidæ: at ſuccus aqueæ aëreæque caliditatis. Si crudæ edantur, humores in ſtomacho malos, putridos & corruptibiles generant. Difficilia & terribilia inducunt ſomnia. Largiore cibo capitis dolores cient. In morbis coctæ etiam lethargicos & phreneticos efficiunt, memoriam & rationem, ut aliqui ferunt, lædunt. Si verò cum electæ carnis juſculo coquantur, plurimum malignitatis deponunt, appetentiam invitant, concoctionem promovent, & frigidos cibos, quibus cùm percoquuntur, temperant. Si quis tamen crebrius his utatur, in lienis vitia incidit. Tutius igitur eſt, eas raro attingere. *Allium* ut Galeno placet, excalefacit quarto exceſſu, humiditate quidem participat aliqua, ſed minore quam cæpe, inflationes permutat alteratve. Veterem tuſſim crudum coctumve comeſtum lenit. Aſperas arterias clarificat, & ſcreatum provocat. Aciem oculorum eſu hebetat. Capitis dolorem facit. De eo hoc amplius Galenus libro duodecimo method. medend. cap. 8. Eſt inquit allium ex eorum ciborum genere, qui & flatum diſcutiant, & minimé ſitim inferant. Sunt qui, parum id experti, exiſtiment majorem quam cæpas ſitim excitare: ſed planè errant: cùm non modo non majorem quam cæpe, ſed nec omnino ſitim faciat. Idem omnium planè eduliorum maximè fla-

tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tum diſcutit. Itaque ipſe certè agreſtium theriacen id appello. Abſtinendum tamen ut paulò antè dictum eſt, aſſiduo horum trium uſu, & potiſſimum cum is qui ipſis veſcitur, natura fuerit biliosſus. Solis enim qui vel ſuccum pituitoſum, vel crudum & craſſum ac lentum acervarint, cibi ejuſmodi ſunt accommodati.

Secundum, Ruta: Ejus duo ſunt genera: Unum ſativum atque hortenſe: alterum montanum ſylveſtreque. Ruta montana ſylveſtriſque in cibis damnatur, quod ex quarto ſit ordine excalefacientium & ſiccantium. Sativa verò cùm ex tertio ſit, in cibos magis admittitur. Eſt autem non ſolum guſtu acri, ſed & amaro. Ex quo ſanè etiam digerere atque incidere craſſos lentoſque humores poteſt. Ob eam vim & per urinas evacuat. Quin & tenuium eſt partium flatuſque extinguit. Quare ad inflationes coli, uteri, & recti inteſtini competit, ac Veneris appetitum cohibet, diſcutit atque exſiccat ſtrenue: eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter deſiccant. Traditur etiam, quod cruda ſaleque condita ac comeſta viſus aciem mirum in modum exacuat: ob id antiqui ſculptores & pictores hoc cibo aſſiduè utebantur. Nonnulli & ſuccum ejus cum ſucco fœniculi & melle commiſcentes, medicamentum ad oculorum aciem acuendam conficiunt. Verum cum acrimonia quædam oculis infeſta ſucco ejus inſit, ventilando applicari debet, ut vapor ejus tantum, & non ſubſtantia oculos pertingat. Quæcunque autem ruta, & per ſe pro lethalium medicamentorum antidoto valet, foliis tritis & ex vino

Ruta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſumptis:contra aconitum maximé & ixiam, item fungos, ſive in potu detur, ſive in cibo. Valet & contra ſcorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, veſparum aculeos, & cantharidas, ac ſalamandras, caniſve rabioſi morſus. Acetabuli menſura ſuccus, ſive ſemen é vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponuntur cum melle & ſale, vel cum aceto & pice decocta. Succo vero perunctos aut eam habentes negant feriri ab his maleficiis, ſerpenteſque, ſi uratur ruta, nidorem fugere. Folia per ſe præſumpta, aut cum nuce juglande aridiſque ficis inefficaces venenorum vires reddunt: contra ſerpentes ſimili modo ſumere convenit. Ariſtoteles libro 9. cap. 6. de hiſtoria animalium tradit, Muſtelam dimicaturam cum ſerpente rutam comedere. Odor enim ejus infeſtus eſt ſerpentibus: Ruta quoque cum ficubus & amygdalis dulcibus mané ſumpta, à veneno præſervat. In ſanctuariis Mithridatis maximi Regis devicti Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die. Autor. eſt Plinius libr. 23. natural hiſt. cap. 8. Eadem Galenus quoque libr. 2. de antidotis capite 43. & lib. 2. de aliment. facult. cap. 28. & in libro de cibis boni & mali ſucci, cap. 14. confirmat. De Ruta plura leges apud Dioſcoridem libr. 3. cap. 44. Plinium lib. 20. cap. 13. Galenum lib. 8. cap. 49. de ſimplic. medicament. facult. Conſtantinum Cæſarem lib. 12. cap. 25.

Aëtius lib. 13. cap. 46.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cap. 25. de agricult. & Simeonem Sethi in Syntag.

Tertium, Pyra: Hæc namque veneni & præcipuè fungorum malignitatem pellunt abiguntque. Quod quidem de pyris ſylveſtribus cumprimis intelligendum videtur. De eis enim Dioſcorides libr. 1. cap. 129. ita ſcriptum reliquit: Ajunt fungos, ſi ſylveſtria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri. Et l. 2. cap. 28. de lethalibus medicam. Fructus aut folia pyraſtri cum fungis decocta ſtrangulantem illam vim auferunt, eſitataque eiſdem auxiliantur. Quod Paulus Ægineta libr. 5. capite 64. in hunc ſcribens modum, innuere etiam voluit; Pyra ſylveſtria, aut folia ſimul incocta, vim ſtrangulandi, quæ fungis ineſt, tollunt, eademque in cibo conferunt. Hanc pyrorum contra fungos efficaciam Plinius libro 23. cap. 7. ponderi & pugnanti ſucco attribuit. Intelligi præterea poteſt & de pyris aromaticis, quæ ſané cum ſpiritus fragrantia ſua corroborent, veneni etiam noxam pellunt. *Pyra.* *Aëtius lib. 13. cap. 73.*

Quartum, Raphanus. Ejus Græci duo faciunt genera, ſativi & ſylveſtris. Sativus hodiè peculiariter Raphanus minor dicitur. Sylveſtris Plinio libr. 19. cap. 5. teſte, Latinis Armoracia appellatur. Sativus excalefacit ordine tertio, deſiccat ſecundo. Sylveſtris autem in utroque efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Sativus contra viperarum ictus auxiliatur. His, qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quan potu ſalutaris eſt. Si quis jejunus ipſos accipiat, ſecurus erit, ut ne à medicamentis lædatur. Succus ipſorum *Raphanus.*

ex aqua acceptus, boletis & venenis reſiſtit. Si verò raphani ſucco quis manus ſuas probe illinat ac confricet, intrepidè & citra periculum reptilia ac ſerpentes apprehendet, Scorpiis impoſiti raphani è veſtigio ipſos interficiunt, & ſuccus ad hoc magis valere experimento comprobatur. Si quis præſumpto raphano à ſcorpio percutiatur, non ſolum non morietur, ſed etiam celerem ſanitatem adipiſcetur. Raphanus autem ob eam etiam cauſam contra venena valere dicitur, quod vomitiones moveat, quibus ſtomachus à noxiis humoribus expurgetur. Semen quoque venenis & venenatis vermibus adverſatur. Contra ceraſtæ morſus potum ex vino auxilio eſt.

Raphanus ipſe cum manifeſta calefactione attenuandi atque incidendi facultatem habet. Nam qualitas acris in ipſo ſuperat: quibus rebus pituitam incidit & abſumit. Sanguinem acrem atque pungentem efficit, eoque bilioſis nocet. Stomacho adverſatur, ructus ciet, humorem craſſum ac lentum, & ſi virtus concoctrix debilis fuerit, crudum etiam generat. Vomitum cieri per raphanum ſumptum ante reliquum cibum, dicit Dioſcorides libro ſecundo capit. 101. utpote qui hoc modo cibum elevet, & ad evomendum protrudat. A reliquo autem cibo ſumptum, ἀνάδοσιν, hoc eſt, diſtributionem ciborum in corpus juvare perhibet, his verbis: *Summo tamen cibo ſumi debet, quo magis ejus diſtributionem adjuvet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare vomituris commodiſſimè datur ante cibum.* Verum Galenus libro ſecundo de aliment. facult. cap. 70.

ſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſe mirari ait, tum Medicos, tum idiotas, qui raphanos crudos à cœna ἐυπεψίας ἕνεκα, id eſt bonæ concoctionis gratia edunt. Ipſi quidem, inquit, hanc rem experientia ſatis ſibi exemploratam eſſe affirmant: qui tamen ipſos ſunt imitati, omnes læſi fuerunt. Sumpti enim poſt cibum, coctionem non juvant, ſed impediunt potius. Subinde enim eructant, ventriculum probe claudi non ſinunt, caput vaporibus replent, eique gravitatem inducunt. Minus tamen officiunt, qui exigua copia à cœna cum ſale & aceto ingeruntur: Inde ἐυφυΐαν καὶ τὴν διάνοιαν ἐυ ἐπίβολον, id eſt, bonam ingenii habitudinem ac induſtriam homini, mentemque quæ recté & perſpicué percipiat atque intelligat efficere tradunt. Dioſcordi ſenſuum etiam aciem excitant: Lienem extenuant, jecinori & lumborum doloribus proſunt. Nonnulli quoque cum oxymelite vomendi gratia propinant; multamque educunt pituitam, & à febre quotidiana ſæpe & quartana liberant. Folia ſi parva copia ſumantur, coctionem adjuvant, & ad appetentiam, quæ collapſa fuerit, excitandam accommodata ſunt. Plura de raphano Dioſcorides atque Galenus locis paulò antè citatis, Plin. libr. 20. cap. 4. Conſtantinus libr. 12. de agricult. capit. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

Quintum, Theriace: Hæc enim tota ſubſtantia ſua tam brutis, quam ratione præditis animalibus contra omne veneni genus auxilio eſt, neminemque pollicito fruſtrari ſinit. Siquidem nullum unquam à feris, quæ hominem ſolent interimere, commorſum, hoc ſtatim epoto antidoto *Theriace.*

 periiſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

periiſſe, memoriæ eſt proditum. Nullus eadem præſumpta haud multo poſt morſu imperitus belluæ veneno ceu illam ſuperante, interiit. In peſtifera etiam lue ſolum hoc antidotum malo correptis prodeſſe adeo hactenus viſum eſt, ut nullum aliud præſidium tanto malo reſiſtere fuerit idoneum. Namque peſtis, tanquam & ipſa exiſtat quædam bellua, haud paucos interimit, verum civitates quoque totas depaſcens malè conficit. Quippe prava quædam aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines, cum reſpirationis neceſſitate periculum evitare nequeant, ipſum aërem veluti venenum quoddam ad ſe per os attrahunt: Theriacen autem in ejuſmodi aëris ſtatu præſumentes, neutiquam à malo corripiuntur. Quin & correptis jam eadem medetur, aëris inſpirati malitiam alterans mutanſque, ut quæ corporis temperaturam infici magis prohibeat. Breviter, totum corpus ita ab injuriis ſecurum facit, ut nec à deleterio quopiam poſſit infici. Conſimilis ferè virtutis eſt & aliud quoddam antidotum, quod ad ejus, cui in frequenti uſu fuit, nomine Mithridatium appellatur. In qualitate enim atque efficacia theriacæ proximum eſt, parumque ab ea differt, niſi fortè quod Theriace paulò calidior, & contra ſerpentum venena potentior eſt. Proditur magnum illum bellatorem Mithridatem hoc antidotum præſumentem ob firmam corporis conſtitutionem ex illo præparatam, non potuiſſe veneno poto interire. Cùm enim bellum adverſus Romanos gerens à Pompejo victus in extremis medicamenti veneno ſanus mori cogeretur,

retur, medicamento epoto, eoque copioſo ipſe quidem non interiit: filiæ autem ob eximium erga patrem amorem, cùm eo mortem volentes oppetere, ejuſdem medicamenti potu ſubito conciderunt. Deinde cùm mortem ille obire ſtatim non poſſet, veneno propter antidotum præſumptum inefficaci, vocato quodam ipſius amico, nomine Biſtoco injunxit ipſum ut jugularet. Atque ſic medicamenti opus ferro abſolvens, mori ipſum violenter cöegit. Hæc ferè Galenus in libro de Theriaca ad Piſonem, cap. 2. & 28. Lege plura apud eundem in libro de uſu Theriacæ ad Pamphilianum per totum, & lib. 1. de antidotis, cap. 16. & Avicenna 64. Tract. 3. cap, 1. & 64. Tract. 2. cap. 5.

Sextum, Nuces, nempe juglandes, quas nonnulli etiam regias appellant. Hæ multo ſanè in uſu ſunt. Cum ruta & ficis præſumptæ, & à ſumpto cibo lethalibus venenis adverſantur, nec minus ſi à veneni hauſtu comedantur. Largius eſitatæ latos lumbricos pellunt. Cum cæpa verò, ſale & melle, canis hominiſque morſui conferunt. Et hoc de aridis cumprimis intelligendum eſt. Alimentum porro quod corpori præbent, exiguum eſt. Aridæ viridibus ac humidis pejores habentur: unguinoſiores enim magiſque pingues ſunt, itaque facilè etiam in bilem tranſeunt: & quod diutius reconditæ fuerint, magis tales efficiuntur. Quamobrem oleum etiam ex inveteratis exprimere liceat. Tunc ſanè concoctu difficiles, & ſtomacho præſertim birioſo, inutiles fiunt, atque bilem augent, faucium & capitis dolorem adferunt, tuſſientibus inimicæ, ocu- *Nuces*

los lædunt, vertiginem faciunt, idque cum à cibo ſumuntur, linguæ παραλύσιν, inducunt, & in ore inflammationes & ulcera pariunt. Stomacho meliores fiunt, ſi cum caricis edantur. Ad vomitiones jejunis in cibo utiles. Cæterum quæ virides adhuc ſunt atque humidæ, neque adſtringentis qualitatis, neque oleoſæ conſpicuè participes, ſed magis quodammodo qualitatis expertis, hæ ſtomacho minus nocent, dulciores enim ſunt, faciliuſque concoquuntur, & multo magis, quando & ipſæ cum caricis manduntur. Humidæ præterea aptæ ad delectationem ſunt, ſiccæ verò minus. Plerique autem ventris ſubducendi gratia cum garo etiam ipſas præſumunt: in quem uſum virides ſunt accommodatiores, ut quæ adſtringentis qualitatis minus ſint participes. Quin & ſiccarum quoque, ſi prius (quod nonnulli faciunt) in aqua fuerint maceratæ, facultas viridibus eſt adſimilis. Adhæc viridium nuclei à pellicula mundati atque torrefacti aliquantulum, ſi à reliquo cibo commanducentur, ciborum in corpus diſtributionem adjuvant. Et ſic patet in univerſum, corporibus ſanis nuces virides magis quam ſiccas convenire. Plura Dioſcorides libro primo, capite 138. Plinius libro vigeſimo tertio, capite octavo, Galenus libro ſecundo de aliment. facultat. cap. 28. & Simeon Sethi in Syntagmate.

CAP. XIV.

De Aëre.

Ucidus ac mundus ſit rite habitabilis aër;
Infectus neque ſit, nec olens fœtore cloacæ.

Hic agitur de prima re non naturali, nempe de Aëre, cujus, ut Galenus libro nono capite decimo quarto method. medend. & in arte medicinali capit. 85. teſtatur, nulla eſt evitandi ratio. Nam in aëre nos ambiente ſemper verſari, comedereque ac bibere, & vigilare, & dormire eſt neceſſarium, & ſine eo nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poteſt. Hic igitur cauſa ſine qua non obtinet rationem. Quapropter ſedulò hoc agendum, ut in ambiente, quoad fieri poteſt, quam optimo habitemus. Quod, ut rectè conſequamur, quatuor ejus notas hiſce verſibus expreſſas diligenter conſideremus oportet. Quarum prima quidem eſt, ut ſit lucidus, clarus minimèque craſſus, aut nebuloſus. Craſſus enim & obſcurus humores confundit, turbiduſque ad cor deſcendit: quo fit ut ſpiritus etiam turbidi ac craſſi, tum corpus pigrum ac languidum reddentes, tum animam quoque contriſtantes, ex eo producantur. Nihil autem magis vividum ac jucundum, minuſve circa voluntarios motus pigrum reddit hominem, quam ſi in lucido ac claro verſetur aëre, aut manè ſurgat. Secunda, ut ſit mundus, hoc eſt, exquiſite ſyncerus ac purus, nulliſque vaporibus inquinatus. Impurus namque juxta quali-

Aëris optimi nota.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tatem & naturam illius quod ipſi admiſcetur, cordis temperaturam variat atque immutat, quemadmodum id ipſum Haly Rhoboam comment. 16. in l. 3. Art. med. Galeni oſtendit. Tertia, ne ſit infeſtus, cujuſmodi eſſe ſolet in locis cadaverum non crematorum multitudine refertis, ſicut poſt prælia contingit. Nam hunc peſtis ferè ſubſequitur: inſpiratus ſiquidem corporis ſpiritus inficit. Quarta, ne fœtorem habeat cloacæ, ſub qua ſanè comprehenduntur & particulares aëris infectiones omnes, quibus humana natura offenditur, nempe latrinarum, cæni, ſterquiliniorum, fovearum, culinæ, locorum, in quæ cadavera & oſſa mortuorum comportantur, & ſtagnorum ſeu paludum, idque multo quidem magis, ſi linum inſuper aut cannabis in eis putreſcit. Quando enim aër hujuſmodi ſordibus inquinatus per inſpirationem trahitur, ſpiritus inficit, ac maximam cerebro noxam ſuggerit, viarum ſpiritus obſtuctione, facultatis animalis tranſitum prohibens, & halitu ſuo caput gravans. Hujuſmodi ergo aër omnibus ex æquo ætatibus, omnique temperaturæ noxius eſt: ſicuti è diverſo, qui purus omnino eſt, nulli non ætati eſt utilis. Hinc non temere Avicenna 2. 1. doctr. 2. ſum. 1. cap. 2. in hunc propé modum ſcriptum reliquit: Aër quidem optimé temperatus & clarus, cui nihil prorſus admiſtum eſt alienæ materiæ quæ tota ſubſtantia ſpiritus temperaturæ contraria ſit, ſanitatem non efficit tantum, ſed etiam conſervat: contrarius vero, effectus producit contrarios. Verum quo prædictorum exactior habeatur notitia, ſciendum eſt, Aërem pro tuenda bona valetudine duobus

bus modis eſſe neceſſarium. Primo quidem ob ſpirituum & caloris innati refrigerationem: deinde verò ob humidi excrementi, ſpiritibus ac calori innato moleſtiam exhibentis, expulſionem. Quemadmodum enim externum ignem ſine aëris eventilatione ſuffocari atque extingui videmus: ita etiam de ſpiritibus & calore innato imaginari oportet. Niſi enim per aſſiduam inſpirationem & tranſpirationem calor naturalis refrigeretur & quaſi ventiletur, neceſſe eſt ſpiritum perire: aëre enim indiget nutriente, conſervante, temperante, atque depurante, ſive ſegregante. Nutritio ergo, conſervatio & temperatio caloris innati fiunt per aëris attractionem: depuratio per ejuſdem expulſionem. Ac priores quidem fiunt aſperæ arteriæ dilatatione, quam διαςολὴν Græci nominant: ea enim aër frigidus attrahitur, qui vitale robur, unde ſpiritus quoque animalis gignitur, excitat & recreat. Altera verò ejuſdem arteriæ accidit contractione, συςολὴν Græci vocant, qua certè quod ex humorum deuſtione in toto animante contractum, velut fumidum eſt excrementum, expellitur. Aër itaque, qui ſic attrahitur, ſi fœtidus & impurus fuerit, calorem innatum atque ſpiritus corrumpit. Hinc etiam intelligi poteſt facillimè inficì corda venenato aëre. Quare pro tuenda bona valetudine eligendus eſt aër optimæ eſſentiæ, qui nihil vaporis ſeu halitus alieni in ſe admiſtum habeat, neque turbidus aut nebuloſus appareat. Qui enim talis exiſtit humores conturbat, & ut antea etiam dictum eſt, animam contriſtat. Sed ſit exquiſitè purus ac liber, qui ex terra plana vel edita ventorum per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

flatu undique luſtretur: & cui fumi, pulveres & nebulæ admiſtæ non ſint, & qui nec ſtagni, nec paludis halitu ſit infectus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpiret, qualis circa σάρδεις & Hierapolin, alibique in multis terrarum locis viſitur: nec ex cloacis, qui urbem aut numeroſum exercitum purgent, vitium contraxerit: nec ex animalium, olerum, leguminum, aut pravarum arborum putredine aut fimo coïnquinatus ſit: nec ob ſtagnum, vel flumen vicinum nebuloſus ſit: nec editis undique montibus in cavo loco, ſive valle concluſus ullum recipiat perflatum. Suffocans enim putriſque eſt, ſimilis ei, qui in domibus quibuſdam eſt incluſus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus acervatur ſqualor ac ſitus. Proinde omni planè ætati noxius eſt, & vitandus, quemadmodum & quilibet incluſus. Hæc fere Galenus libr. 1. cap. 16. de ſanitate tuenda. In peſtilente tamen ambientis conſtitutione ob generaliorem putrefactionem, incluſus convenientior exiſtit: unde per id tempus domi manere, feneſtraſque occludere oportet, ne qua peſtilens aër ingrediatur. Quod ſi cui tamen eas aperire placuerit, curandum imprimis, ut ſint verſus Orientem, aut Septentrionem conſtitutæ: idque ſiet à Sole jam aliquot horis orto. Calor enim Solis citius irrumpens caliginem atque putredines aëris diſſipat, omnemqne craſſitudinem ejus attenuat. Ad poſtremum verò cavendum etiam, ne vel minimum quidem aër in qualitatibus ſuis tam activis quam paſſivis, caliditate nimirum, frigiditate, humiditate & ſiccitate excedat. Si verò talis loco habita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tionis noſtræ natura defecerit, arte noſtra moliendum erit, ut qualem eſſe expedit, præparetur. Id autem qua ratione fieri poſſit, Galenus lib. 9. Method. medend. cap. 14. & Avicenna 2. 1. doct. 2. Sum. 1. cap. 6. 7. 8. & 9. copioſè admodum docent.

CAP. XV.

De nimia Vini potatione.

SI nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum & fuerit medicina.

Præceptum hoc loco de iis traditur, qui manè ob pridianum vini potum ægrotant, nempe ut tum quoque ipſis paulum vini propinetur. Porro largior vini invitatio, quæ ultra quam ſatis eſt, ac multam in noctem producitur, ebrietatem nonnunquam, ſæpe ſitim matutinam, aliquãdo verò immodicam etiam corporis excalefactionem ſuſcitare ſolet. Siquidem excalefactionem, maximus error eſt, id manè repetere: nam perinde hoc eſſet, ac ſi ignem igni adderes, oleoque incendium reſtingueres. Si ebrietatem cum nauſea quadam, nihil incommodaverit, ſi etiam paulum ejus manè propinetur. Quin Hippoc. 2. Epid. in crapula & capitis dolore vinum meracum, vel panem quam calidiſſimum cum vino meraco edendum ſuadet: ſcilicet voluit tum Hippocrates meracum exhiberi, ut aſcendentes è crapula vapores ad vias urinæ derivarentur, vel ut excitato ex meri potu

natu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

naturali calore præ copia gravato ac torpidiore reddito crapula ipſa vel per vomitum, vel per ſeceſſum ſolveretur. Sic enim facilè vomitus elicietur, ventriculuſque à bile & pituita cæteriſque pravis ac vitioſis humoribus, quibus gravatus fuit, exonerabitur, adeoque crapula cum omni ejus noxa diſcutietur. Vomitum enim præſtare juvamentum, ut ſtomachus à materiebus humoralibus evacuetur, autor eſt Avicenna 4. 1. cap. 13. probatque vomitum bis in menſe continuis duobus diebus, ex autoritate Hippocratis in libro de diæta ſalubri, & in libro de inſomniis, nimirum ut ſecundus dies prioris vomitus reliquias extrudat. Idem 3. 1. doctr. 2. cap. 8. non parum emolumenti ex eo conſecuturum adſerit, ſi quis ſemel in menſe inebrietur: quo videlicet per ebrietatem vomitus excitetur, ut qui maximè ab ægritudinibus chronicis, hoc eſt, longis ac malis tueri queat. Sed Rabbi Moſes tract. 4. ad Sultanum Babyloniæ hanc ſententiam ceu erroneam, his convellit verbis: *Nocet*, inquit, *ebrietas omnis, & maximè aſſidua: erravit ergo, qui eſſe putavit utilem ebrietatem ſemel in menſe.* Quin eadem etiam à Guilielmo Placentino libr. 1. capite 8. de curatione morborum, & à Gordonio particul. 2. Lilii, cap. 21. & à Valeſco libro 1. Philonii cap. 8. redarguitur, ut quibus præſervari, quam curari melius eſſe videatur. De vomitu plura infra cap. 85. Si quis nocturna vini potatione, propterea quod bibere illud non conſueverit, oblæditur, huic & mane, quod adſueſcat, idem propinandum eſt: ſic enim fiet, ut ex vini ſumptione minorem læſionem ſentiat.

Dioſcorid. l. 5. c. 7. & Rhazes libro 4. cap. 5. ad Alman.

Nam

Nam ab aſſuetis, ut eſt apud Hippocratem libr. 2. aphor. 50. minor ſit læſio. Si verò nocturnam vini potationem manè ſitis excipiat, ea mendoſa eſt, & curatur quidem ſumptione vini, ſed magis tamen aquæ. *Plin. l. 42. c. 22.* Cæteaum minimè ignorandum hoc loco, ab aſſidua & quotidiana ebrietate ſummoperè omnibus tam firmum, quam imbecille cerebrum ex æquo cavendum eſſe. Frequens ſiquidem ebrietas, quemadmodum 3. 1. doctr. 2. cap. 8. Avicenna teſtatur, ſex morborum genera in humanis corporibus excitat. *Ebrietatis incommoda.* Primo namque jecoris εὐεξίαν, hoc eſt, bonum habitum diſſolvit. Vinum enim immoderatius ſumptum calorem ejus naturalem vel obtundit, vel reſolvit, atque debilitat, adeò ut facultatem amittat ſanguificam, & aquoſas humiditates, ὕδρωπας efficientes pro ſanguine generet: vel hepar ipſum una cum humoribus ejus adurit: quam ſanè tam magna ex parte ſequi ſolet ἐλεφαντίασις, quæ eſt Arabum lepra, vel mania Deinde aſſidua fumorum è vino ſublatione bonam etiam cerebri conſtitutionem deſtruit: calidum quidem phrenitidi, aut maniæ, frigidum vero epilepſiæ, lethargo, apoplexiæ, aut caro, Arabibus Subeth appellato, obnoxium reddens. Tertio loco nervorum imbecillitas continuatam vini perpotationem ſequitur: atque inde ſanè accidit, ut bibacibus & frequenter inebriari ſolitis caput, manus, ac reliqua membra prope omnia tremula efficiantur: idque non tantum in ſenio, cujus maximè proprium hoc vitium eſt, ſed in cruda quoque viridique ſenecta, & quandoque

etiam

etiam in juventute. Quarto, frigida nervis vitia, nempe convulſionem ac paralyſin adducit. Ubi enim immoderatius ſumitur vinum, ut quod calidam habeat temperaturam, facillimè eos replere ſolet. Talis ſiquidem natura promptè omnia ſubintrat, præſertim cùm non admodum craſſam ſubſtantiam habuerit. Subſtantiæ igitur copia vinum nervis hæc adfert mala, Galeno comment. 5. libro quinto, aphoriſm. teſte. Vinum etiam frequenter in ventriculo aceſcit, unde non minimum læduntur nervi. Ex defectu præterea concoctionis vinum ſæpe convertitur, vel in crudas atque aquoſas humiditates, quibus laxati nervi reſolvuntur, vel in frigidos, craſſos & glutinoſos ſuccos, quibus iidem obſtructi, aut diſtenduntur, aut contrahuntur. Quinto, apoplexiam procreat: pituitoſo enim, hoc eſt, frigido, craſſo, lentoque humore, quem temporis tractu generat, adeo principaliſſimos cerebri ventriculos una vice & cumulatim replet, ut ſubito omnes corporis particulæ motu ſimul ac ſenſu deſtituantur. Sexto vero repentinam ſæpé mortem adfert. Locis enim ſpirationis vini vel inde generatarum humiditatum mulitudine, vehementer coarctatis atque impeditis, ebrius ſtertendo & dormiendo ſuffocatur. Hæc omnia Galenus etiam libro tertio de temperamentis in hunc ſcribens modum confirmat: *Vinum*, inquit, *non ſemper animal calefacit, æquè ut nec oleum flammam accendit: tametſi aptiſſimum eſt ignis nutrimentum. Imo ſi imbecillæ & exiguæ flammæ confertim multum oleum infundas, ſuffocabis eam, prorſuſque extingues potius quam* *auge-*

augebis. Sic igitur & vinum, ubi plus bibitur, quam ut vinci poſſit, tantum abeſt, ut animal calefaciat, ut etiam frigidiora vitia gignat, quippe apoplexia & paraplegia, & quæ Græcè Caros & comata vocamus, & nervorum reſolutio, & comitiales morbi, & convulſiones, & tetani immodicum vini potum comitantur: quorum unumquodque frigidum eſt vitium. Hæc ille. Quanquam verò à nobis hactenus dicta mala vino immoderatius ſumpto accepta ferenda ſunt, non parum tamen conferre exiſtimandum eſt, ſi modicè bibatur. Avicenna loco ſupra citato quinque ejus recenſet commoda. 1. Namque calore & ſubtilitate ſuſtantiæ, tum convenienti quoque & occulta proprietate facilem efficit ciborum, quibus permiſcetur, in omnia membra diſtributionem. Unde elegantiſſimè ab Hippocrate in libro de alimento, ὄχημα τῆς τροφῆς, hoc eſt, alimenti vehiculum nuncupatur. Idque merito ſanè: neque enim ex ventriculo in venas, quæ ſunt in hepate multæ & anguſtæ, ſuccus facilè tranſmitti poſſet, niſi aliquis ei tenuis & aquoſus humor, tanquam vehiculum permiſceretur. 2. Eadem etiam ratione phlegma incidit atque reſolvit, meatuum obſtructiones aperit, adeoque naturam ipſam ad excretionem incitat. 3. Flavam bilem per urinam, ſudorem, excrementa, & tranſpirationem inſenſibilem ἄδηλον αἴσθησιν διαπνοὴν Græci vocant, expellit: idque intelligendum maximè de vino tenui, ſubrubeo, ſive albo per naturam debili, vel abunde diluto. Potentia enim flavam bilem augent potius, quam expellunt: quod inſita quadam vi in eam facilè commutentur, &

hepar

hepar ultra quam ſatis eſt calefaciant. 4. Atram bilem, quæ craſſa & tardi motus eſt, per proprios meatus ab hepate ad ſplenem, & à ſplene ad os ventriculi nullo negotio deducit, eandemqué corpore tandum una cum fecibus exgit. Quin etiam melancholiæ noxas ſubſtantia, temperamento, & effectibus ſuis contrariis reprimit ac tollit. Melancholia ſiquidem triſtitiam, timorem, puſillanimitatem & avaritiam: vinum verò lætitiam, audaciam, magnanimitatem & liberalitatem parit. 5. Medetur omnibus modis, ſeu ſpeciebus laſſitudinis, niſi multa extranea caliditas ipſis conjuncta fuerit. Spiritus enim languidos tantumque non exolutos, abunde reficit & recreat, facultates corroborat, & humiditates muſculis, nervis, chordis & juncturis inſidentes aut eximit, aut certé minuit. Adhæc in arefactiva laſſitudine, re ita poſtulante, velociter humectat, præſertim ſi dilutum fuerit. Præſtat præterea & alia quamplurima commoda: Galeno enim teſte lib. 3. de temperament. cap. 3. omnium celerrimè nutrit: nam ut adſimiletur, mutationem deſiderat minimam. Calorem præterea & ſpiritum naturalem corroborat, totum corpus calefacit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, iram mitigat, triſtitiam removet, libidinem incitat, præque omnibus aliis potibus concoctionem ſemicrudorum humorum, in quavis corporis parte adjuvat, &, ut unico verbo rem totam perſtringam, hominem & anima & corpore reddit viridiorem: unde abſtemii, ſi cætera æquabiliter ſe habeant, reliquis ſunt effœminatiores.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XVI.

De meliore Vino.

Gignit & humores melius vinum meliores,
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum,
Vinum ſit clarumque, vetus, ſubtile, maturum:
Ac benè dilutum, ſaliens, moderamine ſumptum.

Hic docetur imprimis, ex meliore vino meliores humores procreari: neque id ſane immerito. Nam quanto præſtantior humorum materia fuerit, tanto ex ea etiam meliores humores gigni rationi conſentaneum eſt. Subjungitur deinde, corpus nigri vini potu turbidum ac pigrum reddi, & ne hoc quidem citra rationem. Nam cùm reliquis ſit craſſius ac terrenæ naturæ magis particeps, ſpiritus etiam craſſiores inde produci neceſſe eſt: Similem enim eſſe oportet defluxum ſubjectæ ſubſtantiæ, ut locis ſupra aliquoties citatis Galenus autor eſt. Jam vero ſpiritus craſſiores corpus gravant, & ad voluntarios motus perficiendos pigrum reddunt. Tertio loco ſeptem referuntur præcepta de electione vini.

Primum, ut ſit clarum: hoc enim, utpote ſubtile, ſpiritus etiam claros ac ſubtiles generat.

Secundum, ut ſit vetus. Novum enim ſive muſtum (ſi cætera conſentiant) facilius inebriat, alvum ſubducit, colicos cruciatus generat, *Vinum vetus.*

nerat, & alia quædam adfert incommoda, de quibus infra cap. 26. Neque ita tamen hoc intelligendum venit, ut nobis admodum vetus eligendum videatur. Tale enim, juxta Avicennæ ſentent. 3. 1. doct. 2. c. 8. inter medicamenta potius, quam potus reponendum eſt. Major ſiquidem ei corporis ad caliditatem & ſiccitatem alterandi, quam alendi facultas ineſt. Alimentum enim, quod ex ipſo corpori hominum accedit, exiguum eſt: eo quod à fæcibus & viriditate, quibus permiſtum & confuſum fuit, jam repurgatum, ſeque ipſo calidius quodammodo effectum ſit. Vinum namque, ſicuti libro octavo, capite decimo quarto, de ſimplic. medicament. facultat. à Galeno ſcribitur, é ſecundo eſt ordine excalefacientium: ſed quod admodum vetus eſt, ex tertio: ſicut muſtum, quod vocant, ex primo. Caliditati ejus proportione reſpondet ſiccitas.

Subtile. *Tertium*, ut ſit ſubtile: tale enim ſpiritus procreat multos atque ſubtiles, cùm é diverſo craſſum craſſos generet.

Maturum. *Quartum*, ut ſit maturum, non auſterum, ſive ſtypticum. Auſterum namque vinum, quemadmodum comment. 8. libr. 3. de vict. rat. in morbis acut. Galenus atteſtatur, excretiones omnes cohibet. Quare lædit ea corpora, quibus per urinas expurgari eſt opus: lædit quoque ſuperiora omnia. Sed tamen ipſa adſtrictionis ratione omnino juvamentum præſtat ægritudinibus inteſtinorum. Verum huſmodi adſtrictio removetur, ſi aqua temperatum fuerit.

Dilutum. *Quintum*, ut ſit dilutum: Vinum enim cum diluitur, hoc eſt, aqua temperatur, remittit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

mittit fumoſitatem ſuam, atque ob eam rem minus cum caput gravat, tum inebriat. Sed hoc ipſum de vino ſubtili potiſſimum intelligendum videtur: nempe craſſum ſi diluas, ſubtilius ac magis fumoſum efficias, unde citius inebriat. De eo igitur Avicennam intellexiſſe cenſendum eſt. 3. 1. doct. 2. cap. 8. dum inquit: *Mixtum velocius inebriat.*

Sextum, ut in fundendo quaſi ſubſiliat: & eſt una de boni vini conditionibus, de quibus ſupra cap. 10. dictum eſt.

Septimum, ut modicé ſumatur. Vinum enim modicé ſumptum acuit ingenium. Excitat enim vini calor inveniendi vim, quæ torpet nonnunquam in jejunis. Extat hæc ſententia in libro de diſciplina Scholarium, qui Severino Boëthio adſcribitur, lib. 2. *Vinum*, inquit, *modicè ſumptum intellectui videtur conferre acumen: non autem modicè ſumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam enervat, oblivionem immittit, errorem infundit, ad ignorantiam perducit.* Ex omnibus jam dictis colligitur, pro conſervanda bona valetudine eligendum eſſe vinum ætate medium, clarum, rubedine nonnulla participans, odoratum, ſapore æquale ita ut non acre ſit, nec acutum, neque dulce, nec fumoſum, neque craſſum, neque ſubtile nimis, ſed ad ſubtilitatem inclinans, neque excellenter potens, neque plus æquo imbecillum, ſed medium, natum in colle aperto, Meridiem ſpectante, regione inter caliditatem ac frigiditatem temperata. Hæc fere Avicenna loco citato. Porro circa vini uſum pro ætatis ratione tres notandæ ſunt regulæ. 1. Ne pueris detur vinum in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

in potu: nam perinde hoc eſſet, ac ſi igni addas. Quippe quod hauſtum & humectat nimium & calefacit corpus, tum caput halitu replet iis, qui humidi calidoque temperamento ſunt, quale eſt ejuſmodi puerorum. Atque nec repleri his caput eſt utile, nec ſupra quam par eſt humidos calidoſque fieri, quoniam eo jam caloris humoriſque pervenerunt: ut ſi paululum utramvis qualiatem auxerit, jam modum exceſſerint. Cùm autem ſit omnis exceſſus fugiendus, maximè hunc fugere expedit: ex quo non corpori modo, verum etiam animo damnum accedit. Galenus lib. 1. cap. 15. de ſanitate tuenda. 2. Ut ſeni detur, quantum citra diſpendium valetudinis ferre queat, hoc eſt, quantum appetit genuina ac regularis appetentia. Quemadmodum enim ocreæ veteres, aridæ, & corrugatæ oleo, ita corpora ſenum vino electo, quale eſt Bellovacenſe, reficiuntur ac renovantur. Senibus enim, cùm exangues & frigidi ſint, unum illud maximum commodum ex vino accedit, quod ætatis frigiditatem ad ſymmetriam & mediocritatem caloris reducat, triſtitiam & melancholiam, quibus abundant, expellat, & ſoporem, quo ferè deſtituuntur, revocet: obſtructiones item, quibus iidem obnoxii ſunt, tollat. Sane vinum ſicuti pueris alieniſſimum, ita ſenibus aptiſſimum eſt. Galenus libr. 5. de ſanitate tuenda, cap. 7. 3. Ut juvenibus non exhibeatur, niſi temperatè. Nam, ut Galenus inquit libr. 1. de ſanitate tuenda, cap. 15. neque jam adultis vinum, modicè ſumptum, exiſtimandum eſt utile eſſe: quod videlicet & ad iram & ab libidinem præcipites

Vinum læſenum.

cipites

cipites facit, & partem animi rationalem hebetem turbidamque reddit. Cæterum his ipſis ad bilis excrementa vel mitiganda vel expellenda eſt ſanè non inutile: corpus corroborat, & ingenium ob ſubtilium & tenuium ſpirituum copiam exacuit. Plura Plato lib. 2: de legibus, Senec. lib. 2. cap. 20. de Ira: & Galenus in libro. *Quod animi mores corporis temperaturam ſequantur*, capite decimo.

CAP. XVII.

De cereviſia.

Non acidum ſapiat cereviſia, ſit benè clara,
Ex granis ſit cocta bonis ſatis, ac veterata.

Hic quinque traduntur notæ eligendæ cereviſiæ.

Prima ut non ſit acida: hæc enim ventriculo inimica eſt. Acetum namque quemadmodum comment. 39. lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. Galenus docet ſuapte naturam nervos offendit, idque ſane experimentum teſtatur, & demonſtrat ratio, nempe exangues ſunt, & ideo frigidi facileque ab iis, quæ refrigerant ſimul & tenues habent partes, afficiuntur medicamenris. Læduntur præterea & à reliquis perfrigerantibus omnibus, ſed ſubſtantia aceti, quod tenuium eſt partium, in eorum mergitur profundum, atque in omnis ita irrumpit partes, ut ne minimum quidem ex eis illæſum maneat. Sic igitur acetum nervoſas, offendit partes. Ventriculus autem nervoſus eſt, Ergo, &c.

Secunda, ut ſit clara: turbida enim impinguat quidem, ſed urinarum meatus obſtruit, atque ob id calculoſis plurimum nocet, flatus gignit, difficilem atque brevem ſpirationem efficit, & pituitam auget.

Tertia, ut ſit cocta ex bonis, ac validis, & minimè corruptis granis, nempe ex optimo hordeo, tritico, vel avena: quanto enim grana meliora fuerint, tanto & meliorem inde humorem gigni par eſt.

Quarta, ut ſit benè ac perfectè cocta. Hæc enim melius concoquitur, & naturæ convenientior exiſtit: Malè vero cocta ventris inflationes, tormina, & colicos cruciatus generat.

Quinta, ut ſit vetus & à fæcibus repurgata. Recens enim præterquam quod iiſdem malis, quibus male cocta, obnoxia eſt, ſtranguriam etiam facit. Plura infra cap. 46.

CAP. XVIII.

De uſu cereviſiæ.

D*E qua potetur ſtomachus non inde gravetur.*

Hic unicum de cereviſiæ uſu præceptum traditur, nempe ut modicè ſumatur, neque ea ſtomachus prægravetur, vel ebrietas concilietur. Ebrietas enim ex cereviſia, quam vino, deterior eſt, & diutius perdurat, quod craſſior, concoctuque difficilior ſit, quam vinum. Fumi namque craſſiores inde ad caput elevantur, quam ex vino: quare tardius etiam diſcutiuntur. Ex quo ſanè loco ſequitur etiam, in principio prandii vel cœnæ potum

à cere-

cereviſia utilius, quam à vino inchoari. Ventriculus enim ante cibi ſumptionem vacuus & nutrimenti indigens è proximis haud dubiè viſceribus attraxit. Illa verò, ut copiosè admodum lib. 4. de fac. nat. cap. 13. Galenus docet, nihil præter ſuperfluitates & excrementa retribuiſſe certum eſt: quo fit, ut ſuperfluitatibus jam atque excrementis abundet. Quæ certe potiſſima cauſa eſt, cur in maximâ fame Medici conſulant, ut ante cibi ſumptionem vomitus eliciatur: quo nimirum ſuperfluitates illæ à ventriculo attractæ evacuentur prius, minimèque cum χυλῷ miſceantur. Si igitur principio menſæ biberetur vinum, quo natura præcipuè delectatur, quodque avidiſſimè ab ea, quæ viſceribus ineſt trahendi vi rapitur: ſuperfluitates à ventriculo attractæ unà cum vino in omnia ſtatim corporis membra, non ſine ſanitatis diſpendio diſtraherentur. Atque ob hoc fortaſſis Joannes Matthæus de Grad conſil. 90. non in principio ſolum menſæ, ſed in maxima quoque ſiti, & poſt quamlibet actionem fortem ac vehementem à vino abſtinendum cenſet: quippe quod ita ſumptum inconcoctum adhuc ac crudum ad nervos facile penetret, atque inibi in acetum commutetur. Cereviſia vero, utpote craſſior & ad concoctionem pertinacior, non tamen avidè rapitur: quare ab eo potus in principio prandii vel cœnæ utilius inchoatur. Cereviſia humores etiam orificio ſtomachi inſidentes abluit, & ſitim, quæ ex nimia vini potatione timetur, præterea quamlibet aliam mendoſam cöercet ac reprimit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XIX.

Quæ victus ratio quolibet anni tempore ſit utilis.

Temporibus veris, modicum prandere juberis:
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis,
Autumni fructus caveas, ne ſint tibi luctus;
De menſa ſume quantum vis tempore Brumæ.

De Vere.

Hic pro ſingulis anni temporibus conveniens inſtituitur victus ratio. Et *primo* quidem de Vere agitur. Verno ſiquidem tempore modicè prandendum eſt, id eſt, paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, Cornelio Celſo lib. 1. cap. 3. & Avicenna 2. 1. doctrin. 2. cap. 6. teſtibus. Hyeme enim ob temporis guloſitatem, exercitii pravitatem & reſolutionis prohibitionem, humores crudi, maximéque phlegmatici, ex temporis proportione generati in interioribus corporis, ob ambientis aëris frigiditatem, ſive ἀντιπερίστασιν adunantur. Ver autem ſuperveniens illos eliquat, & per totum corpus diffundit. Quare natura per id tempus plurimum circa illorum concoctionem occupata eſt. Si itaque in Vere magna daretur cibi copia, natura impedita prædictorum humorum concoctione diverteretur, utpote humoribus & magna ciborum copia plus æquo gravata: unde relicti in corpore humores crudi & inconcocti facile in membrum aliquod decumbentes, ægritudinem indu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

inducerent. Quare ſummopere cavendum eſt, ut id, temporis cibo nonnihil dematur. Ciborum enim diminutio ab ægritudinibus Veris maxime præſervat, Avicenna ibidem teſte. Et hoc quidem de adulto & extremo Vere intelligendum. Novum enim hyemi adſimilatur, unde & hyemis ritu per id tempus cibus adminiſtrandus eſt. Intelligendum item de corpore crudis & phlegmaticis humoribus referto. Corporum namque in humoribus temperato, cibus juxta caloris innati atque ejus quæ à corpore fit reſolutionis, proportionem exhibendus eſt : ablati enim cauſa eſt diminutionis cibi. Unde Hippocrates lib. 1. aphor. 15. *Ventres hyeme & vere naturâ calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, unde & pluribus egent alimentis.*

Secundo, de æſtate: nempe quod immoderata cibi ſumptio æſtate noceat. Siquidem virtus concoctrix tunc debilis exiſtit. Calor enim innatus, qui omnium operum naturalium cauſa eſt, propter extrinſecus circumſtantis caloris exceſſum, ad ſibi affinem extra protenditur, atque ita contingit diſſolvi ac diſſipari ejus ſubſtantiam : ob hoc igitur debilior redditur, quam ut multum cibum conficere queat, Galeno, comment. 15. lib. 1. aphor. teſte. Ubi minime tamen ſilentio prætereundum eſt, ob maximam humiditatum corporis tam ſubſtantialium, quam nutrimentalium, quæ per æſtatem fieri ſolet, difflationem, plurimum quidem ac craſſius alimentum exhibendum eſſe, ſi virtus concoctioni ſufficeret. Verum cum uno eodemquè tempore multum conficere *Æſtatis cibus.*

non ſufficiat, parum de eo ac ſæpius exhibendum eſt. Id quod comment. 17. lib. 1. aphoriſm. Galenus his ſignificavit verbis: *Æſtivo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, ſæpius pauca danda ſunt, quoniam & pluri egent adjectione, ut qui ſunt diſſoluti, & vires habeant imbecilles.* Idem Cornelius Celſus libro primo, capite 3. ſic ſcribens confirmat: *Aeſtate ut ſæpius cibo utendum, ſic exiguo eſt. Quanquam vero cibi nonnihil per æſtatem demendum eſt, potioni tamen adjiciendum videtur. Maxima ſiquidem tum fit difflatio & exſiccatio corporis & calor humidum longe exuperat, unde major etiam ſitis exoritur. Elixis itaque frigidiſque cibis, ac potione tum multa, tum diluta utendum. Vinum vero purum ac vinoſum, ut quod facile inflammetur, & violento æſtu vehementem calorem incendat, vitandum.*

Autumni cibus. *Tertio*, de Autumno: ut ſcilicet in eo à pomis ac cæteris autumnalibus fructibus, nimirum uvis, perſicis, ficubus, & ſimilibus abſtineatur, vel parce ſaltem de ipſis aſſumatur: ob ebullitionem enim, quam in corpore & humoribus faciunt, ſanguinem nimis fluidum, & putrefactioni accommodum generant, idque maximè in ventriculo impuro, & corporibus κακοχύμοις, qualia per Autumnum ſæpius occurrunt, quæ ob id etiam malis corripiuntur ægritudinibus, cujuſmodi habentur imprimis variolæ, morbilli, & peſtilentia. Quod palam etiam Paulus Ægineta libro 1. cap. 53. ita ſcribens atteſtatur: *Poma in Autumno affatim aſſumere noxium eſt, ut quæ non copia tantum obſint, verum etiam vitioſos procreent humores & inflationes.* Etenim præ-

Orib. lib. 1. cap. 10. ad Eunapium.

præſtantiſſima, nempe ficus & uvæ, flatus pariunt, corrumpuntque cibos niſi ante alios præſumantur: ita vero neque inflant, neque corrumpunt. Cæterum quo exactior victus ratio per Autumnum habeatur, unice hoc omnibus, qui ſanitatis tuendæ curam ſuſceperint, cavendum eſt, quemadmodum libr. 4. ad Almanſ. cap. 26. Rhazes præcipit, ne famen vel ſitim patiantur, vel cibo unâ horâ repleantur, vel aquâ. Vinum autem bibendum eſt paulo liberius, non tamen immodice, ceu in æſtate, dilutum: nempe ut corpus humectet, & calorem reprimat. Quod enim aqua immodice temperatum eſt, calorem obtundit, inflationes,ac inde colicos cruciatus procreat: Minus etiam ejus quam per æſtatem ſumendum eſt. Siquidem natura tunc imbecillior exiſtit, quam ut magnam vini copiam concoquere queat. Sunt apud Galenum in libro de cibis boni & mali ſucci, cap. 3. plucherrima quædam ac vtiliſſima de horæis fructibus præcepta: quem ſane locum, quia valde eruditus eſt, hinc integrum ſubjicere placuit: *Pater meus*, inquit, *geometriæ, architectoriæ, aſtronomiæ, arithmeticæ, logiſtices ſtudiis plurimum valuit: maximeque omnibus quibus erat notus, ob opſius juſtitiam, modeſtiam, bonitatem, ut quibus ex Philoſophis, admirationi fuit. Is cum puer ipſe adhuc eſſem, eam mihi victus rationem inſtituit, ut nullis per id tempus obnoxius morbis vixerim. Vbi vero adoleſcentiam ſum ingreſſus, ille in agrum rei ruſticæ ſtudioſus conceſſit, ego vero doctrinæ ſtudiis ardentius, quam cæteri condiſcipuli die noctuque operam dabam. Sed cùm per totum id tempus, quod* ὀπώραν *vocant, horæis, hoc eſt*

temporariis vel ſagacibus fructibus una cum æqualibus meis uberius uſus eſſem, adveniente autumno acuto morbo correptus ſum, venamque incidere opus fuit. Cùm ergo in urbem pater reverteretur, ad me objurgandum ſe convertit; ejuſque generis victus admonuit, quo eodem ſuadente uſus antea fueram, utque ab illo in poſterum minime diſcederem: vitaremque ſodalium incontinentium conſuetudinem præcepit. Tum ſequenti etiam anno operam curamque adhibuit, ut ſobriè viverem, atque horæos fructus cum moderatione guſtarem. Atque ita in eo anno qui erat ætatis meæ undeviceſimus, incolumis vixi. Sed cùm altero deinde anno pater exceſſiſſet è vita, ipſeque unà cùm ejuſdem ætatis amicis opera fructus ad ſatietatem ſumerem, in ægritudinem ſuperiori conſimilem incidi, ut tunc quoque ſanguinis miſſione opus eßet: Deinde vero vel ſingulis annis, vel alternis nonnunquam ad octavum uſque & viceſimum annum morbo aliquo laborabam. Cùmque tunc temporis periculum eſſet, ut ea pars mihi, qua jecur ſepto tranſverſo annexum eſt, abſceſſu corriperetur. ab eſu horæorum omnium mihi penitus abſtinendum propoſui, exceptis ficubus uviſque omninomaturis, quas neque intemperanter, ut antea, ſed cum moderatione, ſumebam. Quam ſane victus rationem, cum quidam ex ſodalibus natu me duobus annis major comprobaret, curam ambo adhibuimus, ut exerceremur, crudelitateſque omnino vitaremus, ob idque ad hanc uſque diem multos jam annos incolumes viximus. Reliqui quoque ex amicis, qui me hortante exercitatione uſi ſunt, moderateque cibum ſumpſerunt, recte omnes ſemper valuerunt: ſed alii quidem à quinto jam viceſimo, alii ab aliquanto paucioribus an-

nis, ut cuique ſcilicet perſuaſum fuit, horæos fructus, ciboſque alios mali ſucci vitari oportere. Hæc ille.

Quarto, de Hyeme: Hyberno ſiquidem tempore, Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 6. teſte, quantum volumus, hoc eſt, plus quam cæteris temporibus edendum eſt. Quod Galeni etiam teſtimonio confirmatur, qui comment. 17. libr. 1. aphor. in hunc ſcribit modum; *Hyberno tempore multa quidem danda ſunt propter robur virium, ſed raro: quia non valde multa indigent adjectione laborantes, ut quibus non multa fiat evacuatio.* Et ratio quidem eſt, quia calor innatus hyeme intenſior eſt, tum quia unitus, tum quia corroboratus, διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν, id eſt, juxta poſitionem ſui contrarii, nempe aëris frigidi corpora ambientis. De qua plura Ariſtoteles libro 1. cap. 12. μετεωρολογικῶν. Sed hoc veritatem habet in robuſtis & corpulentis, non autem in raris & debilibus. In his enim intenſum hybernum frigus, non modo non corroborat calorem innatum, ſed magis debilitat. Quod vero hyberno tempore calor plurimus ſit, innuit Hippocrates aphor. 16. libr. 1. *Ventres hyeme & vere naturâ calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, unde & pluribus egent alimentis.* Quæ quidem & craſſiora & concoctu difficiliora exhibere licet, eo quod calor intenſior ſit. Vino autem utendum eſt tum meraciore, tum rubicundiore. Quanquam verò in hyeme; ob robur caloris innati, & fortitudinem virtutis concoctricis,

Hyemis cibi.

 cibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cibi craſſiores ac denſiores conveniunt : quia tamen tunc temporis ob phlegmatis abundantiam corpora facillimè replentur & obſtruuntur, & parva fit à continente reſolutio, tutius eſt uti cibis inter ſolidum & rarum mediis : qualis eſt caro hœdina, vitulina, vervecina, luciorum, percarum & cancrorum. Craſſioribus verò, ut bovina, cervina, porcina, concharum, oſtreorum, carpionum, & ſimilium abſtinendum, aut certè cum moderatione utendum : adhibitis ſemper rebus aperitivis & diureticis, nimirum petroſelino, naſturtio, apio, & exercitio forti. Cæterum circa victus rationem pro ſingulis anni temporibus convenientem hoc etiam notandum venit : Quod autumno quidem melancholicis cibis ac ſiccantibus abſtinere oporteat, hyeme veró eis uti, quemadmodum ſane æſtate humectantibus & refrigerantibus; Vere autum : quod medii ſit temperamenti, mediæ facultatis cibos edere, quemadmodum lib. 1. cap. 25. de aliment. facult. Galenus atteſtatur.

CAP. XX.

De pravo potu corrigendo.

Salvia cum ruta, faciunt tibi pocula tuta,
Adde roſæ florem, minuuntque potenter amorem.

Duo traduntur hoc loco pravi potus remedia.

Primum,

Primum, Salvia: cujus folia potibus immerſa vitia eorum proprietate quadam tollunt. Peculiarem præterea habent gratiam roborandi cerebrum ac nervos: iis verò roboratis, malis fumis ex pravo potu procedentibus melius reſiſtitur.

Secundum, Ruta: Hujus namque folia integra ac citra contritionem ullam potioni impoſita auxiliarem vim contra perniciem potus præſtant. Etenim caliditate & proprietate ſua potus vitia emendant. De Ruta quomodo adverſus venena conferat, ſatis dictum eſt ſupra cap. 13.

Additur in poſteriore verſu, quod flos roſæ ſuperioribus adjunctus non modo dictam illarum vim augeat, ſed Veneris inſuper appetitum cohibeat atque tollat. Quod ſane de roſis potiſſimum intelligendum eſt, quæ puniceo colore rubent: hæ namque flagrantia ac ſtyptico ſuo ſapore potus nocumentum removent.

CAP. XXI.

De Nauſea marina.

Nauſea non poterit hæc quem vexare, marinam.
Undam cum vino mixtam qui ſumpſerit ante.

Cum pleriſque neceſſitas incidat navigio per mare proficiſcendi, hic etiam remedia quædam adverſus nauſeas & vomitiones, quibus premi ſolent, qui navium inſueti primum jam navigare incipiunt, enumerare placuit. Nempe, ſi divites illi fuerint, ut per dies

Galen. com. 14. lib. 4. aphor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

dies aliquot antequam navem conſcendant, vinum ſuum aqua marina temperent: ſi pauperes, aquam marinam abſque miſtione bibant. Sic enim fiet, ut nauſeas citra ullum negocium evitent: Nam vinum, & præcipuè aquoſum, quod Paulo Æginetæ οἰνάρειον Græcè dicitur, ſtomacho vomitionibus turbato maximè convenit. Aqua vero marina, ſalſa & adſtrictoria ſua vi os ventriculi claudens, vomitiones præcidit atque impedit. Porro vomitionibus primum jam oborientibus, nec facile, nec utiliter reſiſtitur; ut quæ omnino magna ex parte præſidio eſſe ſoleant contra magnas & vehementes ægritudines, nimirum elephantiaſin, aquam intercutem, apoplexiam, & ſtomachi tum frigiditatem, tum inflationem. Siquidem ab his non ſolum præſervant, ſed eaſdem etiam jam obortas vel curant, vel certe levant. At ſi diutius crebriuſque urgeant, adeo ut navigantes vehementer debilitentur, comeſtione ſtypticorum & acidorum fructuum, cujuſmodi ſunt mala cydonia, mala Mariana, hoc eſt, ut interpretatur Jacobus Sylvius, poma ſylveſtria, ut verò Janus Cornarius, poma Arantia, & noſtra orbicularia, & curtipendula poma, quæ Epyroticis malis reſpondere putantur, vulgo Capendura: ſive *pommes de Capendus* Gallicè vocantur, & punica ſive granata acida, reſtringendæ ſunt. Hæc enim os ventriculi corroborant, & humorem ſurſum repentè deorſum revellunt, ac infernè per ventrem evacuant, fluentemque ſtomachum ſiſtunt. Quia & ipſe ſtomachus ab hiſce roboratus fructibus humores ad ſe undarum exagitatione confluentes reprimit, Apii quoque ſemen torrefactum ac in

Orib. lib. 5. cap. 3. Syno. ad Euſtach.

in vino potum confert. Abſinthium quoque tam in cibo, quam in potu ſumptum nauſeas tollit. Panis item aſſatus ſi ex vino aquoſo & odoro maceratus ingeratur, prodeſt. In ſumma tota victus ratio tum ex acidis & ventriculum roborantibus, tum vaporis etiam ſive fumos ad caput aſcendere prohibentibus, conſtituenda eſt: in quorum numero & lenticulæ cumprimis in aceto vel ſucco uvæ acerbæ incoctæ reponendæ ſunt. Plura Paulus Ægineta libr. 1. cap. 56. & Avicenna 3. 1. dob. 5. cap. 7.

Vapores ſtomachi prohibentia.

CAP. XXII.

De generali condimento.

Salvia, ſal, vinum, piper, allia, petroſolinum,
Ex his fac ſalſam, ne ſit commixtio falſa.

Communes recenſentur hoc loco materiæ, ex quibus in menſa ἐμβάμματα, hoc eſt, intinctus, condimenta ſive ſalſamenta, ex tempore, parari poſſint, ſi ſpecialia defuerint. Sunt autem eæ numero ſex, & prima quidem Salvia eſt: Ex hac enim fit condimentum in aſſatione ſive coctura anſerum & porcellorum. Hi namque Salvia perſæpe farciri ſolent, antequam aſſentur: ut nimirum ſuperfluis ac glutinoſis ipſorum humiditatibus reſolutis atque diſſipatis, Salviæ penitus ſibi cum odorem, tum ſaporem induant. Salvia tamen poſt aſſationem rejicienda, & non comedenda eſt. Quin etiam ruricolæ & plebeji homines condimentum ex Salvia conficiunt, quo in anſerum eſu utuntur, Allium enim cum Salvia

Salſamenta varia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

contundunt, ut acrimoniam deponat, & vino commiſcent. Secunda, Sal: de quo infra cap. 52. Tertia, Vinum: Quod ſane extemporale divitum vel nobilium condimentum eſt. Nam in ſinapeos aut omphacii defectu vinum cum ſale temperatum pro ſalſamento ingerunt. Quarta, Piper: Eſtque ruſticorum & agreſtium hominum ſalſamentum, quippe quibus fabæ atque piſa pipere condita in quotidiano ſint uſu. Quinetiam ex pane toſto cum cerevifia, ſive vino jus nigrum pipere conditum pultis inſtar conficitur, quod ob id vulgato jam ferè ubique nomine piperatum etiam appellatur. Hoc ſuper carnes aut piſces effuſum in deliciis habetur. Quinta, Allium: hinc quoque ſalſamentum Ruſtici conficiunt, quod cum omnibus prope cibis ſuis, ſive aſſi illi fuerint, ſive elixi, ſive dulces, ſive ſalſi, imo vero & cum induratis ovis eſitant. Allium namque tritum cum molli caſeo ac lacte commiſcent, atque epulis deinde apponunt. Sexta, Petroſelinum: Siquidem ex foliis ejus contuſis cumque omphacio vel vino albo commiſtis ſit ſalſa viridis, quæ cum aſſis ferè manditur. Cæterum ſilentio minimè prætereundum hoc loco, quod pro ratione temporum ſibi invicem ſuccedentium ac cibariorum etiam quibuſcum apponuntur, ſalſamenta variari conveniat. Calidis ſiquidem temporibus frigida, aut minima certè caliditate participantia è contrario vero frigidis calida conferunt. Salſamentum igitur ſtatuenda materia eſt, in æſtate omphacium turiones vitis, acetum, ſuccus malorum limoniorum, vel citrangulorum, vel punicorum ſive granatorum cum ſaccharo, ſtillati-

Sal cum vino.

Piper.

Allium.

Petroſelinum.

ſtillatitio roſarum liquore, qui ῥοδόσταγμα Græcis dicitur, & amygdalis, quibus tamen interdum ſerpylli nonnihil ac petroſelini ad frigiditatis commoderationem addi poteſt. Temporibus frigidis aptiſſima conſtituetur ſalſamentorum materia, ſinapi, eruca, zingiber, piper, cinamomum, cariophyllon, allium, ſalvia ſerpyllum, mentha, petroſelinum, juſcula carnium, vinum & acetum, idque non acre nimis, ſed vini naturæ propinquum. Temperatis autem temporibus inter caliditatem & frigiditatem media magis congruent. Porrò quod ad cibaria ipſa attinet, alia aliis, quemadmodum ſanè coqui non ignorant, egent condimentis. Carni namque vervecinæ, ſimiliter & vitulinæ atque hœdinæ apponi ſolet. In æſtate quidem ex aceto & omphacio cum paucis ſpeciebus cum petroſelino, zingibere albo, omphacio & pane toſto in aceto, vel agreſta macerato, ſine allii admiſtione. In hyeme verò eadem, ſed cum largiore aromatum copia, pauco allio, optimo vino, & pauca agreſta adponitur. Nonnumquam verò ſinapi & eruca ſufficiunt. Carnibus bubulis & elixatis perquam utile pro condimento eſt, duntaxat ad uſus eorum qui rectè valent, juſculum nigrum ex pane toto cum jure carnium pauco omphacio & pipere coctum, quod piperatum etiam appellari diximus. Hoc idem & pro ſuillis non inutile hyberno tempore fuerit. Nihil porrò vetat in primo cibo per æſtatem carnes ſuillas etiam frigidas cum aceto ac petroſelino mandi. Quod ſi tamen eædem carnes, nempe bovina atque ſuilla fuerint, hyeme quidem cæpe atque allium cum exiguo ſpecierum

dul-

dulcium pondere: æſtate verò ὀμφάκιον ſine cæpis aut parvulas cæpas, ſed minuta plane copia aſſumere alienum non eſt. Sin verò ex conciſis carnibus minutal paretur, repudiato per æſtatem cæparum uſu, lac amygdalarum cum omphacio & exiguo ſpecierum dulcium pulvere apponendum eſt. Ovum etiam conquaſſatum cum omphacio in fine conceditur. Hyeme verò vinum in omphacii locum ſufficere, adeóque ſpecies augere operæpretium erit. Cuniculorum & pullorum aſſaturæ convenit condimentum ex cinnamomo & mica panis, æſtate quidem cum omphacio, ſed hyeme cum vino. Suillæ carni aſſatæ per hyemem conveniet liquor, qui inde aſſando deſtillaverit, cum cæpis contuſis & optimo vino temperatus, per æſtatem verò ſalſa viridis, cujus ſupra mentionem fecimus, ex uſu magis erit. Phaſianorum, perdicum, & turturum aſſaturæ præter ſalem aliud non requirunt condimentum. Caponibus verò & gallinis elixatis non inutile condimentum eſt per hyemem, proprium decoctionis earundem jus, cum pauco ſpecierum dulcium pulvere; & maximè quidem ſi ſalvia, hyſſopus ac petroſelinum juri ſimul incocta fuerint: æſtate jus ipſum per ſe cum momento croci & ſucco turionum vitis ſufficit. Cæterum pro caponum & gallinarum pinguium paſtillatarum condimento, præter exiguam ſpecierum dulcium copiam nihil penitus apponendum eſt, idque in fine tantum, per æſtatem quidem cum omphacio, per hyemem verò cum optimo vino. Piſces vero tanto calidioribus atque acrioribus opus habent condimentis, quanto craſſiore magiſque excrementitia carne & humidiore natu-

ta conſtiterint, concoctique pertinaciores fuerint. Eadem in carnibus quoque habenda eſt ratio. Plura Magninus de conſervanda ſanitate, part. 3. cap. 20. & 21.

CAP. XXIII.

De utilitate lotionis manuum.

Lotio poſt menſam tibi confert munera bina.
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.
Si fore vis ſanus, ablue ſæpe manus.

Duæ hic referuntur commoditates ex lotione manuum à ſumpto cibo. Primo namque manus ipſas puras atque mundas efficit. Deinde verò lumina etiam reddit acuta, hoc eſt, viſus aciem excitat: & hoc quidem non per ſe, ſed ex accidenti. Manus enim inſtrumenta ſunt, quibus purgantur oculi. Quare puras eas atque mundas eſſe convenit. Sed de hoc abunde ſupra, cap. 2.

CAP. XXIV.

De Pane.

Panis non calidus, nec ſit nimis inveteratus,
Sed fermentatuſque, oculatus, ſit bene coctus,
Et ſalſus modicè, ex granis validis electus.
Non comedas cruſtam, choleram quia gignit aduſtam.
Et panis ſalſus fermentatus, bene coctus:
Purus ſit ſanus, non talis ſit tibi vanus.

Duo circa Panis electionem tenenda eſſe hoc loco præcipitur. Primum, ne actu calidus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

dus ingeratur: talis autem exiſtit recentior, & jam primum è furno extractus. Nam cum lentorem quendam adhuc retineat, vehementer inflet, viſceraque obſtruat, neceſſe eſt: eoque ad ſanitatem inutilis habetur: quod 2. Can. tract. 2. cap. 572. in hunc propè modum ſcribens Avicenna, innuere etiam voluit. *Non comedatur calidus, ſicut eſt, quando videlicet è furno extrahitur, hujus enim, quemadmodum & reliquorum ſimilium uſus, propterea quod inflet, & immodicè viſcera obſepiat atque obſtruat, naturæ adverſus, infenſuſque eſt.* Hic idem, ut libr. 2. de vict. ratio. in morb. acut. aphoriſm. 34. Hippocrates ſcriptum reliquit, & loco citato Avicenna confirmat, manifeſta caliditate & recenti fuligine ſitim facit, celeriterque vaporoſa humiditate ſatiat, ſed ſupra ſuſpenditur, & tardè deſcendit. Vetere tamen (reliquis accidentibus circumciſis) facilius concoquitur, quippe cùm ſit humidior: idque duobus potiſſimum modis cognoſcitur. Primum ex pueris: ferè enim ii maximè eo delectantur, utpote ſimili. Alterum teſtimonium ab ætate ſumitur. Nam ſi vetus eſt ſicciſſimus, eum qui recentiſſimus eſt humidiſſimum eſſe oportet. Attamen hic etſi victus ſalubris rationi ut alimentum minus congruit, odoratu tamen præſtantiſſimus habetur. Valenti enim ac ſuaveolenti vino imbutus & naribus admotus cor ipſum mirum in modum recreat ac roborat: atque hac ſane ratione ſyncope correptis utiliſſime adhibetur. Imò vero & ſolo ejus olfactu vitam prorogari nonnulli memoriæ prodiderunt. Quod proinde à Democrito factum eſſe Diogenes Laërtius libro nono in ejus vita his teſtatur verbis:

Panis odor.

Cùm

Cùm jam ex ſenio deficeret, & propinquus videretur morti, mœrentem ſororem, quod ille in celebritate Cereris moriturus ipſa deæ vota exſolvere nequiret, bono animo eſſe juſſit, paneſque calidos ſibi quotidie afferre: eos igitur naribus cùm admoviſſet, vivum ſe, dum ea celebritas tranſiret, ſervavit. Vbi vero dies illi tranſierunt (tres autem erant) quietiſſimè ac minimo dolore concluſit vitam 109 ætatis anno. Extat ſuper hac re Græcum ejuſdem Laërtii Epigramma ſic Latinè converſum:

Quiſquam tam ſapiens viſus, qui tale patrarit
Unquam, quale ſciens omnia Democritus?
Qui per tres tenuit præſentia fata dies, &
Illa recens cocti panis odore aluit.

Plura hac de re Conciliator differentia 155. & Monardus lib. 18. epiſt. 6. Secundum, ne vetuſtate induratus ſive mucidus edatur. Naturæ enim humanæ, propterea quod nimium exſiccet, melancholicumque ſuccum generet, pro alimento non convenit.

Secundo loco quinque enumerantur panis electi conditiones. Prima, ut ſit bene fermentatus: Siquidem concoctu inter panes, ut libr. 1. de aliment. facult. cap. 9. Galenus atteſtatur, ſunt facillimi, qui plurimum ſunt fermentati & pulcherrimé ſubacti, quinque in clibano igne moderato fuerunt aſſati. Porrò qui fermento omnino caret, nemini prorſus eſt accommodus. Qui verò parum habet fermenti, hic juxta Avicennæ ſententiam ubertim quidem nutrit, ſed niſi multo exercitio ac labore fatigetur, qui eo utitur, prompté læditur. Jecoris enim meatus, per *Panis electio.*

quos

quos fertur alimentum, obſtruit, lienis imbecilltatem auget, calculos denique in renibus gignit. Secunda, ut ſit oculatus, id eſt, rarus, poroſus, & minimum ponderis magna mole nobis præſtans: huic enim viſcoſitatem omnem, ſublatam eſſe perſpicuum eſt. Parum tamen, ſi Avicennæ credimus, alit, ventrem excrementis implet, & facilè per inteſtina deſcendit, quemadmodum ille quoque, qui, quod ex farina à furfure non ſeparata & furfure à pura farina non ſeparato fiat, αὐτόπυρος ſive συγκομιστὸς à Græcis, à Galeno vero πυτυρίας, id eſt, furfuraceus, & à Cicerone cibarius appellatur. Furfur enim cùm nonnihil facultatis habeat abſterſoriæ, merito inteſtinis irritatis velox fit ejus dejectio. Iis autem contrarii quidem ſunt panes puriſſimi, plurimum ponderis exigua mole habentes omnium vero panum tardiſſimè dejiciuntur. Tertia, ut plurimum ab artifice ſit ſubactus, & in clibano mediocriter calido bellè percoctus: male namque coctus cùm ægrè conficitur, tum ventriculum etiam gravat. Quod Avicennæ etiam teſtimonio confirmatur, qui loco citato ita feré inquit: *Panis qui non probé percoquitur plurimum quidem nutrit, ſed ſi quis privatus & ab exercitatione alienus eo uti voluerit, celerrime in obſtructionis periculum incurret.* Hujus etiam generis eſt in patella coctus. Nam partes ipſius intimæ minus belle elaborantur. Sed de hac conditione abundè ſupra capite 9. in Tritico dictum eſt. Quarta, ut mediocri ſit ſale conditus: dulcior enim obſtruit, falſior exſiccat: qui vero in utriuſque exceſſus medio conſiſtit, ſi ipſi cætera

omnia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

omnia ante pariter adfuerint, optimum præbet alimentum. Modus verò ſalis guſtu judicandus eſt: qui namque in longiori hujus miſtura offenderit pravus exiſtit. Quatenus igitur guſtus nullum adhuc ſenſum triſtem ex ea miſtura percipit, eatenus ipſius copiam augere præſtiterit. Quinta, ut ex optimis granis, laudatiſſimo nimirum tritico ſit confectus: de quo ſatis ſuperque dictum eſt capite nono. Tertio demum loco præcipitur, ut ab uſu cruſtæ panis propterea quod choleram aduſtam atque ſuccos melancholicos generet, abſtineamus: quatenus enim ipſa aduſta & ſicca eſt, ſuccum etiam inde genitum aduſtum & ſiccum eſſe oportet. Quod Galeni teſtimonio confirmatur, qui in 4. Hippocratis libr. de victus ratione in morbis acutis, commentar. 103. ita ſcriptum reliquit: *Ob aſſationem ambuſta, tum ad ſucci bonitatem, tum ad concoctionem ſunt inhabilia choleramque pariunt, propter eam quæ his accidit acrimoniam.* Merito igitur nobiles qui natura bilioſi ſunt utramque ſibi cruſtam, tam ſuperiorem, quam inferiorem auferri à pane curant: duos præcellentes Eccleſiarum proceresatque delicatiores obſonatricis ſpeculationis magiſtri imitantur. Deligenda itaque è pane medulla eſt: quippe quæ melius, firmius atque velocius, quam cruſta præſtet alimentum. Iis tamen, qui ſani adhuc ſunt, ſed ventriculum habent humidiorem, quique extenuari cupiunt, cruſta nonnunquam poſt alios cibos veſci conceditur: ut quæ præſumptos cibos deorſum ſubducat, & os ventriculi roboret.

Cruſta panis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Ultimi duo verſus optimi ac ſaluberrimi panis quinque notas continent: nempe, ut ſit probe ſalitus & fermentatus, ut bene percoctus, ut purus ac ſanus, id eſt, confectus ex granis mundis & validis ac bona meſſe collectis, quæ imbrium multitudine vitiata non ſint. Quod Avicenna loco citato his feré verbis innuere etiam voluit: *Oportet*, inquit, *ut panis ſit mundus, ſalitus, belle ſubactus, fermentatus, probe coctus, & heſternus*, hoc eſt, poſt biduum non repoſitus. Minimé præterea ſilentio prætermittendum, quod major panis portio ex comparatione ſemper ſumenda ſit ad piſces, herbas, & fructus humidiores, quam ad carnes & ova: rurſus ad carnes major, quam ad ova: & ad mollia ova copioſior, quam ad dura.

ADDITIO.

Tritum in ſcholis Medicorum eſt dictum. Diſſertionem utique omnem eſſe incommodam: verùm quæ ex pane fiat, peſſimam. Quod ſane deſumptum eſt ex 3. 1. doct. 2. cap. 7. Avicennæ, ubi inter reliqua ſic ferme ſcribit: *Panis impedimentum, ubi non percoquat venter, maximum cenſeri debet carnis vero non ita.* In ſtomacho quippe reſidet diu onere imprimis moleſto: quod ſi non concoctus ſatis tandem dilapſus fuerit, hepar præfarcit ac meſaraicas. Caro autem majorem ducit cum humana corpore ſimilitudinem: proinde ex ea minus provenit nocumenti, & hepatis aut meſaraicarum præfartio levior, ac curationi minus minuſque obſiſtens, imbibentibus membris longé proclivius ob cognatio-

tionem quandam carnis ſuccum, quam panis. Hæc Cælius Rhodiginus lib. 5. cap. 26. lectio. antiq. Sciendum præterea quod panis ex farina cribro ſuccreta & à furfure repurgata majus ac purius præſtet alimentum, furfuraceus verò, id eſt, cui furfuris nonnihil commiſtum eſt, minimum quidem omnium nutriat, ſed facilius, ceu antea quoque diximus, per alvum ſubeat. De Pane plura Galenus lib. 1. cap. 9. & 10. de alim. facult. & lib. 5. cap. 8. de ſanitate tuenda.

CAP. XXV.

De carne Porcina.

Eſt porcina caro ſine vino pejor ovina:
Si tribuas vinum, fuerit cibus ac medicina.

Priore verſu carnis porcinæ inſtituitur cum ovilla comparatio, nempe quod porcina abſque vino ſumpta, quam ovilla pejor habeatur. Porro quod prava ſit ovilla Galenus libr. 3. de aliment. facult. cap. 1. his confirmat verbis: *Agni carnem habent humidiſſimam ac pituitoſam: ovium vero excrementoſior eſt: ac ſucci deterioris. Hæc ipſa tamen ſuilla, quæ bonum alioqui ſuccum generat, pejor eſſe, ſi abſque vino edatur, hoc loco aſſeritur.* Idque non aliam certe ob cauſam, niſi quod & ipſa pituitoſam habeat ſubſtantiam: quæ quidem vino corrigitur, & ad συμμετρίαν perducitur. Altero deinde verſu innuitur, eandem cum vino ſumptam, ſupra quam quod valentiſſimè nutrit, facultatem etiam habere ceu medicamenti, ut quæ humectando corpus inalteret. Id quod de porcellis aſſis potiſſimum atque aptis pulcherrimè appa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

apparatis intelligendum eſt. Cæterum carnes porcinæ, quæ ſale condiuntur, ac Sole deinde vel fumo exſiccantur (quemadmodum apud nos in annum reponendæ à ruſticis ac plebejis hominibus apparantur) ovillis nihilo meliores cenſendæ ſunt, ſive cum vino, ſive abſque vino mandantur. Quare de aſſatis porcellorum carnibus, ſive aprugnis hoc ipſum quod hic traditur, eo videlicet quo diximus modo accipiendum eſt:

Ilia porcorum bona ſunt, mala ſunt reliquorum.

Ilia ſive omaſa, id eſt, Pinguiora porcorum inteſtina cum reliquorum animalium inteſtinis hoc verſiculo conferuntur: quantumque ad victus ſalubris rationem attinet, aliorum animalium inteſtinis natura multo cum præſtantiora, tum ſuaviora ſunt, teſtis eſt cap. 11. lib. 3. de aliment. facult. Galenus. Neque ullius etiam animalis inteſtinis libentius quam eorum, quæ ſanguine referta, vel pinguia admodum ſunt, veſcimur. Ejuſmodi autem porci cumprimis habentur. Jam verò & ſanguis ſuillus humidus eſt & minus calidus, humano maximè temperie ſimilis: ſiquidem & carnes ſuillæ humanis ſunt ſimiles. Cùm itaque porcorum inteſtina ſanguine plena ſint, nec aliud animal ex brutis facilius tum ſaginetur, tum pingueſcat, non abs re inteſtinis ejus libentius veſcimur. De carne ſuilla abunde ſupra cap. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XXVI.

De Muſto.

IMpedit urinam muſtum, ſolvit cito ventrem.
Hepatis ἐμφράξιν ſplenis generat, Lapidemque.

Quinque referuntur hoc loco incommoda, quæ vini recentis ſive muſti potum ſæpius excipiunt.

Primum quidem, reddendæ urinæ impedimentum eſt, quod dupliciter ſanè intelligendum eſt. Vel enim craſſitudine, quam ex multa terrenæ fæcis admiſtione obtinuit, uſque eo hepar adeoque renes ipſos obſepit atque obſtruit, ut urina penitus ſupprimatur: vel certè conſuetum ejus reddendæ morem ac ordinem immutat. Id quod de muſtis nonnullis Rhenenſibus, ac aliis quibuſdam ſubtilioribus nemini dubium eſt. Siquidem fæces eorum terrenâ & nitroſà qualitate prædítæ ſunt, atque eam ob rem, ubi in veſicam deſcenderint, ipſam mordicant, urinamque inordinatè ac præter morem conſuetum profundere cogunt. *Muſti nocumenta.*

Secundum, facilis ac cita ventris ſolutio: viſcera enim nitroſa ſive ſalſa fæcis ſuæ qualitate abſtergens ad dejectionem incitat: idque præſtat, primo quidem fæcis acrimonia, deinde flatuum etiam, quos progignit, multitudine, tertio verò propterea, quod ad coquendum ſit difficile ac ſtomachum gravet, cito deorſum ſubit, inferioremque ventriculi

meatum, qui Græcis, πυλωρὸς, nobis autem Janitor & inferius os ventriculi, Barbaris portonarius appellatur, compreſſum arctiſſiméque coactum & contractum aperit & relaxat: qua de cauſa etiam promptius alvum ſubducit: ſed potior tamen ea eſt, quod nitroſum quippiam ipſi inſit, ac tergendi facultate præditum ſit.

Tertium, bonæ hepatis temperaturæ noxa. Hepar enim quemadmodum 3. 1. doctr. 2. capit. 8. Avicenna confirmat, plurima fæcis commiſtione obſtruit, flatuum multitudine debilitat, & dyſenteriam hepaticam inducit. Pari modo & καχεξίαν, ac reliquas pravas hepatis ægritudines: diverſas nimirum hydropis ſpecies generat.

Quartum, Splenis ac conſtitutionis ejuſdem offenſio: Siquidem hoc viſcus æqué obſtruitur muſto atque hepar: imo vero & duro inſuper tumore, quem σκίῤῥον Græci dicunt, haud raro corripitur.

Quintum, Calculi generatio, & potiſſimum in renibus: qui colore ruber eſt, & friabilis. Hunc eam maxime ob cauſam muſtum generare dicitur, quod ſubſtantia conſtet craſſiore, adeòque craſſitudine renes offerciat. Et hoc veré quidem de muſto dulcioris vini, cui nitroſæ ac mordicantes fæces admiſtæ non ſunt intelligitur. Nam cui eæ admiſtæ ſunt, tantum abeſt à generatione calculi, ut nihil ei magis poſſit eſſe contrarium: quippe quod urinam vehementer moveat ac provocet. Ejuſmodi verò nonnulla ex Rhenenſibus invenias, quæ non modo arenulas ſecum per urinam agant, ſed mejere etiam frequentius cogant. Frequens porro mictio arenulas jam adhære-

hærescentes motu ſuo abſtergit & aufert. Quare, &c. Plura infra capite quadrageſimo quinto.

CAP. XXVII.

De aquæ potu.

Potus aquæ ſumptus comedenti incommoda præſtat.
Hinc friget ſtomachus crudus & inde cibus.

Duplex noxæ genus inter edendum aquæ potum conſequi hoc loco aſſeritur. Primo namque ventriculum infrigidat & relaxat, maximeque omnium cibi appetentiam dejicit. Deinde concoctionem interrumpens cruditatem generat. Pendent autem ea potiſſimum, ut teſtis eſt libro 7. method. meden. cap. 6. Galenus, ex ejus frigiditate omnia, cujus culpa & in præcordiis diutiſſime moratur, & fluctuationes excitat, & in flatum mutatur & corrumpitur, & ita ventriculi reſolvit robur, ut deterius ob id concoquat. Proinde eodem in loco Galenus etiam præcipit, ne illico poſt cibum largius bibatur, videlicet antequam cibus fuerit concoctus. Siquidem innatant cibi ſi bibatur, ita ut eos ventriculi corpus propter interpoſitum humorem non contingat. Quod innuere etiam 3.2.doct. 2.c.7. his ferè verbis Avicenna voluit: *Neq; poſt cibum multa bibenda eſt aqua, quæ inter ipſum,* videlicet cibum, *& ventriculi corpus ſeparationem faciat: & fluctuationis ſenſum invehat.* Hoc idem ſequente etiam capite, *Aquæ potus noxius.*

nempe octavo in hunc prope modum ſcribens atteſtatur: *Cum à comeſtione natura concoctioni ſtudet, ſi tantum aquæ exhauſtum prius fuerit, quantum commodæ ciborum permiſtioni ſufficit, tum ea, quæ ſuccedit aquæ potio inchoatam concoctionem turbat atque impedit.* Idem in Canticis ſect. 2. aphoriſ. 29. & 30. *Aquæ potu in menſa utendum non eſt, niſi ratione adhærentiæ & tardioris deſcenſus buccellæ. Aqua enim cum cibo ſumenda non eſt.* Quem locum Averrhoes exponens inquit: Cauſa quidem hujus eſt, quoniam aqua, quæ ſtatim à comeſtione bibitur, antequam ingeſtus cibus à ventriculo incaleſcat infrigidat, concoctionem impedit, & cruditatem parit. Eadem etiam cauſa eſt, cur ingeſtus cibus ventriculo innatet neque eidem adhæreat, nec uniatur, ut ipſum, ſicuti par eſt, conterat. Actio namque ventriculi in ſumptum cibum fit conterendo ſimul & coquendo. Unde ſimile quiddam ſuccedit, quale ſolet cum multum aquæ in lebetem ferventem infundimus: nam tum caloris vis in elixando hebetatur. Ita & in ventriculo contingit: nam & cibi in corpore concoctio elixationi ſimilis eſt, ut diſertè admodum docet Ariſtot. libr. 4. Meteorolo. capit. 3. & poſt eum Galen. libr. 2. de facult. natur. cap. 7. Exigua tamen aquæ potio, quæ paulatim & quaſi ſugendo ſumitur, ante cibi deſcenſum concedi poteſt, nempe ut per eam cibi promptius ventrem permeent & ad inferiora deſcendant, idque magis adhuc, ſi ſitis etiam moleſtans ad bibendum urgeat. Exigua enim frigidæ potio eo, quo diximus, modo ſumpta ventriculum allevat ac colligit. Allevat quidem, quia ſitim extinguit, & cibi deſcenſum promovet. Colligit

verò, quia partes ejus in unum cogit. Et hoc ex locis Avicennæ jam citatis ſatis liquet. Cæterum notandum, quod quamvis in depulſiones ſitis, aquæ quam vini potus magis conveniat, omnibus tamen, quæ valetudini tuendæ ſunt, conſideratis, vinum haud dubiè præferendum eſt. Nam dato ac conceſſo, & quod in ſitis extinctione (quæ ex Ariſtotelis & Galeni ſententia, eſt appetitus frigidi ſimul & humidi aut alterutrius) aqua in univerſum ſit melior, quia frigida & humida, naturaliter tamen in cibi permiſtione & ejuſdem ad omnes corporis partes delatione, vinum præſtantius habetur. Siquidem facilius, cum propter ſubſtantiæ tenuitatem, tum actionis celeritatem cibis permiſcetur. Quinetiam natura eo magis delectatur, adeoque citius attrahit, & aliis cibis permiſcet: idque eo excellentius etiam, quod hæc miſtio per modum quendam fiat ebullitionis, quam vinum utique, cùm ſit poteſtate calidum, adjuvat: aqua vero ob innatam frigiditatem turbat atque impedit. Et ſic omnibus perſpicuum fit, vinum in ciborum tum permiſtione, tum delatione aquæ præferendum eſſe: quippe ſubſtantiæ tenuitate & genuina caliditate promptè permeat & penetrat. Nam quæ calida ſimul & tenuia ſunt, facilè penetrant: quo fit, ut vinum etiam, quam aqua magis ad omnes corporis partes deducatur. Aquæ nihil ineſt poteſtate calidi, nihil ſubſtantiæ aëreæ, nihil igneæ, unde tardiuſcula ſit, & plurimum temporis moretur, adeoque omnem curſum impediat neceſſe eſt. Aſſignatur præterea & alia ratio, cur aqua vino in potu ſit poſtponenda: nem-

pe hæc, quod aqua cum per ſe neque concoquat, neque nutriat, alimenti tamen nutritionem vel maximè impediat. Atque inde ſanè cibi omnes quanto aqueæ naturæ magis participes ſunt, tanto minus nutriunt. Vinum igitur commodius cum cibo bibitur, quippe quod non ſolum non impediat nutritionem, ſed multum etiam juvet. Maximé enim celerriméque tum nutrit, tum inſtaurat: quemadmodum ſupra cap. 8. & 11. abundé oſtendimus. Inſuper & hoc notandum, quod aquæ potio, Avicenna 3. 1. doct. 2. cap. 8. teſte, non inter edendum modo, ſed in aliis quoque certis quibuſdam vitæ ſtudiis noxia exiſtit. Et primo quidem, ſi jejuno ſtomacho ſumatur, tunc enim liberé ceu nullo retinaculo præpedita ad principaliora membra penetrans, inſita ſua frigidiate calorem innatum aut extinguit, aut certé debilitat, & hoc potiſſimum in homine veré jejuno. Nam ebrio maximum quandoque levamen adfert, neque ipſe quicquam inde læſionis percipit, ſi jejunus aquam bibat, idque eam maximé ob rem, quod jejunus ebrius non ſit omnino jejunus, aut ſtomacho vacuo, ſed nonnullas etiam tum retineat heſternæ crapulæ reliquias, eas igitur, cum nitroſa qualitate præditæ, ac ob id perquam moleſtæ ſint, aqua contemperans ſtomacho abſtergit: quinetiam vapores ad caput tendentes deorſum revellit, ac totum ventriculi habitum in priſtinum quodammodo ſtatum reponit corroboratque, ita ut alimentum rurſus appetat, contineat & concoquat. Secundo, ſi ab exercitatione vehementiore, aut ſtatim à coïtu ſumatur: tunc, enim pori corporis aperti ac robur

Aqua crapulæ confert.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

robur nonnihil diſſolutum eſt, aquâ igitur in profundum penetrans calorem innatum aut extinguit, aut certé deteriorem reddit. Tertio, ſi mox à balneo ſumatur: idque ejus potiſſimum, qui vacuo ventre loti fuerint. Siquidem cutis ipſorum laxata jam & meatus, immodicé aperti ſunt: quare aqua, ut dictum eſt, liberé ac citra ullum obſtaculum penetrans, in ſummum vitæ diſcrimen perducit. Hinc eſt quod Avicenna 6. 4. tractat. 1. Sum. 1. capite duodecimo ita ferè ſcriptum reliquit: *Ex aqua frigida quæ jejuno ſtomacho, aut ilico poſt balneum, ſive coïtum bibitur, bonæ temperaturæ corruptio &* ὕδρωψ timenda eſt. Quarto, ſi depravatæ ſitis, quæ ebriis ſæpè ac aliis quibuſdam ventri ac gulæ ſervientibus media nocte, aut ſummo mané oboritur depellendæ gratia ſumatur. Frigidæ enim potu tum concoctio impeditur, tum reſolutio ac diſſipatio vini potentis, vel ſalſi aut bilioſi humoris in ore ventriculi contenti prohibetur. Quo fit ut ſitis æqué vehemens ſtatim urgeat, & temporis ſpacio magis augeatur. Proinde hæc ſitis ſomno tutius placabitur: per hunc enim humores prædicti ſitim excitantes concoquuntur & deſcendunt, ideòque ut ſubinde ceſſet ſitis neceſſe eſt. Quod ſi vero ſitis vehementior, quam ut frigidi aëris inſpiratu, aut oris collutione ſedari poſſit, aquæ frigidæ potu reſtinguenda eſt: nam melius eſt concoctionem aliquantiſper impediri, quam multa ſiti ventriculum accendi, præſertim ex meraciore vino. Aqua igitur frigida ex vaſe ſtricti orificii ſive gracilis colli bibenda eſt, ut

Dioſcorib. lib. de lethalibus medic. cap. 38. Ætius lib. 13. cap. 45. & 83. & Paulus lib. 5. cap. 65.

plurimum temporis moretur in orificio ſtomachi, valentiuſque ſitim mitiget, ac de ea ſæpuis etiam, ſed paululum ſumendum eſt, ne concoctio penitus excludatur. Quinto generaliter ac communi ratione ſanis obeſt, ſi multum aquæ frigidæ bibant: calorem enim innatum extinguit, pectus offendit, ciborum appetentiam dejicit, & nervoſis omnibus adverſatur partibus, ut teſtis eſt lib. 15. aph. 18. & 24. Hippocrates. Prudentiſſimè igitur monuiſſe videtur, quiſquis ille fuerit, qui ita cecinit:

Vina bibant homines, animantia cætera fontes;
Abſit ab humano pectore potus aquæ.

Veruntamen aqua temperatè frigida appetentiam amiſſam revocat nonnunquam, non per ſe quidem, ſed ex accidenti. Ventriculum namque ac una villos ejus in unum cogendo firmat ac roborat.

CAP. XXVIII.

De carne vitulina.

S*Unt nutritivæ multum carnes vitulinæ.*

Laudibus hic efferuntur carnes vitulinæ, eo quod alimẽtum corpori ſuggerant non mediocre, & hoc ſatis ex Avicenna conſtat, Nam. 3. 1. doctr. 2. cap. 7. inter cætera præcipit ut cibus ſanitatis tutelæ conveniens, ſit talis, quales ſunt carnes & propriæ hœdorum & vitulorum lactentium parvorum, & agnorum anniculorum, ut quæ conſimilis ferè ſint naturæ, & facilè in ſanguinem commuten-

tentur. Galenus quoque lib. 3. cap. 1. de aliment. facultat. Carnes vituli lactentis ſex vel octo hebdomadarum aſſatas, ut optimas tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum, tum ad nutriendum commendat. Sed de his abundè dictum eſt ſupra cap. 7. Ideò non eſt cur hic plura referantur.

CAP. XXIX.

De avibus eſui aptis.

Sunt bona gallinæ, & capo, turtur, ſturna, columba
Quiſcula, phaſiades, merulæ ſimul ortygometræ * al. Orex.
*Perdix, frigelluſque, * ὦτις, tremuluſque amarellus.*

Agitur hoc loco de præſtantia alimenti, quod ab avium genere ſumitur. Enumerantur autem quatuordecim, ſed ita quidem, ut inde & reliquarum judicia facilè colligas.

Primum, Gallina eſt: quo nomine non ſolum gallinæ juvenes mediocriter pingues, ſed galli etiam gallinacei hoc loco intelligendi veniunt. Siquidem horum omnium caro (ut copioſè admodum differentia. 68. Conciliator ex Haly, Avenzoaris, Averrhois & Meſuæ ſententia probat) alimẽti eſt inter aves optimi: quia facilè in ſanguinem vertitur, & parum excrementoſa eſt. Caro autem gallinarum eſt melior quàm gallorum, niſi ſint caſtrati. Nigrarum quoque, & quæ nondum pepererunt, eſt melior & lenior, ut gallorum qui nondum coierunt. Miram in corpore ob- *Gallina.*

tinet cum ipſius temperamenti tum humorum æquandorum facultatem, iis maximè convenit, qui vitam in otio ac quiete degunt, quique leviori ingenio ac mente ſunt. Colorem vividum comparat, vocem clarificat, genitali ſemini adjicit, & cerebri ſubſtantiam auget. Juſculum eorum optima leproſis medicina eſt. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium teſtes deperditas in morbis vires mirificè reſtituunt: quam ob cauſum hecticis & maraſmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Inſuper & ſemen prolificum ſuppeditant, & venereas roborant vires. Decrepitorum autem præcipuè gallorum caro nitroſa & ſalſa, cibo inepta, medicamentoſa eſt jure ſuo maximè: potiſſimum verò gallorum rufforum, qui ad motum ſint alacres ad coïtum ardentes, ad dimicandum fortes, obeſorum ac macrorum medii: quoque vetuſtiores, eo magis ſunt medicamentoſi. Plura Meſues libr. 2. de medicament. ſimpl. Purgant, diſt. 1. cap. 23. Simeon Sethi in Syntagma & Avicenna 2. cap. 296.

Capus. *Secùdum*, Capo, ſive Capus: hoc nomine ſemimarem gallum vocant, cùm fuerit caſtratus, ſicuti à M. Varrone lib. 2. cap. 9. & Columella libr. 8. cap. 2. de Re ruſtica traditur. Hic enim in cibis gratior eſt, utpote remoto Veneris uſu pinguior atque ſalubrioris alimenti redditus. Quare cum voluptate aſſumitur à ventriculo, ac facilius concoquitur.

Turtur. *Tertium*, Turtur: hujus quoque caro cibis annumeranda eſt nulla omnino ex parte damnandis, qui neque tenues, neque

craſſi

craſſi ſunt, ſed veluti in συμμετρία omniſque exceſſus mediocricate conſiſtunt. De ea Galenus capite ſeptimo, libro de attenuante diæta, in hunc ſcribit modum: *Qui non exercetur, mandendæ ei erunt, modicè non modo gallinæ, ſed columbæ etiam, ac turtures, tametſi turtur temperamento eſt ſicco, & potiſsimum quæ in montibus degit, itaque veſci quis poterit eis innoxie: recens tamen non turtur modo non eſt mandenda, ſed nec perdix, nec alia omnia, quæ carnem habent moderatè ſiccam: ſed ubi unum diem ad minus ſuſpenderis, ita demum mandas licet. Porro palumbes præterquam quod carnem habent columbis & perdicibus & turturibus duriorem, difficilem etiam ad coquendum & excremantitiam habent. Perdices verò ac turtures neque duriſſimas habent carnes, neque concoctu difficiles, neque pravo ſucco vitioſas, ſed & ipſarum durities, ſi mortuæ uno die aſſerventur, facilè vinc tur, fiuntque friabiles omnino atque inculpatæ. Alimentum enim corpori dant laudabile, ſanguinemque minimè viſcoſum generant, & craßi ac tenuis medium. Proinde quibus ſalubris cibus caro eſt, eos, ut arbitror, his uti convenit* Hæc ille. Plura Galenus in libro de cibis boni & mali ſucci, capite quinto, & Rhazes aphoriſ. lib. 3. aph 17.

Quartum, quorundam opinione, Sturnus eſt, quem ψᾶρον Græci vocant: avis nigra, albis maculis diſtincta, magnitudine Merulæ. Ejus generi proprium catervatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus, ſicuti ab Ariſtotele libro 9. cap. 29. de hiſtoria animalium, & à Plinio libro 10. capite 24.

Sturnus.

traditur. Galenus libro 6. capite 16. de ſanitate tuenda, inter perdices, attagenas, merulas & turdos, quæ quidem boni ſucci eſſe ab omnibus exiſtimantur, ſturnos etiam commemorat: cum tamen à multis illaudabilis eſſe alimenti judicentur: quippe qui melancholicum atque vitioſum generant ſuccum, & cicuta, quæ venenum eſſe ab omnibus ſtatuitur, veſcantur, ut eſt apud Galenum lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 17. de ſimpl. med. facult. Huic objectioni Aloiſius Mundella ſic occurrendum putat: Nempe Galenum in 6. de ſanitate tuenda in calculi renum vitio ſturnos tanquam tenuis alimenti approbaſſe, itemque palumbes & paſſerculos qui in turribus nidificant πυργίτας Græci vocant. Vel ſturnos non ita fortaſſe improbi ſucci eſſe, præſertim juvenculos, ut vulgus putat: quædam nempe ſunt animalia quæ adhuc in tenella ætate exiſtentia boni ſunt ſucci, ut vituli & hœdi: ſi vero annoſa fiant, pravi. Hæc enim, ut ait Galenus libr. 3. de aliment. facult. cap. 1. & concoctionis & boni ſucci, & nutritionis laude carent. Multo autem magis Galeno credendum eſt, quam vulgo ita inconſulté aliquam generalem proferenti ſententiam. Neque etiam quod veneno paſcantur, ab horum eſu abſtinendum eſt. Nonnulla enim animalia ſunt, quæ licet venenis quandoque nutriantur, boni tamen ſunt ſucci: quemadmodum de ſturnis jam commemoratis conſtat. His enim cicuta nutrimentum eſt, homini medicamentum, imo etiam venenum. Siquidem ſturnorum natura cicutam, in ſubſtantiam ſuam vertere poteſt, quod hominum non poteſt. Sunt tamen quibus Starna hoc lo-

loco magis arrideat, ut per eam avis accipiatur grandiuſcula, magnitudine anſeris, colore cinereo, cujus caro ſucci ſit laudabilis, præſertim juvenculæ. Atque ita ſane Rhazes libro 3. ad Almanſ. cap. 10. intellexiſſe videtur, ubi hanc reliquo avium generi præferens, in hunc prope modum ſcriptum reliquit: *Starnæ caro inter aves leviſſima, atque his, qui attenuante victus ratione delectantur, convenientiſſima invenitur.* Vel per Starnam avis forma & magnitudine puſillæ perdicis intelligenda eſt. Sic Rabbi Moſes accepiſſe videtur, ita ad Judæos inquiens: *Pari modo nec ſtarnæ domino noſtro convenire putandæ ſunt: qui ventrem conſtringunt.* Sed hanc proprietatem alii ipſis perdicibus adſcribunt. Nam carnes earum, ſicuti à Simeone Sethi & Rhaze, loco paulo ante citato, aſſeritur, ventrem ſiſtunt. Quinetiam Baldachus quidam non contemnendus autor ſtarnas mirifice commendans, tabula 15. de rebus non naturalibus, ita ferè ſcribit: *Starnæ, phaſianorum ac perdicum naturæ propinquæ ſunt, & ſecundum ordinem ſeſe in temperamento & ſubtilitate habent. Præſtantiſſimæ enim ſunt ſtarnæ, mox phaſiani, deinde perdices, ut quæ reliquis excellentius deſiccent.* Docet præterea Joannes Michael Savonarola, ab harum trium eſu abſtinendum eſſe; tum iis, qui quamlibet actionem fortem ac vehementem obeunt; tum ſanis etiam: ut ſi quando morbus aliquis inciderit, habeant quod ultra conſuetudinem ad edendum invitet.

Quintum, Columba, avis vulgo nota, quæ cum bilioſam admodum habeat carnem, ſanguinem moderato craſſiorem & calidiorem neceſſario gignit: atque ob id

febres nonnunquam facit. Quare in paſtillis potius cum aceto aut omphacio & coriandro præparata, quam aſſa mandenda eſt: ita namque exuperantis caliditatis ejus ad συμμετρίαν commoderationemque reducitur. Renes frigiditate dolentes juvat, ſemini genitali & ſanguini adjicit, ſed caput atque oculos lædit. Quinetiam leporina caro, ſi frequentius uſurpetur, generare fertur. Non minimum verò reliquis pulli ejus volucres tum ſucci probitate, tum concoctionis facilitate præſtant. Involucres enim calidam ac humidam habent carnem atque excrementitiam, & maximè domeſtici. Ex columbis enim, ut Oribaſius tradit libro quarto ad Euſtathium, cap. 1. agreſtes domeſticis præſtantiores ſunt, & omnino agreſtia domeſticis præcellunt. Electiores quoque pulli ſunt per Ver & Autumnum, quam per Æſtatem atque Hyemem excluſi fotique. Porro antiquæ & annoſæ non ſolum columbæ, verum & turtures, tum ob caliditatis & ſiccitatis exceſſum, tum verò & coctionis difficultatem vitandæ ſunt. Plura Simeon Sethi in Syntagm. Rhazes libro tertio, capite decimo ad Almanſ. Avicenna lib. 2. Canon cap. 132. & Averrhos lib. 5. Collect. cap. 32.

Quiſcula. Coturnix.

Sextum, Quiſcula: vulgare nomen à ſono fictum. Neoterici Qualeam vocant, Latinis (ut Feſtus ait) dicta eſt Coturnix, itidem à voce, à qua multis avibus nomina indita ſunt, ὄρτυξ à Græcis appellatur. Caro ejus, juxta Averrhois ſententiam temperata eſt, ad caliditatem tamen paulo propenſior, ac tenuis ſubſtantiæ optimique

ſucci;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſucci: quare ſanis, ac iis qui convaleſcunt, alimentum eſt ad bonam valetudinem accommodatiſſimum. Verum Pſello, Iſaaco, atque aliis quibuſdam non aſpernandis Medicinæ ſcriptoribus, Coturnix avis eſt tum ad concoctionem, tum ad ſucci bonitatem inhabilis, ut quæ & Veratrum comedat, & morbo comitali corripiatur. Unde Avicenna 2. Canon. cap. 153. ab ejus uſu ſuadet abſtinendum, quippe quæ tetanum & ſpaſmum inducat. Ubi notandum tamen Avicennam non ob id ſolum coturnicis cibum improbare, quod helloboro nutriatur, ſed etiam quod talis facultas, ſpaſmum ac tetanum generandi, illius inſit ſubſtantiæ. Hac ratione igitur Galli coturnices cum molli ac pingui caſeo paſtillatas edere conſueverunt. Poteſt etiam per coturnicem intelligi alia quædam avis, perdice aliquantulum major, genis, roſtro & pedibus rubenti colore, reliqua verò pennarum facie ad leucophæum vergente quæ Italorum vulgo Coturnix appellatur: eſtque de Alpinarum volucrum genere, & in ſylveſtribus & frigidis locis montibuſque verſatur & degit, neque ab Italicis regionibus unquam recedit. Cujus avium ſpeciei apud veteres fuerit, nondum ſatis compertum habetur, ſed ex guſtu, & odoratu, & loci natura, in quo continue commoratur, & ex iis quibus paſcitur (nam illa grati admodum ſunt odoris) boni & laudabilis eſſe alimenti judicanda eſt, & propterea in cibis merito expetenda. Quo ſanè modo Rhazes etiam libr. 3. cap. 10. ad Almanſ. coturnicem accepiſſe videtur, cùm ei ſecundum poſt ſtarnam bonitatis

locum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

locum tribuit. De utrâque coturnice cum plurima, tum cognitu pulcherrima habet Aloiſius Mundella, epiſt. 6.

Phaſianus. *Septimum*, Phaſianus: quem à Phaſide amne apud Colchos, ubi primum cognitus eſt, ita nuncuparunt. Hæc eſt decantata omnium libris avis, quam primam feré in menſis eſſe judicant, propter carnis bonitatem, à qua Medicinæ profeſſores veluti à ſcopo, de temperamentis ciborum judicia auſpiciantur: ſucci enim probitate & jucunditate longé cæteris antecellit, neque ſolum ad victus ſalubris rationem, verum ad robur quoque conciliandum accommodatiſſima eſt. Caro enim juvenculi ac pinguis convaleſcentibus & morborum diuturnitate macrefactis optimus cibus eſt. Sed ob nimium atque immenſum precium, principum duntaxat atque Magnatum menſis dicata eſt. Meminit Phaſiani Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 18. ſic inquiens: *Caro Phaſianorum, quod ad concoctionem & nutrimentum attinet, gallinis èſt ſimilis, voluptate tamen in edendo ſuperat: quin & ſicciore conſtat temperamento, ut qui in ſicciore degat aëre, & magis exerceatur.* Lege plura de hoc apud Simeonem Sethi & Rhazem aphoriſm. libr. 3. aphor. 13.

Merula. *Octavum*, Merula: quæ quidem avis eſt nigro pennarum colore, roſtro rutilo, & ſturni magnitudine. Κόττυφος à Græcis dicitur. Quanquam verò hæc à Galeno, Oribaſio, atque Ægineta inter optimi ſucci alimenta connumeratur, carnem tamen, quam perdicis & attagenis, duriorem obtinet. Quare & ipſa juvencula ac pinguis mandenda eſt. Turdi quoque & reliquæ id genus avicu-

aviculæ montanæ omnes in hanc claſſem referendæ ſunt.

Nonum, ὀρτυγομήτρα: ea avis eſt turturis magnitudine, pennarum colore ne quicquam a coturnice differens: roſtrum longius eſt & acutius, crura pedeſque ſatis etiam pro ratione corporis longos obtinet, quinetiam frugivora eſt & advena, antequam coturnices haud uſpiam audias, neque coturnices te amplius viſurum ſperes, ubi hæc audiri deſiit. Vox mirifica eſt, coaxantium ranarum clamori non abſimilis, niſi quod ſubtilior multo & acutior eſt. Caro ejus optimum gignit ſuccum, ubi per diem ſuſpenderis. Gilbertus Longolius in eruditiſſimo ſuo de avibus dialogo eandem eſſe putat cum λυχράμῳ, ὀρτυγομήτρα autem Græcis dicta eſt, quaſi coturnicum matrix, quod coturnicibus per maria terraſque advolantibus dux & rex intineris eſſe ſoleat, ab ὄρτυξ, id eſt, coturnix, & μήτρα, id eſt, matrix, juxta Ariſtot. libr. 8. cap. 12. de hiſtoria animal. Plin. libr. 10. cap. 23. natural. hiſtor. Solin. cap. 18. & Athen. libr. 9. deipnoſophiſt. *Ortygomutra.*

Decimum, Perdix: hujus quoque caro medii ferè temperamenti eſt, & concoctu facilis, probumque ſuccum gignit, præſertim ſi non illico poſt occiſionem, ſed unum ad minus diem ſuſpenſa comedatur. Sic enim quod durum in ſe continet abjicit, & friabilis redditur, quemadmodum ex Galeno paulo ante oſtenſum eſt. Sanguinem copioſum ac tenuem generat, adeoque craſſiorem, ſi forte in corpore invenerit, extenuat: idque alæ potiſſimum præſtant: quæ ut in reli- *Perdix.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

reliquo avium genere, ita in hoc quoque facilius concoquuntur. Et uno verbo optimæ quidem alæ ſuut avium juvenum ſaginatarum, peſſimæ verò macilentarum & antiquarum. Alimentum autem perdicum optimum eſt iis, qui ſe non exercent, & qui vitam degunt otioſam, quique imbecilliores & invalidi ſunt, tum etiam attenuante victus ratione aſſuetis, & hydropicis, quique humido ſunt ventriculo: vitioſos enim & corruptos ipſius humores conſumit atque abſtergit; memoriam aſſiduè manſa corroborat, impinguat, ſemen auget, & ventrem ſtimulat, ſed eundem cohibet: unde accommodatiſſimum diarrhœa laborantibus fit edulium, ſi aſſa cum aceto ingeratur, Medulla cum vino præſumpta ictericos ſanat. Jecur comitiali morbo correptis auxilio eſt. Fel quoque ſuffuſionibus oculorum à principio mirificè prodeſt, facit & ad ipſorum hebetudinem. Si tempora ſingulis menſibus eodem felle perungantur, memoriæ confert. Plura Galenus libr. 3. cap. 18. de aliment. Facult. & libr. 1. cap. 2. method. medend. & Simeon Sethi in Syntag.

Frigellus.

Vndecimum, Frigellus. Ea ex turdorum genere avis eſt, cujus Ariſtoteles libro 9. capite 20. de hiſtoria animalium tres conſtituit ſpecies. Una viſcivora, quæ niſi viſco & reſina non veſcitur, & magnitudine paulo minor quam pica eſt: altera pilaris, quæ ſonum edit acutum, & magnitudine merulæ eſt: tertia, quam iliacam vocant nonnulli, minima inter has, minuſque maculis diſtincta, de quâ ſanè intelligenda ſunt, quæ de frigello hoc loco dicuntur: Hæc utrinque juxta oculos, & in pectore & in ipſo alæ flexu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

flexu, intus & foris maculas habet latiuſculas, rubras. Primum genus non niſi hyeme apud nos cernitur, aut ſi videatur, rarum eſt. Secundum per totum annum apparet, maculoſo valde pectore, & cantus ſui gratia à multis in caveis alitur. Tertium per æſtatem apud nos nuſquam videtur, ſed vindemiæ tempore atque inſtante hyeme primum cernitur, adeoque ob id frigellus, nempe quod adventu ſuo frigus inſtare prænunciet, nominatur. In vineis potiſſimum reperitur, ac dulcium uvarum eſu ſæpius inebriatur, velociter volat: & optimi eſt ſucci, præſertim circa feſtum omnium Sanctorum, Lege Gulielmum Turnetum in libello de avibus.

Duodecimum, Otis: quæ & ipſa in cibis gratiſſima atque optimi ſucci eſt, nempe ex ſylveſtrium gallinarum genere; Perdicum ſimilis: ſed obeſitate corporiſque pondere parum ſe alis attollit: quapropter canibus ſe obnoxiam quodammodo cognoſcens, ad eorum latratum extemplo prorepit ſeſe latitans inter frutices. Lege Ælianum & Oppianum. Gilbertus Longolius eam eſſe adſerit, quam bonoſam vulgo nuncupant: de qua Galen. l. 3. de alim. facult. cap. 19. & Athenæus libr. 9. dipnoſo. Sunt tamen quibus orex hoc loco magis placeat, ut gallina phaſiani per eam accipiatur. Alii verò gallinam aquaticam interpretantur. Sive igitur gallina ſit aquatica, ſive phaſiani, caro ejus bonum gignit ſuccum.

Decimum tertium, Tremulus: quæ quidem avis eſt fuſco pennarum colore, magnitudine quam gallina minor, velociſſimi volatus, alte vociferans ac clamoſa: in cujus capite criſta

criſta plumea, ex earum avium genere quas σεισοπυγίδας Græci vocant: caudam enim, cum pedibus incedit, aſſidue quatit, & ob ib tremulus vocatur. Semper ferè juxta maria verſatur: ne quis parvam illam aviculam longæ caudæ, quæ codatremula vulgo ſive motacilla dicitur, per tremulum hoc loco intelligendum putet. Huc etiam referri poſſet (ſi non eadem eſt) avis quædam cornice minor, plumis ferè viridibus & nigris per totum dorſum, caput & collum, ventre albo, longa & ſemper erecta in capite criſta plumea, alis obtuſioribus & inter volandum magnum ſtrepitum edentibus, unde & vannellus à barbaris dicitur, clamoſa admodum & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus ſolis victitat, appropinquat, ſed ipſas non ingreditur, in planis & locis circa conſitis plurimum degit.

Amarellus. *Decimumquartum*, Amarellus avis aquatica, forma perinde ac anas, ſed minor, ab Ariſtotele libr. 1. cap. 3. de hiſtor. animal. βόσκας *a*ppellatur. Illud porrò noſſe in univerſum expedit, quod præſtantius alimentum ab iis ſumatur avibus quæ volatu magis nituntur, celeriuſque volant. Et quemadmodum prædictarum avium caro concoctu facilis & ad bonam valetudinem accommodatiſſima, ſic è diverſo quarundam extrementitia eſt ac mali ſucci, multoque ad coquendum difficilior, atque inæqualis temperamenti: ejuſmodi inprimis exiſtit pavonum, anſerum, gruum, ardearum, & quotquot oblongum habent collum ac roſtrum: inque paludibus nutriuntur. Huc, quod ad ſucci pravitatem attinet, paſſeres etiam referendi ſunt, qui in turribus nidificant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

icant, pyrgitæ appellati: nam & calidiſſimi ſunt, & longius à temperamento recedunt, ac durius alimentum dant, veneremque impenſius ſtimulant. Circa electionem vero alimenti, quod ab avium genere ſumitur, ſciendum eſt, juxta diverſas præſtantioris alimenti proprietates (ſi ejus quod nutritur ſanitatem vel robur ſpectes,) carnes variè laudari. Sic Galenus ad facilem concoctionem & ſubtilitatem reſpiciens, bonitatis palmam perdicibus artribuit, Rhazes & Iſaacus ob levitatem & ſubtilitatem ſtarnam prætulerunt. Idem quoque Iſaacus diverſa ductus ratione diverſarum avium carnes laudavit. Avicenna turturis carnem, quod mentis aciem atque intellectum roboret, mirificè commendat. Avium porrò omnium volucrium genus pauciſſimum præſtat alimentum, ſi ad genus greſſilium conferatur, potiſſimum ſi ad ſuillam, qua non aliud invenias, quod copioſioris ſit nutrimenti: volucrium tamen caro ad coquendum eſt facilior: quare iis qui neglecto corporis exercitio, conſiliis potiſſimum & ſtudiis ac contemplationi vacant, convenientiſſima eſt, præcipuè perdicis, attagenis, columbæ, galli gallinacei & gallinæ, quemadmodum libro 3. de aliment. facult. capit. 18. Galenus teſtatur. Sanguinem enim procreat clarum atque mundum, & ſpirituum generationi ac mentis exercitiis & intellectui aptiſſimum. Siccius namque alimentum, quale dictarum avium eſt, ſtudio contemplationique intentis convenit. Siccitas enim prudentiæ familiaris eſt, ſicuti luculenter & perſpicuè docuit Galenus in libro, cui titulus, *Quod animi mores corporis temperaturam ſequantur*, cap. 5.

Lege

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Lege plura apud eundem lib. 8. cap. 2. method. medendi, & in libro de attenuante diæta, cap. 6. De Attagene pulcherrima quædam & ſcitu digniſſima Gilbertus Longolius, in Dialogo de Avibus prodidit.

CAP. XXX.

De Piſcibus.

SI piſces molles ſunt, magno corpore tolles:
Si piſces duri, parvi, ſunt plus valituri.

Hic duæ traduntur laudabilium piſcium notæ. Piſces enim aut durâ carne ſuâpte naturâ ſunt, aut molli. Ex his igitur qui molles ſunt, vetuli junioribus præſtant. Carnis namque mollities pro modo humiditatis reſpondet, quæ crudior in novello piſce, in vetulo verò concoctior exiſtit. Quare novelli piſces lento ac pituitoſo ſucco magis, quam vetuli abundant. Atque hac certè ratione nonnulli anguillam etiam vetulam juniori præferunt. Ex iis verò qui durâ carne præditi ſunt juniores longè præſtantiores & concoctu faciliores habentur: ejusmodi porrò lucii cumprimis ſunt, & percæ. Carnis enim durities concoctioni reſiſtit. Quæ ſanè ſententia ex 2. Canon. cap 553. Avicennæ deſumpta eſt ubi ſic fermè ſcriptum reliquit: *Ex piſcibus dura carne præditis eligendi ſunt minores, ex molli verò majores ad terminum aliquem.* Plura Galenus lib. 3. de alim facult c. 29. & 30.

Lucius & perca, & ſaxatilis, albica, tencha,
Gornus, plagitia, cum carpa, galbio, truta.

Hic decem recenſentur piſces, quorum ali-

alimentum hominum corporibus ſaluberrimum eſſe putatur.

Primus, Lucius eſt, piſcis vulgo notus, qui quod non modo in alterius, ſed ſuæ etiam ſpeciei piſces graſſatur, tyranni appellationem vulgato verſiculo ſortitus eſt. *Lucius.*

Lucius eſt piſcis, rex atque tyrannus aquarum.

Natatu velox ac duræ carnis eſt, ſed omnium Medicorum judicio εὔπεπτος atque optimi ſucci.

Secundus, Perca: qui branchiis ſubruffus eſt, dorſo ſpinis armatus, unde ἀκανθοστεφῆ εἶναι καὶ ποικιλόχροα. ex Ariſtot. Athenæus ſcribit, lib. δειπνοσοφ. c. 7. Duræ quoque carnis eſt, & vulgo cognitus. Porro alimentum quod ex eo ſumitur, non modo ad coquendum eſt facilè, ſed guſtui etiam gratum, atque hominum corporibus ſaluberrimum, ut quod ſanguinem medium conſiſtentia generet, ſupra cap. 9. Unde maximo in precio hic piſcis ſemper eſt habitus. Auſonius in Moſella ſic de eo canit: *Perca.*

Nec te delicias menſarum Perca ſilebo,
Amnigenos inter piſces dignande marinis.

Quamq; certè τὸ (πέρκη) antiquiſſimis etiam Græcorum uſitatum ſit, reperiuntur tamen quibus per ἀντίφρασιν quod nulli piſcium parcat, à parcendo ſit dictus eſſe videatur: ut quis iratus alios piſces pinnis ſuis quas ſupra dorſum habet vulneret. Qua ratione à Lucio quoque immunis eſt: imo, ut Albertus refert, naturalis quædam Lucio cum perca amicitia eſt. Læſus enim

Lucius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Lucius non tam facilé à quovis alio piſcium ſanatur, quam à perca.

Solum igitur liquidis percam laceratus in undis
Veſtigat, luſtrans ſolum hunc medicamina poſcit.

Qui ſic inventus vulnera ejus tangendo lenit atque ſanat.

Saxatilis. *Tertius*, Saxatilis, quo quidem nomine piſcis à nonnullis hoc loco accipitur ex eorum numero, qui parvi perpetuo manent: cujus alimentum (licet ſquamis careat) ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem & ſucci bonitatem præſtantiſſimum eſt. Multos tamen invenias quibus Saxaulus potius, ſive *Saxaulis.* Saxaulis hic legendum eſſe videatur, ut hoc nomine ex planorum piſcium genere cum intelligamus, qui βούγλωττος καὶ βούγλωσσος à Græcis dictus hodié γλῶττα, nuncupatur: à Verrone & Plauto lingulaca, à linguæ figura, quæ Græcis eſt γλῶττα, cui βοῦ particula addita eſt. ut magnitudinem potius quam bubulæ linguæ figuram ſignificet à Plinio Solea, itemque ab Ovidio in Halieutico,

Fulgentes Soleæ candore, & concolor illis
Paſſer.

A figura ſoleæ, quæ ſolo pedis ſubjicitur. Hic vero inter marinos piſces alimenti eſt haudquaquam contemnendi. Galenus libr. 3. de aliment. facult. c. 29. ſimiles quodammodo inter ſe eſſe Paſſerem & Soleam ſcribit, non tamen omnino ejuſdem eſſe ſpeciei: Soleam enim molliorem eſſe, ciboque ſuaviorem, ac in totum Paſſere præſtantiorem. Suavitate quidem, alimenti copia, ſucci bonitate ſolea præſtantior eſt: at carne duriore ſolidiore-

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

que eſſe experientia ſenſuſque convincunt. Plura Gullielmus Rondeletius lib. 11. cap. 11. de piſcibus marinis.

Quartus, Albica, quis & ipſe marinus reponendus in numerum ſale conditorum, & in fumo deinde, vel in aëre exſiccatorum, qui deinde baculo ante cocturam contunduntur. Albica autem ex eo dictus videtur, quod molli, humida atque candida admodum ſit carne, Italis *Mollo* à carnis mollitie, Gallis *merlus*, Aſellus eſt veterum, vel ei omnino cognatus ex Geſneri ſententia, & pro bono gratoque cibo habetur. *Albica.*

Quintus, Tinca, vel tencha: piſcis aquæ dulcis, notus pelle lubrica, mucoſa, ad nigredinem tendente, ac carne dura: unde ab his tribus, nempe lucio, perca & tinca poſt coctionem pellis auferri ſolet. Auſon. in Moſell. vulgi ſolatium vocat, quod pauperibus tantum apponatur. Excrementitius eſt, & totus lutoſus. *Tencha. Tinca.*

Sextus, Gornus, gornatus, ſive gurnadus: piſcis marinus albus, atque minimus, medii digiti longitudinem non excedens, una cum capite ac ſpinis manditur. *Gornus.*

Septimus, Plagitia: piſcis marinus planorum generi ſubjiciendus: rhombo figura ſimilis, ſed contractior, lingulaca latior. Hic piſcis ſupina parte albicat, prono fuſcus eſt & terrei coloris, inſtar paſſerum avium, unde à Latinis paſſer etiam dicitur, à Græcis ψῆττα: Gulielmus Rondeletius lib. 11. cap. 7. *Plagitia.*

Octavus, Carpa, ſive Carpio: Cyprinus quorundam opinione: piſcis fluviatilis notus, ſquamoſus. Hujus caro excrementitia eſt *Carpa.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ac mucoſa, quare à Magnatibus in vino decoquitur. Ita namque multò quam antè præſtantior evadit: quicquid enim mucoſum aut viroſum guſtu refert, id totum deponit.

Galbio.

Nonus, Galbio: piſcis marinus notus cartilagineus, corpore tenui & in ampliſſimas alas expanſo, Raja Latinè dicitur, & à quibuſdam Rochetus, ſive rochus, à Græcis βάτος καὶ βατὶς à rubi, quem βάτον vocant, ſimilitudine, Quemadmodum enim ſpinoſus eſt aculeatuſque rubus, ita raja omnis aculeis aſpera non quidem toto corpore, ſunt enim λειόβατοι, id eſt, læves, rajæ, quibus nulli ſunt in corpore aculei: ſed ſive leves ſint rajæ, ſive aſperæ, omnes uncos aculeos in cauda geſtant, ſicuti in rubo, cynosbato & roſis cernuntur. Piſcis eſt duræ carnis, concoctu difficilis, ſed alimenti firmi & ſani. Vide Gulielmum Roudeletium libr. 12. cap. 3. Nonnulli Galbionem referunt in baculo contundi ſolitorum Piſcium claſſem, ut eum hoc nomine intelligamus, qui & ipſe duræ carnis eſt ac ſanus. Alii textus habent Gobio, de quo Galenus lib. 3. de alim. facult. cap. 28. *Gobio*, inquit, *littoralis eſt piſcis eorum numero, qui parvi perpetuo manent, ſuaviſſimus ac concoctu facillimus, ſimulque ad diſtributionem & ſucci bonitatem optimè comparatus*, Gallicè *Govion.*

Truta.

Decimus, Truta: Hic omnium, qui in dulcibus aquis generantur piſcium æquali cunctarum gentium judicio longe nobiliſſimus habetur. Varius admodum eſt, purpureis guttis ſive maculis totum dorſum ſpecioſè pingentibus, carne interius rubra, quemadmodum in ſalmone etiam conſpici-

ſpicitur, ut proculdubio is piſcis ſit, qui Auſonio in Moſella Salar vocatur, cum dixit:

Purpureiſque Salar ſtellatus, tergora guttis.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate cibos reliquos ſuperet: Carnem habet valde friabilem, ut in qua nihil neque lentoris neque pinguedinis inſit: quo fit ut alimentum, quod ex eo ſumitur, hominum etiam corporibus ſaluberrimum eſſe cenſeatur. Huc quod ad ſucci bonitatem attinet aſchiæ etiam & auratæ referendi ſunt. Porro Truta Gallicum eſt, nam vulgo *Truitte* vocant. Verum hactenus ſingulatim de piſcibus: nunc generatim etiam atque univerſé nonnihil de præſtantia ipſorum dicemus.

Sciendum igitur primò, alimentum quod ex piſcibus provenit, quemadmodum id ipſum lib. 3. cap. 15. de aliment. facult. Galenus atteſtatur, ſanguinem gignere conſiſtentia tenuiorem, quam quod ex pedeſtribus animalibus ſumitur, adeo ut non affluenter nutriat, & celerius diſcutiatur, magis tamen excrementitium eſt. Phlegmatici enim, id eſt, frigidioris humidioriſque temperamenti ſunt piſces. Ob eandem tamen cauſam quidam ipſos concoctu difficiles eſſe, ac tardi tranſitus cenſuerunt: quippe ratione frigiditatis lenti etiam ſunt, atque diutius ob id ventriculo immorantur, & concoctioni repugnant: quo fit ut ſæpius corrumpantur, & putreſcendo ſitim generent. Carnium itaque laudabilium alimentum hoc nomine, quam piſcium ſalubrius eſt.

Secundo verò hoc etiam ſciendum: nempe pelagi- *Piſcium electio.*

pelagicos, hoc eſt, marinos (modo cætera bonæ notæ conſentiant) in victus ſalubris ratione, quam qui in aquis dulcibus nati ſunt, eſſe meliores. Alimentum enim quod præſtant, minus excrementitium eſt, & carnium naturæ propinquius. At vero cum pelagici (cæteris paribus) quam fluviatiles ſint carne duriore, conſentaneum eſt eoſdem difficilius etiam concoqui & reſolvi, ac magis nutrire, ſanguinemque gignere puriorem. Ægris tamen ob concoctricis faculatis imbecillitatem fluviatiles accommodatiores ſunt.

Tertio, ſciendum, ex piſcibus tam marinis, quam fluviatilibus eligendos eſſe, qui carne ſunt minimum mucoſa aut lenta, ſed alba, ſuavi, ſubtili, friabili, odorata, quæ tardé putreſcat: & qui non degunt in paludibus lacubuſque. atque id genus locis limoſis ac ſordidis, nec in aquis limoſis herbas & mali ſucci radices habentibus. Peſſimam enim habent carnem qui in ejuſmodi locis degunt. Eligendi vero non admodum juvenes, neque prægrandes, neque pinguedine multa reſperſi, ſed ut in ſuo genere carnoſi, & celerrimi curſus.

Ex marinis præſtantiores habentur, qui in fluminibus longius à mari diſtantibus capiuntur, utique ſi cæteræ laudabilium piſcium notæ non adfuerint. Iiſdem quoque notis conſentientibus quantò ſpinis adnatis ac ſquamis horridiores fuerint, tanto præſtantiores etiam eſſe par eſt. Spinarum enim & ſquamarum multitudo ſubſtantiæ puritatem arguit. Præterea optimi ſunt ex pelagicis, qui vivunt in mari puro ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato, & quod fluvios

fluvios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Balthico nutriti iis præſtant, qui in Mortuo ſive Meridionali capiuntur.

Eorum autem, qui in fluviis gignuntur, ſalubriores ſunt, qui in iis gignuntur, in quibus aqua rapide fluit, ac copioſa eſt. Ex quibus jam dictis liquidè conſtat, qui piſcium probi malive cenſeri debeant. Cetacei enim ac beſtiales cujuſmodi porcus & canis marinus, delphinus, & morhua potiſſimum habentur, cum laudabilium piſcium notis; nimirum albedine, ſubtilitate, ac friabilitate careant, in cibo ſunt prorſus injucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumque boni quidem alimenti: excrementi autem plurimum reddunt, & præſertim recentes. Quare mirum non eſt, ſi pravum ſuccum in eorum corporibus, qui quotidie illis veſcuntur, congerant. Attamen eos ſi quando, meliorum non ſuppetente copia, edere cogamur, magnopere cavendum, ne illico e captu ingerantur, ſed ſervandi ſunt per dies aliquot, dum caro eorum molleſcat adeoque citra ſubſtantiæ corruptionem tenereſcat. Id quod fieri ſolet, ubi leviter ſale conſperſi fuerint: quomodo ſapidiores etiam ac multo quam ante præſtantiores evadere, lib. 3. de alim. fac. cap. 24. & 40. Galenus autor eſt. Quicquid enim mucoſum aut viroſum guſtu referunt, id totum deponunt.

Ex piſcibus marinis Raja & Gornus in laudabilium claſſe cenſentur. Carnem enim habent conſiſtentia puriſſimam. Deinde vero Paſſer & Solea, quorum tamen caro lentior eſt, minuſque tum alba, tum friabilis, & craſſior, ſapore etiam atque odore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

minus commendabilis. Merlango tamen, ſive merlano quem ἀφύην Græci vocant, ſecundas fortè à raja deberetur locus; minore enim participat craſſitie ac lentore, quam paſſer & ſolea, & ſubſtantia utcunque friabilis eſt; ſed ſi odorem, ſaporem, colorem, ſubſtantiæ puritatem & mollitiem ſpectes, bonitate nonnihil è gorno ac raja deficere videbitur. Idem de harengo judicium eſt. Morhua juvenis bonitate prædictis ſatis propinquat, ſed ſi diligentius ad præſcriptas laudabilium piſcium notas exigatur, craſſior multo atque lentior invenietur. Salmones autem, rhombi, (vulgo Gallorum *turbot*) ſcombri, vulgo maquerelli, ſive macrelli longè a reliquis bonitate deficiunt: ſunt enim multo craſſiores, magiſque lenti, & concoctu difficiliores, neque competunt, niſi vehementiore exercitio fatigatis, robuſtis ac juvenibus, idque magis etiam ſi quid ſalſedinis ipſis commiſceatur, quo lentor, craſſities, & frigiditas eorum remittantur ac corrigantur.

Ex piſcibus autem aquæ dulcis, Lucius & Perca mediocres laudatiſſimi ſunt, præſertim ſi præter dictas bonitatis notas pinguedinis non omnino expertes fuerint. Secundum poſt illos locum obtinet Vendoſia: carnem tamen habet non perinde albam, ſubtilem, & friabilem, ſæpiuſque in ſtagnis quam fluviis reperitur.

Illud porrò ſummatim noſſe etiam expedit, quod piſces fluviatiles, modo cætera conſentiant, tum ad bonos humores gignendos, tum etiam ad guſtus ipſius voluptatem cæteris multo ſint præſtantiores, ſi in aqua profunda, petroſa aut aſpera ad Bo-

ream

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ream ſpectante, ac rapide fluente degant: præſertim ſi urbis alicujus ampliſſimæ, latrinarum, balneorum, culinarumque loturæ & purgamenta in illam non defluant, neque veſtes & alia ejuſdem generis in ea abluantur. Multo verò magis, ſi præterea & herbarum ac bonarum radicum copia abundet. Cancri verò tam marini quam fluviatiles, ſicuti lib. 3. de aliment. facult. cap. 33. à Galeno traditur, dura in totum carne conſtant, ideòque & ad coquendum ſunt difficiles, & firmi alimenti, ægrè tamen in ventriculo corrumpuntur.

In piſcibus quoque id communiter memoria tenere oportet, quod recentes valdè nutriant & humectent, mammas lacte repleant, ſemen prolificum ſuppeditent, adeoque venerem excitent, & bilioſis corporibus ſint accommodatiſſimi. Cæterum abſtinendum ab ipſorum eſu poſt quamlibet actionem fortem ac vehementem: qui namque id temporis ingeruntur, eos & male concoqui, & dum in jecur ac venas diſtribuuntur, ſuccum generare crudum, qui non facilè in probum ſanguinem mutetur, à ratione alienum non eſt. Præterea verò cùm hæc ipſorum etiam natura ſit, ut tardius pertranſeant, cura non minima adhibenda eſt, ne in ventriculum incidant debilem, aut pravis ſuccis vitiatum: quippe qui tum non belle concoquantur, & facilius ferè una cum aliis in ventriculo exſiſtentibus corrumpantur. Neque item unà cum carnibus, aut lacticiniis, neque ſummo poſt alios cibos loco, ſi quid Avicennæ credimus, edendi ſunt.

Poſtremoverò hoc etiam ſciendum, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

craſſioris ſucci piſces infra mediocritatem ſaliti recentibus ſunt præferendi. Verum recens ſaliti, Galeno lib. 3. de aliment. facult. cap.24. teſte, jam diu ſalitis ſunt meliorers: Piſces etiam laudabiles exiguo ſale conſperſi atque moderatè ſumpti & appetentiam, ſi quis eis delectetur, revocant, & roborant.

CAP. XXXI

De Anguilla, & nonnihil etiam de Caſeo.

Vocibus Anguillæ pravæ ſunt, ſi comedantur,
Qui Phyſicen non ignorant hæc teſtificantur.
Caſeus, Anguillæ, nimis obſunt ſi comeduntur
Ni tu ſæpe bibas, & rebibendo bibas.

Anguilla. Anguillam vocibus nocere hoc in loco traditur, idque rationibus tum medicis, tum Philoſophicis comprobatur. Limoſus enim piſcis eſt, craſſique & lenti ſucci, obſtructiones facit, longiuſque à memoratis paulò antè probi piſcis indiciis recedit: quod Galenus etiam in libro de cibis boni & mali ſucci, cap. 15. in hunc modum ſcribens atteſtatur. *Anguilla nunquam boni ſucci, tametſi puro in humore verſentur, nedum in eo qui urbium ſordes & purgamenta in ſe recipit.* Idem ferè & in libro de attenuante diæta, cap. 6. confirmare videtur: *Anguillæ, inquiens, & mollium pars maxima, tametſi carnem habent mollem, quod tamen ſucco lento & pituitoſo abundant, iis qui ſalubri victus ratione uti volunt, plurimum eſt noxia.* Pari modo de muſtelis

ſtelis quoque, quæ vulgato jam nomine lampetræ dicuntur, ſentiendum eſt. Nam & ipſæ nihilo ſecius quam anguillæ plurimum craſſi ſucci gignunt : tametſi parvulæ lampetræ non perinde malæ & periculoſæ ſint. Minore enim, ut ſenſus ipſe judex eſt, craſſitie & lentore participant. Quo fit ut hi piſces, licet non ingratum ori ſaporem offerant (quod ſalva tamen eorum reverentia dictum velim, qui in eorum uſu diu perſeverant) admodum ſint periculoſi. Siquidem generatio eorum in aquis ſerpentum generationi in tetris reſpondet, non ſine veneni ſuſpicione. Unde etiam M. Varroni l. 4. de lingua Latina nomen habent, quod anguibus adſimilentur. Atque hac certe ratione capita & cauda, ac ſimiliter interior ſpina, ut quæ venenum in ſe contineant, nullo modo edenda ſunt. Conveniens autem erit ob ſucci craſſitiem ac lentorem ut in optimo vino immerſe necentur, atque cum juſculo deinde optimarum ſpecierum, ſicuti ab Apitianæ ſcholæ ſectatoribus ſolent, præparentur : ac primo quidem duabus ebullitionibus in vino & aquâ præbulliant, illiſque rejectis tandem ad perfectionem coquantur. Vel gelu inde in patina fiat, vel paſtillatura, vel aſſatura, idque cum ſalſamento competenti: in hyeme quidem cum ſalſamento viridi, fortibus ſpeciebus, & vino: in æſtate veró cum debilibus ſpeciebus, omphacio & aceto. Commodius tamẽ ab ejuſmodi piſcium eſu abſtinetur. Stomacho enim & renibus ſunt inimici, ſed præcipuum ſentiunt nocumentum ex eorum obſoniis qui arenulas mingere conſueverunt, quoniam illæ anguillari glutino in calculos cogi & adſtringi videantur. Podagra quoque labo-

Anguillæ coctio.

Anguillæ eſus calculoſis noxius

laborantibus manifeſtè officiunt, nec ullis morbis medentur, ſic ut inique natura feciſſe videatur, quæ tam ſuavem refutandis expuendiſquè piſcibus indiderit ſaporem. Medici omni ex loco, omnique tempore, & præſertim circa ſolſtitium anguillas deteſtantur.

Sequitur deinde, caſeum atque anguillas plurimum nocere, ſi comedantur: quod ſanè de iis, quæ magna mole ingeruntur, intelligendum eſt. Cauſæ quidem de caſeo ſupra capite ſeptimo, de anguillis verò in præſenti capite habentur.

Poſtremo loco hoc etiam adfertur, nempe pravitatem eorum uberiore ac frequentiore vini potu corrigi atque emendari: quod minimè tamen de vino ſubtili ac penetrante, neque item de eo, quod in potus delativi vicem ſubſtituitur, intelligendum eſt. Tale namque cum cibis mali ſucci bibendum non eſt, quemadmodum 3. 1. doct. 2. cap. 8. Avicenna ſic fermè ſcribens diligenter admodum monuit. *Neque verò cum cibis pravi ſucci, nec antequam illi conficiantur, neque ab eorundem concoctione vinum protinus bibendum eſt: quippe quod mali chymi cibos in omnia ſtatim corporis exteriora membra, quo fortaſſe citra vini adminiculum minimè penetraſſent, non ſine ſanitatis diſpendio ſecum trahat.* Intelligendum igitur de vino forti, non admodum penetrante, quod ſæpius atque modicè commodæ ciborum permiſtionis gratia ſumitur. Hoc enim pravitatem eorum corrigit, concoctoriam facultatem roborat, frigidoſque & phlegmaticos humores concoquendo benignos reddit: quo fit ut ad caſei atque anguillarum, quæ ægrè admodum conficiun-

ficiuntur, concoctionem non parum proficiat.

Cæterum neque illud ſilentio hoc loco involvendum, nempe vinum non in anguillarum modo, ſed quorumlibet etiam piſcium eſu exhibendum: quippe frigidioris humidioriſque temperamenti ſunt omnes, adeoque difficilius ob id ipſum conficiuntur, tardiuſque tranſeunt: vino igitur ſæpius ac modicè ſumpto, facilè emendantur, adque συμμετρίαν perducuntur. Hinc non temerè hactenus hoc uſurpatum eſt: Ex piſcibus vivos quidem aqua foveri, mortuos verò vino condiri oportere.

CAP. XXXII.

De Cibi Potuſque in prandio atque cœna permiſtione, ſive alteratione.

INter prandendum ſit ſæpè parumq; bibendum.
Si ſumas ovum, mollo ſit atque novum.

Hic duo traduntur præcepta.

Primum, de cibi potuſque in prandio atque cœna permiſtione ſive alteratione. Inter prandendum namque cœnandumve invicem modo edendum modo bibendum eſt, ac ne id quidem largè & copiosè, ſed ſæpe potius & parcé. Neque enim jumenta nobis in hoc imitanda ſunt, quæ tum demum bibunt cum cibo exſaturata fuerint: ſed potio ſubinde interponenda eſt, quoniam cibus permiſtione potionis mollior redditus per membra nutritioni deſervientia facilius pervehitur. Atque hic notandum, tripli- *Potus triplex.*

 cem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cem à Medicis conſtitui potum: ac primum quidem permixtivum vocari, quod unâ nimirum cum cibis ingeratur: alterum delativum, quod concoctione in ventre jam confecta, & abſoluta, in hepate verò inchoata, ut cibi penetrationem adjuvet, exhibeatur: tertium verò ſitis ſedativum, quo in explenda ſiti utimur. Quæ igitur de potu hoc loco traduntur, ea de permixtivo accipienda ſunt. Hic enim interponi ſæpius ac permiſceri cibis debet, neque ad finem prandii vel cœnæ, ſive dum ſitis urgeat (ſalvo tamen aliorum judicio) differendus eſt. Imò verò crebrius etiam ab illis aſſumi debet, qui cibis actu vel potentia ſiccioribus veſcuntur, quique vehementius ſeſe atque immoderatius exercendo ſiccum panem vorant, non tamen copioſè, ne concoctio impediatur. Simile enim quiddam ſuccederet, quale aquam in lebetem ferventem ſæpius largè & copioſè infundentibus ſolet: quippe caloris vis in coquendo hebetaretur.

Permixtivus.

Sitis autem ſedativus potus circa prandii vel cœnæ finem naturæ congruere magis videtur: tunc enim ob calidi ſiccique cibi æſtuationem vera ſitis urget. Namque veriſimile non eſt eodem ac brevi temporis momento infeſtari naturam eſurie ſitique ſimul, eo quod hæc irritetur à calore, illa ſtimuletur à frigore interno. Eſtque hic potus augendus, vel minuendus, prout ſitis expoſtulat.

Sedativus.

Atque delativus prima coctione jam peracta, atque etiam pauló antè quam aliud quippiam edatur, propinandus eſt: præſertim cum prius ingeſtus cibus conſiſtentia

Delativus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſiſtentia fuerit craſſior: neque differendus eſt, dum ſitis oboriatur. Ventriculum enim ad reliquum ſuſcipiendum cibum reddit expeditiorem, ac eorum etiam, quæ in ventriculo continentur, diſtributionem ad hepar plurimum juvat. Non tamen immoderatius eo abutendum eſt, ut maturè concoqui poſſit. Siquidem inconcoctus ad hepar non tranſit. Quod verum utique erit, ſi in delativi locum non ſubſtituatur aqua. In illa enim neceſſe non eſt, ut concoctio exſpectetur, priuſquam ad hepar tranſmeet. Rationabiliter verò in potu delativo, ceu etiam in permixtivo non aqua, ſed vinum propinari debet aut aliud quidpiam, quod vino ſit ἀνάλογον, veluti cereviſia, μελίκρατον, aut ex ceraſis vel malis, aut ſimili quopiam fructus genere confectæ potiones: quibus tamen omnibus vinum eſt præferendum. Facilem enim afficit alimenti in omnia membra diſtributionem; unde non inepte, ὄχημα τῆς τροφῆς ab Hippoc. nuncupatur, ut copioſè admodum ſupra c. 15. & 27. oſtendimus.

Sed quia de commoda cibi potuſque permiſtione ſatis jam diximus, illud minimè omittendum eſt, quod nonnullis ut rectum placere video, nempe ut juxta craſſiorem, ſicciorem & frigidiorem cibum de utroque potu tam delativo, quam permixtivo largius aſſumamus: & ut rurſus circa calidiorem, ſubtiliorem atque humidiorem, parcius. Et iterum ut vinum ſubtile valenſque cum cibo natura craſſo, duro ac frigido bibamus, & è diverſo calidioribus concoctionique magis parentibus cibis vinum debilius adjungamus. Quæ ratio ſi ſtabit, valentiore vino juxta carnem utemur bubulam,

quam pullorum gallinaceorum: itemque juxta piſces, quam carnes animalium terreſtrium.

Secundum præceptum de ovis erat, nempe ut recentia ac mollia ingeramus: cujus ratio reddita eſt ſupra, cap. 8.

CAP. XXXIII.

De Piſis.

PIſum laudandum nunc ſumpſimus, ac reprobandum.
Eſt inflativum cum pellibus, atque nocivum,
Pellibus ablatis, ſunt bona ipſa ſatis.

Piſa. Inquiſitione dignum videtur, quod de Piſis hoc loco traditur, nempe ipſa laudem mereri quandoque, nonnunquam verò & vituperium. Ubi ſcire omnia convenit, piſa duas habere facultates, adſtrictoriam nimirum & purgatoriam: quarum hæc certè in ipſorum velut carne eſt, illa veró in corticibus. Laudantur igitur quæ adempto cortice manduntur: culpantur quæ non decorticata ingeruntur. Priore enim modo ſumpta, ut in diætis univerſalibus Iſaacus id ipſum confirmat, ventrem ſubducunt, altero verò magis condenſant, & adſtringunt, plurimunque flatulenti ſpiritus pariunt, ita ut pugna quædam ac tormina in inteſtinis excitentur, purgatoria quidem facultate ſuccum excernere volente, adſtrictoria verò retinente: hincque intus affligitur natura, ab utroque horum divexata. Porrò ſi piſa cortice, ſpoliata mandantur, tunc purgatoriæ actioni maximè conferunt. Quod de piſis hic dicitur,

citur, idem de omnibus ferme leguminibus, puta fabis, lentibus, phaſeolis, & ſi quæ ſunt ſimilia, præcipuè tamen corticem habentibus craſſiorem, ut de fabis & ciceribus nigris, intelligendum eſt. Hac namque ratione legumina omnia, quemadmodum lib. 4. de vict. rat. in morbis acutis, aphor. 93. Hippocrates atteſtatur, flatuoſa ſunt, & cruda, & fricta, & macerata, & viridia. Cortex præterea in omnibus pejorem generat ſuccum, quam quæ ipſorum velut caro eſt. In piſorum genere reperiuntur quædam alba & rotunda, cortice tenui, levi ac fragili, quæ tametſi una cum corticibus innoxiè mandi queant, præſtat tamen ut decorticentur. Legumina viridia adhuc, & nondum exactè matura valdè tenuem habent corticem, ac minus ipſis diſcrimen in-eſt, quod ad corticem ſaltem & carnem attinet, faciliuſque concoquuntur: quare ea nonnulli ſanis corporibus, quam matura atque exſiccata magis convenire arbitrati ſunt: quod tamen à veritate alienum videtur. Nam ea admodum eſſe excrementitiæ ſubſtantiæ & corruptioni magis obnoxiæ conſtat: quo fit ut à ſanis non uſquequaque citra noxam ſumi queant. Hoc tamen negari non poteſt, quod matura & exſiccata cum ab extimis corticibus purgata fuerint, ad victus ſalubris rationem, quam recentia non decorticata accommodatiora ſint: & è diverſo viridia, quam exſiccata cortice non ſpoliata. Porrò cùm omnium leguminum ſubſtantia inflet, concoctioni renitatur, craſſique & pravi ſucci alimentum in corpus diffundat: Meritò victus ſalubris ratione excluditur. Brodium tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

men ſive juſculum eorum, eò quod ſtatum cum omni & alimenti & concoctionis pravitate deponat, ventrem ſubducat, urinam cieat, venarum atque viſcerum obſtructiones amoliatur, adeoque ad vaſorum etiam, quæ colatoria vulgo vocantur, nempe hepatis, renum & veſicæ emundationem ſit efficaciſſimum, non parum commoditatis in victus ſalubris ratione habere dignoſcitur. Cujus proinde uſum jejuniorum tempore, quando craſſis atque obſtruentibus utimur cibis, frequentiorem eſſe convenit. Multiplex porrò ac varius hominibus leguminum uſus eſſe ſolet. Nonnulli enim cum ſalſis carnibus eſitant: quem modum Galenus libro 1. capite 25. de aliment. facultate non probat. Nam hæ quoque ſanguinem craſſiorem & melancholicum magis generant. Quapropter non eſt his copioſius utendum, & maximè ſi cui corpus ſit aut melancholicum, aut craſſo vel pravo ſucco abundet. Peſſimè autem coci divitibus legumina ſapa apparant: quandoquidem legumina haudquaquam incraſſantium miſtionem poſtulant, ſed humidiorem potius, & quæ ipſorum craſſitiem incidant. Quibus verò ſapa commiſcetur, jecoris obſtructiones ſolent gignere, viſceriſque hujus ac lienis inflammationes inaugent, niſi melle addito meliora fiant. Perſpicuum autem eſt, quod & ſcirrhoſos viſceris utriuſque affectus ſapa exacerbat. Ut autem legumina eſui accomodatiora fiant, magis nutriant, & craſſum pravumque ſuccum amittant, in hunc ferè modum coquenda veniunt: Sub noctem in aquam ferventem infundantur, ac primo quidem manibus diutulè confricentur, ut à cortice ſeparentur, deinde

Piſorum coctio.

per

per totam noctem in eadem macerentur, ſequenti veró die duabus vel tribus ebullitionibus liquore, dum tertia quartaque aquæ portio abſumatur, percoquantur. Aquam autem adhibere oportet leviſſimam, ceu pluvialem. Nam & hac citius coquentur & molliora evadent, & concoctione minus faceſſent negocii. Jus decocti colo tandem transfundendum, & ad uſus reſervandum. De quo ubi & quantum cuique libuerit, accipiendum, cùmque cinnamomo denuo & croco temperandum ad lentum ignem. Hoc enim pacto terream naturam magna ex parte deponet. Nonnulli duas partes zinziberis, unam pipereris, aliquantum etiam cymini adjiciunt, quo facilius ſecedat: ad extremum aliquid aceti vinive, & butyri admiſcent, atque unica iterum ebullitione coquunt, ſpumam interea diligenter auferentes. Quod quidem in principio refectionis potiſſimum ſumendum. Illud poſtremo minimè prætereundum, quod brodium ſive juſculum cicerum & piſorum alborum multo ſit præſtantius, & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum & tota eorum ſubſtantia.

CAP. XXXIV.

De lacte tabidorum.

*Lac φθισικοῖς ſanum caprinum * poſtque cameli,* **al. piſcamelinum,*
Ac nutritivum plus omnibus eſt aſininum,
Plus nutritivum vaccinum ſic & ovinum:
Adſit ſi febris caput & doleat, fugiendum eſt.

Hic

Lactis electio. Hic præcepta quædam traduntur de electiore lactis genere, quatenus videlicet φθισικοῖς, hoc eſt, tabidis, emaciatis, hecticâ febre laborantibus, & quomodocunque conſumptis ſit conducturum. Cibi enim his ipſis, quod calorem nativum imbecillum obtineat, concoctu faciles conveniunt: boni item ac multi alimenti, ut corpus emaciatum inſtaurent: ſed liquidi & tenues, ut vias, ob ſiccitatem contractas facilius & penetrent: ob febrem quoque refrigerent nonnihil, & ob ulceris ſaniem detergant, & ob ſolutionem continui, glutinent. Quas dotes omnes habet lac: facilè enim coquitur, ac inter omnia, quæ alimenti gratia ſumimus, lac butyro & caſeo multum nutrit: optimum optimi eſt ſucci, ſero caſei & butyri liquidum & ſubfrigidum eſt, ut lib. 5. cap. 20. & lib. 10. cap. 7. de ſimpl. medic. facult. terget ſapore dulci butyroſæ ſubſtantiæ & acrimonia ſeri glutinat caſeo & eodem ac butyro eſt emplaſticum. Quapropter nonnulli, Galeno in libro de cibis boni & mali ſucci, capite 9. teſte, pulmonis ulceribus affectus potione tantum lactis curari putant, antea ſcilicet quam ea ipſa ulcera amplientur, calloſaque fiant.

Lac caprinum. Ac *Primum* quidem præceptum eſt de lacte caprino, quod utile eſſe phthiſicis, Avicenna libro 2. Can. cap. 442. & 14. tract. 3. cap. 6. confirmat. Neque id ſanè injuriâ: ſiquidem inter cætera lactis genera moderatè ſe habet, cum non admodum pingue craſſumque ſit: ob id medium quoque eſſe cenſetur, quod in corporibus noſtris præſtat.

Secundum, de camelino, quod illo tenuius eſt,

eſt, ſeroſique humoris magis particeps: quo fit ut minis tum nutriat, tum emaciatis conferat, Hydropicis tamen, & quibus hepar malè affectum eſt, non parum commoditatis adfert, præſertim ſi fuerit cameli nuperrime enixæ. Eo namque hepar ſi quid Avicennæ credimus, reficitur atque inſtauratur. *2. Can. cap. 442 & 14. 3. tract. 4. c. 15.*

Tertium, de aſinino: Aſinæ namque inter cætera brutorum genera lac præbent ad propoſitos affectus accommodatiſſimum: quippe cum tenuiſſimum ſit, & minime coaguletur, & quoquo verſus ocyſſimè in corpus digeratur, quemadmodum elegantiſſimè libro 7. method. medendi cap. 6. à Galeno ſcribitur: Quod Avicenna quoque 14. Tract. 3. cap. 6. confirmat: *Non eſt*, inquiens, *lac poſt muliebre, quod hecticis æquè conferat, ac aſininum. Hecticam enim, ſiquidem curabilis fuerit, ad plenum curat.* Sed præ cæteris lac muliebre, tanquam naturæ ejuſdem, & humano corpori familiariſſimum, ab aliis Medicis, præcipuèque ab Herodoto & Euriphonte ad rabidos affectus celebratur. Quoniam enim cæteris eſt ſubtilius, frigidius & humidius, citius concoquitur, velocius penetrat, & melius nutrit. Sumendum autem quodvis horum manè jejunis, horis tribus aut quatuor ante cibum, uncias quatuor primum: & has ſi rectè confecerit, die ſequenti quinque, ſex uncias, & ſic diebus conſequentibus auctum: ſi benè concoquat, uſque ad libram unam. Quatenus enim vires augeri cernimus, eatenus nos quoque cibis adjiciemus. Sumat autem patiens ex mamilla, aut minimum diu extra propria conceptacula moratum (illic enim & ſanguis

Alexand. Tall, l. 12. c. 4.

Lac muliebre.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſanguis & ſemen promptiſſimè corrumpitur) per ſe, aut cum pauco melle vel ſaccharo & ſale, ne in ventriculo aceſcat. A lacte hauſto non dormiat, ne corrumpatur, nec corpus exerceat motu ac frictione, ne crudum lac in corpus trahatur.

Cæterum ſilentio prætereundum hoc loco non eſt, quod non ſemper lac muliebre aut aſininum phtiſicis proſit: imo verò lac acidum, ſive ebutyratum ab ipſis in certis quibuſdam caſibus convenientius adſumitur. Et primo quidam, quando cum phtiſi fluxus ventris ſimul infeſtat. Deinde cùm metus eſt, ne in ventriculo coaguletur, vel ardor adeſt vehementis febris, aut ventriculus ſuapte natura bilioſus exiſtit, ut in quo lac nullo negotio in bilem tranſeat. Quinetiam quando phtiſi febris conjungitur putrida, & multæ in inferioribus partibus ſunt obſtructiones. Lac enim acidum cohibet, & adſtringit alvum, neque facilè in bilem convertitur: quippe cui butyrum, quo promptè accendi poterat, ademptum ſit: eadem ratione nec in putrida facilè putreſcit. Præterea cùm immundus ac ſordidus eſt ventriculus: in ejuſmodi enim ventriculo lac ptomptiſſimè corrumpitur. Poſtremo verò cùm phtiſicus lac integrum & dulce abominatur, ab acido autem ſive ebutyrato non omnino abhorret. Sed de his omnibus copioſè admodum Hieronymus Cardanus libro ſecundo, Contradicentium, Tractatu quarto, Contradic. 1. & Conciliator differentia 194.

Lac vaccinum. *Quartum*, de Lacte vaccino: quod ut inter cætera lactis genera craſſius ac pinguius invenitur, ita alere etiam magis putandum eſt.

Atque

Atque hinc ſane Rhazes libro tertio, capite decimo quinto, ad Almanſ. ſic ferme de eo ſcriptum reliquit: *Lac vaccinum quorumlibet aliorum animalium lacte craſſius judicatur, atque ob id corporis molem & obeſitatem adipiſci volentibus accommodatiſſimum habetur.* His amplius Avicennæ libr. 2. Can. cap. 442. hoc quoque addendum putavit. Nempe lac cujuſlibet animalis, cujus fœtus eandem in utero moram cum homine ducat, id eſt, per novem menſes humano lacti eſſe maximè conforme: illud verò quod ſit animalis, cujus imprægnatio quam mulieris diuturnior ſit, eſſe deterius, quo fit ut cùm vacca novem menſibus vitulum ferat, lac ejus humano maximè conforme, atque ob id optimum quoque habeatur.

Quintum, de lacte ovino: hoc, quod ad conſiſtentiam quidem & nutrimentum attinet, ad vaccinum quodammodo accedit.

Sextum, de lacte vitando in febribus putridis, & dolore capitis: cujus rei cauſæ adſignatæ ſunt ſupra, cap. 7.

CAP. XXXV.

De Butyro.

Lenit, & humectat, ſolvit ſine febre Butyrum.

Tres Butyri proprietates hic referuntur.

Primò, cùm doloris ſedatione lenit & maturat: Siquidem temperatè calidum eſt, & naturâ pingue atque oleoſum, facultatiſque *Butyri proprietates tres.*

tiſque concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in mediis nimirum corporibus ſecundum duritiem & mollitiem: Bubonas igitur & parotidas juvat, gingivas extenuat, & præſertim in infantibus dentientibus, item humores in pectore ac pulmone fixos linctu concoquit.

Secundò humectat, ex meliore namque lactis eſſentia conſtat. Quemadmodum ergo lacti, unde ſejunctum eſt, humectandi vis ineſt, ita & butyro ineſſe oportet.

Tertio vero ſolvit, largius enim ſumptum, cum ob ſuæ ſubſtantiæ lubricitatem, tum ob communem omnium ciborum humidorum rationem, qui ſcilicet citra adſtrictionem ſunt humidi, facilè per ventrem ſubit. Sed febricitantibus & calidioribus naturis non æquè ut aliis convenit: ipſis enim in flavam bilem convertitur.

Illud porrò noſſe hoc loco utile eſt, quod butyrum ob ſuperabundantem & humiditatem, & pinguitudinem in alimentis, uſu præſertim immoderatiore, expetendum non eſt. Ventriculum enim reſupinat ac ſubvertit, & ad vomitum incitat. Neque verò ultimo poſt alios cibos loco ingerere convenit, quippe cùm humidum ſit ac lubricum, facilèque ſubduci queat, in ſuperficie natans corrumpitur, atque ob hoc ipſum ante alios cibos ſumendum eſt. Ita enim citius ſubducitur, & aliis cibis viam munit. Quocunque oleo magis, tum nutrit, tum cibos condit: quo fit ut obſoniis additum olei atque adipis vicem meritò penſet. Unicè tamen hoc ſemper cavendum ne uſus ejus ſit immoderatus, néve in ventriculo accendatur. Pinguia enim inflammata, quemadmodũ in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

in majori praxi tract.6.cap.15. rubr.4. Joannes Michael Savonarola ſcriptum reliquit, in melancholiam aduſtam tranſeunt, ex qua lepra deinceps generatur. *Quo fit*, inquit ille, *ut ob nimium Butyri uſum multi leproſi in Germania reperiantur.* Recens etiam butyrum contra beſtias, quæ virus ejaculantur, venenaque & foris illitum, & per os aſſumptum efficax eſt: ab aſpide enim percuſſis utiliſſimè imponitur, & in peſtilenti aëris conſtitutione quotidie cum puri panis tribus aut quatuor bolis manè à jejunis devoratum, mirificè ad ſanos ab infectione præſervandos confert. Plura de butyro Dioſcoris libr. 2. cap. 62. Galenus libr. 10. cap. 10. de ſimplic. medicam. facult. Paulus Ægineta libr. 7. Simeon Sethi in Syntag. & Avenzoar. Tract. 1. cap. 4. lib. 3. Theyſir.

CAP. XXXVI.

De Sero.

I*Nciditque, lavat, penetrat, mundat quoque Serum.*

Hic agitur de facultatibus Seri, quod lactis aquoſa eſt ſubſtantia. Hoc (ut libro ſecundo diſtinct. 1. capite 9. de medic.ſimpl.purgan Meſues inquit) excalefacit atque ſiccat ordine primo completo, & uſque ad ſecundum. Quinetiam attenuat, abluit, abſtergit, & nitroſa, qua refertum eſt facultate, alvum abſque aliqua mordacitate leniter ſubducit. Bilem, tum flavam, tum atram ab exuſtis humori-

moribus genitam dejicit : quo fit ut mirificè conferat maniacis & melancholicis. Præſtat item ad viſcerum infarctus, & morbis inde provenientibus opitulatur: nimirum aqua intercute laborantibus, felle ſuffuſis & lienoſis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & viſcerum ac vaſorum obſtructionibus. Competit etiamnum vitiis in cute à bile, & peruſtis humoribus emergentibus. Quare lichenibus vitiliginibus, aphtis, pſoris, lepriſque admodum convenit. Comitalibus quoque atque iis, qui ob potentis vini largiorem potum malè habent, auxilium præſtat. Plura Dioſcorides lib. 2. cap. 60. Gal. lib. 10. de ſimp. med. fac. cap. 8. Rhazes lib. 3. ad Almanſ. c. 15. & Avicenna 2. Can. c. 442.

CAP. XXXVII.

De Caſeo.

Caſeus eſt gelidus, ſtipans, craſſus, quoque durus,
Caſeus & panis ſunt optima fercula ſanis.
Si non ſunt ſani, tunc hunc ne jungito pani.

Duo hoc loco peraguntur. *Primo* quatuor referuntur facultates Caſei. Quarum prima eſt, ipſum eſſe gelidum, id eſt, temperatura frigidum : quod intelligi debet de recente ac molli, qui frigidus & humidus, & non de vetere, qui calidus & ſiccus eſt. Atque hujus ſané rei graviſſimum habemus teſtem Paulum Æginetam, qui libro 7. ſic ait: *Caſeus recens compactus & mollis repulſoriam vim habet, leniter perfrigerans.* Quinetiam de eo intelligi poteſt, qui conficitur ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ex ſola lactis coagulatione abſque ulla alterius rei commiſtione. Deperitur enim qui ob aromaton quorundam ac odoratarum herbarum admiſtionem acrior & calidior evaſerit, & ob id linguam vellicet, atque ventriculum excalefacit. Talis autem colore potiſſimum viridis exiſtit, qui ſi majore paulo mole ingeratur, corpus vehementer exurit. Secunda eſt, caſeum ſtipare, hoc eſt, adſtringere ac cohibere alvum, quod maximé ſolet præſtare vetus, cui multum coaguli, admiſtum eſt. Tertia eſt, ipſum eſſe craſſum, quod eſt craſſos generare humores idque nullo excepto. Omnis enim caſeus fit ex craſſiore & terreſtri magis cujuſſibet lactis ſubſtantia, admiſto coagulo, & expreſſo inde ſero. Quarta eſt, Caſeum eſſe durum, id eſt, ægrè & concoqui & alvo diſcedere: nimirum propter ſuccum craſſiorem.

Secundo, deinde loco hoc etiam adſeritur: nempe caſeum parva mole cum pane ſumptum optimum ſanis hominibus eſſe cibum, quippe qui panis admiſtione concoctu reddatur facilior: cum alioqui per ſe ſumptus admodum ob concoctionis tarditatem offendat. Ægrotantibus vero, propterea quod neque ad concoctionem, ut dictum eſt, neque ad movendam urinam, neque ad ciendam alvum, neque ad ſucci denique probitatem quicquam boni confert, omnino fugiendus eſt. Plura de hoc ſupra cap. 7. & 9.

Caſeus de ſe ipſo.

IGnari Medici me dicunt eſſe nocivum,
Et tamen ignorant, cur nocumenta feram.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Expertis reor eſſe ratum, quia commoditate
Languenti ſtomacho caſeus addit opem.
Caſeus ante cibum confert, ſi defluat alvus;
Si conſtipetur, terminet ille dapes.
Qui Phyſicen non ignorant, hæc teſtificantur.

In prioribus duobus verſibus προσωποποιΐα eſt. Fingitur enim caſeus ſe ipſum adverſus malignos vicinos, aut vituperatores defendere: Ignari, inquiens, medici, dicunt me nocivum eſſe: quum ipſi tamen ignorent cauſam, cur humanæ naturæ nocere dicar. Alluſum autem videtur ad illud, quod ab Hippocrate in libro de veteri medicina ſcriptum eſt in hunc modum: *Atqui*, inquit, *mihi neceſſarium eſſe videtur, ut omnis Medicus de naturâ ſciat, & omni ſtudio annitatur ut cognoſcat (ſi modo aliquid eorum, quæ fieri debent, rectè præſtare velit) quidnam ſit homo ad ea, quæ comeduntur ac bibuntur comparatus, & quid cuique ab unoquoque contingat & accidat. Nec ſimpliciter tantum ſic exiſtimet oportet, quod malum edulium eſt caſeus, quia dolorem afferat repleto ex ipſo, ſed etiam ſciat, quem dolorem afferat, & propter quid, & cui parti intra hominem exiſtenti incommodus exiſtat. Quando quidem & multa alia eſculenta ac proculenta, quæ naturâ mala ſunt, hominem tamen non eodem modo afficiunt. Exempli cauſa: Vinum meracum, ſi multum bibatur, hominem aliquo modo debilem reddit: & omnes qui viderint, hoc fatentur, & cognoſcunt hanc eſſe vini vim, & vinum cauſam eſſe, quinetiam in quas hominis partes maximè agat novimus. Talem proinde veritatem in aliis quoque apparere volo. Ergo caſeus (quandoquidem hunc in exemplum aſſumpſi) non omnes*

homines

homines lædit: ſed ſunt, qui ex ipſo repleti ne tantillum quidem offendantur, imo gracilibus mirabiliter etiam conferre perhibetur. Sunt autem alii, qui eo ſumpto difficulter à noxa liberantur. Horum igitur naturæ differunt. Differunt autem ſecundum hoc, quoniam id, quod in corpore caſeo eſt contrarium, à caſeo excitatur & commovetur in iis, quibus ejuſmodi humor multus exſiſtit: & quanto potentior hic eſt, tanto pejus illos habere rationi conſentaneum eſt. Quod ſi toti humanæ naturæ inimicus eſſet, omnes utique læderet. Eam ergo differentiam ſi quis noviſſet, non incurreret profecto, neque pateretur iſta. Hactenus Hippocrates.

Secundo deinde loco duæ recenſentur utilitates ab ingeſto caſeo. Quarum prima quidem eſt, ipſum debilitatem abſcindere ſtomachi: ubi ſciendum tamen, quod non quilibet ſtatim caſeus cuivis ſubveniat ſtomacho (caſei ſiquidem in certis quibuſdam caſibus omnes ex æquo nocent, ſtomacho nimium raræ texturæ, ac illi quoque qui ex longa ægritudine adhuc debilis ſe colligit) ſed recens, mollis, ac pauci lentoris particeps, quemadmodum libro 3. ad Almanſ. capite 15. Rhazes teſtatur: calido atque ſicco ſtomacho apprimè confert: exuſtionem enim, caliditatem & ſiccitatem ejus, frigiditatis, ac humiditatis ratione, reprimit & emendat. Contra verò eidem vetus admodum & acris, cuique multum coaguli injectum eſt manifeſtè officit. Stomacho autem cujus pelliculis multa infarta ſunt phlegmata, plurimum confert caſeus qui inveteravit, & ob id quam prior acrior atque ardentior evaſit: phlegmata enim acrimonia ſua incidit, abſtergit, & infra ſubducit. Rur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſus verò recens ac mollis, huic maximè nocet. Secunda eſt, caſeum priori loco exhibendum iis, quibus venter majorem in modum ſolvitur: poſteriori verò, quibus idem ob imbecillitatem non reſpondet. In univerſum namque adſtringentia, ſi prius ante alium cibum aut edantur, aut bibantur, alvum comprimunt. Quibus autem ob imbecillitatem venter non reſpondet, ii molliendi virtute prædita, nempe olera, aut piſces, aut id genus aliud præſument: deinde adſtringentia (quorum in numero caſeus etiam reponitur) quæ dum ipſum firmant ac roborant, deorſum in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina eſt, propellunt, atque excretionem tandem incitant: id quod ex veræ medicinæ peritis neminem latere arbitror. Vide Galenum libr. 2. de alim. fac. cap. 22. ubi rationem tradit, cur Rhetori cuidam adſtringentibus poſt alios cibos laxantes ſumptis venter fuerit ſolutus. Hujuſce rei meminit etiam Paulus libr. 1. c. 181. De acido caſeo ita ſcribit Ætius libr. 1. c. 101. *Recens caſeus qui ex acido lacte fit, & ob id* ὀξυγαλάκτινος *appellatur, omnium optimus cenſendus eſt. Nam & in cibo jucundiſſimus eſt, & ſtomacho innoxius præ omnibus aliis caſeis exiſtit, minus ægrè concoquitur, & minus ægrè tranſit, neque vero valdè craſſi ſucci eſt, quo crimine in communi omnes caſei ſunt infames.* His addit Rhazes, acidum caſeum exiguâ mole ultimo poſt alios cibos loco ingeſtum roborare os ventriculi, atque auferre etiam ἀνορεξίαν ac nauſeam, quæ ex dulcibus & pinguibus cibis proveniant.

CAP.

CAP. XXXVIII.

De modo edendi & bibendi.

Inter prandendum ſit ſæpè parumquè bibendum.
Ut minus ægrotes, non inter fercula potes.

Præcipitur inprimis hoc loco, ut inter prandendum cœnandumve invicem modo edatur, modo bibatur, id eſt, inter edendum ſæpius quidem, ſed parum bibatur: neque potus quemadmodum ſupra quoque cap. 32. dictum eſt eouſque differatur, dum venter cibo expletus videatur. Deinde verò ut eo tempore, quod inter prandium ac cœnam intercedit, potus, quoad ejus fieri poteſt, evitetur: & maximè ſi ingeſtus cibus in ventriculo nondum concoctus fuerit, niſi magna cogente neceſſitate. Interrumpitur enim & impeditur primo ſumpti cibi concoctio, ita ut eum inconcoctum è ventriculo deſcendere contingat, appetentia cibi in cœna ſumendi dejicitur, corpus gravatur, & ad diſpoſitionem, in qua homo neque ſanus, neque æger dici queat, ſive qualis ea eſt, quæ febrim præcedere ſolet, adducitur.

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Cœnam à potu inchoandam eſſe hic adſeritur. Sunt qui hunc in modum exponant: Si vis vitare pœnam, id eſt, infirmitatem, in principio cœnæ bibas prius quam comedas Sed inepta prorſus ac invalida eſt hæc expoſitio. Secundum Medicos enim cœnam à cibo quam potu auſpicari conducibibilius eſt. Neque Angli ipſi quibus præſens liber dicatus eſt, ejuſmodi morum conſuetu-

ſuetudinemve ſervant. Quâcunque enim diei horâ bibere voluerint, bolum ferè ſive fruſtulum panis præſumunt. Quare quod dicitur, ſic intelligendum potius videtur: incipe cœnam à potu, id eſt, à cibo liquido & concoctu facili. Et hoc eſt, quod ait Hippocrates in aphoriſmis libr. 2. aphor. 11. *Facilius eſt impleri potu, quam cibo* Atque ejus quidem rei hæc aſſignari poteſt ratio. Quia ſi cibus liquidus & concoctu facilis poſtremo ſumeretur loco, concoctionem ejus multo citius, quam craſſi aut duri, qui prius ingeſtus fuerit, perfici contingeret. Somnus enim qui cœnam ſubſequitur, mirum in modum concoctionem adjuvat. Hancque ob cauſam liquidus cibus, cùm ob craſſum illum nondum ex toto concoctum ad exitum pervenire nequeat, nimis aduretur: aut certè ſi exierit, craſſum illum, ſed incoctum adhuc ſecum traheret, periculumque ita ei qui comederit, non vulgare compararet. De recto ciborum ordine nonnihil etiam ſupra cap. 6. diximus. Porro de quæſtione hac, Utrum à potu cœna inchoanda ſit, lege Conciliatorem differentia 1. 8.

6 al. *Nuces.*

*Poſt piſces * nux ſit, poſt carnes caſeus adſit.*
Unica nux prodeſt, nocet altera: tertia mors eſt.
Singula poſt ova, pocula ſume nova.

Nuces poſt piſces.

Tria hoc loco peraguntur. Primus namque verſus duo præcepta complectitur. Quorum *primum* quidem eſt, ut poſt eſum piſcium nuces in caſei locum ſubſtituantur. Id quod tribus fermè modis probari ſolet. Ac primò quidem propterea quod nuces collectio-

lectionem phlegmatis (quod ex frequente piſcium eſu generatur) caliditate ac ſiccitate ſua diſcutiant & diſpergant. Atque hinc ſanè eſt, quod in vere, quando nimirum quadragenario jejunio corpora macerantur, ſummo ſtatim poſt alios cibos loco nuces exhibeantur. Deinde etiam quod piſces frigidioris ferè humidioriſque ſint temperaturæ, adeoque difficilius ob idipſum concoquantur, tardius ſubducantur, & promptiſſimè in ventriculo corrumpantur ac putreſcant: Nuces verò cùm evidenter excalefaciant atque deſiccent, eorum concoctionem adjuvent, pravitatem corrigant, & ad mediocre temperamentum perducant. Tertiò verò ob eam quoque cauſam, quod piſces interdum veneni nonnihil in ſe contineant: nuces autem, ut copioſé admodum oſtendimus ſupra, c. 13. venenis adverſentur.

Secundum, ut poſt carnium eſum non nuces, ſed caſeus exhibeatur. Caſeus enim præſtat, ut cibus ad fundum ventriculi, ubi concoctionis opus potiſſimum viget, promptius deſcendat. Quod de eo ſané caſeo maximé intelligendum eſt, qui medium locum inter recentem ac veterem ſortitus ſit.

In ſecundo deinde verſu de triplici agitur nuce: quarum una quidem prodeſſe, altera nocere, tertia verò mortem inferre dicitur. Per primam autem eam nonnulli intelligunt, quæ ob odoris præſtantiam Moſchata vulgò appellatur. Hæc ſiccat & excalefacit ordine ſecundo completo, adſtringit, oris ſuavitatem commendat, & fœtentis animæ virus commanſa abolet, lentigines in facie emendat, viſum acuit, ven-

triculum & jecur roborat, lienem abſumit, urinam eiet, fluentem alvum ſiſtit, flatus diſcutit, & frigidis uteri affectibus mirificè prodeſt. Per alteram accipiunt vel nucem Avellanam, quæ λεπτοκάρυον καὶ κάρυον ποντικὸν, Græcis appellatur, vel eam quæ in communi eſt uſu, & κάρυον βασιλικὸν Græcè, Latinè vero Juglans dicitur. Harum illam quidem nocere ob id tradiderunt, quod ægrè concoquatur, cibis in ventriculo ſupernatet, vomitus exciter, flatus generet, & largius eſitata caput tentet; hanc veró, quod pari modo concoctu difficilis, ſtomacho inutilis, bilioſa & tuſſientibus inimica ſit, capitique dolorem inferat. Ob hancque ipſam ſanè cauſam, Nuces etiam dici à nocendo Grammatici autumant. Græcorum quidam καρύα, quod καρηβαρίαν, id eſt, capitis gravedinem faciant, nominari tradunt. Per tertiam verò jocosè nonnulli Nucem interpretantur Baliſtæ,quod nimirum repentinam inferat mortem. Verum alii Nucem intelligunt, Metellam: quippe quæ venenum ſit ναρκωτικὸν, id eſt, torporem inducens. Quarto enim refrigerat exceſſu, ita ut drachmarum duarum pondere eſitata ſtatim interimat, minore vero menſura temulentiam faciat. Et hos quidem effectus præſtat etiam in canibus, quibus necandis aptiſſima habetur. Lege Rhaz. in libr. 3. capit. 30. ad Al. Serapionem de ſimplic. med. cap. 365. & Avicen. 2. Canon. cap. 508.

Porro ut grati etiam diſcipuli vicibus fungar: Georgii Sturtiadæ medici eruditione & experientia clariſſimi, meique olim in re medica præceptoris obſervantiſſimi de tribus hiſce nucibus opinionem huic quoque

loco

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

loco inſeram. Is igitur per nucem hic aliud nihil quàm juglandem intelligendum adſerebat: per unicam quidem paucas numero, quæ citra denarium conſiſterent: per alteram, quæ paulo largiore copia ingererentur: per tertiam verò quæ immoderatiſſimè ſumerentur.

Secundum hanc igitur interpretationem unica nux prodeſſe dicenda eſt, vel quod nuces lethalibus adverſentur venenis: vel quod viridium ac recentium nuclei decorticati, & ante alios cibos ſumpti ventrem leniter ſubducant, torrefacti vero aliquantulum, atque à reliquo cibo commanducati ciborum in corpus diſtributionem adjuvent. Altera nocere, quod nimirum concoctu ſint difficiles, ac caput immoderatiore uſu tentent. Tertia verò mortem inferre, quod prærer jam dicta incommoda συσεντερίαν etiam ad iſtum ingeſtæ modum generent: quæ niſi præcipiti & compendiario auxilio cohibeatur, mortem brevi inferat.

Tertio demum verſiculo præcipitur, ut poſt ovi cujuſque recentis, atque mollis eſum hauſtulus & præcipuè vini, ſumatur. Ejuſque rei duplex ferè adſignatur ratio. Ac prior quidem, quod ovum recens ac molle ſucci ſit optimi & concoctu facilis: parvaque mole, ut ſupra cap. 6. oſtendimus, plurimo corpus reficiat alimento, idque vitello ſuo potiſſimum: vinum autem, quum natura eo delectetur maximè, præſtet ut à membris avidius attrahatur celeriuſque ita permeet. Poſterior vero, quod ovum tardius deſcendat per gulam (quæ Græcis proprio nomine οἰσοφάγος, ab οἴω fero,

fero, & φάγημα, cibus, quod cibus & potum in ventriculum tranſvehat, Arabibus Meri nuncupatur) vinum autem deſcenſum ejus adjuvet.

CAP. XXXIX.

De Pyris.

Adde pyro potum, nux eſt medicina veneno.
Fert pyra noſtra pyrus ſine vino ſunt pyra virus.
Si pyra ſunt virus, ſit maledicta pyrus.
Dum coquis antidotum pyra ſunt, ſed cruda venenum.
Cruda gravant ſtomachum, relevant ſed cocta gravatum.
Poſt pyra da potum, poſt pomum vade cacatum.

Pyra. Hic docetur imprimis, ut ſuper pyrorum eſu vinum bibatur, idque tum vetus, tum odoratum: atque ejus quidem ratio reddita eſt ſupra cap. 7. Pyra enim ſanguinem ſeroſo replent ſucco, inflationeſque, ac colicos cruciatus ſuſcitant. Vinum ergo cùm calefaciat, tenuet, flatus diſcutiat, & ſeroſam redundantiam conſumat, ſuper ipſis convenientiſſimè bibitur. Deinde Nucem veneno medicinam eſſe traditur, de quo copiosè ſupra, cap. 13. Secundo ac tertio verſu dicitur pyra abſque vino commanſa eſſe virus, hoc eſt, nocere humanæ naturæ, cujus ratio jam reddita eſt. Ne quis interim ſimpliciter, ut de illis quæ exceſſu qualitatem elementorum, quarum miſtione conſtant, aut propria quali-

qualitate,ſive forma(ut vocant)occulta venena eſſe noſcuntur, ita de pyris quoque ſuſpicetur. Sic enim commanſa perniciem ſubinde vel noxam aliquam inferent, ac proinde arbor ea ferens merito deteſtabilis eſſet,adeoque ob id ipſum exſcindenda,atque in ignem conjicienda. Quarto verſu innuitur,pyra recentia & cruda eſſe venenum, id eſt, nocere humanæ naturæ. Nam extra hoc quod ſanguinem ſeroſo atque ebulliente replent ſucco, inflationes & colicos cruciatus excitant, phegmata etiam ac ſcabiem generant. Cocta vero contra ἀντίδοτον, id eſt, remedium præſtant, perinde atque illa paulo antè præſtare diximus, quæ cum vino manderentur. Atque hæc ſanè ultimo poſt alios cibos loco ſumenda potiſſimum ſunt: ita namque excrementorum ſubductionem adjuvant. Quinto verſu docetur, crudorum pyrorum eſum gravem eſſe ſtomacho. Ipſum enim non à concoctionis tantum opere diſtrahit, ſed flatibus etiam diſtendit. Cocta vero è contrario gravatum ſtomachum levant & reficiunt,inque ſuum priſtinum vigorem reſtituunt. Ultimo tandem verſu imprimis præcipitur, ut vinum ſuper pyrorum eſu bibatur: cujus quidem ratio jam reddita eſt. Deinde, ut à pomorum eſu alvus ſubducatur: quam rem Galenus libr. 2. cap. 21. de aliment. facult. ſic ſcribens confirmat: *Poma acida cùm ſuccum craßum in ventre invenerint, ipſum incidunt,ac deorſum ſubducunt,ob idque dejectiones humectant. Quod ſi ventrem purum invenerint, ipſum magis ſiſtunt. Porro ſuccus dulcis cùm ſine acrimonia & craßitie,hoc eſt,ſolus plane fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt diſtribuitur. Quod ſi acrimoniam aut craßitiem habuerit,citius ſub-*

ducitur. Eadem habet Oribaſius libr. 4. Synopſeos ad Euſtathium filium cap. 69. & Avicenna 2. Canon. cap. 569. Quinetiam hæc adſignari poteſt ratio, nempe quod poma flatum in ventriculo excitent, flatus vero per anum; deinde facile emittantur.

CAP. XL.

De Ceraſis.

Ceraſorum commoda.

SI ceraſum comedas, tibi confert grandia dona: Expurgat ſtomachum, nucleus lapidem tibi tollit.

Hinc melior toto corpore ſanguis ineſt.

Tria ex ceraſorum uſu commoda hoc loco recenſentur: ac *primum*, quidem: quod ſtomachum expurgent: idque de illis potiſſimum intelligendum, quæ una cum nucleis manduntur. Ad eum namque modum: (ut nonnullis placet) ingeſta abſtergent & emundant.

Secundum, quod nuclei eorum, cum inde expreſſus ſuccus ſive lac ſumitur, peculiari quadam proprietate lapidem non in renibus tantum, ſed in veſica quoque frangant & expellant.

Tertium verò, quod quæ ipſorum velut caro eſt, optimum generet ſanguinem, corroboret, & impinguet. Et hoc certè experientia teſtatur, & demonſtrat ratio. Siquidem in paſſeribus, qui ceraſis plurimum delectantur, eo ipſo tempore quo hæc matura ſunt, jecuſcula non paulò majora quam alias repeiuntur. Unde hepar frequentiore ceraſorum uſu augeri ac roborari certò colligitur. Sed hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

hic notandum, quod duplicia ſint ceraſa, craſſa nimirum & parva: ac craſſa rurſus duplicia, nempe dulcia & pontica, ſive acerba. Dulcia omnia & parva inſalubriora ſunt, facilè corrumpuntur, & lumbricos in corpore generant. Craſſa pontica quoque duplicia inveniuntur. Quædam enim pediculo conſtant longiore, bacca etiamnum cæteris craſſiore, guſtu acerbo & admodum acido, colore perpetuo rufeſcente, nec unquam in atrum vergente: Italis *verle* dicuntur. Hæc tenera adeò & fragilia ſunt, ut niſi ſub arbore ſua comedantur, facilè geſtatu collidantur & marceſcant. Quare non niſi recentia, atque in principio tantum menſæ ſumenda ſunt. Abſtergendi ſtomachi & ciendæ appetentiæ vi prædita ſunt. Alia denique craſſa, nigra, & maximè omnium pontica ſunt, quæ in compluribus Italiæ locis *Maraſche* vulgò nuncupantur, à ſapore ſic dicta, quod non injucundi amaroris tantillum reſipiant. Ea ſummo poſt alios cibos loco edenda ſunt, ita ut os ventriculi ponticitate ſua claudant: quo clauſo concoctio & melius & citius peragitur. Galenus faciens ceraſorum omnis generis mentionem, libr. 7. ſimpl. medic. cap. 19. ſcribit in hunc modum: *Ceraſus arbor, fructus fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plantis participes. Nam & in harum, ſicut etiam malorum granatorum & malorum, quibuſdam auſtera qualitas, in quibuſdam verò dulcis, in nonnullis autem acida exuperant. Quinetiam ipſorum dulcium, quæ nondum cocta ſunt, ac natura quædam admodum ſunt acerba, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in ceraſis non ſemper.*

Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in inteſtinis ſunt ſubducunt, ſed minus grata ſtomacho ſunt, Contra auſtera. Quæcunque verò acida ſunt, ea pituitoſis excrementoſiſque ſtomachis ſunt apta. Siquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porro ipſius arboris gummi communem omnibus viſcoſis & mordacitatis expertibus medicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem, ſiquidem, quod quidam ſubſcribunt, verum eſt, calculis vexatos adjuvat. Nam ſic illi tenuium partium ineſſet facultas quædam. Hæc ille. Plura Dioſcorides lib. 1. cap. 126. Plinius lib. 15. cap. 25. & Simeon Sethi in Syntag.

CAP. XLI,

De Prunis.

FRigida ſunt, laxant, multum proſunt tibi pruna.

Duæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidem, quod corpus mediocriter refrigerent. Dulcia enim (quemadmodum libr. 2. de medicaminibus ſimplic. purgantibus bened. cap. 19. à Meſue ſcribitur) calido frigido ſunt temperata, aut paulò frigidiora, humida ordine ſecundo: μέσα, id eſt, dulcacida, frigida principio ſecundi. Omnia tamen refrigerant. Quare Luſitani, qui calidam incolunt regionem, carnium ſuarum coctutæ pruna plerumque immiſcent, & potiſſimum Damaſcena, poſterior verò quod alvum moveant. Et hoc Galenus quidem lib. 2. de alim. facult. cap. ita ſcribens confirmat: *Corpori*, inquit, *ex hoc fructu mi-*

minimum alimenti accedit : utilis tamen eſt iis , quibus propoſitum eſt , ventrem mediocriter humectare ac refrigerare. Ipſum enim cum humiditatis , tum lentoris ſui gratiâ ſubducit. Quod certé de maturis intelligendum : cruda enim , quemadmodum Avicenna teſtatur,non parum adſtrictionis præ ſe ferunt. Et quamquam poſterior hæc prunorum , non ſecus atque prior etiam , Damaſcenis ferè attribuatur , Armenis tamen potius adſcribenda erit , ut quæ , Avicenna & Meſue teſtibus , præter cætera magis alterent , largiuſque ſolvant. Uſui verò maximé ſunt matura , immatura minus : optima autem inter ipſa , & humanæ naturæ convenientiſſima ſunt oblonga , carne cum dura , tum exigua , ſiccitate nonnulla participantia , cortice exteriore tenui , ſapore non prorſus dulcia , ſed μίσα , id eſt , dulcacida , qualia Damaſcena cumprimis habentur.Hæc enim mediocriter humectant ac refrigerant. Multa porrò & varia prunorum genera reperiuntur , non omnium tamen uſus approbatur. In hoc genere ſunt agreſtia quædam parva , dura acerbaque , & cibo injucunda , Galeno ἀγριοκοκκύμηλα , vulgò Pruneola , ſive Prunuia nominantur. Horum fructus , inquit Galenus libro ſeptimo , de ſimplic. medic facult. capite 35 evidenter adſtrictorius eſt , ventremque ſiſtit. Quo fit ut aquam nonnulli ventri ſiſtendo accommodatiſſimam inde eliciant. Cæterum pruna , quæ ventris ſubducendi gratia ſumuntur , in aqua frigida , prius quam ingerantur , aliquandiu præmaceranda ſunt. Ita namque præparata magis tum humectant , tum refrigerant , adeoque ad appetentiam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

quæ collapſa fuerit, excitandam, & ad flavam præterea bilem, quæ in ventre habetur detergendam ac ſubducendam accommodatiora fiunt. Quare bilioſis etiam non ſolum febribus, ſed aliis quoque morbis ſalubria redduntur, Pruna recentia atque humida ſiccis valentius quidem alterant: ſed excrementitium magis, & pejoris ſucci corpori præbent alimentum. Sicca verò non ſolum ad nutritionem accommodatiora ſunt, verum magis etiam corroborant. Quod de prunis hoc loco diximus, idem de ceraſis quoque aliquo modo intelligi poteſt: ſed horum humiditas quam illorum ſubtilior ac minus lenta eſt: quo fit ut minus etiam alant. De Prunis Dioſcorides lib. 1. cap. 134. Galenus & Meſues locis paulò antè citatis, & Avicenna lib. 2. Canon. cap. 539.

CAP. XLII.

De Perſicis, Racemis, & Paſſulis.

Perſica cum muſto vobis datur ordine juſto.
Sumere, ſic eſt mos nucibus ſociando racemus.
Paſſula non ſpleni, tuſſi valet, eſt bonæ reni.

Duo præcepta cumprimis hoc loco traduntur.

Ac *Primum* quidem, ut muſtum cum perſicis bibatur, aut ſanè perſica ſimul cum muſto exhibeantur. Muſtum namque calefacit admodum, ebullitionemque in corpore efficit: ſed perſica ebullitionem hanc atque excalefactionem frigiditate ſuâ cohibent & moderantur. Contra vero perſicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur muſtum,

ſtum, quippe quod frigiditatem eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore ſuo facilè mitiget ac temperet. De Perſicis ſupra capite ſeptimo.

Secundum, verò, ut uvarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potiſſimum & antiquis nucibus intelligendum eſt. Virides etenim ac humidæ per ſe ſalubres cenſentur: antiquæ vero & aridæ excellenter ſiccant, adeoque ob oleoſam ſuam qualitatem promptè in corporibus accenduntur. Jure igitur uvarum racemi cum ipſis mandendi veniunt, ut qui exſiccationi atque inflammationi humiditate ſua reſiſtant. De nucibus copiosè ſupra, cap. 13.

Tertio deinde verſu traditur, paſſulas ſive uvas paſſas lieni officere. Ipſum enim communi ratione dulcium omnium obſtruunt atque lædunt. Hinc Galenus in libro de attenuante diæta, cap. 3. in hunc modum ſcriptum reliquit: *Vvæ paßæ ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem & hepati tumentibus non conveniunt: thoraci tamen ac pulmonis affectibus conducunt: Renibus etiam conferunt, quippe quos lavant & abſtergunt, urinamque cient. Renes namque multa ad ipſos derivata humiditate mundantur.* Sed de his quoque ſupra, cap. 9.

CAP. XLIII.

De Ficubus.

Scropha, tumor, grandes, ficus, cataplaſmate cedunt:
*Iungo papaver ei confracta foris * trahit oſſa.* * al. *tenet.*

Hic

Ficuum facultates.

Hic duæ ficuum cataplaſmatis modo impoſitarum facultates referuntur. Ac prior quidem, quod cum aqua, ſive alio quopiam convenienti liquore decoctæ humidæque impoſitæ ſcrophulas, glandes atque tumores diſcutiant. Per ſcrophulas verò, quemadmodum doctiſſimè à Jano Cornario in capite 8. libro 1. Macri ſcribitur, Latinis non recepto adeò vocabulo, ſtrumæ intelliguntur. Videtur autem ex Græca voce factum eſſe. Sicut enim Græc χοιράδας appellant, quas nos ſtrumas dicimus, ſic viſum fuit huic, qui primus ſcrophas appellavit, eos glandularum circa collum ac guttur tumores, Græcæ vocis etymon exprimere, χοιρίθδες enim ἀπὸ τῶν χοίρων appellatæ ſunt, hoc eſt, à porcis ac ſuibus: vel quod Avicenna 3. 4. tract. 2. c. 9. teſte ob edacitatem haud raro circa hoc animal reperiantur, vel quod earum figura porcis plurimum adſimiletur. Per Glandes accipiendus hoc loco abſceſſus, ut Guidoni Cauliaco placet, utcunque mollis, unicus, mobilis & ſeparatus à partibus circumjacentibus: in emunctoriis plerumque naſcens: talis enim à glandis forma quam præ ſe ferre videtur, nomenclaturam accepit. Lege Jo. Traganitium libr. 1. inſtitutio. Chirurg. cap. 13. Porro per tumores quælibet inflationes in quavis corporis parte exortæ intelligi poſſunt. His enim omnibus curandis ac maturandis ficus in aqua cum momento aceti, ut penetrationem earum adjuvet, decoquendæ ſunt, donec molleſcant, mox liquore per colum transfuſo, ficus ipſæ in mortario contundendæ, ac cum eodem rurſus cataplaſma inſœmandum. Cataplaſma autem proprié medicamentum vo-

Ælius l. 15. c. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

vocatur, quod è plantis viribus contuſis, vel iiſem ad mollitudinem uſque in aquâ decoctis componitur, id quod innuitur etiam vulgato verſiculo:

Tunc cataplaſma facis, cùm ſuccum ponis & herbam.

Poſterior verò facultas: quod cum papavere impoſitæ ficus fracta extrahant oſſa. Quo ſanè loco erraticum illud papaver intelligendum eſt, quod in arvis paſſim naſcitur flore rufo, & capite pollicaris unguis magnitudine. Pueri in ſcholis ἔγκαυςὸν, id eſt, attramentum librarium ex contritis florum foliis conficere ſolent. Dioſcorides libr. 1. capit. 142. de foliis ejus privatim teſtimonim præbet, quod cum ficubus cataplaſmatis modo impoſita ad extrahendum oſſa fracta conducant. Sed adſcribam ipſius verba, Ἀνάγουσι δὲ ὄλυνθοι, καὶ ὀςᾶ σὺν μήκωνος ἀγρίας φύλλοις, id eſt, Groſſi cum ſylveſtris papaveris foliis oſſa extrahunt.

Vermiculos, ventremque facit, ſed cuilibet obſtat.

Duo hic traduntur effectus ficuum. Primo namque ex largiore ipſarum uſu pediculorum multitudo provenit: quod de iis potiſſimum intelligendum eſt, quæ, ut refert Galenus libro ſecundo de aliment facult. capite 8. & poſt hunc Avicenna 2. Canon. capite 283. maturæ prorſus ac ſiccæ ſunt: quandoquidem ſanguinem non admodum bonum ſudoremque multum gignunt. Deinde verò ad Venerem irritant. Excrementitia

enim

enim ſunt, & inflationes pariunt, quibus virga erigitur, & Venereæ roborantur vires. Plura ſupra capite nono.

CAP. XLIV.

De Meſpilis.

* al. *Eſcula.*

Multiplicant mictum, ventrem dant * *Meſpila ſtrictum.*
Meſpila dura placent, ſed mollia ſunt meliora.

Duæ Meſpilorum utilitates hoc loco recenſentur. Una quidem, quod mictum ſive urinam multiplicent, atque augeant. Quod certè non primo & per ſe, ac propria ſui ratione efficiunt, ſed ex accidenti. Fæces enim comprimendo indurant, quo fit, ut ventris humor ad veſicam diſtribuatur. Quinetiam ratio adſignari poteſt ſimilis illi, quæ eſt apud Hippocratem aphoriſm. libro 4. aphoriſ. 83. *Mictio noctu plurima facta, parvam ſignificat dejectionem.* Quoniam, inquit Philotheus, multa & magis conferta diſtrubutio facta eſt in jecinore, & alio derivata eſt materia, ideo multæ urinæ fluxerunt, parum autem ſtercoris & è converſo ſi multa ſtercoris dejectio fiat, pauca erit urinarum excretio, eadem de cauſa: nam parva diſtributio facta eſt, & ideo etiam parum urinæ, multa autem per ſtercus dejectio, quoniam in ventriculo manet humidum. Altera veró, quod ventrem detineant: idque præſtant maximè qualitatis ratione, quæ ineſt ipſis acerba admodum & ſtyptica. Ex quo infertur hoc loco, meſpila dura placere, quippe quæ ob adſtrictionem

Mictio nocturna.

alvo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

alvo fluenti in cibo accommodatiſſimè exhibeantur: ſed mollia eſſe meliora. ut quæ magis nutriant, & alvum minus ſiſtant. Illud porró neminem latere debet, omnibus hujuſcemodi parce veſcendum eſſe non autem affluenter ut pyris, perſicis, ficubus, uvis, & ſimilibus. Nullo enim ipſorum ut alimento, ſed ut medicamento potius indigemus. Quod ſatis quidem colligitur ex ſaporis acerbitate, & duritie ſubſtantiæ, ut quæ præterquam quod tardius in arbore maturitatem conſequuntur, minus etiam quam ut edi queant molleſcunt. Atque hac ſane de cauſa priuſquam edantur, reponi ſolent donec emolliantur. Sic enim quam plurimum ex acerbitate & ſtypticitate amittunt, & in cibo ſuaviora fiunt.

CAP. XLV.

De Muſto.

Provocat urinā muſtum, cito ſolvit, & inflat.

Tres hic enumerantur facultates muſti.

Primo enim urinam provocat. Siquidem fæcibus ejus nitroſum quidpiam ineſt, ac tergendi facultas, atque eam ob rem ubi in veſicam deſcenderit, ipſam mordicans ad urinæ profuſionem impellit. Hic tamen verſus non de quolibet muſto, ſed de eo ſolum intelligendus eſt, quod fæces habet mordicantes. Ejuſmodi porro ex Rhenenſibus non pauca reperias. Muſtum enim cui fæces in ſunt craſſæ, non mordicantes, quemadmodum ſupra cap. 26. oſtendimus, meatus obſepit atque obſtruit urinarios, ita ut urina potius ſupprimatur.

Secundo ventrem ſolvit: Viſcera enim ni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

troſa & ſalſa fæcis ſuæ qualitate abſtergens dejectionem incitat.

Tertio, veró inflat, quod quidem propter eam contingit, quam in corpore excitat ebullionem: unde etiam flatus proveniunt. Sed de his omnibus ſatis ſupra, cap. 26.

CAP. XLVI.

De Cereviſia, & Acerto.

Craſſos humores nutrit cereviſia, vires
Præſtat, & augmentat carnem, generatque cruorem.
Provocat urinam, ventrem quoque mollit, & inflat;
Frigidat & modicum: Sed plus deſiccat acetum.
Frigidat, emaciatque, melancholiam dat, ſperma minorat
Siccos infeſtat nervos, & pinguia ſiccat.

Cereviſiæ proprietates. Duo hoc loco peraguntur. *Primo* enim breviter octo Cereviſiæ proprietates percurruntur. Quarum prima quidem eſt, quod craſſos humores in humano corpore generet: idque maximè, ſi vino comparetur. Porro juxta materiæ varietatem unde conficitur, aliam in ſe atque aliam recipit vel incraſſandi, vel extenuandi humores rationem. Siquidem ex craſſiore ſubſtantiâ craſſiores, ex tenuiore veró tenuiores humores procreari par eſt. Secunda, quod robur addat. Tertia, quod carnem augeat. Quarta, quod bonum gignat ſanguinem. Quæ quidem tres proprietates potiſſimum intelligendæ ſunt de cereviſiâ multæ ſubſtantiæ, non nimis recenti,

neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

neque nimis inveterata, ex optimis granis ritè & perfectè cocta: qualis Erphordienſis cumprimus exiſtit. Ea enim multum habet ſubſtantiæ, boni eſt ſucci, uberrimum corporibus exhibet alimentum, & vires auget. Quinta, quod urinam provocet: quæ proprietas claris maximè convenit cereviſiis, quibus plurimum incoctum eſt lupuli: qualis eſt Embecenſis. Ea namque ob lupuli copiam celerrimè penetrat, & urinam provocat. Sexta quod ventrem molliat. Ejuſmodi inter triticeas Hamburgenſis exiſtit: grati ſaporis eſt, multum ſubſtantiæ habet, copioſum, & boni ſucci alimentum præbet, ſanguinem bonum generat, & in ſolvendâ alvo per ſe, aut cum butyro Friſico primum locum ſibi vindicat. Minus tamen convenit illis, quibus caput non admodum firmum eſt: quippe qui ex ea facilè inebrientur. Septima, quod flatibus ventrem diſtendat; idque maximè præſtat Cereviſia cruda, hoc eſt, male & imperfectè cocta: quæ certè præterquam quod ægrè concoquitur, inflationes etiam & obſtructiones gignit, urinamque remoratur: impinguat tamen admodum. In hanc claſſem Cotyra Hollandiæ referenda eſt. Octava, quod paululum infrigidet. Ejuſmodi cenſentur comprimis cereviſiæ Hollandiæ, Brabantiæ, Hannoniæ, Flandriæ, & quibus plebeji homines vulgò utuntur. Eæ namque omnes vino collatæ refrigerandi facultatem habere videntur. Ubi ſciendum cereviſiam confici poſſe ex avena, hordeo, & tritico, ſed juxta materiæ rationem diverſa ei inducitur temperatura, ſive qualitas. Quæ namque ex hordeo fiunt, frigidiores evadunt. Hordeum enim refrigerat, ſiccatque in primo gradu. Quæ ex hordeo

Cereviſiæ præparatio.

ſimul

ſimul atque avena, minus alunt, nec inflant, neque obſtruunt admodum. Quæ veró ex tritico, calidiores exſiſtunt, magiſque tum obſtruunt, tum nutriunt. Craſſiores cerevisiæ tenuioribus tardius concoquuntur, atque in corpus univerſum diſtribuuntur: magis tamen nutriunt. Tenuiores veró contra cito alterantur, in partes corporis celeriter rapiuntur, movent urinam, & parum alunt. Mediocres omnia faciunt mediocriter. Peſſima habenda eſt cerevisia, quæ conficitur è rebus inebriantibus, nimirum ex lolio, vel Chamepeuce. Ea enim adeo efficitur valida & halituoſa, ut parum abſit quin bibentes pauló immoderatius ad inſaniam redigantur: maximum capitis dolorem generat, & nervos lædit. De Cereviſia plura ſupra cap. 17. & 18. Eſt præterea eruditiſſimum Joannis Placotomi de natura & viribus cereviſiarum opuſculum in omnium manibus, unde facilè ſuppleri queant, quæ hic deſiderantur.

Aceti proprietates quinque.

Secundo deinde loco quinque aceti facultates enumerantur. Ac prima quidem, quod exſiccet. Secunda quod refrigeret. De temperantia vel maxima eſt inter autores controverſia, aliis frigidum, aliis contra calidum adſtruentibus. In hoc tamen præcipui conſentiunt, quod vim habeat refrigerandi magis, quam calefaciendi. Exſiccat tertio gradu, eſtque valde tenuium partium; craſſos & glutinoſos humores attenuat, atque incidit, humorumque putrefactioni vel maxime reſiſtit. Eamque ob rem Medici peſte graſſante cum in cibo, tum in potu aceti uſum mirificè commendant. Hinc ſane 3. I. doctrin. 5. cap.

cap. 1. Avicenna inter alia ſic fermè de eo ſcribit: *Aceto præterea peſtis tempore uti in cibo atque potu, nocumenti ipſius ſecuritatem præſtat.* Tertia, quod emaciet, hoc eſt, macrum reddat. Vehementer enim attenuat, incidit, ac deſiccat: & excellentius, ſi, ut 3. 1. doct. 4. cap. 5. Avicenna tradit, jejuno uſurpetur ſtomacho. Aſſiduus tamen atque immoderatior ejus uſus plurima omnino adfert incommoda. Viſum namque debilitat, pectus ac pulmonem offendit, & tuſſes commovet. Hepati quoque inimicum eſt: ſiquidem, ut tract. 3. ad Sultanum Babyloniæ Rabbi Moſes autor eſt, ipſum radit, ſanguinemque ejus dealbat. Stomacho prætereа, juncturis, & nervoſis omnibus mali nonnihil immoderatiore uſu ingenerat, articulareſque dolores; tremores, & paralyſin excitat. Proinde qui frigido ſunt & ſicco temperamento, quique invalidum pectus, pulmonem, hepar, ſtomachum, & nervos habent, ab aceto abſtineant, aut modicè ſaltem eo utantur. Quarta, quod generet melancholiam: Frigiditate enim ſua & ſiccitate ipſum hepar refrigerat & exſiccat, atque ad generandam fœcem melancholicam oportunum reddit, quæ dienceps facilè in veram melancholiam vertitur. Hippocrates libro 3. de vict. rat. in morbis acutiſſimis aphoriſ. 31. Quinta, quod Veneris appetentiam reſcindat, & ſemen imminuat. Nimium etiam attenuat, incidit, exſiccat, & refrigerat. Cibariorum tamen appetentiam ſuſcitat. Harum facultatum lib. 3. ad Almanſorem cap. 17. Rhazes etiam meminit: *Acetum*, inquiens, *frigidum eſt & ſiccum maciem*

 efficit,

efficit, virtutem deſtruit, ſperma minuit, bilemque corroborat nigram, flavam verò demolitur, ſanguinemque debilitat, & cibos, quibus admiſcetur, attenuat atque incidit. Ultimo tandem verſu tria comprehenduntur: Ac primum quidem, quod macris noceat. Cùm enim acetum excellenter attenuet, incidat, atque deſiccet, ex neceſſitate etiam maciem auget. Quippe ſimilibus, ut Galenus lib. 1. cap. 10. de ſanitat. tuenda teſtatur, quemlibet exceſſum augeſcere par eſt, contrariis verò remitti aut minui. Secundum, quod noceat nervis. Exangues enim ſunt: & cùm tenue ſit, valdè eos penetrat. Plura de hoc ſupra cap. 1. in acida cereviſia. Tertium, quod immodicè pinguia corpora emaciet: atque ejus quidem ratio jam reddita eſt. De aceto plura Dioſcorides lib. 5. cap. 17. Galenus lib. 1. de ſimpl. medic. facult. cap. 19. & deinceps, & lib. 8. ejuſdem operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

CAP. XLVII.

De Rapis.

RApa juvat ſtomachum, novit producere ventum,
Provocat urinam, præſtatque in dente ruinam.
*Si mala cocta datur * tibi dorſio ſic generatur.*

* al. *ſic*

3. tunc gen. Raporum commoda & incommoda.

Hic tres cumprimis raporum recenſentur proprietates. Ac primum quidem, quod ſtomachum juvent. Secundum, quod flatus gignant. Tertium, quod urinam provocent. Quæ ſanè omnia de iis intelligi debent, quæ bellè & perſpicuè cum pinguibus

bus carnibus percoquuntur. Ea enim jucundiora ac gratiora ſtomacho fiunt, ſatis tum nutriunt, tum impinguant, ſed humentem ac fluxam carnem creant, flatus & genitale ſemen generant, Veneremque ſtimulant, urinam provocant, fauces leniunt, atque thoracem, ac viſum præterea (ut Avenzoar in libro de conſervanda ſanitate, & Tract. 8. cap. 21. lib. 1. Theyſir. & Averrhoes lib. 5. cap. 41. collect. teſtantur) peculiari quapiam proprietate roborant. Fertur etiam quod fibræ illorum ſive caudæ alvum fortiter moveant: Atque hinc ſanè vulgati excogitati ſunt verſiculi:

Radix Rapa bona eſt, comedenti dat tria dona:
Viſum clarificat, ventrem mollit, benè bombit.

Secundo deinde loco duo eorundem referuntur incommoda. Nam & dentes lædunt, & torſiones ſive tormina in ventre ſuſcitant. Atque his quidem malis cruda maximè obnoxia ſunt. Primum enim non ægrè modo dentibus franguntur, verumetiam minus juſto in ventriculo conficiuntur, quo fit, ut & ipſa corrumpantur, & fœtidos præterea halitus dentibus ſuggerant, acciditque duplici ita nomine dentes offendi, commanducatione nimirum, & halitu. Deinde verò ad iſtummodum liberalius ingeſta, concoctu ſunt difficiliora, ac flatulenta magis, ſtomachoque noxia. Nonnunquam autem & ventrem mordicant: Quorum poſterius etiam vulgato nobis indicatur verſiculo:

Ventum ſæpe rapis, ſi tu vis vivere rapis.

Crebrior Raporum uſus craſſum humorem generat, & obſtructiones jecoris parit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Ventrem nec ſiſtunt nec movent. Inter radices tamen omnes, quæ quidem edendo ſunt, rapa corporis nutritioni vel maximè conveniunt, idque ex ſaporis jucunditate facilé deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura eſt, ut amara, & quæ linguam contrahunt, minus: dulcia verò magis alant. Rapa autem cum aliis radicibus dulciora ſunt, minuſque linguam contrahunt, majus etiam aliis præſtare alimentum magiſque victus ſalubris rationi convenire conſentaneum eſt. Sanguinem tamen craſſiorem & melancholicum generant, cùm minus juſto in ventriculo ob concoctoriæ facultatis imbecillitatem conficiuntur. Coctionem autem diuturniorem poſtulant, eaque ſunt laudatiſſima, quæ primæ ebullitionis aqua ſegregata, & abjecta bis percoquuntur. Cruda ob prædictas paulò ante cauſas nullo modo edenda ſunt. Cymæ raporum decoctæ manduntur, & urinam cient. Rapum muria conditum, vel cum aceto & ſale ſumptum, minus quidem alimenti ſufficit, ſed multo magis appetentiam recreat. Hujus ſemen tritum, & magna copia hauſtum, Venerem ſuſcitat. Fertur, quod ſiquis hoc ipſum ſemen cum calamintha & Lemnia terra commixtum ſumat, eo die neque veneno neque morſu venenati animalis lædi. Appenſum inguinum morbis peculiari quapiam proprietate medetur. Plura Dioſcorides lib. 2. cap. 99. Plin. lib. 18. cap. 13. Galenus lib. 2. de aliment. fac. cap. 62. & lib. 6. de ſimp. medicam. fac. cap. 98. & Simeon Sethi in Syntag.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XLVIII.

De Animalium viſceribus.

*EGeritur * tardè cor, concoquitur quoque durè.* * al. digeritur.
Sic quoque ventriculus, tamen exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentum medicina.
Concoctu facilis pulmo eſt, cito labitur ipſe.
Eſt melius cerebrum gallinæ, quam reliquorum.

Agitur hoc loco de naturâ & facultate viſcerum, quæ homines cibi cauſa ex animalibus ſecant. Recenſentur autem numero quinque. Quorum *primum* quidem eſt: Cor tardè tum concoqui, tum per inteſtina deſcendere. Caro enim ejus dura eſt, cui ut ægrè concoquatur, & tardiſſimè deſcendat, natura comparatum eſt. Teſtis Galenus libro 3. de alim. facult. cap. 11. *Cor*, inquiens, *ſubſtantia quidem ſua caro eſt fibroſa ac dura, ideòque ad concoquendum eſt difficile, & tardè permeat*. Huc jecur quoque referendum videtur, Nam ut ibidem teſtatur Galenus omnium animalium jecur craſſi eſt ſucci, ac ad coquendum difficilè, tardèque permeat. Renes itidem pravi admodum ſunt ſucci, & concoctu difficiles. Galenus ibid. cap. 5. *Cor.*

Secundum eſt, ſtomachum quoque ægrè concoqui, & lentè tranſire. Eſt enim membrum cartilaginoſum ac nerveum, neque facile in bonum ſanguinem mutari poteſt. Cartilaginoſa enim dura ſunt, nerveæ verò animalium particulæ ſuccum abſolutè pituitoſum gignunt, Oribaſio libro 4. Synop. *Stomachus.*

ad Euſtathium filium cap. 7. teſte, Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 12. in hunc ferè modum de eo ſcriptum reliquit: *durior carnibus eſt ſtomachus, ob id etiam ſi rite conficiatur, ſuccum gignet non plane ſanguinem, neque inculpatum, ſed frigidiorem ac crudiorem. Proinde multum temporis requirit, priuſquam ſatis confici & in probum ſanguinem mutari queat. In extremis tamen partibus: nempe in fundo & orificio, facilius conficitur, in quibus pinguior ſit, & carnium naturæ propinquior.*

Lingua. *Tertium* eſt, Linguam boni eſſe alimenti; idque maximé Avicenna libro 2. Can. c. 145. teſte, circa radicem. Illic enim ſuaviſſima eſt, facilè concoquitur, & probum corpori alimentum præſtat: cum fungoſa alioqui laxave ſit, & reſpectu ſolidioris carnis parum alimenti habeat. Inter omnes tamen porcellinæ præſtantiſſimæ ſunt, ut quæ oblata circumcingente pellicula à ſtructoribus ac prægustatoribus principum carni æquiparentur aprugnæ. Bovillæ ob exuperantem humiditatem parum in victus ſalubris ratione commendantur. Quamobrem ipſis uſuri obſonatricis artis periti caryophylla inſerere ſolent, priuſquam aſſentur, ſic enim illarum humiditas contemperatur, edendòque accommodatiores fiunt.

Pulmo. *Quartum* eſt, Pulmonem facilè & concoqui, & per inteſtina deſcendere, mollis enim admodum eſt & rarus: Paulus libr. 1. cap. 85. hæc ſic tradit: *Pulmo facilius quidem, utpote fungoſus, concoquitur, ſed leviorem cibum præbet, pituitæ generandæ efficax.* Agninus vero pulmo, licet pro alimento minus conveniat, medicamenti tamen vim poſſidet. Impoſitus enim, ut autor eſt Dioſcorides lib.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

lib. 2. cap. 34. & Galenus libro undecimo, de ſimplic. medicament. facult. capite octavo, attritus à calceamentis contractos ab inflammatione tuetur & ſanat. Idem tradit Avicenna 2. Canon. capit. 568.

Quintum eſt, gallinæ cerebrum omnium eſſe præſtantiſſimum. Ubi ſciendum imprimis, cerebrum eſſe pituitoſum craſſi vitioſique ſucci: lentè tranſire, concoctioni adverſari, ſtomachum lædere, & nauſeam excitare: ideo rectè vulgò ad corrigendam frigiditatem & humiditatem, cum ſale & pulvere zingiberis, aut piperis condiri ſolet. Suillum naturæ inimicum eſt, ovillum vero, vitulinum, leporinum, cuniculùmve cum ſale ac calidis ſpeciebus mandi conceditur. Inter omnia tamen cerebrum gallinæ primam laudem obtinet, abunde enim nutrit, genitali ſemini adjicit, & cerebri ſubſtantiam auget: unde & his, qui tardiori, leviorique ingenio ac mente ſunt, prodeſſe dicitur. Dioſcoridi lib. 2. cap. 43. ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit: Quod Avicenna l. 2. Canon. c. 128. & 296. ad fluxum ſanguinis narium tranſtulit, nempe qui membranæ cerebri vitio contractus ſit: *Cerebrum*, inquit, *gallinæ prohibet fluxum ſanguinis narium, accidentem ex velaminibus cerebri.* Plura de hoc ſuprà cap. 9. *Cerebrum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XLIX.
De ſemine Fœniculi.

SEmen fœniculi pellit ſpiracula culi.

Hoc in loco traditur, ſemen fœniculi, quod μάραθρον Græcè dicitur, flatus diſſipare atque expellere, idque maximè ratione caliditatis. Nam ut lib. 7. de ſimpl. medic. facult. cap. 97. Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excalefacit, ut ex tertio ordine excalefacientium cenſeri promereatur: deſiccat veró non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit. Proinde lac procreat: quod, ſi admodum deſiccaret, non ſanè efficeret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur, urinas menſeſquè ciet. Ex eſu præterea ſeminis fœniculi manant & alia quædam commoda. In febribus enim nauſeam, & ſtomachi fervorem ex aquâ frigidâ potum ſedat, ſtomachum purgat, oculorum aciem reficit, & cum vino decoctum virulentorum vermium ictus ſanat. Contrariæ radices & cum melle illitæ morſibus canum medentur. Quæ quidem omnia à nonnullis memoriæ juvandæ gratia hiſce verſibus incluſa ſunt.

Bis duo dat marathrum; febres fugat, atque venenum,
Et purgat ſtomachum, lumen quoque reddit acutum.

Tranſcripta autem ea ſunt, partim ex Dioſcoride libr. 3. cap. 71. partim verò ex Avicenna lib. 2. Canon. cap. 281. Quo ſanè loco inter alia refert Avicenna, etiam Democritum exiſtimaſſe, ſerpentes & vermes vene-

nena-

nenatos recentis fœniculi ſemini paſtos ſenectam exuere, oculorumque aciem ſucco ejus reficere veris initio, ubi latebris relictis in apricum prodierint. Unde intellectum eſt, hominum quoque caliginem præcipuè eo relevari. Plura hac de re Nicander ſub exordium Theriacon. Plin. lib. 8. cap. 27. & libr. 19. cap. 91. & libr. 30. cap. 23. Macer. lib. 1. cap. 16. & Meſues cap. 1. de ægritudinibus oculorum. Attamen quum concoctioni aliquantulum renitatur, & exiguum pravique ſucci alimentum corporibus exhibeat, non ut alimento, ſed ut medicamento potius fœniculo utendum eſt. Proinde aliis interim cibis ipſum vice condimenti, & ut eorum pravitatem corrigat, adhibemus. Quemadmodum enim petroſelinum nonnunquam cum lactucis, ut earum humiditas & frigiditas contemperetur, ſic etiam cum cucurbitis interdum aut rapis, ut pravitas eorum minuatur, fœniculum decoquere, ſimul & mandere conſuevimus.

CAP. L.

De Aniſo.

Emendat viſum, ſtomachum confortat Aniſum,
Copia dulcoris Aniſa ſit melioris.

Duæ hic referuntur utilitates Aniſi.

Prima namque viſum emendat, & maximè quidem foris impoſitum. Atque hinc ſane apud Plinium libr. 20. cap. 17. naturalis hiſt. epiphoris oculorum è vino radicem ejus tuſam ab Jolla imponi ſolitam legimus. Ipſum cum croco pari modo & vino, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

petritum cum polenta ad magnas fluxiones, extrahendaque, ſi qua in oculos inciderint.

Secundò deinde loco ſtomachum roborare dicitur, quod profectò de ſemine ejus potiſſimum intelligendum eſt. Illud namque ut lib.6. de ſimp. medic. facult. c. 44. Galenus aſſerit, maximé utile eſt acre & ſubamarum, ut prope ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertii ordinis, ſicut & in calefaciendo. Stomachum igitur calefacit, & qui in ipſo ſunt humores craſſos ac frigidos lentoſque attenuat, incidit, liquidoſque & expulſioni accommodos reddit. Inflationes quoque, quæ ab iiſdem proficiſcuntur, diſcutit. Atque hinc adeo fit, ut ſtomachus tum repurgetur, tum exſiccetur, & onere, quo gravatus fuit, depoſito, roboretur. Quin etiam viſui eadem ratione conferre exiſtimandum eſt: quippe cui nihil æqué noceat atque ſtomachi impuritas. Hinc enim impuri: fœtidi atque turbulenti fumi ad oculos ſublati noxam ſpiritibus viſivis invehunt. Melius ad hoc ſemper recens, plenum, non furfuroſum, dulcedine & odore præſtans. Præter has utilitates & aliæ quam plurimæ à Dioſcoride lib. 3. cap. 55. à Plinio loco paulò ante citato, Serapione c. 242. & Avicenna lib. 2. Canon. c. 1. recenſentur. Oris enim halitum jucundiorem facit, doloris levamentum præſtat, urinam ciet, diſcutiendi vim habet, atque quæ ſubiit cutem diſſipat, potum ſitim ex ſalſis humoribus contractam extinguit, animalium venenis adverſatur, valet ad inflationes. Alvum, & alba fœminarum profluvia toſtum ſiſtit, lac ad mammas elicit, Venerem ſtimulat. Dyſpnœas à pituita profectas, toſtum purgat, cum melle

ſumptum

ptum melius. Vetuſtis & antiquis ex frigore hepaticis affectibus prodeſt. Jecoris, lienis, renum uteri ac reliquorum etiam viſcerum obſtructiones tollit. Vias enim ab humoribus craſſis, frigidis ac lentis præcluſas & obſeſſas aperit. Atque ob id febribus quoque opitulatur antiquis. Dolores capitis levat, ſuffitum naribus: cum roſaceo tritum inſtillatumque fractis auribus medetur.

CAP. LI.

De Spodio.

SI cruor emanat, Spodium ſumptum cito ſanat.

Spodium ſanguinis profluvia hic ſiſtere traditur: quod de Spodio ab Arabibus nobis deſcripto potiſſimum intelligendum venit. Hoc, ut ex Avicenna: 2. Cano. c. 617. colligitur, non eſt niſi radices cannarum arundinumve aduſtæ. Quare cum eo quod Græci ἀντισπόδιον appellant convenire videtur. Officinæ Plateari nixæ teſtimonio pro Spodio tam Græcorum, quam Arabum oſſibus uſtis utuntur, quæ elephantis eſſe putant: quum veriſimilius ſit, bovis, vel alterius eſſe animantis oſſa. Quocirca cum veterum & Græcorum Spodium, quod Thutiacus vocatæ ſpecies eſt habeatur, ex officinis prorſus hæc combuſta oſſa proſcribantur: ejuſque in Græcorum compoſitionibus uſus ſit: in Arabum vero compoſitionibus cannarum Indiæ ſpodio, aut ſi illud haberi non poſſit, radicibus cannarum noſtrarum aduſtis utendum erit, *Spodium.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Græcorum ſpodium ſolum admovetur. Arabum vero etiam ſumitur & devoratur. Hoc ipſum itaque ſanguinem undecunque etiam manantem hic ſiſtere traditur, & maximè quidem quod frigidum ſit & ſiccum validéque adſtringat, aut certè quod ſumptum ſive admotum peculiari quadam proprietate hepar intemperie vel naturali, vel quoquomodo adventitia calidius moderetur, ac roboret. Hoc autem viſcere (quod principium ac fons ſanguificationis eſt) roborato, ſanguis ab eodem melius etiam retinetur. Pulvis igitur ejus cum ſtillatitiis liquoribus roſarum & plantaginis in nares injectus αἱμοῤῥαγίᾳ earundem curat. Idem cum ſucco plantaginis contra αἱμόπτυσιν & dyſenteriam efficaciter ſumitur. Quin & aliæ quamplurimæ ab autoribus ſpodio attribuuntur dotes. Siquidem cor quoque proprietate quadam corroborat, & ſpiritus claros ac ſolidos efficit: quapropter exhilarat etiam atque lætificat. Potum aut appoſitum calidæ cardiacæ, & contractæ ab effuſione flavæ bilis ad os ventriculi, syncopæ, calidoque cordis tremori auxiliatur, adjuvante ſcilicet talem ipſius actionem facultate adſtrictoria, & maximè quidem in temperaturis calidis. In frigidis verò cum croco temperatum eadem præſtat. Febribus confert acutis, ſitim ſedat, & immodico cholerico alvi profluvio atque vomitui ſubvenit. Puſtulis quoque, quæ in ore & lingua erumpunt, prodeſt. Fervorem furoremque flavæ bilis compeſcit, ventriculum roborat, ardori ejus atque imbecillitati proficit, flavæque ad ipſum bilis inhibet effuſionem. Contra melancholiam ex ſollicitudine, timorem de præteritis, terrorem de futuris, & quaſlibet ani-

mi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

mi perturbationes efficax eſt. Utiliter calidis oculorum abſceſſibus illinitur. Plura Rhazes lib. 3. ad Almanſ. cap. 36 Avicenna loco citato, & tract. 2. de viribus cordis, cap. 3. Averrhoes lib. 5. collect. cap. 56. Serapion cap. 332. & Leonhardius Fuchſius lib. 1. cap. 17. de compoſit. Medicam. Porrò autem quemadmodum ſpodium peculiaris hepatis roborandi facultate præditum eſt, ita & aliæ nonnullæ medicinæ aliis ſingularibus quibuſdam membris roborandis accommodatæ ſunt, veluti macis cordi, moſchus cerebro, glycyrrhiza pulmoni, capparis lieni, & galanga ſtomacho, id quod vulgatis etiam hiſce verſiculis comprobatur:

Gaudet hepar ſpodio, mace cor, cerebrum quoque moſche.
Pulmo liquiritia, ſplen, capparis ſtomachuſque galanga.

CAP. LII.

De Sale.

Vas condimenti præponi debet edendi,
Sal virus refugat, rectè inſipidumq; ſaporat.
Non ſapit eſca probè, quæ datur abſque ſale.
Urunt res ſalſæ viſum, ſemenque minorant,
Et generant ſcabiem, pruritum, ſive rigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. Imprimis enim generale traditur præceptum, nemini hactenus humaniori ſaltem atque civiliori non obſervatum: nempe ut vas condimenti, hoc eſt, ſalinum primum in

menſa apponatur : idque adeo vulgatum ubique eſt, ut hiſce etiam verſiculis decantetur :

Sal primo poni debet primoque reponi.
Non bene menſa tibi ponitur abſque ſale.

Duo deinde Salis recenſentur commoda: ac primum quidem, quod venenis reſiſtat, Cujus duplex adſignari poteſt ratio: Vel quod ſal vim habeat vehementer ſiccam & adſtringentem, atque ob id quicquid in corporibus humidum eſt, id omne depaſcat, reliquum adſtrictione leniter contrahat: ejuſque rei teſtis eſt Galenus libro undecimo, de ſimpl. medicin. facultat. cap. 50. ſic inquiens: *Nam Sal quicquid in corporibus humidum ineſt, id quodammodo abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ obſtrictione contrahit: ac proinde etiam conditurâ ſuâ carnes ſervat, & à putredine tuetur:* Vel quod ſal non ſolum humores è corpore ducendos liquet, incidat, tenuet, purget & exſiccet, ſed poros etiam, per quos veneni vis in interiora corporis irruere ſolet, denſet ac conſtringat, adeoque pene rationem ejus intercipiat & excludat. Secundum verò, quod cibos condiat, id eſt, ſapidiores reddat. Nulla ſiquidem cibaria citra ſalis commiſtionem ſapore quotidiano diſcimus experimento. Tertio demum loco ſalis, ſive perſalſorum eduliorum quatuor enumerantur nocumenta. Quorum primum quidem eſt, quod uſu præſertim immoderatiore urant, hoc eſt, corrumpant aut hebetem certè ac debiliorem reddant viſum. Ac hujus itidem duplex aſſignari, poteſt ratio : vel quod oculi, ut ſupra capite ſecundo, ex Ariſtotele oſtendimus, ſint de natura aquæ : res verò per-

Salis ſive cibariorum nimis Salſorum nocumenta.

perſalſæ humidam ipſorum ſubſtantiam exſiccent & conſumant, adeoque hebetudinem ob id viſui adferant: Vel quod à cibariis perſalſis in ventriculo exiſtentibus mordaces admodum atque acres reſolvantur fumi, qui ad oculos ſublati ipſos acrimonia ſua rodant ac rubefaciant. Atque hinc ſanè eos, qui ſalem excoquunt, rubros ferè oculos habere conſpicimus. Secundum, quod Veneris appetentiam compeſcant. Nam cum omnes corporis exſiccent & conſumant humores, ſperma quoque neceſſario exhauriunt ac minuunt. Tertium, quod ſcabiem generent. Acrem enim ac mordacem procreant ſuccum, ſanguinemque adurunt, atque hinc profectò ſcabies incidire conſuevit. Quartum, quod pruritum etiam excitent: mordacia enim ac pruriginoſa generant excrementa. Horum nocumentorum Rhazes etiam meminit libro 3. ad Almanſor. cap. 17. *Sal, inquit, ſanguinem eorum, qui multam ex ipſo ſumunt quantitatem, adurit: viſum quoque debilitat, atque ſperma minuit: pruritum generat & ſcabiem.* Ad hæc ſerpiginem nonnunquam & impetiginem, morphæamque ac lepram progignit iis, quorum corpora ad patiendum ſunt parata. Quin urinarios etiam meatus uſu præſertim immoderato ac frequentiore, excoriat. Modicè tamen ſalſa profligato faſtidio appetentiam revocant. Fertur præterea, quod ſi ſal cum aceto & ſucco rutæ permiſtus pedum plantis diligenter infricetur, non noxam tantum ex vini crapula contractam curet, ſed iis etiam qui cibos averſantur, Græci ἀποσίτους appellant, aviditatem reſtituat. Plura de Sale Dioſcori-

corides lib. 5. cap. 90. Galenus lib.9.cap.30. & lib. 11. cap. 50.de ſimpl. medicam. facult. Simeon Sethi in Syntagm. Avicenna 2. Canon. cap. 714. & Meſues lib. 2. ſect. 2. cap. 16. de medicam. ſimpl. purgantibus.

CAP. LIII.

De Saporis ac eorum qualitatibus.

Hic fervore vigent tres, ſalſus, amarus, acutus:
Alget acetoſus ſic ſtipans, ponticus atque:
Vnctus, & inſipidus dulcis, dant temperamentum.

Hic agitur de ſaporibus, ſive qualitabus guſtatoriis: Ubi ſciendum imprimis, Saporem accipi pro omni eo quod guſtu dijudicatur. Specis autem ejus aliter ab aliis numerari ſolent. Galenus libr.1.de ſimpl.med. facult. cap. 38. non facilè numero comprehenſibiles eſſe tradit. A Theophraſto lib. 6. de cauſis plantarum cap. 1. & 5. ejus octo recenſentur differentiæ: exempli gratiâ, dulcis, pinguis, auſterus, acerbus, acris, ſalſus, amarus & acidus. Quibus nonnin quoque nonnulli adjiciendum putarunt, nempe inſipidum, quem ἄποιον Græci vocant, quod extra omnem ſit inſignem tum caliditatem, tum frigiditatem, medium, quoad fieri queat, conſtitutionem obtinens, qualem præbet ſenſum aqua planè omnis qualitatis expers. Ex his tres calefacere hoc loco traduntur, nimirum ſalſus, amarus, & acris. Sed in his non parva eſt majoris minoriſque ratio. Siquidem

Sapores octo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

dem acre, ut Avicenna 2. Can. tract. 1. cap. 4. confirmat, eſt calidus, hinc amarum, deinde ſalſum: quoniam acre majorem vim habet reſolvendi, incidendi, & abſtergendi, quam amarum: ſalſum vero eſt velut amarum frigida aliqua humiditate retuſum hebetatumque. Secundo deinde loco tres ex ſaporibus ſtatuuntur frigidi: acidus videlicet, auſterus & acerbus. Ex quibus acerbus tamen frigidior exiſtit, mox auſterus, deinde acidus. Quod ſanè perſpicuum evadit in omnibus fructibus, qui dulceſcunt. Principio enim ſeſe prodit acerbitas vehementis infrigidationis, proceſſu deinde temporis, cum per ſolarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, auſteritas in eis ſentitur: qua ſenſim depoſita, aciditatem acquirent, ſicut ὀμφακες: hinc dulcedinem tandem adſciſcunt. Acidum vero quamvis acerbo minus ſit frigidum, tamen ob ſubtilitatem & penetrationem ſuam in pluribus majoris eſt infrigidationis. Acerbum autem & auſterum in ſapore ſunt propinqua, ſed hoc nihil linguæ præter extimam ejus ſuperficiem contrahit: illud vero non modo extimam ſuperficiem, verum etiam interiora ejus contrahit atque exaſperat. Poſtremò veró tres dicuntur temperati, id eſt, mediæ qualitatis, ita ut corpus neque refrigerent excellenter, neque calefaciant: nempe dulcis, pinguis, & inſipidus. Dulce enim licet calidum ſit, in ipſo tamen non apparet excellentia caliditatis, ut lib. 3. ad Almanſ. cap. 1. Rhazæ viſum eſt. Porro ſuæ ac propriæ ſapori cuique adſignantur facultates.

Dulcia enim concoquunt, emolliunt, rarefaciunt, laxant, plurimumque corpori- *Dulcia.*

bus

bus exhibent alimenti & impinguant. Cùm enim naturæ ſanguinis noſtri & carnes proximè congruant; lingua avide excipit, ac voluptate dilutioneque afficitur, eis fruens non læditur, non exulceratur ab eis, nec refugit ea, ut amara, ſeu acria. Ac ſanè quicquid nutrit, ex genere dulcium eſſe oportet. Nam dulcia ungunt, implent, & reſtituunt eroſas particulas. Sed interdum excellenter dulcia nocent: quia cùm ſint valde calida & aërea cito in igneam naturam tranſeunt, vel mel & ſaccharum celerrimé: vertuntur in flavam bilem. Quare avidius uſi ſacchero ſæpe periculosè inflammantur. Ad hæc dulces cibi intemperantius eduntur, humoriſque copiam generant, quam ſequuntur interdum vel putrefactiones, vel obſtructiones & abſceſſus hepatis atque lienis: & maximè quidem cum hæc viſcera ad pariendum accommodata fuerint. Stomachum quoque relaxant admodum & alvum cient. Pectori famem conferunt & pulmoni, genitaleque ſemen augent.

Amara. Amara meatus perpurgant, abſtergunt, extenuant, humorum craſſitiem incidunt, & linguam mordent, ſuntque in natura terreſtri craſſa, in qua excedunt calor & ſiccitas, ut in Bile, Nitro, Marrubio, Abſinthio: immodico uſu ſanguinem citò adurunt & corrumpunt, bilemque augent flavam.

Acerba. Acerba Græcis ϛρυφνὰ appellata, recentiores pontica à pungendo vocant, quo verbo medici quoque libenter utuntur, linguam contrahunt & introrſum pellunt, ideoque conſtipandi, denſandi & abſtringendi vim habent, ſuntque in natura terreſtri craſſa, frigida

gida & ſicca. Ideò enim acerbus ſapor dicitur eſſe tardior quam acidus, quia acidus eſt in natura tenuiore minus terreſti. Acerba ſunt fructus glandium, pyra ſylveſtria, & in genere immatura poma, mala cydonia, ac magis immatura. Nam poſtquam maturuerunt, fit mixtus ſapor ex acerbo & dulci, ſicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt ϛρυφνὰ & fructus, qui vulgó Ribes dicuntur, item caſtaneæ, corna, & Poma Cynosbati.

Auſtera Græcis αὐϛηρὰ medicis etiam noſtri temporis ϛυπτικὰ, à verbo Græco ϛύφω dicta, contrahunt, conſtringunt, denſant, incraſſant, & infrigidant. Sunt enim in natura terreſtri, craſſa, frigida, & ſicca; ſed plus habent caloris & humiditatis quam habent acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore uſu humores abundè extenuant, inaniuntque, eóque ſanguinem gignunt melancholicum, & corpus reddunt gracile. Ventriculum tamen, quemadmodum Galenus id ipſum in libro de cibis boni & mali ſucci, capite 17. atteſtatur, corroborant. *Omnia*, inquit, *quæ egregiè auſtera ſunt, laxum ſtomachum ac ventrem firmant, ac tum præcipuè, cúm calida intemperie affecti ſunt.* Hâc enim de cauſa, atque etiam ad alvi fluxiones ſiſtendas, auſteris utimur vinis. Juvant enim ventriculum nativa ſiccitate, & aliquantulum adſtringunt. *Auſtera.*

Pinguia ſive oleoſa, quæ Græcis λιπαρὰ & vulgo unctuoſa nominantur, dulcibus vicina ſunt, aqueæ & aëreæ ſubſtantiæ: leniunt, emolliunt, lubricant, laxant, concoquunt, maturant, & humectant, ſine manifeſta tamen calefactione. Hæc *Pinguia.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſi ſint mediocria, optimè nutriunt: ſed immodicè pinguia ſupernatant, abominabilia ſunt & nauſeabunda ventriculum reſupinant, coctionem impediunt, flatus & obſtructiones generant. Ad hæc cibi quoque, antequam edendo naturæ ſatisfactum ſit, ſatietatem adferunt. Quod Galeni teſtimonio confirmatur: qui libro 3. de aliment. facultat. capite 29. ita ſcriptum reliquit: *Pinguia & lenta cibaria ſtatim ut ſumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam evertunt.* Præterea, quod majus eſt, compluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtinemus, Febricitantibus ac iis etiam, quibus ſtomachus atque hepar calidiora ſunt, non æquè ut aliis conferunt: ipſis enim facilè accenduntur, & in flavam bilem tranſeunt. Reliquis vero phlegmatis generant copiam, ſomnolentiam pariunt, rationalemque mentis partem reddunt hebetiorem. Carnium tamen atque olerum cocturæ non mediocre tribuunt condimentum.

Acria. Acria, Græcis δριμέα, & vulgo acuta, non ſolum mordent ac rodunt linguam, ſed etiam penetrant, urunt, ulcerant, aperiunt, flatus diſſipant, tenuant, incidunt, ſeparant, reſolvunt, a longinquo attrahunt: ſuntque in natura tenui, in qua excedunt caliditas & ſiccitas, & ſuperant calores res amaras. Unde calorem augent, & corpus velociter inflammant, ac ſanguinem adurunt, ipſumque in bilem prius flavam, deinde in nigram convertunt: ſiccant etiam emaciantque, ac ſitim faciunt. Acria autem ſunt, ut piper, zingiber, allium, cæpa, ſalx & granum gnidium.

Salſa

Salſa (Græcis ἁλμυρὰ) incidunt, tergent, tenuant, liquant, mordent, condiendo ſervant, & à putredine vindicant, conturbant, ſubvertunt ventriculum, & ad vomitum impellunt, deſiccant citra apertam, aut caliditatem, aut frigiditatem, ſitim excitant, exaſperant, radendo expurgant & aperiunt. Plura ſupra cap. 52. *Salſa.*

Acida, Græcis ὀξέα, vulgo acetoſa, mordendo conſtringunt & refrigerant, penetrant, incidunt, extenuant, dividunt, tergent, fractu liberant, perpurgant citra excalefactionem. Sunt in natura tenui, frigida & ſicca, in qua dominatur frigiditas. Nam quæ ſunt tantum acida, ſunt præcipuè frigida, ut ὀξάλις, quæ vulgo acetoſa nominatur: quia hæc purè hunc ſaporem habet. Eſt & ſpecies mali punici verè acida. Alia quædam ſunt mixtæ qualitatis, ut acetum, quod eſt ſubacre, quia etſi frigidum eſt, tamen retinet obſcurum calorem ex vini corruptione: inde fit ſubacre, ſed tamen dominatur frigiditas. Cum enim exhalant aëreæ partes, & reliquæ manent terreæ: diluta aquoſa tenui parte fit acetum ſua natura frigidum. Acida ſanguinis atque flavæ bilis fervorem compeſcunt, &, ut libro 2. cap. 21. de aliment facult. Galenus atteſtatur, cum in ventriculo ſuccum craſſum inveniunt, eundem incidendo alvum ſubducunt, & ob eam cauſam fæces liquefaciunt. At ſi purum ventriculum inveniant, eum magis ſupprimunt: corpus infrigidant ac deſiccant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant: nervis etiam ac nervoſis omnibus nocent. Appetentiam tamen *Acida.*

cient:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Inſipida. cient: quia humores vitioſos, orificio collectos dividunt & pellunt, & mordicatione non utente irritant ventriculum. Ex inſipidis quædam magis nutriunt nempe quæ propius ad æqualitatem accedunt: quædam verò mediocriter calefaciunt aut refrigerant. Et hæc ſanè ſi multa etiam humiditate prædita fuerint humectantium: ſin veró ſiccitas in eis exuperet, exſiccantum ordini adſcribenda veniunt. De his omnibus plura Galenus in libro de ſimpl. medic. fac. præſertim libr. 5. capit. 25. Paulus libr. 7. cap. 1. Ætius lib. 1. cap. 1. Rhazes lib. 3. ad Almanſ. cap. 1. Serapio ſermo. 2. de temp. ſimpl. Avicenna lib. 2. Canon. tract. 2. cap. 3. Meſues lib. 1. Theorem. 1. & Philip. Melanth. in libro de Anima.

CAP. LIV.

De Vippa.

BIs duo Vippa facit, mundat dentes, dat acutum
Viſum: quod minus eſt implet: minuit quod abundat.

Vippa. Hic quatuor recenſentur commoda Vippæ. Primo dentes mundat. Panis enim vino imbutus diutius circa dentes moratur, atque eam ob cauſam facilius etiam fœculentam materiam ipſis adhærentem abſtergit ac conſumit, quam vinum per ſe ſumptum. Deinde viſum acuit: malos enim fumos, qui è ventriculo cerebrum petunt, ſuaque permiſtione ſpiritus viſivos obſcurant, reprimit: adeoque materias pravas ſtomacho inhærentes con-

concoquit, incidit & deorſum pellit. Tertio cruda concoquit, quia os ventriculi leni quadam adſtrictione claudens concoctoriam facultatem roborat, plurimumque alimenti corporibus exhibet. Quartó vero vitioſorum humorum multitudinem minuit: eos enim concoquit, incidit, exſiccat, & deorſum expellit: idque maxime, ſi panis aſſatus prius, aut ſuper prunis exſiccatus fuerit. Quin eodem modo etiam ſuperfluè concocta ad συμμετρίαν revocat. Porro de Vippâ quam Gallice *Soup-pe au vin* vocant. Hermolaus Barbar. cap. 65. lib. 4. corollarii in Dioſcoridem ita ſcribit: *Erat veteribus jentaculum, buccea ex vino, quod genus Barbari à vino & pane vippam vocat.* De eo Athenæus lib. 1. Deipnoſ. ſic ait: πρωινὸν ἔμβραμα, ὅ ἡμεῖς ἀκρατισμὸν καλοῦμεν, διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν, καὶ προσίεσθαι ψωμοὺς, id eſt, matutinum edulium ſive jentaculum, quod nos ἀκρατισμὸν vocamus, propterea quod panis buccellæ mero tingantur. Lege de eodem Plutarchum in Sympoſ.

CAP. LV.

De Diæta.

Omnibus adſuetam jubeo ſervare diætam,
Quod ſic eſſe probo, ni ſit mutare neceſſe.
Hippocrates teſtis, quoniam ſequitur mala peſtis.
Fortior hac meta eſt medicina, certa diæta.
Quam ſi non cures fatuè regis, & malè curas.

Cum

Cum primus præcipuuſque non ſolum morbi cujuſvis curandi, ſed ſanitatis etiam tuendæ ſcopus (ut in libro qui de facilè parabilibus inſcribitur, cap. 48. & in præſagio experientia confirmato, cap. 5. & in libro de attenuante vict. rat. cap. 1. Galenus adſerit) in exacta victus ratione conſiſtat: operæ precium fuit de eâ etiam hic aliquid præſcribi. Præcipitur ergo imprimis, ut ſervetur conſueta diæta. Per quam ſana adminiſtratio ſex rerum non naturalium modo intelligenda venit. Et ratio quidem eſt, quod tranſgreſſio à conſuetudine noceat nocumento magno, Conſuetudo enim eſt altera natura: quia ut lib. 1. cap. 11. Rhetoricorum ad Theodecten. & lib. 7. cap. 10: Ethicorum, & cap. 2. de memoria & reminiſcentia, ab Ariſtotele ſcribitur, conſuetudo eſt eorum quæ ut ſæpe, ſive ut plurimum fiunt: natura eorum, quæ ut ſemper. Sæpe autem & ſemper ſunt ſibi invicem propinquæ. Quod eſt ergo diu adſuetum, in naturam ferè tranſivit. Quemadmodum igitur naturam cuſtodire oportet, ita & conſuetudinem, ſi laudabilis fuerit. Et quemadmodum conſueta cibi & potus adminiſtrario, eadem ratione & aliarum rerum non naturalium obſervanda eſt. Unde ſi quis conſuetus multum laborare velit hanc conſuetudinem immutare, ocioque indulgere, minuſve laborare, vel aliud laboris genus adſumere, idque alio & tempore & modo, ille proculdubio multum ex hoc debilitabitur. Idem intelligendum de cibo ac potu, ſomno & vigiſia repletione & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus conſuetudinem obſer-

obſervare decet, & maximè quidem ſi ſit laudabilis, vel ab hac non multum declinet, ſive medium etiam locum inter bonam ac malam obtineat: reſpectu nimirum illius, ad quod fieri debet permutatio. Porrò, quanta ſit vis conſuetudinis: vel inde colligas, quod debiles & ſenes conſuetos labores facilius ferant, quam fortes atque juvenes inconſuetos: quod profectò libr. 2. aphoriſ. 49. Hippocrates etiam hiſce verbis confirmat: *Qui conſueti ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles & ſenes, non conſuetis fortibus atque juvenibus facilius ferunt.* Quod dicit, inquit Philotheus, tale eſt: Sunt duo, hic quidem ſenex, ille autem conſiſtenti ætate, ambo incipiunt fodere, & huic quidem ſeni contingit rectè fodere, illi autem, qui eſt in conſiſtenti ætate, non rectè: ſeni quidem ob conſuetudinem rectè, quamvis ſit imbecillus, juveni autem non rectè, cùm non adſuetus ſit. In univerſum enim oportet cognoſcere, fortiores aliis fieri partes, quæ exercentur, & hac de causâ ſolitos labores facilius ſuſtineri. Ex hoc autem particulari exemplo licet nobis & de omnibus ratiocinari. Deinde vero malam peſtem, hoc eſt, maximum periculum ex repentina conſuetæ diætæ permutatione ſequi, confirmatur autoritate magni Hippocratis, nempe ex ſecundo libro de vict. rat. in morb. acutiſſ. aphor. 21. & 22. ubi ſic inquit: *Atqui facilè eſt hoc addiſcere, quod ſimplex victus cibi ac potus ipſe ſibi ipſi ſemper ſimilis, ſecurior omnino eſt ad ſanitatem, quam ſi quis repente ad alium meliorem magnam mutationem faciat. Nam & his qui bis in die cibum ſumunt, & his qui ſemel, repentinæ mutationes noxas & ægritudi-* *Mutatio ſubita nocet.*

M *nes*

nes inducunt. Et eos ſanè qui prandere non adſueti ſunt, ſi pranſi fuerint, ſtatim infirmos facit hoc, & toto corpore graves, & debiles, & pigros, &c. Ælianus quoque initio libri quinti de varia hiſtoriâ: Tachi cujuſdam exemplo admodum diſertè nobis ſignificavit, quam periculoſa ſit repentina diætæ permutatio. *Tachus Ægyptius*, inquiens, *donec uſus eſt vernaculo victu, & frugaliter vixit, omnium hominum fuit ſaniſſimus: Poſtquam verò ad Perſas venit & in illorum luxum delapſus eſt, cùm non poſſet ferre inſolentiam ciborum, vitam in dyſenteria tranſegit, & luxuriam cùm morte commutavit.* Quanquam autem non ſanis tantum, ſed ægris quoque adſueta victus ratio diligenter obſervanda præcipiatur, haud tamen rarò incidit ejus permutandæ neceſſitas: quando nimirum illaudabilis exiſtit, ita ut, niſi permutetur, pernicioſæ inde conſequantur ægritudines. Talis autem eorum eſt, qui prandium aut cœnam pravis terminare ſolent alimentis. Ejuſmodi igitur conſuetudinem neceſſarium eſt corrigi ac permutari, non quidem ſubito, ſed paulatim & ordinatè. Omnis enim ſubita permutatio vehementer nocet, maximè ſi à conſueto ad inconſuetum tranſitus fiat. Hinc eſt, quod in libro de naturâ hominis ita ſcriptum reliquit Hippocrates: *Detrahenda ſunt cibi ac potus, quibus uti conſueverunt: idque paulatim facere oportet.* Nam ſi quis cito diætam permutet, periculum eſt, etiam à permutatione aliquid in corpore novatum iri. Quin etiam laudabilem victus rationem interdum mutari neceſſe eſt, quo (ſi quando neceſſitas inciderit) natura non offendatur inſolen-

tia

tia novitateque, neque tenuat, neque recuſet. Nam qui omni diætæ ſeſe aſſuefacit: minus læditur, cùm ad inconſueta tranſire cogitur. Eadem in aliis quoque rebus non naturalibus ratio eſt. Quod Hippocratis etiam teſtimonio confirmatur, qui libr. 2. aphoriſm. 50. ita ſcriptum reliquit. *Quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent. Oportet igitur ad inſueta permutari.* In cujus quidem ſententiæ explicatione Philotheus inter cætera ſic inquit: *Cùm enim quodque ipſorum factum ſit peculiare, minus lædit, quamvis ex ſuâ naturâ moleſtum ſit, ſi nondum in conſuetudinem venerit. Verbi cauſa, ſolitus eſt aliquis mannam comedere, hic, ſi ad bonum cibum ſumendum convertitur, læditur, cùm adſuetus non ſit: adſuetus eſt aliquis aquæ potioni, ſi præter conſuetudinem bibat vinum, offenditur: quoniam conſuetudo contemnitur. Oportet igitur ad inſueta permutari, ut, ſi neceſſe ſit, ea, quæ, offeruntur ferre poßimus. Utendum enim copioſo nutrimento, oportet etiam parum cibi quandoque aſſumere, ut, ſi contingat, ferat etiam illius uſum.* Hinc eſt quod Cornelius Celſus libro primo, capite primo, in hunc etiam modum ſcripſit. *Nimis ocioſa vita utilis non eſt, quia poteſt incidere laboris neceſſitas. Neque etiam ex nimio labore ſubitum ocium, neque ex nimio ocio ſubitus labor ſine gravi noxa eſt.* Huc igitur reſpiciens Hippocrates rectiſſimè conſulit, conſuetudinem eſſe mutandam. Proinde non temerè à Plutarcho in libro de tuenda bona valetudine in hunc modum ſcribitur: *Exacta illa & vehementer ad unguem, ut dici ſolet, obſervata vitæ ratio ſimul & corpus formido-*

Conſuetudo varianda. Oribaſ. l. 1. c. 2. Euparißt. ad Eunapium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

midoloſum reddit, ac periculis obnoxium, ut animi frangit vigorem. Quocirca cavere quiſque debet, quemadmodum libr. 4. capit. 10. ad Almanſ. prudentiſſimé Rhazes monuit, ne alicujus rei ſibi conſuetudinem faciat, quam deinceps ipſum obſervare neceſſe ſit. Exempli gratia: Si quis uno cibo conſuetus ſit uti, vel aliquo potu, vel omnino ab eis abſtineat: vel dormire, vel moveri, vel egerere, Venerive indulgere conſueſcat, & ab aliquo iſtorum impetuoſe irritetur, maximum incurret nocumentum, ſi ab eis abſtinuerit. Quapropter quiſque corpus ſuum debet ita præparare, ut caloris & frigoris patiens eſſe poſſit, & ad motiones & cibaria ſibi neceſſaria aptum reddatur, & ut ſomni & vigiliarum horas, atque manſiones & domos ſine læſione permutare queat. Fortaſſe enim ex neceſſitate id ipſum quandoque facere cogetur. Poterit autem commodé, ſi conſuetudinem non obſervet ad unguem, ſed interdum ad inſueta tranſeat. Porro quo tempore, quove modo conſuetudo mutanda ſit, copioſé admodum docet Galenus libro cap. 8. & libr. 6. cap. 3. de ſanitate tuenda, & libr. 8. cap. 9. method. medend. itemque Conciliator different. 98. & Hieronymus Cardanus libro 1. tract. 6. Contradict. 2. Tertio demum loco traditur fortiorem ac potiorem medendi metam, eſſe certam diætam: quam ſané ſi medicus curare noluerit, ac aliam quandam eamque non ſatis commodam adminiſtraverit, ſtulté ægrum regere, ac malé curare merito dicetur. Sciendum eſt autem apud Galenum hæc alimentorum genera inveniri copioſum, medium, tenue. Copioſum eſt ſano-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſanorum cibus, qui non ſolum vires conſervat, ſed etiam auget. Medium ad ſanos etiam ſpectat (nam vires quidem conſervat, non tamen auget.) Tenue, id eſt, quod vires quidem comminuit, eatenus tamen ut non exſolvantur. Hoc ab Autoribus in multas partes diviſum eſt, nempe in tenue ſimpliciter, in tenue exquiſité, in tenuiſſimum citra adjectionem, & in tenuiſſimum in extremo. Tenue ſimpliciter per pauca aut ea, quæ parum nutriunt edulia fit, ejuſmodi eſt ptiſanæ ſuccus, mulſa, & ſorbitio ex alica. Tenue exquiſité, ubi ptiſanæ ſuccus exiguâ ſumitur quantitate. Tenuiſſimum citra adjectionem per mulſam aquam, ſive melicratum fit ſolum. Tenuiſſimum verò in extremo per inediam ad judicationem uſque progreditur. Copioſum autem vel eſt, ubi tota ptiſana ſumitur: vel copioſum, vel piſces, ova, & jus carnium: vel copioſiſſimum, ubi caro: Medium autem horum eſt, ut panis lotus, vel placenta. Sani homines non ſolum conſervandi, ſed augendi etiam ſunt, propterea alimentum copioſum illis competit. Qui verò ægritudine longâ laborant, vires augere non debent, ſed bene conſervare: aliter uſque ad finem non ſufficerent: propterea hi medio victu cibandi ſunt, qui etiam ſanis convenit, in quibus vires augere non cupimus, ſed illas ſolum conſervare in animo eſt, quas etiam in longo morbo totis viribus ſervare ſtudemus. Cùm verò ægritudo brevi terminatura eſt, ſi quarto die finire debeat, aliquid dare non eſt opus, juxta illud Hippocratis, lib. 1. aph. 6. *Extremis morbis extrema exquiſite remedia optima ſunt.*

Imo ſi vires ſufficerent, & in ſeptimo terminatura eſſet, nihil penitus dandum eſſet, niſi poſt illum terminum. Hac de re plura & cognitu non indigna reperies apud Galenum & Philotheum in comment. aphor. 4. 5. & 6.

CAP. LVI.

De adminiſtratione Diætæ.

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, ubi, recta.
Debent hæc medico in Victus ratione notari,
Ne male conveniens ingrediatur iter.

Sex circumſtantias medico in præſcribenda victus ratione conſiderandas eſſe, hoc in loco traditur. Prima, *quale*, hoc eſt, cujus qualitatis cibus exhibendus ſit, quin in calida ægritudine cibus frigidus, in frigida calidus, in humida ſiccus, in ſicca verò humidus convenit. Corpus tamen, quod ſecundum naturam eſt, ſimilem ſemper victum poſtulat: quemadmodum quod præter naturam eſt, contrarium. Siquidem quod naturaliter ſe habet, cuſtodire: quod præter naturam eſt, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus cum alibi ſæpé, tum maximé in arte medicinali cap. 86. & libr. 1. cap. 10. de ſanitate tuenda, & libr. 8. cap. 9. method. medenda. Secunda, *quid*, id eſt, cujus ſubſtantiæ: Athletis enim ac ruſticis, iiſque, qui quamlibet actionem fortem, ac vehementem obeunt, cibus exhibendus eſt craſſus ad durus: quia faculta-
tem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tem concoctoriam poſſident fortem. Neque verò tenuis ſubſtantiæ cibus, velut eſt caro pullorum, caporum, vitulorum, agnorum, hœdorum, & ſimilium, ipſis competit: quippe quæ in ipſis vel adureretur, vel quam par eſt citius conficeretur, ita ut ſæpius ob id cibari cogerentur. Non temerè igitur inquit Gloſſa delectabilis in lib. Servis urbanis in principio ff. de leg: tertio. Ruſtici non debent uti pane albo, vel pullis aut aliis delicatis cibariis: ſed pane groſſo, caſeo, cæpis & fabis. Porrò nobilibus atque ocio deditis hominibus tenuis ſubſtantiæ cibus magis congruit: quippe qui virtutem concoctricem habeant debiliorem, quam ut craſſos cibos, cujuſmodi ſunt ſalſæ ſuum atque boum carnes, & piſces Sole aut vento aut fumo indurati ſuperare queant. Pari modo & in ægritudinibus acutis tenuiore utendum eſt diæta, quam in chronicis, id eſt, longis ſicuti quartanis. Tertia, *quando*, id eſt, quo potiſſimum diei tempore cibus adſumi debeat: in ſanis enim conſuetudo maximè obſervanda eſt. Unde hominibus manè ſurgentibus, & bis tantum in die cibum ſumentibus, æſtate quidem prandendum eſt hora decima vel paulò antè, neque differendum donec propinquet meridies, ut qui maximum æſtum importare ſoleat: cœnandum horâ ſextâ, vel paulò poſt. Hyeme verò iiſdem ob ſomni prolixitatem prandendum eſt hora undecima, vel duodecima: cœnandum hora ſeptima, vel paulò pòſt: ſed ita tamen, ne quid præter conſuetudinem fiat. Quinetiam in ægris cibandis temporis habenda eſt ratio, præſertim in febricitantibus. Siquidem in ipſis paro-

 xyſmis,

xyſmis, vel non multò anté futuram acceſſionem a cibis abſtinendum eſt; quod nimirum naturam, quæ circa morbi materiam tum occupata eſt, cibus oblatus diſtrahat, atque adeo humores morbum efficientes adaugeat. Neque immediaté poſt paroxyſmum cibus dandus eſt, quippe quem facultas à febris intemperie dejecta nondum ſuperare queat. Quapropter tamdiu ante ſequentis acceſſionis initium exhibendus eſt, ut prius quam ea appropinquet, decenter in ventriculo coquatur, & ad inferiores partes deſcendat: idque in illis potiſſimum ita obſervandum, quibus virtus adhuc ſatis valida exiſtit: Iis vero, quibus vires proſternuntur, dandus eſt cibus quocunque tempore etiam in vigore. Cujus rei teſtis eſt Galenus, qui libr. 1. aphor. comment. 9. ita ſcribit: *Aliquando in ipſo etiam morbi vigore ubi ſymptoma aliquod intervenerit, robur naturæ diſſolvens, nutrire cogimur.* Quod idem copioſius etiam monſtrat libr. 20. cap. 3. & 5. method. medend. Hæc omnia de paroxyſmo Stephanus Athenienſis in primum librum Galeni, ac Glauco, comment. 39. multo clarius in hunc modum exponit: Sciendum ſané eſt naturam egere ſemper alimento, quod baſim ac ſedem illius, quod digeſtum eſt, ipſi repleat. Sed hoc ipſum alimentum præcipué dandum eſt, quando ipſum concoquere ac conficere poteſt. Concoquit autem quando pura ac integra eſt, nec à febris caliditate vexatur. Quare in intervallo dandum id eſt. Si enim in acceſſione demus, facultas, quæ à febris intemperie dejecta eſt, ipſum ſuperare non poteſt. Alimentum autem non concoctum, materia ſit febris. Et hoc eſt quod Hippocrates

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tes lib. 1. aphor. 11. ait: *In acceſsionibus ſubtrahere oportet: nam addere nocuum.* Dandum igitur eſt alimentum in intervallis. Sed hæc dici poſſunt in intermittentibus. In continuis veró quid utique quis faceret? neque enim in his invenire licet remiſſum ac quietum tempus quoniam febris continenter affligit. Tamen in his etiam cernitur μειοπυρεξία, id eſt, febris diminutio, quæ intervallum imitatur: tuncque alimentum dandum eſt, non quando exacerbantur. Plura & ad præſentem ſpeculationem maximé facientia habentur apud Brudum Luſi. lib. 2. cap. 9. de victu febricitantium. Quarta, *quantum*, id eſt, quantitas ſumendi cibi: quæ profectò in æſtate, ut ſupra cap. 19. diximus, minuenda eſt: quod tum ob immodicas reſolutiones calor innatus debilior exiſtat: Hyeme veró augenda, propterea quod concoctoria facultas id temporis ob frigus ambiens roboretur. Quinta, *quoties*, in die videlicet cibus exhibendus ſit. Eſt enim æſtate quam hyeme, autumno aut vere, ſæpius exhibendus, ſed minori quantitate. Pari modo facultate concoctoriâ debili exiſtente, ſæpe, ſed parva quantitate dandus eſt. Eadem verò robuſta exiſtente, dandus eſt, quidem quantitate magna, ſed rarius. Sexta, *ubi*, id eſt, quo in loco: Cibus enim per æſtatem quidem locis ſuis arte ſive naturâ frigidis, per hyemem veró temperatis, ſumendus eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LVII.

De Caule.

IVs caulis ſolvit, cujus ſubſtantia ſtringit:
Utraque, quando datur, venter laxare paratur.

Hic agitur de caulibus, per quos nihil jam aliud intelligendum, quam vulgare illud olus, quod κράμβη Græcis, Latins veró Braſſica dicitur: atque hoc vel ex Martiali diſcere licet, qui xeniorum libro eos caules per nitratam aquam virides conſervari ait:

Ne tibi pallentes moveant faſtidia caules,
Nitrata viridis braſſica fiat aqua.

Recenſentur autem hoc loco tres ipſorum facultates. Quarum prima quidem eſt, decoctum eorum, & maximè primæ ebullitionis, ventris ſolvendi vim obtinere. In foliis namque & exterioribus partibus nitroſa quædam & abſterſoria ineſt qualitas, quam ſane, cum debiliter admodum inhæreat, modica elixatio in aquam facile deponit, eique potentiam adjicit purgatoriam. Atque hinc adeo fiat, ut jus primæ decoctionis alvum excellentius, quam ſecundæ dejiciat. Nitroſa enim illa & abſterſoria qualitas exquiſitè per primam ſegregatur, atque in aquam deponitur. Secunda eſt, corpus ipſum ſive ſubſtantiam communi ſiccantium ratione ventrem ſiſtere magis, quam ad dejiciendum incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem aufertur, & relinquitur ſubſtantia terrea ſicca, quæ ſumpta ventrem adſtringit, idque multò magis, ſi non bis duntaxat, ſed ter aut quater

aquam

aquam effuderis. Nam quantò exquiſitius in aquam ſuccum ſuum depoſuerit, tanto & illi quidem majorem purgandi vim adjiciet, & reliquam ſui ſubſtantiam quæ velut oleris ipſius caro eſt, reſtringentem efficiet. Eadem eſt ratio in beta adeo in omnibus ferme, quibus ſapor aut acris, aut nitroſus, aut ſalſus ineſt. Quippe & lenticula ipſa tametſi ſatis magnam adſtringendi potentiam guſtu refert: tamen ejuſmodi quod ſortita eſt. Nam & hujus decoctum ventris ſolvendi vim obtinet. Verum hic ſuccus etiam ſi deguſtes, perſpicuam miſturam repræſentat, tanquam ſi nitroſo auſterum quid commiſceas. Sed & conchularum maris cæterorumque ferè oſtreorum ſuccus plané tum ſalſus eſt, tum ventrem ſolvendi vim obtinet: quamvis eorum caro ventrem reprimat. Tertia eſt, utrumque, nempe decoctum atque ſubſtantiam ſimul ventris ſubductionem efficere: cum enim vires ſuas ita retineant, abſtergete etiam & inteſtina ad expulſionem irritare conſentaneum eſt. Lege hac de re plura apud Galenum, libro 3. de ſimpl. medic. facult. capit. 14. & libr. 1. cap. 3. & libr. 25. & libr. 2. cap. 44. de aliment. facultat. Proditum quoque eſt, Braſſicam naturali quadam facultate vino adverſari, & curare temulentiam: Unde quærit Ariſtoteles, 3. Sectio. problemat. 17. Quid eſt cur braſſica ſedet crapulam? Nonnulli reſpondent hoc evenire ſolitum, quod ex eſu ejus fumi eleventur admodum craſſi, qui, cùm vini vapores incraſſent, ad cerebrum aſcendere etiam prohibent. Ariſtoteles tamen aliam adſignat cauſam, nempe quod quicquid humores vinoſos undique & omni ea

Braſſica temulentiam curat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

corporis parte ad ſe in alvum trahit, corpus refrigerat, tollit crapulam. Braſſica autem eſt hujuſmodi. Ergo braſſica curat crapulam. Minor probatur, quia per ſuccum ejus humores, qui vinoſi crudique tenentur, è toto corpore detrahuntur. Ipſa veró ſubſtantia frigida, ſtyptica ac terrea, ſupra in ventriculo remanens corpus refrigerat, quo fit ut tenues humores ad veſicam labantur. Cùm igitur humor utrinque educatur, corpuſque refrigeretur, rectè per conſequens à crapula liberatur. Evenit ad hæc, ut cum humores deorſum ad ſe trahunt atque excernunt, flatum etiam ſecum deducant, qui, ſi per vinum liceat, in caput ſe efferens gravitatem creat & crapulam: ſin autem deorſum ſe vertit, corpuſque ob cauſam prædictam refrigeratum eſt, dolor crapulæ omnis tollitur. Quin & ipſa Braſſicæ folia, quemadmodum lib. 2. de compoſit. medicament local. cap. 5. Galenus atteſtatur, calida macerata capitique circumpoſita ac obligata naturaliter ebrietati reſiſtunt. Porro Braſſica, quæ edendo eſt, calefacit & ſiccat primo abſceſſu: pravum & melancholicum ſuccum procreat. Æſtiva tamen pejor eſt quam hyberna. Oculorum aciem hebetat, unde Græcis κράμβη dicta cenſetur, quaſi κορἄμβλη quod pupillas oculorum, quas illi κόρας vocant, obtundat hebetetque, ſommun per contraria inſomnia inturbat, ſtomacho incommoda eſt, parumque nutrit, at ſi cum pingui carne coquatur, plurimum noxæ atque vitii amittit. Urinam ac menſes ciet, & lumbricos interficit. Succus cum melle ſumptus magnificé defectiones vocis juvat, & ſi vulneribus imponatur, ea glutinat, doloſa malignaque ulcera & indura-

tas inflammationes ſanat. Plura Diſcorides lib. 2. cap 108 Plinius libr. 20. cap. 9. Galenus locis ſupra citatis : Simeon Sethi in Syntagmate : Rhazes libr. 3. cap. 18. ad Almanſorem , & Avicenna 2. Canon. cap. 142.

CAP. LVIII.

De Malva.

Dixerunt , Malvam veteres, quod molliat alvum ,
Hujus radices raſæ ſolvunt tibi fæces.
Vulvam moverunt , & fluxum ſæpe dederunt.

Hic agitur de facultatibus Malvæ. Et primo quidem verſu, qui ex lib. 2. cap. 36. Æmilii Macrii huc adſcitus eſt , veteribus Latinis Malvam ab emollienda alvo dictam eſſe traditur. Cujus ſanè rei teſtis etiam M. Varro , qui Malvam , quaſi Molvam quod alvum molliat , dictam eſſe contendit , quippe quæ clyſteribus infuſa , vel in cibo accepto ventrem facile moveat. Quinetiam Græcis μαλάχη ab emollienda alvo nomen traxit. Siquidem ipſis μαλάττειν mollire ſignificat. Antiqui enim ea in acetariis cum lactuca ad ſubducendam alvum utebantur. Unde Martialis libro 10. Epigrammaton :

Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
Attulit, & varias quas habet hortus, opes.

Et alibi :

Utere lactucis , & mollibus utere malvis.

Cæte.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Cæturum hoc olus facilè ſubducitur, non modo propter humiditatem, verumetiam propter genuinam viſcoſitatem, & potiſſimum quando quis cum oleo & garo copioſam ipſam ſumpſerit. Atque ob id inter quatuor etiam emollientia, quorum decoćto in clyſteribus ad induratarum fæcum eductionem paſſim utimur, primum locum ſibi vendicavit. Porró duplex Malva eſt. Una quidem floribus ſanguineis, altera veró candidis, & in hac quam illa major emolliendi vis ineſt.

Secundo deinde verſu innuitur, radices Malvæ raſas fæcibus educendis eſſe accommodas: & maximè quidem, ſi inde, perinde atque è radicibus Mercurialis, βάλανοι, id eſt glandes ſive ſuppoſitoria fiant.

Tertio demum verſu, Malva menſes ciere dicitur, quod & ipſum ſanè ad manifeſtam humećtandi facultatem ac genuinum lentorem præſtat. In ſeſſione namque uterum emollit, ita ut venena ejus ab acri ſanguine promptius fundantur. Quinetiam menſes provocare certo ſe experimendo didiciſſe Platearius adſerit. Folia Malvæ trita cum foliis ſalicis omnibus emplaſtris commodiora ſunt. Nam & inflammari non ſinunt, & ſanguinem ſiſtunt, & recens vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contuſis mendentur. Phalangiorum quoque & reptilium plagas curant folia ejuſdem, ſi cepas & porrum triveris, eiſque miſcueris, ac impoſueris. Si quis veró ſylveſtris Malvæ ſucco cum oleo illinatur, à veſpis & apibus non pungetur: ſed & qui punćtus jam eſt, ſucco opem ſentit: & folia Malvæ contuſa & impoſita ſimiliter percuſſum ab illis ſanant. Similiter autem

curat

curat Malva illita lichenas, & occulta fœminarum vitia. Succus veró ejus auribus inſtillatus dolorem aurium ſedat. Cum melle acceptus thoracem pulmonemque juvat, & raucam vocem lenit, hepaticos ſanat, & comitiali morbo apprehenſos reſipiſcere facit. Eodem modo & nephriticis, & iſchiaticis auxiliatur. At veró decoctum ipſius potatum difficultatem emittendi urinam emendat, lapides conterit, ſomnum conciliat, facilemque partum præſtat. Prodeſt etiam eroſionibus veſicæ & inteſtinorum vulvæ ſediſque clyſtere infuſum. Malva illita inflammationes lenit, eaque quæ incurata ſunt, emollit. Plura Dioſcorides lib 2. cap. 106. Plin. lib. 20. c. 21. Galenus lib. 7. de ſimpl. medic. facult. cap. 95. & lib. 1. de aliment. facult. cap. 42. Conſtantinus Cæſar lib. 21. de agricultura, cap. 12. & Simeon Sethi in Syntag.

CAP. LIX.

De Mentha.

Mentitur mentha, ſi ſit depellere lenta.
Ventris lumbricos, ſtomachi vermeſque nocivos.

Mentham eo nomine non eſſe dignandam, niſi alvi etiam lumbricos, & ſtomachi vermes enecandi atque expellendi facultatem obtineat, hoc loco adſeritur. Amarum enim quiddam in ſe habet & acerbum: & amaro quidem non ſecus atque abſinthium lumbricos interficit: acerbitate vero, ſi cum oxycrato bibatur recentes ſanguinis rejectiones reprimit. Exhibendum autem de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

decoctum ejus, velut abſinthii quoque & non ſubſtantia. Eſt enim, ut ſi qua alia herba, tenuium partium guſtu acri, & facultate calidâ, ex tertio nimirum ordine excalefacientium & ſecundo ſiccantium. Quare ut medicamento potius quam alimento ipſa utimur. Hepar enim frigidum & ventriculum juvat, corroborat & ſtomachum & concoctionem facit, ſedat quoque ſingultum, & vomitum phlegmaticum atque ſanguineum. Prodeſt quoque cordis morſus, appetitionem ſuſcitat. Mediocriter item ad Venerem excitat: id quod omnibus accidit, quæ humiditatem ſemicoctam & flatuoſam continent. Aperit & jecinoris ac ſplenis obſtructiones. Verum hac veſci ad ſatietatem non oportet: quoniam ſanguinem extenuat, & ſeroſum facit, & ipſum in flavam bilem permutat, deinde efficitur ſanguis, qui maximè eſt tenuium partium, diſcutiatur, & craſſus ac melancholicus relinquatur: atque idcirco oportet bilioſos ab ea abſtinere. Contrita cum ſale, & morſui rabioſi canis impoſita, medicamentum fit ſalubre. Arida veró trita, & poſt cibum ſumpta ad concoctionem facit, & lienoſos juvat. Cum vino pota, difficulter patienti ſuccurit. Ferunt etiam, quod manſa lippienti impoſita fiat remedium, quodque ejus decoctum abſorptum confeſtim ſanguinem è faucibus ejicientes ſanet. Coire lac denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionibus lectis immergantur: in ſumma ſtomacho utilis eſt, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Hujus ſemen ventrem purgat, & pulmonem lædit. Plura Dioſcorides libro 3. cap. 34. Plinius lib 20. cap. 14. Galenus lib. 6. de ſimpl. medic. facult cap. 136.

136. Simeon Sethi in Syntagm. & Avicenna 2. Canonum, cap. 459.

CAP. LX.

De Salvia.

Cur moriatur homo, cui Salvia creſcit in horto?
Contra vim mortis non eſt medicament in hortis.
Salvia confortat nervos manuumque tremorem
Tollit, & ejus ope ſebris acuta fugit.
Salvia, caſtoriumque lavendula, primula veris.
Naſturtium, Athanaſia, hæc ſanant paralytica membra.
Salvia ſalvatrix, naturæ conciliatrix.

Permagnam eſſe utilitatem Salviæ, hoc loco traditur. Ac primo quidem verſu per modum dubii, quæritur, qui fiat ut homo moriatur, cui Salvia creſcit in horto? Ad quod ita reſpondetur ſecundo verſu: quanquam medicina in hortis reperiatur; quæ corporis putrefactioni reſiſtat, humiditatemque cuſtodiat naturalem, ne citius quam par eſſet, diſſipetur, nulla tamen invenitur, quæ moriendi neceſſitatem è medio tollat. Et hoc eſt, quod Avicenna 31. cap. ſingulari ait. Ars quidem ſanitatis tuendæ nos à morte ſecuros non facit, neque corpus à foris incidentibus nocumentis munit, neque unumquodque corpus ad ultimam vitæ longitudinem, quæ eſt ſecundum hominem abſolutè perducit. Sed de duabus rebus ſecuritatem præbet: putrefactionem enim penitus excludit, & humiditatem defendit naturalem, ne juſto citius reſolvatur.

Galen. l. 1. c. 17 da ſanitate tuenda.

Se-

Secundo loco tres referuntur Salviæ effectus: ac primo quidem quod nervos roboret. Siquidem manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit, humorum igitur copiam, qua nervi impediti relaxabantur, exſiccat, refrigeratoſque recalefacit. Deinde quod manuum tremorem tollat: Nam quicquid nervos roborat ac excalefacit, tremorem etiam tollit. Tremor enim ex nervorum imbecillitate & frigiditate potiſſimum accidit. Atque hanc ſanè ob cauſam ſenes nonnulli, & anus decrepitæ cibis ac potibus ſuis folia Salviæ imponere Solent. Tertio, quod acutam removeat febrem: cujus hanc adſignaveris cauſam, nempe quod humores exſiccet, adeoque putrefactionem, quam acuta febris magna ex parte comitatur, impediat. Porrò ſalvia temperamento eſt evidenter excalefaciente & exſiccante, atque eam ob rem per ſe in victus ſalubris ratione non temerè uſurpanda. Attamen cum nervos excellenter roboret, dupliciter ea homines in ſanitaris tutela uti conſueverunt. Aut enim inde parant ἐμβάμματα, id eſt, intinctus, quemadmodum oſtendimus ſupra cap. 22. appetentiam revocantes ei, cui ventriculus crudis, inconcoctis, ac pravis humoribus refertus fuerit.

Salviatum vinum. Aut vinum ex ea etiam conficiunt, Salviatum ipſis appellatum, quod in menſæ principio potiſſimum expetitur. Hoc cùm ſibi qualiatem quandam à ſalvia calidam ſimul ac adſtringentem, aromaticamque & exſiccantem adſciſcat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mirè conferre putandum eſt: præſertim ſi poſt purgationem, epoto medicamento, modicè ſumatur. Quin

& ven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

& ventriculum, cerebrum, nervos, ac reliquas quoque corporis partes præ humiditate laxas exſiccat ac roborat, idque per hyemem maximè. Valet contra renum, veſicæ, & laterum dolores, rejectiones ſanguinis, tuſſim, rupta & vulſa. Difficili urinæ auxiliatur, & ſuppreſſos menſes proritat, ſed immoderatius: quocirca gravidis non niſi cum timore exhibendum eſt, quippe quod partus facilè enecet, & abortus faciat. Vaporoſum eſt admodum, facilèque caput ferit, & cito inebriat: quare caput debile habentibus, quibuſque plurimum moleſtiæ catarrhus exhibet, ab ipſo in roborando ventriculo cavendum eſt: ne dum uni parti auxilium quærunt: reliquas offendant. Imo verò nec alias immoderatius eo utendum eſt, neque ad depellendam ſitim, neque ad deferendum permiſcendumve cibum: quippe quod univerſum ita cibus ad extremam planè caliditatem ac ſiccitatem perduceret. Primum enim per ſe calidum & ſiccum eſt vinum, deinde verò & Salvia ſat ſtrenuè excalefacit, deſiccatque, & tenuium eſt partium: quare quod inde fit vinum, ad immodicam haud dubiè caliditatem ac ſiccitatem inclinabit, atque ob id ſanitatis tutelæ minus conveniet: ut quod ingeſtum cibum permutare, atque antè perfectam concoctionem è ventriculo ac hepate ad cerebrum facilè & nervos deferre, obſtructionemque omnis putredinis matrem, in humuno corpore excitare valeat. Plura de hoc Magninus capite 21. part. 3. Regiminis ſanitatis & Joan. Michaël Savonarola, in majori pract. 2. cap. 4. Rubri. 15. Duplex porrò Salvia paſſim in hor-
tis

Theophraſtus. l. 6. c. 2. de hiſt. plant. tis ſpectatur: Una magnis ſatis & aſperis foliis. Altera verò foliis minoribus, contractioribus & lævioribus. Græci, quod ipſa herba retorrida ſemper & exucca appareat, communi utramque appellatione nuncuparunt, ἐλελίσφακον, quod quaſi in tabem, vel ſiderationem redacta videatur.

Tertio loco ſex enumerantur medicamenta ſimplicia παραλύσεις curandæ accommodatiſſima: *Salvia.* nempe Salvia, Caſtorium, Lavendula, Primula veris, Naſturtium & Athanaſia. Hæc namque omnia proprietate quadam membra paralytica curant ac ſanant. De Salvia quidem ex modò dictis ſatis conſtat, quippe quæ genuina caliditate & ſiccitate ſua pituitoſum humorem, quo nervi obſtructi reſolvebantur, facilé conſumat, adeoque nervis ipſis robur addat. Caſtorium calefacit ſiccatque cum extenuandi viribus *Caſtorium.* eximiis, quibus præter alias actiones, etiam nervorum, qui ex copia humorum malé habent, affectibus, nempe tremori, ſtupori, convulſioni, & paralyſi congruit, & refrigeratos facilé recalefacit, & extrinſecus applicatum, & potui datum: idque ita, ut nullam aliam offendat particulam, etiamſi mediocriter febris affligat, quemadmodum in veternis & cataphoris: ſed & menſibus retentis proficit, & ſecundas expellit. Juvat etiam, ſi quis ſuffitum ejus in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maximé affectus in pulmone aut capite conſiſtentes. Frigidæ quoque ſurditati, & auribus ob craſſos flatulentoſque ſpiritus dolentibus præclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum oleo nardino infuſum. Oleum præterea caſtorii non minus contra frigidos nervorum

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

& juncturarum affectus omnes valet, quam caſtorium ipſum, præſertim ſi poſt materiæ evacuationem applicetur: reſiduum enim conſumit, nervos roborat, paralyſi, convulſioni ac tetano medetur, & acerrimos rigores, frigora febrium, ſi ſpina dorſi eo linatur, ſedat. Porro Caſtorium teſticulus eſt animalis ancipitis vitæ, quod κάςωρ à Græcis, à Latinis Fiber appellatur. De quo Dioſcorides lib. 3. cap. 21. Plin. lib. 8. cap. 30. & lib. 32. cap. 3. Galenus lib. 11. cap. 11. de ſimpl. med. facult. Ætius l. 2. cap. 177. Paulus lib. 7. & Avicenna 2. Can. cap. 125. Lavendula excalefacit & exſiccat ordine ſecundo completo, vel tertio inchoante viribus à Nardo Celtica non longé recedentibus. *Lavendula.* Confert omnibus cerebri ægritudinibus à frigido provenientibus, convulſis, reſolutiſque auxiliatur: ventriculum roborat, & jecur ab infarctu liberat: quin & obſtructos lienes juvat: uterum calefacit, & menſes & ſecundas educit. Primula veris calida eſt & ſicca, *Primula veris.* nervos roborat, convulſioni, tremori, apoplexiæ, paralyſi, cæteriſque nervorum atque articulorum vitiis frigidis & humidis auxiliatur: atque inde arthritica etiam à nonnullis & herba paralyſis appellatur. Primula veris autem dicitur, quod ſcilicet Vere inchoante mox erumpat. Per Naſturtium Siſymbrium aquaticum, hic intelligitur, quod riguis gaudet, & in fontium rivis diſcurrentibus comite Sio naſcitur, foliis primo exortu rotundis, quum verò adoleverint erucæ modò diſſectis, odore ac ſapore ſativo naſturtio proximis, atque ob id καρδαμίνη à nonnullis, id eſt naſturtium, nominatur. Ea herba cum ſicca eſt, tertii eſt ordinis excalefacien-

cientium & deſiccantium: cum humida & viridis, ſecundi: craſſos & pituitoſos humores extenuat, incidit, & reſolvit: qua ratione nervos à phlegmate purgat, paralyſiſque cauſam aufert. Atque hinc ſanè præcipiunt Medici, ut in quadragenaria illa Eccleſiæ abſtinentiâ propter phlegmaticos cibos, qui per id tempus mandi ſolent, Naſturtia quoque ſubinde exhibeantur. Athanaſia tanacetum etiam vocatur. Ea parthenii ſpecies quædam exiſtit, purgandique phlegmatis facultate prædita eſt, nervos caliditate ſuâ exſiccat. Sive foris impoſita, ſive intro incorpus aſſumpta lumbricos, & materiam unde illi generantur ex ventre pellit. Plurimum igitur Galli primis ſanctum poſt Paſcha diebus Athanaſia cum ovis frixa ad phlegmatis per jejunium quadragenarium ex eſu piſcium collecti eductionem utuntur, ne ſcilicet inde lumbrici in corporibus aptis ac præparatis generentur. Recentiores etiam utuntur ad ventriculi, & alvi flatus diſcutiendos: item ad frangendos renum calculos & ad ciendam urinam. Ultimo tandem verſu traditur. Salviam ſic dici, quod ad multa ſit ſalutaris, præcipuè ad fœcunditatem.

CAP. LXI.

De Ruta.

Mac lib. I. c. 12.

Nobilitas rutæ hac, quod lumina reddat acuta.
Auxilia rutæ vir quippe videbis acute,
** Cruda comeſta recens oculos caligine purgat.*

** al. Ruta.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Ruta viris minuit Venerem, Mulieribus addit,
Ruta facit caſtum, dat lumen, & ingerit aſtum.
Cocta & ruta facit de pulicibus loca tuta.

Quatuor hic recenſentur facultates Rutæ: Ac primo quidem, quod acutam reddat videndi aciem: commanducata enim, ut teſtis eſt Dioſcorides lib. 3. cap. 44. & poſt eum Avicenna 2. Canon. cap. 578. mirè opitulatur oculis, qui hebetudinem ſenſere. Præſtat idem & ſuccus ejus cum ſucco fæniculi & melli inunctus. De hoc nonnihil quoque ſupra cap. 13. & infra cap. 79. *Viſus.*

Secunda quod coëundi deſiderium in viris minuat, augeat vero in mulieribus. Nam quum ex tertio ſit ordine excalefacientium & ſiccantium, flatus ſtrenuè diſcutit aboletque, & ſic ſemen virile, quod tenue admodum & aëreum eſt, reſiccat, ac prorſum ne eſſe quidem permittet. Ex quo ſanè Veneris appetitum in viris cohibet. Sed in mulieribus ſemen aquoſum & frigidum calefacit, incidit & extenuat: quare eas ad coitum magis incitat.

Tertia, quod aſtutiam ſive calliditatem, id eſt, apprehenſionem, & medii alicujus in ſubtili cauſa facilem inventionem uſurpantibus conciliet. Calefactione enim ac reſiccatione extenuantur & acuuntur ſpiritius, fovetur & illuſtratur ingenium.

Quarta, quod decoctum ipſius, ſi domus ea reſpergatur, pulices depellat. Eos enim ut uno ore Medici teſtantur, acrimoniâ ſuâ necat, & gravi odore fugat. Pamphilius apud Conſtantinum Cæſarem, libro 13. capite 15.

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Pulices fugantia & necantia.

de Agricultura, longe plura adverſus pulicum moleſtias remedia enumerat. *Scrobem*, inquit, *facito, & rhododaphnas contuſas in ipſum mittito, ſicque omnes concurrunt. Abſinthium aut cucumeris ſylveſtris radix aqua marina rigata ac reſperſa, pulices necant. Diſperdit autem penitus Melanthium, aqua maceratum ac reſperſum; aut conizæ decoctum irroratum. Diſperdit eoſdem ſimiliter ſemen Sinapeos & Rhododaphnes, ambo fervefacta, & in domo reſperſa. Calcem vivam cribrato, & poſtquam locum verreris, inſpergito, indeque necabuntur. Idem continget ex amurca pavimentis aſsiduo irroratis, Cyminum item ſylveſtre tritum ac aqua mixtum & ſeminis cucumeris ſylveſtris drachmæ decem tritæ, & in aquam demiſſæ, indeque domo reſperſæ, pulices crepare faciunt. Item chamelææ radix, & populi nigræ folia tuſa, & aqua macerata, & tribulus ex aqua cocta. Pulices etiam muria acris reſperſa & aqua marina enecant. Quod ſi in media domo quis pelvim deponat, & circulum machæra penitus ferrea circumſcribat, & reliquam domum, præterquam locum circumſcriptum, cremore ſtaphidis agriæ aut lauri foliorum tuſorum conſpergat, aut etiam muria aut aqua marina cocta, omnes pulices in pelvem congregabit. Fictile quoque vas defoſſum, ita ut labra æqualia pavimento habeat, & adipe taurino oblitum omnes pulices in ſeſe congregabit, etiam eos qui adhuc in paleis deliteſcunt. Sub lecto parvulum ſcrobem facito, & in ipſum ſanguinem caprinum mittito, congregabit eo pulices & ex aliis veſtibus ad ſe illiciet ac vocabit. Cæterum ex amphimallis & denſiſſimis tapetibus, in quibus plurimi pulices deliteſcunt, eximi ac evocari poſſunt, ſi ſic in urna aut dolio ipſe ſanguis caprinus*

Ætius l. 13. c. 45.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

prinus deponatur. Hactenus ille. Avicenna 6.4. Tract 3. capite 11. de fugatione pulicum hoc amplius addit: *Quando*, inquit *domus colocynthidos infuſione aſpergitur, ſaliunt pulices & fugiunt, & ſimiliter ex decocto rubi.* Referunt quidam, quod ſi lignum adipe erinacei oblinatur, eo pulices ſtatim omnes concurrent. Fugantur quoque ſuffitu ſulphuris. Eſt etiamnum herba quædam vulgaris notitiæ Arabice dicta Chichuanu, id eſt, herba pulicum, quæ in civitate Chairi pulverizata in lecto circa dormientes ponitur, & ex odore illius inebriantur ſtupidique fiunt pulices, & non lædunt. Porro nihil æquè diſperdit pulices, ac graveolentia, velut ruta, mentha, mentaſtrum, & lupulus, præcipuè tamen fimus & urina equi. Enecat & pulices ſeminis rapi decoctum inſperſum. Quin & taurini cornu ſuffitu pulices fugari perhibentur. *Fama eſt*, inquit Dioſcorides libr. 60. *ſi pſyllium virens domum importetur, non ſine re in ea pulices gigni* Poſtremo verò nihil tam accommodum eſt comprehendendis pulicibus, quam lecto impoſita recens & candiſſima lanugo xylina. In ea namque congregati facillimè capiuntur. Plura Rhazes libr. 8. cap. 8. ad Almanſorem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXII.

De Cæpis.

Sunt Macri libro 1. cap. 7.

DE Cæpis Medici non conſentire videntur,
Fellitu non eſſe bonas ait ipſe Galenus.
Phlegmaticis vero multum putat eſſe ſalubres,
Non medicum ſanas Aſclepius adſerit illas,
Præſertim ſtomacho, pulchrumq; creare colorem,
Contritis cæpis loca denudata capillis
Sæpè fricans, capitis poteris reparare decorem.

Agitur hoc in loco de Cæpis: Ac primò quidem dicitur, medicis de natura earum nondum ſatis conſtare. Nam ipſorum quidam phlegmaticis ex uſu eſſe tradunt, quidam verò minimè. Galenus libro 2. de aliment. facultat. capit. 71. cholericis admodum nocere, phlegmaticis verò prodeſſe, his atteſtatur verbis: *Abſtinendum ab aſſiduo uſu omnium acrium, ceu cæparum, porri, & allii, & potiſſimum cum iis qui ipſis veſcitur, natura fuerit bilioſus.* Solis enim qui vel ſuccum pituitoſum vel crudum & craſſum ac lentum acervarint, cibi ejuſmodi ſunt accommodati. Siquidem cæpæ, ut Galenus lib. 7. de ſimpl. medicam. facult. cap. 58. placet, in quarto calefaciunt exceſſu. Quo fit ut calidis, quales cholerici cum primis exiſtunt, vehementer officiant. Rhazæ vero libro 3. ad Almanſ. cap. 18. ſuperfluos humores & phlegma in ſtomacho generant. Quod de illis maximè intelligendum, quæ crudæ manduntur. Earum namque eſſentia craſſarum eſt partium, & mali ſucci. Porro pro fellitis, quemadmodum Cornarius noſter in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

capit. ſeptim. libr. prim. Macri diſertè admodum monuit,blioſos hoc loco accipere oportet, id eſt, τὰς χολώδεας, ſicut phlegmaticis multum prodeſſe traditur. Corpus enim calefaciunt, humoreſque craſſos ac glutinoſos in ipſo coacervatos concoquunt, attenuant, incidunt, ac detergunt. Quin eâdem etiam ratione, ſtomacho frigidis, craſſis, ac glutinoſis humoribus gravato utiles ſunt, & ad validum colorem, veluti teſtis eſt apud Plinium lib. 20. cap. 5. Aſclepiades, proficiunt. Neque enim fieri poteſt, ut vividus ac floridus ſit faciei color, ubi ventriculus crudo, pituitoſo ac pravo ſucco refertus fuerit. Tertio demum loco adſeritur: contritarum cæparum ſucco pilos ſive crines locis glabris ac denudatis reſtitui, ſi eo ſæpius perfricentur: & maximè quidem, ſi ex denſatis infarctiſque meatibus & materiæ ſub cute detentæ corruptela, glabrities evenerit. Cæpe enim caliditate ſua meatus aperiunt, materiamque pravam ſub cute detentam non ſolum digerunt ac reſolvunt, ſed meliorem etiam in locum ejus ſubſtituunt. Quapropter alopeciæ ſucco earum convenientiſſimè perfricantur. Celerius enim, ut Dioſcorides libro ſecundo, capite 137. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus libro primo, capite ſecundo teſtantur, quam Alcyonium pilos evocat. Unde infertur tandem capitis decorem, quem Q. Serenus capitis honorem vocat, eo reparari. Capitis porro decor, capilli ſunt. Cæpæ præterea ſemen genitale gignunt, & Venerem ſtimulant, urinam cient, appetentiam ante alios cibos ſumptæ excitant; ſed largiore cibo capitis doloris

faciunt, ſitim movent, faſtidium pariunt, ruborem faciei inducunt, ſalivam multam generant, & rationem, ut aliqui ferunt, lædunt. Succus illarum cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus ſuffuſionibus auxiliatur. Quin etiam canis morſibus idem cum aceto, ruta & melle illitus confert, quare hi quoque duo verſus à quibuſdam hic additi ſunt,

Appoſitas perhibent morſus curare caninos,
Si trita melle prius fuerint & aceto.

Plura de his ſupra capite 13. diximus, cùm de Alliis ageremus.

CAP. LXIII.

De Sinapi.

Eſt modicum granum, ſiccum calidumque Sinapi,
Dat lachymas, purgatque caput, tollitque venenum.

Duo hoc in loco potiſſimum aguntur. Primo namque per puſillum illud granum, quod σίνηπι aut νάπυ Græci, Latini veró Sinapi vocant, ad calefaciendum deſiccandumque efficax eſſe traditur: & hoc quidem Galeno lib. 7. cap 5. de ſimpl. medic. facult. teſte, in quarto gradu. Deinde verò tres eidem adſignantur facultates. 1. quod lachrymas eliciat: excellenti enim caliditate ſua humiditates, quæ in cerebro ſunt, attenuat, incidit, liquefacit, & diſſolvit: illis itaque fluentibus, ſimul etiam lachrymæ proſiliunt. 2. quod caput purget:

get: cõmanducatum enim pituitas capitis per os ducit & purgat. Quin etiam tritum, naribuſque admotum, ſternutamenta ciet, quibus meatuum obſtructiones tolluntur, & cerebri vitia expelluntur: eâque ratione comitialibus & apoplecticis mirificè ſuccurrit 3. quod venenum tollat: ſuffitum namque ac incenſum ſerpentes fugat, ad eorundem quoque, & ſcorpionum ictus cum aceto tritum magna utilitate illinitur: fungorumque venena diſcutit. Ad hæc lienis etiam affectibus ex humiditate & flatu procreatis confert. Item quartanis morbis, qui ex aduſta pituita contracti ſunt, præterea & podagris è pituita factis. Officit verò viſui, & calido capiti, ac jecori. Concoctionem & diſtributionem ciborum craſſarum partium adjuvat. Minuit, quæ in ventriculo ſunt humiditates. Illitum lepris, eas in melius mutat. Linguas etiam humiditate gravatas ſiccat. Si cum melle ſumatur, tuſſes reſolvit. Cum caricis verò iſchiadicis illitum & lienoſis, utile eſt: trahit enim, quæ intus ſunt ad corporis ſuperficiem. Plura Dioſcorides lib. 2. c. 140 Plinius lib. 30. c. 22. & Simeon Sethi in Syntagmate.

CAP. LXIV.

De Viola purpurea.

Crapula diſcutitur, capitis dolor, atque gravedo.
Purpuream Violam dicunt curare caducos. Mat. 1. c. 19.

Hic tres referuntur affectus nigræ purpureæve Violæ. Primus, quod crapulam ſive ebrietatem diſpellat ac ſedet. Cujus ſanè rei *Ebrietas.* duæ

duæ adferri ſolent rationes. Una quidem, quod temperatum, ſuavem, & cerebrum confortantem ſpiret odorem: cerebrum verò roboratum ac validum ebrietas non tam facilè, quam imbecillum, tentet. Altera, quod cerebrum refrigeret, & fumis calidis recipiendis ineptum reddat, adeoque vini vaporem infringat, & ſic ebrietatem diſſolvat. Secundus, quod κεφαλαλγίαν, id eſt, capitis dolorem diſcutiat: & hoc quidem, ſi à cauſa calida, nempe à flava bile, ortum habuerit, hanc enim purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum effectuum meminit. Plinius libr. 21. cap. 19. ubi de violæ viribus diſſerit, his verbis: *Violæ purpureæ crapulam & gravedines capitis impoſitis coronis olfactuve diſcutiunt.* Meminit etiam Simeon Sethi in Syntagmate: *Violæ*, inquiens, *dolores capitis, qui fiunt à flava bile, ſopiunt potæ & odoratæ.* Tertius, quod curet caducos, id eſt, comitiali morbo correptos, à ſymptomate accidenti ac caſu. Hoc habetur apud Dioſcoridem lib. 4. cap. 105. Cæterum is non ſimpliciter hoc de purpureâ Violâ tradit, ſed de parte eâ, quæ in flore purpurea exiſtit vel purpuraſcit. Sie enim ſcribit: φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους μεθ' ὕδατος ποθὲν, συναγχικοῖς βοηθεῖν, καὶ ἐπιληψίαις ταῖς ἐπὶ παίδων; id eſt, Dicunt, id quod in flore purpureum eſt, cum aqua potum, anginis & comitialibus puerorum morbis auxiliari. Videtur itaque accipiendum eſſe de altero flore, qui in medio Violæ inſtar capillamentorum ineſt. Sunt enim quidam flores, dicit Theophraſtus libro primo, cap. 21. de hiſtoriâ plantarum, διανθεῖς, id eſt, duplicis floris, qui alterum florem in medio habent, velut

roſa

roſa & lilium, & viola nigra. Lege doctiſſimas Jani Cornarii annotationes in cap. 29. libr. 1. Macri. Quinetiam Plinius loco jam citato id ipſum ſic tradidit: *Id quod purpureum eſt ex iis comitialibus medetur, maximè pueris in aquâ potum.* Ejuſqui rei hæc adſignari poteſt ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboret, ita ut à pravis nocumentis minimum lædatur, & ſic in epilepſiam non facile incidat. De violis plura Galenus libr. 6. cap. 150. de ſimpl. medicament. facult. Rhazes libr. 3. ad Almanſ. cap. 21. Avicenna 2. Canon. cap. 726. & Meſues libr. 2. ſect. 1. cap. 11. de ſimp. purg.

CAP. LXV.

De Urtica.

Ægris dat ſomnum, vomitum quoque tollit, & uſum. *Mac. lib. 2. c. 2.*
Illius ſemen colicis cum melle medetur.
Et tuſſim veterem curat, ſi ſæpè bibatur.
Frigus pulmonis pellit, ventriſque tumorem.
Omnibus & morbis ea ſubvenit articulorum.

Hic ſeptem recenſentur facultates Urticæ. *Somnus.* Ac 1. quidem, quod ſomnum ægrotantibus accerſat. Craſſos namque & pituitoſos humores, quibus natura gravata ſomno deſtituebatur, extenuat, incidit, & privatim expurgat. 2. quod vomitum, *Vomitus.* ſimulque uſum ejus tollat: Lentam enim & frigidam materiam, qua ſtomachum im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

buente, nauſea ac vomitus plurimum ſuboriri ſolent, incidit, exſiccat & diſſolvit. 3. quod Colicis medeatur doloribus: nam præterquam quod craſſum pituitoſumque humorem incidit & extenuat, craſſos quoque & flatulentos ſpiritus, qui exitum non habentes colicos excitant cruciatus, diſcutit & expellit. 4. quod veterem curet tuſſim. Craſſos enim viſcoſoſque humores è pectore pulmoneque educit: qua ratione orthopnœæ quoque & lateris doloribus prodeſt, & maximè quidem ſemen ejus cum melle delinctum, quemadmodum. 2. Canon. cap. 725. in eum propè modum ſcribens Avicenna atteſtatur: *Quando cum ptiſanâ ſive aqua hordei decocta bibitur, vitia pectoris extrahit, & folia ejus cum aqua hordei decocta thoracem à lentis craſſiſque humoribus expurgant: ſed ſemen cum melle delinctum ad omnia efficacius eſt*, 5. quod frigora pulmonis pellat: humores namque frigidos ac pituitoſos caliditate ſua incidens ſimul & extenuans ex pectore pulmoneque educit. 6. quod ventris tumorem diſcutiat atque ſedet, Craſſos enim ac flatulentos ſpiritus, quibus venter diſtentus in tumorem attollebatur, diſſipat atque reſolvit. 7, quod omnibus articulorum doloribus, arthriditi nimirum, iſchiadi, & podagræ ſubveniat: præcipuè quidem, ſi provenerint à lentâ, craſsâ ac frigidâ materiâ: eam enim urtica calefacit, incidit & extenuat. Ad hæc urtica flatuoſum etiam quiddam obtinet, quo & Venerem extimulat, & maximè ubi cum paſſo aut muſto ſemen ejus bibitur. Eodem modo potum, & vulvæ ora patefacit, urinam ciet, renumque doloribus medetur. Ventrem modicè ſubducit, ipſa duntaxat ab-

Colica. *Tuſſis.* *Podagra.*

ſter-

ſtcrſione ac veluti titillatione, non purgatione, crudum ac pituitoſum humorem educens. Ducit fœminis præterea menſes foliorum urticæ decoctum, additâ exiguâ myrrha potum. Cavendum tamen ne linguam œſophagumque lædat; nimium enim exurit: quod commodè quidem fieri poterit, ſi poſt ſumptionem ejus parum olei roſacei abſorbeatur Eſt autem urtica cum ſemine ſuo calida in principio tertii, ſicca verò in ſecundo: licet ſemen minore paulo, quam herba ipſa, ſiccitate participet. Plura Dioſcorides libr. 4. cap. 79. Plinius libr. 22. cap. 13. Galenus lib. 6. de ſipml. medicam. facultat. cap. 13. Paulus libr. 7. Rhazes libr. 3. ad Almanſorem, cap. 28. & Avicenna loco citato.

CAP. LXVI.

De Hyſſopo.

Hyſſopus purgans herba eſt è pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda jugata.
Vultibus eximium fertur præſtare colorem.

Hic agitur de hyſſopi viribus: quod quidem deſiccat & excalefacit ordine tertio, ſed & tenuium eſt partium. Pituitam manifeſto experimento expurgat, facitque ad pituitoſos tum cerebri, tum nervorum affectus: quod non modo mundet, ſed roboret quoque. Quin pectus & pulmonem detergit præſertim ſenibus, quorum pectora lenta craſſaque pituita referta ſunt: quo fit, *Mac. lib. 2. c. 5.*

ut decoctum cum ficis, aquâ, melle, & ruta potumque peripneumonicis, diuturnæ tuſſi ſuſpirioſis à capite in ſubjectas partes diſtillationibus, & orthopnoicis auxilietur. Aſcarides reliquoſque interraneorum vermes pari modo ſumptum enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur, nitri tamen addito momento. Decoctum ex aceto mulſo epotum, craſſum humorem per alvum extrahit. Ad ſubducendam alvum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiuſque addita iri, naſturtio aut irione, dejicit. Meſues exhibet cum jure, aut manna miſtum, vel cum melle, aut uvis paſſis purgatis, vel ſcilla coctum. Cutis in corpore colorem floridum efficit. Lieni, & aquæ inter cutem cum fico nitroque emplaſtri modo imponitur. Inflammationibus quoque ex vino illinitur. Cum fervente aqua impoſitum ſugillata diſcutit. In anginis cum ficuum decocto optimè gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem collutione ſedat: Hyſopi uſus inflationes, auricularum præſertim, vaporis ſuffitu diſcutit. Cibi appetentiam invitat, viſum acuit, menſes & urinam ciet, & febrium horrores excutit. Vinum decoctionis ejus uterum à ſuperfluitatibus purgat & abſtergit. Plura Dioſcorides libro tertio, capite vigeſimo ſeptimo: Avicenna 2. Canon. capite 365. & Meſues libro ſecundo, ſect. 1. capite decimo octavo, de medic. ſimpl. purgantibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXVII.

De Cærefolio.

APpoſitum cancris tritum cum melle medetur, *Mac. lib. 1. c. 22.*
Cum vino potum lateris ſedare dolorem
Sæpe ſolet, tritum ſi nectis deſuper herbam,
Sæpe ſolet vomitum, ventremque tenere ſolutum.

Enumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. 1. quod tritum & cum melle appoſitum cancrum curet. Eſt autem Cancer *Cancer.* tumor durus melancholicus, inæqualis, rotundus, venoſus, id eſt, venas habens in circuitu turgidas & exaltatas, liveſcens ſive fuſcus, & colore magis quam inflammatione nigricans, calidus, ſed non adeo, ut inflammationes, ſubito accreſcens, ægros maximè fatigans, & perpetuo fere dolore affligens: Græcè καρκίνος & καρκίνωμα dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt tam Græci quam Latini à cancro aquatico animali, quoniam circa hunc implentur & intenduntur venæ, cancrorum pedibus, à glomere illo corporis deſcendentibus, perſimiles. Nonnulli verò inde ſic nuncuparunt, quod difficillimè ab his partibus, quas obſederit, evellatur, quemadmodum cancer aquaticum animal. Hic enim loco quem ſemel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quod hic tumor cancri animalis colorem repræſentet, nempe ſubnigrum. Plura de hoc Paulus l. 4. cap. 26. & Joannes Tagaultius libr. 1. cap. 15. chirurg: Inſtit. 2. quod cum vino potum lateris dolorem ſedet, Tormina quoque ventris mitigat. Craſ- *Tormina.*

ſas enim inflationes, unde dolores iſti proveniunt, diſcutit. Præterea ſtomachi, atque aliorum etiam viſcerum flatus diſſipat, obſtructioneſque tollit, ad quæ quidem omnia vinum quoque per ſe ſumptum ſingulare eſt. 3. quod vomitus alvique profluvia ſiſtat. Calefaciendi enim & exſiccandi vi materiam eorum diſcutit atque conſumit, & maximè quidem, ſi à frigido & pituitoſo ſucco oriantur. Urinam & menſes ciet, lateris, renum ac veſicæ dolores tollit, cum melicrato exhibitum. Porró Chærefolium, de quo hoc loco agitur, nulla alia herba eſt quam quæ vulgo noſtrati *Carfueil* appellatur. Cæterum medicamenta, quæ hic de chærefolio produntur, neque apud Plinium, neque apud ullum aliquem autorem Græcum reperiuntur, ſed ex Plinio illo recentiore, qui longè poſt Galeni tempora extitit, omnia tranſſcripta ſunt. Nam is hæc verba de ipſo tradit: *Chærephyllon canceratis medetur, lateris dolores ex vino mitigat. Quidam illud oleo incoctum ἀκόποις ad ſolvendam frigoris injuriam, miſcuerunt. Ex aqua mulſa pituitam reſolvit. Ex aceto Lumbricos & tineas perimit, urinam ciet, menſtrua pellit. Tritum cum cera & axungia vetere parotidas diſcutit.* Lege doctiſſimi viri Jani Gornarii annotationes in cap. 22. libr. 1. Mac. ad hæc ſuccus, ſive ſtillatitius chærefolii liquor, potus cum carbonibus tiliæ & lapide ex cancrorum capitibus exempto, ſanguinem ob caſum, percuſſionem, vel contuſionem in grumos concretum certó experimento diſſolvit, & renum calculos frangit.

Vomitus.

Lib. 5. c. 37. de re medi.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXVIII.

De Enula campana.

ENula campana reddit præcordia ſanæ. *Mac. lib. 1. 20. c.*
Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur ejus,
Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

Hic duæ referuntur facultates herbæ, quam ἑλένιον Græci vocant, Latini Helenium & Inulam, Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam.

Prima, quod curet ac roboret præcordia: quo nomine jam exta in homine intelligenda veniunt, nempe os ventriculi; membra ſpiritus, & quæcunque cordi propinquiora ſunt. Et hoc ſanè radice potiſſimum efficit. Ea enim calida & ſicca atque odorata eſt, cum excrementitia humiditate: quapropter in eclegmatis cum melle temperata craſſos ac lentos humores pectori pulmonique infarctos educit, tuſſi, orthopnœæque prodeſt. Omnis iræ doloriſque oblivionem inducit, cor exhilarat ac roborat. Ex ea vinum etiam conficitur, quod νεκταρίτης Græcis dicitur. Hoc contra ſtomachi & pectoris vitia, & cordis ex humiditate & frigiditate imbecilltiatem efficax eſt, excrementa in venis ſanguini permiſta per menſes ac urinas expellit. *Vinum enulatum.*

Secunda, quod ſuccus ejus cum rutæ ſucco permiſtus herniosis, hoc eſt ruptis, quibus inteſtina in ſcrotum devolvuntur admodum opituletur, & maximè quidem ſi hernia ex flatuum multitudine evenerit: Eos

enim rutæ atque helenii ſuccus diſcutit. Radix præterea helenii ſtomacho pravis ſuccis referto utilis eſt in paſſo condita, obſtructioneſque jecoris atque lienis tollit. Trita potaque ad cruentas excreationes ſingularis eſt, & ſerpentium morſibus medetur. Ruptis ac convulſis omnibus confert. Folia ejus ex vino cocta utiliter illinuntur frigidis ac diuturnis partium affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, (ἰσχιάδας vocant,) & exiguæ aſſiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes. Plura Diſcorides lib. 1. cap. 17. Galenus lib. 6. cap. 114. de ſimpl. medic. facult. & Avicenna 2. Canon. cap. 240.

CAP LXIX

De Pulegio.

Mac. lib. 2. c. 4.

Cum vino nigram choleram potata repellit,
Appoſitam veterem dicunt ſedare podagram

Duo hoc in loco Pulegii recenſentur effectus. Prior quidem, quod atram bilem cum vino expurget, cujus rei teſtis etiam eſt Dioſcorides libro tertio cap. 32. *Atram, bilem per alvum exigit.* Aliter inquiens, *bilem per alvum exigit.* Aliter verò, quod peculiari proprietate quadam antiquam curet podagram. Craſſos enim viſcoſoſoque humores, unde podagra generari plurimum ſolet, vehementer calefacit, concoquit, extenuat & amolitur. In tertio namque ordine calidum & ſiccum eſſe ſtatuitur, quapropter podagris etiam per ſe ſubvenit, impoſitum uſque dum rubeſcat locus. Vi pollere corroborandi, ex bona fra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

fragrantia ejus ſatis liquet. Aperit quoque, attrahit & conſumit, ratione tum eſſentiæ, tum qualitatum. Potum menſtrua, ſecundas ac partus ejicit. Pulmonis vitia ex melle & aloë potum extrahit, convulſis auxiliatur. Capitis dolores impoſitum levat. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æſtuſque injuriam, & à ſiti traditur. Nauſeas ſtomachique eroſiones poſca permulcet. Bibitur in vino utiliſſime contra ſerpentium morſus. Defectos animo recreat cum aceto naribus objectum. Siccatum præterea crematumque & in pulverem tritum, gingivas confirmat. Illitum cum polentâ inflammationes omnes ſedat. Cum cerato varos extinguit, lienoſis cum ſale utiliter illinitur. Decoctum ejus ablutas prurigines mitigat: & eadem utilitate inſidentibus fœminis prodeſt: inflationes, durities & muliebrium locorum converſiones corrigens. Plura Diſcorides loco citato. Plinius lib. 20. cap. 24. Galenus l. 5. cap. 94. de ſimpl. med. facult. & Simeon Sethi in Syntagmate.

CAP. LXX.

De Naſturtio.

Illius ſuccus crines retinere fluentes Mac. lib. 1. c. 11.
Illitus adſeritur, dentiſque levare dolorem
Lichenas ſuccus purgat cum melle perunctus.

Hic agitur de hortis familiari herba Naſturtio quod κάρδαμον Græci vocant, quaſi καρήδαμον, quod caput tentet ac domet. Et referuntur tres ipſius facultates. *Prima*, quod ſuccus ejus ſive ſtillatitius liquor capiti illitus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

illitus aut potus etiam capillorum defluvia ſiſtat, præſertim ſi ex denſatis infarctiſque meatibus orta fuerint. Craſſos enim & pituitoſos humores calefacit, incidit & extenuat. *Secunda*, quod dentium curet dolorem, præcipuè ſi jam à frigida materia provenerit: eam enim naſturtium diſcutit. *Tertia*, quod ſuccus ejus cum melle illitus lichneas, id eſt, impetigines, ſive ſquamas cuti adhærentes, abſtergat. Naſcuntur eæ ex phlegmate potiſſimum ſalſo, ſed naſturtium intus aſſumptum omne phlegma pellit & expurgat: & mel quoque inſigniter abſtergit. Naſturtii ſemen adurentis ſeu cauſticæ facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores atque adeo quicquid aliud rubrificationem, poſtulat, eo perinde atque ſinapi excalefaciunt. Miſcetur quoque remediis, quæ exhibentur aſthmaticis, quippe quod craſſos ſuccos valenter incidere valeat, velut & ſinapi: nam per omnia ei ſimile eſt. Stomacho adverſatur, alvum turbat, ventris lumbricos pellit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes ciet, & Venerem ſtimulat. Illitum cum melle lienem extenuat, favos expurgat. Serpentium venenis potum reſiſtit, atque eos ſuffitu fugat. Carbunculos ad ſupputationem perducit & rumpit. Coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur, tumores, inflammationeſque diſcutit. Furunculos cum muria illitum ad ſuppurationem ducit. Vomitum flavæ bilis citat, eandemque per inferna ſeducit. Tradunt nonnulli naſturtium vim vigoremque animi ſuſcitare, ac proinde eos, qui ipſum eſitaverint ingenio ac mente promptiores fieri. Lege Plinium lib. 19. cap. 9. Eraſmi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

mi Chiliades in Proverbio, ἔσθις κάρδαμον. Porro & herba arefacta ſimilem ſemini vim poſſidet. Humida veró adhuc & viridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem multo ſemine inferior eſt: adeoque tunc mordacitas, ejus moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat ceu obſonio. Plura Dioſcorides libr. 2. cap. 149. Plinius libr. 20. capit. 13. Galenus libr. 7. capit. 8. de ſimplic. medicament. facultat. Simeom Sethi in Syntagm. & Avicenna 2. Canon. cap. 509.

CAP. LXXI.

De Chelidonia.

CÆcatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut ſcripſit) quamvis ſint eruta reddit.

Notatu dignum eſt, quod hic ex Plinio de Chelidonia refertur, nempe ipſam pullis hirundinum viſum reſtituere. Locus eſt lib. 25. capit. 8. ubi ſic ſcriptum reliquit: *Animalia quoque invenere herbas, imprimiſque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, ut quidam volunt etiam erutis oculis* Meminit ejuſdem etiam libro octavo, capite vigeſimo ſeptimo his verbis: *Chelidoniam viſui ſaluberrimã hirundines monſtravere, vexatis pullorum oculis illa medentes:* Hoc nomen, ut libr. 2. capit. 165. Dioſcorides teſtatur, ſibi videtur vendicaſſe, quod adventu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrant hirundines *Mac. lib. 2. c. 20.*

ex-

excæcatis pullis, admota herba viſum reſtituere, inquit idem. Hinc cognitum eſt ſuccum ejus hominum oculis quoque mederi, utique in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione atque diſcuſſione indigens. Hinc igitur edocti medici chelidoniam omnibus ferè oculorum remediis pro viſus claritate admiſcere ſolent. Herba eſt nota, crocci ſucci, cujus inventionem hirundinibus ob id quoque attribuunt, quod pulli earum ſæpius quam ulli aliarum avium in cæcitatem incidant. Hirundinum enim ſtercus chelidoniæ oppoſitum præſtat: excæcat namque, ſi calidum in oculos decidat, & præcipuè matrum. Quod etiam ſacræ teſtantur literæ: nam Tobiæ 2. ſeniorem illum hoc ſtercore excæcatum fuiſſe legitur. Cor. Cel. l. 6. cap. 6. fabulam putat, perpatentes oculos herbâ reſtitui, qui perſeneſcant. Chelidonia tertii eſt ordinis abſoluti jam: idque tum in calefaciendo, tum in ſiccando. Attrahit igitur, diſcutit & conſumit. Radix trita & in vino decocta caput columellamque frigidorum humorum à capite deſcendentium multitudine laxatam, ac linguæ radici atque faucibus incumbentem expurgat ſi exurgentem inde fumum infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniſo & vino albo pota medetur regio morbo & ulceribus quæ ſerpunt: impoſita cum vino aut manducata, dentium dolorem ſedat. Plura Galenus lib. 8. cap. 172. de ſimpl. med. facultat.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXXII.

De Salice.

AUribus infuſus vermes ſuccus necat ejus,
Cortex verrucas in aceto cocta reſolvit,
Hujus flos ſumptus in aqua frigeſcere cogit
Inſtinctus Veneris cunctos acres ſtimulantes,
Et ſic deſiccat, ut nulla creatio fiat.

Tria hoc loco de Salice traduntur. 1. quod ſuccus ejus auribus inſtillatus vermes interficiat, & maximè quidem, ſi is fit ex foliis & cortice expreſſus. Amarum enim quiddam in ſe habet & acerbum. Idem quoque cum roſaceo in calice punici calefactus, aurium doloribus & ſaniei medetur. 2. quod cortex ejus in aceto decoctus verrucas pellat. Hanc rem Dioſcorides l. 1. c. 115. ſic tradidit. Corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clavos & callos tollit. Eſt enim vis ejus admodum deſiccatoria, ſed ita tamen ut morſu abſtineat: habet verò etiam quandam adſtrictionem. Avicenna cap. 541. 2. Canon. eundem effectum portulacæ quoque tribuit: Ex ea, inquiens, fricantur verrucæ, & eradicat eas non qualitate, ſed naturali quadam facultate. 3. quod flos ſalicis conceptus prohibeat, & hoc certè ob vim deſiccatoriam & aſtrictionem. Hoc ipſum autem ἀσυλληψίαν ἐργάζεσθαι Dioſcorides dixit, hoc eſt, facere ut mulier non concipiat. Non autem ſolùm mulierum conceptus prohibet ſalicis ſemen, ſive fructus, ſive flos velut hic appellatur, ſed etiam inſtinctus Veneris omnes hebetat ac reſiccat, etiam in viris, ut generare nequeant.

Mac. l. c. 16. & lib. 2. c. 35. Idem l. 4. c. 11.

Atque

Atque hoc ipſum Democritus quoque apud Conſtantinum Cæſarem lib. 11. cap. 14. tradit his verbis: *Qui fructus ſalicis appellatur pabulo pecorum admixtus, ipſa pinguefacit.* Tritus autem & in potu acceptus ab homine ſteriles facit: ex quo Homerus ὀδυσ. κ. ait.

Μακραί τ' αἴγειροι, καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

Id eſt:

Et grandes populi & ſalices fructum perimentes.

Verum Theophraſtus lib. 3. cap. 2. de hiſtoria plantarum, & Plinius l. 16. cap. 16. vocem ὠλεσίκαρπος non ſic accipiunt dictam ab Homero, ut ſignificet fructuum ac ſeminum humanorum perditionem, ſed ipſius arboris. Plinii verba hæc ſunt: *Ocyſſime autem ſalix amittit ſemen, antequam omnino maturitatem ſentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda, ſecutaque ætas ſcelere ſuo interpretata eſt ſententiam, quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat.* Hæc ferè Janus Cornarius in c. 11. lib. 4. Macri. Didymus antiquiſſimus Homeri interpres ita ex Theophraſto de ſalice refert: ὁ καρπὸς τῆς ἰτέας πινόμενος ἀφωνίζει τὴν γονὴν τῶν ἀνθρώπων; id eſt, Fructus ſalicis potus udituras hominum demolitur. Plura de ſalice Galenus lib. 6. de ſimpl. medend. facult. cap. 155. & Avicenna 2. Canon. c. 326. & 686.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXXIII.

De Croco.

COnfortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos reficitq; hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatibus quibuſdam Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eique lætabundam quandam conciliare alacritatem jucunditatemve præcipuè ſi quis eo modicè utatur. Immoderatius enim ſumptus, pondere nimirum trium drachmarum, lethalis eſt. Deinde verò membra defecta, id eſt, debilia ac proſtrata reficere, inque vigorem ſuum reſtituere traditur. Superat enim in eo calefaciens & qualitas & facultas, ut tota ejus eſſentia ſecundi ſit ordinis excalefacientium: & primi exſiccantium: proinde concoquendi, maturandi, emolliendi, aperiendi, & diſcutiendi vim quandam habet, adjuvante ſcilicet & paucula quadam adſtrictione. Cor non parum exhilarat, ipſumque adeò ac ſimul etiam hepar atque alias corporis partes, ob inſidentem nimirum adſtrictionem ita corroborat, ut non facilè diſſolvi queant, obſtructioneſque tollit. Quinetiam ſtomachum moderato calore ſuo firmat ejuſque tum coquendi, tum diſtribuendi facultatem adjuvat. Immodicè tamen illo utendum non eſt: quippe qui ita nauſeam facilè moveat, & cibi inappetentiam, Græci ἀνορεξίαν vocant, efficiat: ſiquidem aciditatem in ventriculo extinguit, quæ præſertim appetentiam excitat. Siccando mediocriter diſpoſitionibus,

nibus, pectoris phthiſicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitum felicem reddit, ejuſque inſtrumenta corroborat. Nam ſi uſus mediocris fuerit, facilem reſpirationem & amabilem coloris bonitatem facit: ſin verò citra modum, pallorem inducit, cerebrum infeſtat, capitis dolorem commovet, ſenſus obtenebrat, & oculis hebetat. Vino impoſitus vehementer inebriat, adeòque exhilarat, ut inſaniam maxime alacrem & lætabundam pariat. Si quis verò ex paſſo biberit, crapulam non ſentiet. Additur in potiones, quæ interraneorum cauſa temperantur. Pituitoſa vitia & lethargica ſanat. Sommum conciliat, Venerem ſtimulat, menſes & urinam ciet. Mulieribus difficulter parientibus in portu duarum drachmarum pondere exhibitus, præ-tum accelerat. Illitus cum humano lacte viſum abſtergit, & oculorum fluxiones cohibet. Aurium remediis utiliſſimus, eſt. Vergentes ad ignem ſacrum inflammationes ingentes unctus lenit. Vulvæ ſediſque cataplaſmatibus utiliter inditur. Plura Dioſcorides lib. 1. capite 25. Plin. libro 21. capite 20. Galenus libro 7. de ſimplict. med. facultat. capite 75. Simeon Sethi in Syntagmate, Serapion capite 173. ſimpl. & Avicenna libro 2. Canon. capite 129.

CAP. LXXIV.

De Porro.

Mac. lib. 1. c. 6. *REddit fœcundas manſum perſæpe puellas:*
Manantemq; potes naris retinere cruorem,
Ungas ſi nares intus medicamine tali.

Duæ

Duæ hoc in loco Porri referuntur proprietates. Ac prior quidem, quod imprægnandi facilitatem utentibus mulieribus pariat, atque ne abortiant gravidæ prohibeat. Quod ſane magni etiam Hippocratis autoritate Plin. lib. 20. capite 6. in hunc modum ſcribens confirmat: Hippocrates morbum mulieb. libro 1. & 2. & alibi ſæpius, ſine alia mixtura dari jubet, vulvaſque contractas aperiri putat: fæcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Idque non in cibo tantum ſive potu, ſed illitum quoque & foris admotum præſtat. Coquitur enim in aceto & marina aqua coma ejus, decoctoque illo incidentium fœminarum præcluſi duratique loci utiliter foventur. Folia quoque porri muliebres locos, qui nimio humore madeſcentes fœtum haud continere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluvio ſiſtit poto ſucco cum lacte mulierum.

Altera, quod ſanguinem è naribus erumpentem ſiſtat: & maxime quidem ſuccus ejus cum aceto, addito thure aut ejuſdem manna, vel galla aut mentha. Idem quoque ſanguinem rejicientibus cum gallæ aut thuris farina, vel acacia auxilio eſt. Quinetiam potæ ſeminis drachmæ duæ cum paribus myrti baccis veteres ſanguinis ex pectore rejectiones ſanant. Acrimoniam enim quandam habet porrum & adſtringendi aliquam vim, ſed ſemen acrius eſt. Plura ſupra, cap. 13.

CAP. LXXV.

QUod piper eſt nigrum, non eſt diſſolvere pigrum,
Phlegmata purgabit, concoctricemque juvabit,
Leucopiper ſtomacho prodeſt: tuſſique dolorique
Utile, præveniet motum, febriſque rigorem.

Agitur hoc in loco de triplici genere piperis, longo ſcilicet, albo, & nigro. Et fructus quidem, ut lib.8.c.42. de ſimpl. med. fac. Galenus memoriæ prodidit, nuper admodum germinantis arboris, oblongum eſt piper maturo humidius: humiditatis ejus indicium eſt, quod facile repoſitum perforetur ac non protinus mordicet, ſed poſt paulo incipiat, verum pluſculum duret. Fructus veluti acerbus immaturuſque album eſt piper, nigro quidem acrius. Nam illud jam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexſiccatum. Longum quidem piper, μακρὸν Græci, album λευκὸν, nigrum μελανπίπερι vocant. Sanè prioribus duobus verſibus tres nigri comprehenduntur proprietates. 1. quod in diſſolvendo non ſit nigrum, hoc eſt craſſos, glutinoſos ac frigidos humores flatuoſoſque ſpiritus egregiè diſcutiat. Valenter enim tum excalefacit, tum deſiccat, ordine nimirum tertio completo. 2. quod phlegmata expurget: Viſcidam enim pituitam, quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone & inteſtinis reſidet, concoquendo atque extenuando diſſipat expellitque. 3: quod plurimum

mum adjumenti concoctoriæ adferat facultati. Hoc ipſum Dioſcorides etiam lib. 2. cap. 145. his confirmat verbis: *Somnium*, inquiens, *& appetentiam cibi conciliat, & concoctionem adjuvat: utunturque ob id eo adintinctus.* Porrò ad eum uſum melius eſt longum: quippe quod Galeno libro quarto cap. decimo de ſanitate tuendâ, teſte, flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſolvit, & quæ in præcordiis pigra ceſſant, ad ventrem depellit, & concoquendis, quæ ſumpſeris, ſubvenit.

Poſterioribus duobus verſibus, quinque alibi piperis referuntur utilitates. 1. quod ſtomacho conferat: ipſum enim ut Galenus eodem, quo antea loco teſtatur, ſupra duo reliqua genera roborat. 2. quod linctu potuque tuſſientibus opituletur: præſertim ſi ex frigido & craſſo humore tuſſis evenerit: tum namque piper album calefacit, incidit, & diſſolvit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & à pituita ortis pectoris vitiis ſuccurrit. 3. quod dolori ſubveniat: idque intelligendum vel de dolore pectoris, ut jam dictum eſt, vel de dolore flatuoſo. Potum enim cum melle & recentibus lauri foliis, flatuoſos ſpiritus & tormina diſcutit. 4. quod præſumptum febrium acceſſiones, ſive exacerbationes παροξυσμὸς Græci vocant, avertat: & hoc quidem in febribus frigidis. Earum namque materiam excalefaciendo quodammodo diſſipat & expellit. 5. quod febrium horroribus circuitu repetentibus ſive potu, ſive illitu ſubveniat. Nervos enim & muſculos caliditate ſuâ vehementer roborat, & in eis reſidentem materiam conſumit. Hinc eſt, quod libro 3. capit. 1. Macer in hunc modum cecinerit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Quodque movere ſolet frigus periodica febris
Compeſcit, febris ſi ſumitur ante tremorem.

Illud ipſum 2. Can. c. 556. Avicenna innuere etiam voluit, inquiens: *Fricando fit inunctio ex ipſo cum unguento, & confert rigori.* Ejuſque rei exempla ſunt apud eundem. l. 4. tract, 2. c. 12. Et hæ certé facultates non albo tantum piperi, ſed & reliquis quoque generibus conveniunt. Liberalior piperis uſus, quemadmodum eſt apud Ariſtotelem, ſect. 1. problem. 44. urinas prolicit, parcior autem alvum dejicit: è contrario verò ſcammonia. Piper caliginem, quæ oculis obverſatur, abſterget. Serpentium morſibus auxiliatur: Anginæ eo & melle convenienter perunguntur. Cum uva paſſa manducatum, pituitam à capite elicit. Strumas cum pice diſcutit. Vitiligines ex nitro emaculat. Plura Plinius lib. 12. cap. 7. & Serapion cap. 735. de ſimpl. med. facult.

CAP. LXXVI.

De gravitate auditus.

ET mox poſt eſcam dormire, nimiſque moveri.
Iſta gravare ſolent auditus, ebrietaſque.

Hic tria recenſentur, quibus auditus prægravari ſolet.

Primum, cibus, quem ſomnus ſtatim excipit, & maximè quidem, ſi ventriculus eò diſtentus fuerit. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex incoctis verò ac crudis in ventriculo cibis viſcoſi, craſſi & flatuoſi

flatuoſi ſuſcitantur fumi : qui in caput ſub lati, cùm exitum non inveniant, auditorios obſtruunt meatus, auditumque gravant. De hoc nonnihil etiam ſupra, cap. 3.

Secundum, motus ſive labor vehementior illico poſt ingeſtum cibum ſuſceptus. Cauſam Galenus in commentario περὶ εὐχυμίας καὶ κακοχυμίας, cap. 5. hanc eſſe tradit : *Sicuti,* inquit, *bonæ valetudini antè cibum exercitatio maximum adfert commodum : ſic qualiſcunque ſumpto cibo motus noxius admodum eſt.* Alimentum enim ex ventre antè concoctionem in diverſas corporis partes diſtribuitur, proptereaque crudi humoris copia per venas aggeritur Unde craſſi etiam ac flatuoſi ſpiritus ſurſum elati meatus auditorios obturant. Idem quoque lib. 6. de ſanitate tuenda, cap. 8. his teſtatur verbis : *Non leve incommodum nonnullis accidit, cum repleti cibo ſe exercitant. Nonnullis enim & caput impletur vaporibus & in jecinore aut ponderis ſenſus, aut diſtentionis, aut utriuſque percipitur.* Et lib. 1. cap. 9. de aliment. facult. *Carnes,* inquit, *inanitæ rapiunt ex ventre ſuccum, non modo ſemicoctum; ſed nonnunquam etiam omnino crudum atque inconcoctum, cum cibo ſumpto operibus ſeſe reddiderint : ob eamque cauſam ii graviſſimis morbis poſtea prehenduntur, & antè ſenectam intereunt.* Stare tamen poſt comeſtionem, vel ſuaviter deambulare, quo cibus ad fundum deſcendat ventriculi, multum expedit, & confert ad bonam ciborum concoctionem. Idque vulgato etiam hoc comprobatur verſiculo :

Oribaſ. lib. 1 cap. 7. ad Eunapium.

Poſt cœnam ſtabis, aut paſſus mille meabis.

Tertium, ebrietas : nam ex calidi vini temperaturâ multi omnino vapores ac fumi ad auditus ὄργανον promptè deferuntur, qui cum exitum non inveniant, ſpiritum ejus inſitum perturbant, & audiendi difficultatem, Græcis, βαρηκοΐαν καὶ δυσηκοΐαν appellatum pariunt. Neque verò auditui ſolum, ſed viſui quoque ac reliquis ſenſuum inſtrumentis omnibus ebrietas nocet, quemadmodum 4. 3. cap. 2. Avicenna his teſtatur verbis : *Ex eis quidem, quæ nocent auri, & reliquis ſenſibus ſunt, nauſeoſa ſatietas & repletio, & propriè ſomnus ſuper repletionem.* In nonnullis exemplaribus hic etiam verſus adſcriptus habebatur :

Balnea, Sol, vomitus, adfert repletio, clamor.

Nec malè, quidem, ſiquidem & hæc auditum gravare, & aurium ſonitus generare 4. 3. cap. 11. autor eſt Avicenna : *Oportet,* inquiens, *ut omnes iſti vitent Solem, balneum, motum laborioſum, vomitum, clamorem, coitum, & repletionem, & ut leniant naturas ſuas.*

CAP. LXXVII.

De tinnitu ſive ſonitu aurium.

Motus, longa fames, vomitus, percuſſio, caſus,
Ebrietas, frigus tinnitum cauſat in aure.

Septem hoc loco enumerantur ſonitus ſive tinnitus aurium cauſæ.

Prima, motus, immoderatior ſcilicet. Humores enim & ſpiritus vehementiore at-

que inordinato corporis motu concitati craſſos ventoſoſque generant flatus, quibus ſenſum urgentibus, cum facilis non pateat exitus, tinnitus excitatur. Ac plurimum ſanè ob ventoſi flatus in auditorio meatu commotionem naſci ſolet.

Secunda, fames, ſive longior ultra conſuetam edendi horam abſtinentia. Cujus Avicenna 4. 3. cap. 9. hanc tradit eſſe cauſam: nempe, quod humores per corporis molem diſperſi ac quieſcentes longiore fame exagitentur. Natura enim cibo, in quem agat, deſtituta ad humores convertitur, eoſque reſolvit & commovet.

Tertia, vomitus violentus & multus. In hoc enim motus accidit vehementior, quo humores exagitati ſurſum ad caput feruntur: quo fit, ut oculi nonnunquam ac facies rubeſcant, viſuſque debilitetur: nonnunquam verò vapores ac ventoſi flatus ad auditorium pertingant organum tinnitumque excitent.

Quarta, Prægreſſa plaga, ſive percuſſio ſphærulæ capitis, & maximè quâ parte aures, ſitæ ſunt. Innato enim auditus aëri vehementius inde exagitato ſpiritus accedit. Siquidem membro aliquo læſo, quemadmodum in libro de renum affect. dignot. & cura, cap 12. Galenus teſtatur, ſpiritus ſtatim & ſanguis, qui ſunt naturæ vehicula, eo concurrunt: ex quorum deinde commotione tinnitus accidit.

Quinta, caſus, præſertim ſupra caput: cujus eadem cum præcedente ratio eſt. Quinetiam humores in corpore ex quolibet caſu vehementer exagitantur.

Sexta, ebrietas, & maximè quidem ex largo vini potu. Inde enim caput fumis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

repletur, ac vaporibus, quibus ad auditorios meatus vergentibus innatus eorum aër commovetur, & ſonitus quidam excitatur.

Septima, Frigus immodicum. Eo enim auditus organum, & naturalis cerebri calor debilitantur, ut flatuoſos generent ſpiritus, quibus ad aures penetrantibus tinnitus facile elicitur. Neque ob dictas ſolum cauſas, ſed ob alias etiam non paucas, ſonitus in auribus fiunt: Nempe ob flatuoſum ſpiritum in capite generatum ac commotum, ex ſonitu ſaniei, quæ in ipsâ fortaſſis aure genita eſt, aut ex fervore puris in partibus ejus, aut ex motu vermium in auditoriis meantibus ſæpenumero eveniente, aut ob humoris in toto corpore ebullientis commotionem, ſicuti in febribus fere & paroxyſmorum principiis contingit, aut ob ſuperfluam in corpore repletionem, præſertim in capite, aut ex lentâ & craſsâ materia in ventoſos flatus reſoluta, aliquando denique ob pharmacorum auricularium uſum ſonitus quidam etiam fiunt. Qui in febribus ſonitus fiunt minimè interturbandi ſunt: ut plurimum enim ſtatim ſedantur. Plura Galenus lib. 3. de compoſitione Pharmacorum ſecundum locos cap. 1. de ſonitu in auribus. Serapion tract. 2. cap. 12. de ſurditate, & Avicenna loco jam citato.

CAP. LXXVIII,

De viſus nocumentis.

Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,

Por-

Porrum cum cepis, faba, lens, fletuſque ſinapi,
Sol, coituſque, ignis labor, ictus, acumina, pulvis,
Iſta nocent oculis, ſed vigilare magis.

Unum & viginti numero hic referuntur, quæ oculis important. Ac *primum* quidem Balneum, idque tam humidum, quam ſiccum; hoc *Stupha* Barbaris, Latinis Aëreum Balneum dicitur: illud veró *Tina* vulgo, Latinis Solium appellatur. Duplici porro nomine utrumque oculis officit. Primum quidem immodice excalefaciendo temperaturas eorum deſtruit. Natura enim, velut ſupra oſtēdimus, frigidi ſunt & aquei: Deinde verò tenuiores humiditates, quibus viſivi iique ignei temperantur refocillanturque ſpiritus, & exſiccat. Atque hinc adeò prope Rhenum, ubi plurimus utriuſque balnei uſus eſt, non pauci paſſim occurrunt cæci quemadmodum in Hollandia ob inordinatam victus rationem multi leproſi.

Secundum, vinum, & maximè quidem ſi immodice bibatur. Cùm enim caput, ut ſæpius jam dictum eſt, vaporibus ac fumis repleat, non oculos tantum ac viſum, ſed reliquos etiam ſenſus omnes immoderatiore uſu hebetare putandum eſt.

Tertium, Venus, immodica ſcilicet: Hanc enim obtundere oculorum aciem, Medici omnes uno ore prædicant. Cujus cauſam Petrus Aponenſis Sect. 4. problematum Ariſtotelis commentar. 3. hanc eſſe tradit: Nempe quod coïtu auferatur id, quod commodum eſt oculis, humidum ſcilicet aqueum, & ſubtile, quo ſpiritus fulciuntur viſivi. Oculus enim, ut libr. 5. cap. 1. de generatione animalium, & alibi ſæpius Ariſtoteles

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

adſervit, humidus eſt & de naturâ aquæ; jam verò evulſis atque evacuatis humidis, partes ſuperiores neceſſariò exſiccantur. Quo fit, ut oculi, qui humiditate vigent, à ſuâ decedant naturâ, hebetioreſque fiant. Merito autem humiditate vigent: niſi enim eâ ſuſtentarentur, per igneos facilè ſpiritus, qui in frequenti ſunt motione, exareſcerent. Atque hinc ſanè conſtat, ſuperiores partes immoderato concubitu plus juſto exſiccari, viſuſque aciem hebetari: humores enim deorſum extrahuntur.

Quartum, Vetus & præcipuè Auſtrinus: De quo libr. 3. aphoriſmor. 5. Hippocrate: Νότοι, inquit, βαρυήκοοι ἀχλυώδεες καρηβαρικοί· hoc eſt, *Auſtri auditum hebetant, caliginem obducunt, capitis gravitatem efficiunt.* Auſter enim naturâ calidus & humidus eſt, ac magnâ ex parte pluvias & tempeſtates adfert: quare etiam τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα ὑποσβέννυσι, quemadmodum Philotheus ait, id eſt, ſenſuum inſtrumenta implet & obtundit. Cæterum vocem, ἀχλυώδεες, bifariam interpretari poſſumus. Primum, ut ad auſtros ipſos referatur, qui caliginem aëris efficiunt. Iis enim flantibus aër fit turbidus, craſſus, caliginoſus & tenebroſus. Secundo, ut ad oculos ipſos potius hæc vox referatur, qui flantibus Auſtris caliginoſi redduntur, minuſque acutè vident. Ut enim reliqua omnia ſenſuum inſtrumenta non ſatis probè ſuo funguntur munere, ſic etiam oculi ipſi ab Auſtro caliginem quandam contrahunt. Lege Galenum comment. 1. in 1. epidem. tempeſt. 1. aphor. 8.

Quintum, Piper. Hoc enim cùm impenſius exſiccet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

exſiccet, acres omnino vapores frequenti eſu generat, qui ubi ad caput aſcenderint, oculos mordicant, & exſiccant.

Sextum, Allium: quod acrimonia ſanè & vaporibus, quibus caput replet, oculos offendit. Supra cap. 13.

Septimum, Fumus, qui certè quod mordaciſſimus ſit, nimiumque exſiccet, infeſtiſſimus eſt oculis. Ariſtoteles probl. 22. ſect. 31.

Octavum, Porrum, hinc enim craſſi, ac melancholici generantur fumi, qui ſurſum elati oculorum aciem hebetem faciunt, ſi quis eo frequentius utatur. Supra cap. 13.

Nonum, Cepæ horum namque eſu acres ſimiliter ad caput ſubmittuntur, fumi qui non viſum tantum, ſed ut quidam volunt, rationalem etiam animæ partem lædunt. Sim. Sethi.

Decimum, Faba, flatuoſum enim craſſumque & melancholicum generat fumum, qui horrenda & terribilia parit, ſomnia, mentem perturbat, ingeniique aciem obtundit, & ſpiritus viſivos obtenebrat. Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. 26. & Simeon Sethi in Syntag.

Undecimum, Lens: Ea viſum integrum & inculpatum hebetat, ipſum immoderatè exſiccans. Galen. lib. 1. de alim, facult. c. 25.

Duodecimum, Fletus, præſertim immodicus: His enim cum retentricem oculorum facultatem imbecilliorem reddat, viſum vehementer oblædit, & ſanam oculorum aciem nimio plus ſiccando hebetat.

Decimumtertium, Sinapi, quod acrimoniâ ſuâ viſum efficit debiliorem.

Decimumquartum, Conſpectus Solis: Et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

hoc quidem ob excellentem ejus ſplendorem ac nitorem, quibus viſum deſtrui manifeſta conſtat experientiâ & ratione. Senſibilium enim exuperationes, ut libr. 2. de animâ, cap. 12. Ariſtoteles adſtruit ſenſuum inſtrumenta corrumpunt. Quod quidem Galenus etiam l. 10. de uſu part. cap. 3. in hunc modum ſcribens approbat: *Solem ipſum, inquiens, ſi quis oculis inconvenientibus velit intueri, oculos celeriter perdet: multique in Solis defectibus, cum eum affectum qui Soli acciderat, planius noſſe cuperent, fixis oculis Solem intuentes imprudentes prorſus fuerunt occæcati. At enim per nivem iter facere, quam oculis ſit perniciosum, ſi minus Xenophonti credis, experientiâ tibi diſcere id licet: Sin verò naturalius quippiam audire ſuſtines, ubi ellychnium ardens, aut aliam quamvis flammam in Sole luculento conſtitueris, cernes eam protinus marceſcere, atque etiam ſi propè quamlibet flammam magnam ellychnium poſueris, vel aliam quamvis flammam minorem, repenté extinguetur: cum quæ minor lux eſt à majore vincatur ſemper ac diſſipetur.* Lege eundem etiam lib. 1. de cauſis ſympto. cap. 6.

Decimumquintum, coïtus: & maximé quidem intempeſtivus ac immoderatior. Hunc enim paulò anté capiti, oculis, omnibuſque ſenſuum inſtrumentis plurimum nocere oſtendimus.

Decimumſextum, ignis: Cujus frequens inſpectio & ſplendor vehementer exſiccat oculos, viſumque debilitat. Quo fit ut fabri ferrarii, & quicunque artes, quibus ſe ſuoſque ſuſtentant, ad ignem exercent, rubros feré & debiles habeant oculos.

Deci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Decimumſeptimum, labor: immodicus ſcilicet. Is enim ſanguinem efficit ſicciorem, ſicut etiam reliquum corpus. Siccitas autem totam cutem indurat, atque adeo etiam eam qua pupilla integitur. Itaque vis illa conſpiciendi cooperitur & deliteſcit. Ariſtoles problemat. ſed. 31. problem. 14.

Decimumoctavum, ictus ſive percuſſio capitis, & maximè quidem quâ parte oculi ſunt. Cùm enim ſanguis inde, ſicuti præcedenti capite oſtendimus, ad oculos rapiatur, accidit ut ſpiritus viſivi perturbentur, adeòque viſus ob id debilitetur, & apoſtema nonnunquam generetur.

Decimumnonum, nimius acrium rerum uſus: cujuſmodi ſalſamenta nonnulla exiſtunt, quæ fumorum acrimoniâ oculos obtundunt.

Vigeſimum, pulvis, ſive ambulatio per loca pulverulenta: pulvis enim ad oculos pertingens viſum maximé obſcurat.

Vigeſimumprimum, immodicæ vigiliæ: quæ non oculos tantum, ſed totum etiam corporis habitum impenſius exſiccant & extabefaciunt. Adhæc nocet oculis quælibet repletio, & quicquid naturam exſiccat, quicquid item ſanguinem conturbat, ſive ex rebus ſit ſalſis, ſive acribus, ſive etiam aliis: & omnis ebrietas. Vomitus medio quodam modo ſe habet: confert enim quatenus ventriculum expurgat, nocet verò quatenus cerebro inſidentes materias commovet, atque oculos difluere facit. Quod ſi neceſſarius fuerit, cum facilitate à ſumpto cibo provocandus eſt. Somnus quoque ſuperfluus, quique repletionem mox ſubſequitur, infeſtus admodum eſt oculis. Sic

quoque copioſa ſanguinis detractio. Potiſſimum verò quæ per frequentem cucurbitularum affixionem celebratur. Plura Avicenna 3. 3. tract. 1. c. 5. & 3. 3. tract 4. c. 4.

CAP LXXIX.

De corroborantibus viſum.

Fœniculus, verbena, roſa & chelidonia, ruta,
Subveniant oculis dira caligine preſſis,
Nam ex iſtis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Quinque hoc loco recenſentur herbæ, quarum ſucco & ſtillatitio liquore ſive aquâ viſus reficitur ac recreatur.

Primo, Fœniculus: ſuccus namque caule & foliis expreſſus ſive deſtillatus, quemadmodum lib. 3. ad Almanſ. c. 47. Rhazes teſtatur, & nos ſupra c. 49. abundè oſtendimus, ad excitandam oculorum aciem præſtantiſſimus habetur.

Secunda, Verbena ſive Verbenaca, περιστερεῶνα καὶ ἱερὰν βοτάνην Græci vocant. Hujus ſtillatitius liquor ſemel aut bis oculis quotidie admotus, ipſorum vitiis mederi perhibetur. Qua ratione oculorum remediis plurimum miſceri ſolet. Semen ejus, ut in Pandectis Sylvaticus refert, cùm ſucco fœniculi impoſitum oculos emundat.

Tertia, Roſa: Cujus aqua refrigerando & adſtringendo oculorum potiſſimum fluxiones cohibet, animalemque ſpiritum ac viſum corroborat. Succus recentibus foliis expreſſus Dioſcoridi libr. 1. cap. 109. ad oculorum circumlitiones reconditur.

Quarta,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Quarta, Chelidonia: Hujus ſuccus claritati oculorum utiliſſimus eſt, quemadmodum ſatis ſuperque oſtendimus ſupra, cap. 71.

Quinta, Ruta: herba vulgo cognita, quæ viſus aciem excitat, graveſque oculorum dolores emplaſtri modo impoſita cum polenta mitigat. Plura ſupra cap. 61.

CAP. LXXX.

De dolore dentium ſedando.

Sic dentes ſerva, porrorum collige grana,
Ure cum hyoſcyamo adjuncto quoque thure, decenter.
** Sic per chonion & fumum cape dente remotum.*

* al. *Sicque per embotum.*

Remedium hoc in loco traditur efficaciſſimum ad ſedandum dentis ex eroſione dolorem. Id conſtat ſeminis hyoſcyami albi & porri, ſingulorum partibus iiij. & ſeminis cepæ partibus ij. S. thuris parte unâ. Primum optimè præmundato dente omnia ſimul comburantur exurgentemque hinc fumum æger admittat infundibulo adhibito ad affectum dentem. Lege de hoc plura apud Æginetam l. 3. c. 26. Ætium lib. 8. c. 33. Avicen. 7. 3. c. 19. Meſuen de ægritudin. oris, titulo de vermibus dentium: & Roſam Anglicam capite de dolore dentium. Hyoſcyami natura eſt ἀνώδυνος, quæ doloris levamentum adeò præſtat, ut vix percipi quidem amplius poſſit. Fumus verò ſeminum porri atque cepæ, Avicenna 1. Canon: c. 547. teſte, accommodatiſſimus eſt necandis ejiciendiſque vermibus, qui in eroſis nonnunquam dentibus intolerabiles cruciatus excitant. Hyoſcyamus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ut lib. 4. cap. 64. à Dioſcoride deſcribitur, frutex eſt caules emittens craſſos, folia lata, oblonga, diviſa, nigra, hirſuta, flores è latere caulis ordine prodeunt, tanquā punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis ut papeveris ἡ ῥίζα μετ' ὄξους ἑψηθεῖσα, ὀδονταλγίας ἐςὶ διάκλυσμα; id eſt, radice ejus in aceto elixa, utiliter in dolore dentes colluuntur. Quod Macer lib. 2. cap. 35. hiſce verſibus confirmat:

Ore diu tepidum ſi contineatur acetum,
Quo ſunt decoctæ radices illius herbæ,
Dicitur immodicum dentis pacare dolorem.

Porrò χώνιον quod in emboti locum ſubſtituimus, ἀπὸ τῆς χώνης diminutivum eſt ſignificat infundibulum.

CAP. LXXXI.

De raucedine vocis.

Nux, oleum, frigus capitiſque, anguillaque potus,
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucum.

Sex cauſæ raucedinis hic recenſentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehementer exſiccet, vocem exaſperat, gruumque clangoribus ſimilem efficit.

Secunda, Oleum: & maximè quidem, quod ex immaturis olivis exprimitur. Hujus enim glutinoſa quædam pars, dum in ore continetur, ad aſperam delabitur arteriam, ipſamque
Apo. diutule inhærendo ſtringit & exaſperat. Om-
lib. 1. ne præterea oleum in bilioſis corporibus
comment. 5. promptè accenditur, quare vocalem ſæpe arteriam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

teriam ipſis exaſperat: raucedinemque parit. Quod oleo attribuitur hoc in loco, id ipſum etiam de caryino, quod è nucibus conficitur juglandibus, intelligi poteſt.

Tertia, frigus capitis: ipſum enim caput comprimit ac ſtringit: quo fit ut humores, qui ſunt in cerebro, deorſum ad aſperam arteriam defluant, eamque immodicè humectando raucedinem excitent.

Quarta, anguilla: De ea ſatis ſupra cap. 51. dictum eſt.

Quinta, potus: nimius ſcilicet, & maximè quidem, ſi inſtante nocte atque hora ſomni exhibeatur. Aſperam enim arteriam immodicé rigat & humectat: quæ ex medicorum omnium ſententia potiſſima raucitatis cauſa eſt.

Sexta, pomum crudum: quo nomine quilibet fructus crudi intelligendi hoc in loco veniunt. Quatenus enim crudi exiſtunt, phlegmatis generant multitudinem. Quod ſi immaturi præterea ac ſtyptici fuerint, fauces exaſperant, raucedinemque pariunt. Plures cauſas raucitatis enumerat Avicenna, 10. 3. Tract. 2. cap. 1.

CAP. LXXXII.

Rheumatis Remedia.

JEjuna, vigila, caleas dape, tuque labora.
Inſpira calidum, modicum bibe, comprime flatum,
Hæc bene tu ſerva ſi vis depellere rheuma,
Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catharrus:

Si

Si ad fauces, bronchos, ſi ad nareis, eſto coryza.

Hic ſeptem enumerantur rheumatis remedia:

Primum, Fames, ſive jejunium: per hoc enim ipſius conſumitur materia. Fames enim, ut aphoriſ. 59. lib. 7. Hippocrates adſerit, corpora exſiccat: hoc quidem ex accidenti: Nam cum fameſcimus, ſi in fame perſeveremus, naturalis calor, qui nunquam ceſſat, pabulo in quod agat deſtitutus carnium humiditatem exſiccat. Quare rheumatis quoque materiam concoquendo ac difflando conſumit.

Secundum, Vigiliæ: quæ & ipſæ ſanè cum totum corporis habitum, quemadmodum libro 7. cap. 6. methodi medend. & commentar. 28. lib. 2. aphoriſ. Galenus teſtatur, ſufficienter exſiccent, rheumatis etiam cauſam, nempe cerebri humiditates neceſſario conſumunt, vaporumque copiam, ad caput tranſmitti prohibent.

Tertium, Cibi calidi: præſertim ſi à frigidâ materiâ ῥεῦμα initium duxerit. Eam enim cibi calidi concoquunt ac maturant.

Quartum, Labor. Hic enim ſicuti lib. 2. de diæta Hippocrates adſerit, ſuapte natura ſuperflua demit. Cujus deinde hanc affert cauſam, nempe quod corpus ſiccet. Corpora enim laborantium calefiunt: quibus calefactis attenuatur & repurgatur id, quod in ipſis ſuperfluum eſt.

Quintum, calidi aëris inſpiratio: & maximè quidem, ſi ex frigida materia ſit rheuma. Ea namque per calidi aëris attractionem incaleſcit ac maturatur.

Sextum, moderatio potus: Nam & hoc corpora,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

corpora, perinde ac fames, exſiccat: adeoque rheumatis materiam maturando diſſipat atque conſumit.

Septimum, cohibitio ſive retentio ſpiritus. Ea frigido potiſſimum auxiliatur catarrho: frigefactas namque pectoris particulas, Ætio libr. 8. cap. 54. teſte, calefacit, materiamque catarrhi pituitoſam ac frigidam concoquit, diſpergit atque conſumit. Galeno lib. 3. cap. 3. de ſanitate tuendâ. τοῦ πνεύματος κατοχὴ καὶ κατάληψις dicitur. His amplius oportet ut iis qui catarrhum patitur, caput ſuum moderato calore continenter foveat, & à frigore, Boreali præſertim, tueatur: & maximè quidem poſt diutinos Auſtri flatus. Siquidem caput, ut comment. 2. libr. 3. aphor. Galenus ſcriptum reliquit, repletum eſt in calidâ atque humida auſtrina conſtitutione: Frigus autem Septentrionis ſuperveniens, ceu manus quædam extrinſeca capiens ac premens cerebrum, veluti ſpongiam quandam exprimit illam, quæ in ipſo continetur, humiditatem. Hæc verò delata alias ad alium locum ex iis, qui faciles ſunt ad patiendum, multos generat. Minimè tamen ſub dio ſolaribuſve radiis nudum exponendum eſt, neque ad luculentum ignem diutius commorando excalefaciendum. Eo namque modo, rheumata augentur. Multam quoque ciborum ingeſtionem, præſertim vaporoſorum, ac vini potum fugiat: Imò verò quod fieri poteſt, famem ac ſitim toleret. Caveat etiam à potu aquæ glacialis ac nivalis, præterea ſupinum decubitum vitet, ne peccans humor in poſteriorem partem & dorſalem medullam deferatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Ea enim pars cùm manifeſto careat meatu, quo materia excernatur, periculum eſt, ne ad nervos penetrans convulſionem aut paraliſin generet. Somnum item fugiat diurnum, quantumcunque poteſt vigilet: quoniam eſt radix curæ. Hæc ferè Rhazes libr. 9. cap. 14. ad Almanſorem, & Avicenna 5. 3. tractat. 1. cap. 13.

Ultimi duo verſus differentiam inter catarrum branchon, & coryzam continent. Rheuma autem nomen eſt generale ad quemlibet materiæ defluxum ἀπὸ τοῦ ῥέω, quod eſt fluo: Ejus ſpecies ſive membra ſunt catarrhus, & coryza, de quibus ſupra capit. primo.

Porrò rheumatis generatio imbrium generationi ſimilis eſt, quemadmodum lib. 2. de partibus animalium, c. 7. Ariſtoteles docet. Cùm enim ex terra vapor exhalat efferturque in ſublime â calore, ubi ſupernum aërem ſubierit frigidum, conſiſtit: denuo in aquam propter refrigerationem convertitur, atque in terram defluit. Fluxiones etiam ſic ex capite oriuntur, in iis corporibus quibus cerebrum frigidius eſt, quam temperamentum modicum poſtulet. Cùm enim alimentum per venas ſurſum reſpirat, ubi excrementum ob ejus loci vim refrigeratum eſt, fluxiones pituitæ, ſanieique movet. Hactenus Ariſtoteles.

CAP. LXXXIII.

De curatione Fiſtulæ.

Auri pigmentum, ſulphur miſcere memento.
His docet apponi calcem, conjuge ſaponi.

Qua-

Quatuor hæc miſce, commixtis quatuor iſtis
Fiſtula curatur, quater ex his ſi repleatur.

Medicamentum hoc in loco pro fiſtulæ curatione deſcribitur longè optimum: quod (ut præter quotidianam experientiam, recentiorum ferè omnium ſcripta teſtantur) neminem unquam fefellit: Nempe ut fiſtulis infundenda collyria, ſive penicilla ex auripigmento, hoc eſt, arſenico, ſulphure, calce, & ſapone commiſceantur. His enim omnibus inſignis quædam ineſt erodendi, exſiccandi, diſcutiendi, abſtergendi, & emundandi facultas: quæ ad fiſtulæ curationem cum primis neceſſaria eſt.

Auripigmentum ſive arſenicum facultatis eſt cauſticæ ſive urentis, idque tam combuſtum, quam uſtionis expers. Diſcutit, attrahit, erodit, conſumit & emundat. Cruſtas cum vehementi uredine & violento morſu excitat. Reprimit quæ excreſcunt, & capillos evellit. Quod verò ſublimatum eſt, cancrum, lupum, eſthiomenon, noli me tangere, fiſtulam, & omnes tales peſſimos morbos prima die occidit & exſtirpat.

Sulphur ſubſtantia tenue eſt, calefaciendi, & ipſum vim obtinet, celeriter concoquit, attrahit, detergit & diſcutit.

Calx omnis communiter habet fervidam vim, erodit, urit, & ignium modo cruſtas inducit. Calx verò in aqua elota, abſque morſu deſiccat: ac ſi bis terque aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers conſtituitur, ac ſtrenuè abſque mordacitate exſiccat.

Sapo, qui Græcis etiam σμῆγμα dicitur, eſt

eſt pingue illud album ſive nigrum quo veſtes mulierculæ lavant, abſtergunt & emundant. Calefacit quidem & deſiccat, ſed reliquis paulò remiſſius. Aptiſſimus eſt ad emolliendos tumores in σκίῤῥον induratos. Qu. Serenus Samonicus prima longa extulit capite primo.

Attrito ſapone genas purgare memento.

Porrò fiſtula (quæ Græcis σύριγξ nominatur (arctus oblonguſque, calloſus eſt ſinus, aliquantenus indolens, aſſidué & periodicè, id eſt, ſecundum diverſa tempora ſive lunationes, ut vocant, fluens. Hic magnâ parte ex abſceſſibus parum dextrè curatis oritur, ſed & ex aliis nonnunquam ulcerum generibus ac ſinubus perperam curatis, naſcitur. Hæc autem nomen accepit ab arundinearum fiſtularum tranſlatione, quandoquidem in eis cavitas quædam deprehenditur, arundinum cavitatibus ſimilis. Plura Cornelius Celſus libro quinto capite octavo. Paulus Ægineta lib. 6. cap. 77. Avicenna 4. 4. tract. 3. cap. 11. & Joannes Tagaultius libro tertio chirur. inſtit. capite decimo octavo.

CAP. LXXXIV.

De doloribus capitis.

SI capitis dolor eſt ex potu, lympha bibatur:
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel frons æſtu tribulentur,
Tempora fronſque ſimul moderatè ſæpè fricentur,
Morella cocta nec non calidaque laventur,
Iſtud enim credunt capitis prodeſſe dolori.

Duo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Duo hic traduntur remedia doloris capitis. *Primum*, ſi quipiam ex nimio vini, vel alterius cujuſlibet liquoris inebriantis potu, dolor accidat capitis, ut is in potu aquâ utatur frigidâ. Eâ namque frigiditate ac craſſitudine ſua impedit, ne fumi ex ejuſmodi potu ſurſum evecti cerebrum petant ac lædant.

Secundum, ſi cuipiam vertex capitis, ſive frons nimio calore æſtuet, ut ei tempora & frons moderatè primum fricentur, ac calida deinde aquâ decoctionis Morellæ laventur. Porrò Morella, ſive Maurella, ut diſertè admodum Janus Cornarius in cap. 34. lib. 2. Macri exponit, dicitur ſolatrum Officinis appellatum, ob atrum acinorum colorem Mauros referentem Græci ϛρύχνον κηπαῖον, Latini verò Solanum vocant hortenſe. Notum eſt omnibus, utunturque illo ad omnia ea quæ refrigerari adſtringique poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo, Galeno libr. 8. cap 144. de ſimp. medic. facult. teſte. Folia per ſe trita & impoſita, capitis dolores ſanant. Dioſcorides libr. 4. cap. 71.

In quibuſdam exemplaribus hi verſus contra fluxum ventris ſubjiciuntur

Qui fluxum pateris, ſi non caveas, morieris,
Concubitum, nimium potum, cum frigore motum.

CAP.

CAP. LXXXV.

De quatuor anni temporibus.

Temporis æſtivi jejunia corpora ſiccant,
Quolibet in menſe & confert Vomitus, quoque purgat
Humores nocuos, ſtomachus quos continet intus.
Ver, Autumnus, Hyems, Æſtas dominantur in anno.
Tempore vernali calidusque aër madidusque,
Et nullum tempus melius eſt Phlebotomiæ.
Uſus tunc homini Veneris confert moderatus,
Corporis & motus, ventriſque ſolutio, ſudor,
Balnea, purgentur tunc corpora per medicinas.
Æſtas more calet ſicca, & noſcatur in illa
Tunc quoque præcipuè choleram rubram dominari,
Humida, frigida fercula dentur, ſit Venus extra,
Balnea non proſunt, ſint raræ phlebotomiæ,
Utilis eſt requies, ſit cum moderamine potus.

Plurima hiſce verſibus comprehenduntur. Ac *Primum* quidem, quod jejunia corpus per æſtatem validiſſimè exſiccent. Æſtas enim cum calida ſit ac ſicca, neceſſariò talem etiam vim, nempe calidam & ſiccam in corpore exercet. Cutem igitur efficit rariorem, poros aperit, ſudoremque elicit, quo fit ut humoribus largé diſcuſſis ac conſumptis corpus vehementet exſiccetur. Superveniente autem inſuper & jejunio, magis omnino exareſieri neceſſe eſt. Naturalis ſiquidem calor, ut cap. 82. oſtendimus, humido deſtitutus cibali in propriam agit carnium humi-

humiditatem, ipſamque exhaurit & exſiccat: Fames enim corpora ſiccat.

Secundum, quod vomitus ſingulis menſibus ſemel aut bis provocatus, plurimum tuendæ ſanitati adferat emolumenti. Ventriculum enim à bile & pituita, cæteriſque pravis ac vitioſis humoribus, quibus gravatus fuit, exonerat. Atque hoc quidem de Hippocratis conſilio conſtat. Nam in libro de ſalubri diæta, ita ſcriptum reliquit: *Melius eſt, ut is qui ſingulis menſibus vomere conſuevit, continuo biduo hoc agat, quam interpoſitis quindecim diebus: ita enim ſecundus dies prioris reliquias extrudit.* Quæ quidem ſententia in libro etiam de inſomniis reperitur. Galenus quoque lib. 5. de uſu partium, cap. 4. hanc Hippocratis ſententiam his confirmat verbis: *Rectè igitur veteres medici vomitus à cibis in ſingulos menſes, repeti præcipiebant, alii quidem ſemel, alii verò bis. Omnes autem hi qualitates ipſas eo caſu comedendorum acres atque abſterſorias diligendas ſuadent, ut pituita omnis è ventriculo purgetur: neque pravo ſucco corpus adficiatur.* De hoc nonnihil ſupra, cap. 15. Cur verò arte vomitum interdum moliri oporteat. Avicenna 4.1. cap. 13. hanc potiſſimum adſignat cauſam. Nempe quod ventriculo à natura nihil ordinatum ſit; quo irritante ſua ſponte expurgari queat: ſicuti inteſtinis flava bilis: quæ deſcendens ipſa facilè & abſtergit & emundat. Idem eodem in loco quamplurima etiam vomitus recenſet commoda, ſiquidem rectè fiat, & vomens ſuapte natura facile ferat. *Ac primum* quidem, quod capitis gravitatem tollat: idque maximè, ſi ex humorum ac vaporum multitudine è

ventri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ventriculo ac membris inferioribus ſurſum urgente contracta ſit. Si vero à proprio ipſius cerebri fuerit nocumento, ab eo cavendum, ut qui gravitatem augere magis ſoleat.

Secundum, quod viſus aciem ſubtiliorem reddat: præſertim ſi viſus ob vaporum copiam è ventriculo ſurſum aſcendentum obſcuratus fuerit: alias enim offendit potius.

Tertium, quod nauſeoſam auferat ſatietatem: humorem enim in ventriculi ſpatio inatantem, ac nauſeam excitantem evacuat.

Quartum, quod illi etiam, ad cujus ventriculum, flava bilis confluens cibum corrumpit, egregie opituletur: eam enim per ſuperiora exturbat.

Quintum, quod ſtomachi ſubverſionem atque abominationem ex pinguium ac dulcium alimentorum eſu contractam ſubmoveat.

Sextum, quod ἀνορεξία, id eſt, appetentiæ amiſſionem, & corruptum ipſius ventriculi deſiderium, quo nimirum acria ſolum, aut acida, aut pontica appetuntur, curet. Vomitus namque ejuſmodi affectionum cauſas omnes removet: remotis verò cauſis, effectus quoque tolli neceſſe eſt.

Septimum, quod corporis ex humorum redundantia laſſitudini conveniat, evacuatâ enim materiâ, vires corporis omnes levantur & recreantur.

Octavum, quod renum ac veſicæ ulceribus ſuccurrat, materiam namque eo corruentem ad oppoſitam abducit partem.

Nonum, quod lepræ auxilietur: & maximè quidem, ſi cum vehementi vomitivo, quale veratrum cumprimis exiſtit, eliciatur.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Hoc enim lepræ materiam eradicatu difficilem è remotis locis ſubducit. Quinetiam primæ concoctionis errata corrigit: quo fit ut & reliquæ concoctiones abſolutiores fiant. Lepræ enim origo eſt ex concoctoriæ facultatis corruptione.

Decimum, quod corporis colorem ex vitioſo aliquo humore depravatum emendet: ipſum enim à cute alio derivat.

Vndecimum, quod epilepſiam ex ventriculi cum cerebro ſympathia obortam curet: humorem enim, cujus evaporatione epilepſia accidebat, è ventriculo expellit.

Duodecimum, quod ictero, illi præſertim qui ab obſtructionibus initium ducit, medeatur: vehementiore ſiquidem vomendi conamine obſtructionum materiæ à locis, quos obſidebant, avertuntur. Ad hæc materia etiam pituitoſa, quæ ejuſmodi ferè parit obſtructiones, vomitu educitur.

Decimumtertium, quod aſthmati ſubveniat: cauſam ejus antecedentem tollit. Quin thoracem etiam ac pulmonem calefaciendo ſuperfluitates abſumit, unde aſthma gignebatur.

Decimumquartum, quod tremorem atque paralyſin curet: harum enim paſſionum materiam aufert.

Decimumquintum, quod magna & nigra ulcera in extremis partibus, & impetiginem (materiam divertendo) curet.

Quanquam verò vomitus ritè provocatus dictorum commodorum omnium ſit autor, cavendum tamen unicè erit, ne is, qui valere & ſeneſcere volet, vomitum quotidianum habeat. Nam ejus frequentia aſſiduuſque uſus ſtomachum ſentinam & lacunam

facit omnium ſuperfluitatum. Præterea ſurditatem etiam inducit, viſui obeſt, thoracis pulmoniſque venas diſrumpit, nocet dentibus & doloribus capitis, maximè ſi non ex ventriculi vitio orti ſint. Cæterum in eliciendo vomitu ſummâ diligentiâ conſiderandum medico, qui ad vomendum, faciles, quique difficiles futuri ſint. Difficulter enim vomentes ad vomitiones non ſunt cogendi, ſed per inferiora potius purgandi. Difficulter enim vomentibus, ubi eos ad vomendum urſeris, venarum quæ in thorace ſunt ruptionis periculum imminet. Difficiles autem & inepti ad vomendum ſunt mediocriter carnoſi, & anguſto thorace prædi-ti. Contra verò faciles & idonei, qui tenues graciles que naturâ ſunt, & amplum obtinent thoracem. Quæ ſingula Hippocrates lib. 4. aphor. 6. & 7. ita ſcribens confirmat: *Graciles & ad vomendum faciles, per ſuperiora purgare convenit: qui verò ad vomendum difficiles ſunt, & mediocriter carnoſi, hos per inferiora purgare oportet.* Tempus vomitioni aptiſſimum eſt æſtas, utpote in qua bilioſi potiſſimum humores generantur, qui facilè ſurſum feruntur, & per vomitum ſine negocio ejiciuntur. Quod Hippocrates etiam lib. 4. aphoriſmo 4. ita ſcribens confirmat: *Æſtate quidem ſuperiores magis ventres, hyeme autem inferiores medicamentis purgare convenit.* Neque obſtat, quod Hippocrates in libro de diæta ſalubri aphoriſmo 25. contrarium adſtruere videatur, ſex hybernis menſibus vomere utile eſſe tradens, & Celſus lib. 1. cap. 3. vomitum utiliorem hyeme quam æſtate eſſe ſcribat: quod uterque in iis locis de pituitæ va-

acuatione, quæ citra purganria medicamenta fit, loquatur. Quando enim hyeme in ventriculo pituita generatur, neceſſe ſt ut illam vomitibus expurgemus. Verum niverſum corpus ſi purgare inſtituamus, æſtate per ſuperiorem ventrem, hyeme per inferiorem, ut eſt in aphoriſmis relatum, purgabimus. Quid multa? univerſum corpus æſtate per ſuperiora & vomitum magis purgandum: hyeme verò per inferiora. Pituitam verò in ventriculo tantum coacervatam hyeme vomitu ejicere nihil prohibet, imo plurimum confert. Porró quid ex eis quæ per vomitum quovis tempore ejiciuntur prædicere liceat, Hippocrates libr. 2. prognoſt. aphor. 38. & ſequentibus, & poſt eum in ſuis commentariis Galenus abunde docuerunt. Lege plura apud Leonhardum Fuchſium lib. 2. Sect. 5. cap. 25. Inſtitut. medic.

Tertium, ex iis quæ in præſcriptis notantur verſibus eſt, quod quatuor ſint anni tempora, Ver ſcilicet, Æſtas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc Ver, licet per ſe ſit omnis exceſſus planè in medio, quemadmodum lib. 1. de temperamentis, cap. 7 Galenus teſtatur: reſpectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur ac humidum. Hoc tempus ſanguini mittendo accommodatiſſimum eſt: ſiquidem æquale eſt, atque adeò neque nimis calidum neque ſupra modum frigidum: ut rectiſſimè ab Hippocrate lib. 7. aphor. 54. dictum ſit: *Quibus ſanguinem à venis detrahere confert, iis verè ſanguinem mittere prodeſt.* Hoc item tempore ſanguis in corporibus augetur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Convenit autem ut in vere ad imminuendam repletionem, Venus, motus, ventris ſolutio, ſudor & balnea ſint moderata. Hoc etiam tempus, ut libr. 6. aphor. 47. Hippocrates teſtatur, aptum eſt corporis purgationi, quæ fit per medicamenta.

Quartum, quod æſtas calefaciat atque exſiccet, ac prionde flava bilis, quæ calida, & ſicca eſt, per ipſam in corporibus augeatur. Ad moderandam igitur δυσκρασίαν, quæ corporibus ratione temporis accidit, alimentis utendum eſt frigidis ac humidis: abſtinendum à Venere & crebris balneis. Nam & hæc exſiccant. Et niſi neceſſitas cogat, rara ſit phlebotomia. Sit quies & paucus motus, quies enim humectat, motus exſiccat. Potu utendum moderato, præſertim frigido: ſuperfluam namque frigidi potus ſumptionem ob pororum apertionem ſubita nonnunquam corporis infrigidatio, vel paralyſis ſive laxitas membrorum, aut repentina mors conſequitur. De anni temporibus plura diximus ſupra cap. 19. & 56.

CAP. LXXXVI.

De numero Oſſium, Dentium, & Venarum in humano corpore.

Oſſibus ex denis bis centeniſque novenis,
Conſtat homo, demis bis dentibus, & duodenis,
Et ter centenis decies ſex quinqueque venis.

Traditur hoc in loco, quot in univerſum ſint oſſa dentes ac venæ humani corporis.

Oſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Oſſa quidem fiunt è ſemine, cùm id quod eſt craſſiſſimum à calido urente induratur, ſicut lapides coquuntur à calido urente. Sunt autem oſſa veluti truncus ſuſtinens reliquum corpus. De horum numero haud parva inter ipſos artis Medicæ ſcriptores diſſenſio eſt. Hic enim ducenta ea eſſe novendecim aſſeritur. Joannes Tagaultius excellentiſſimus noſtri ævi medicus, ducenta & quadraginta ſex hoc diſticho complexus eſt.

Adde quater denis bis centum ſenaque, habebis
Quam ſit multiplici conditus eſſe ſemel.

Nonnulli 304. conſtituerunt. Sed Rhazes lib. 1. cap. 2. ad Almanſ. ducenta & quadraginta octo ea eſſe Galeni autoritate probat. *Cùm omnia*, inquit, *corporis oſſa numerata fuerint: prout Galenus numeravit, ducenta & quadraginta octo erunt.* Cui ſubſcribit etiam vulgatiſſimus hic verſiculus:

Oſſa ducentena atque quater ſunt & duodena.

Dentes.

Secundo deinde loco dicitur, homini ineſſe 32. dentes: & hoc quidem in corpore benè conſtituto, ut quælibet maxilla, tam ſuperior, quam inferior, ſexdecim dentium ſit capax, Quaterni primores ſive adverſi τομεῖς & τομικοὶ Græcis nominantur, item γελάσινοι, quod inter ridendum retegantur, Latinis inciſores ſive inciſorii, quia cibum in os primo allatum confringunt & incidunt: ſingulis tantum radicibus nituntur. Horum verò lateribus adjacent in qualibet maxilla duo acuti canum dentibus ſimiles (unde Κυνόδοντες vocati) cinguntque tomicos ex omni parte, quorum

munus eſt, morſu dividere eſcas, atque eas diſcriminare. Simplici radice conſtant, quemadmodum inciſorii. Sed caninorum qui ſuperiores ſunt, longiſſimas habent radices, ut ad oculorum orbem ferè pertingant, nerviſque, qui labri ſuperioris motores ob oculorum regionem per ſuperius foramē emergunt, admodum vicini ſint. Unde fit ut altero ex his dentibus avulſo, periculum nonnunquam immineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quapropter vulgò dentes ocularii dicti. Magnum, dum naſcuntur, dolorem infantulis infligunt, & ſi quando defluxio à cerebro in eam gingivæ partem inſederit, in quam implantantur (vel natu grandioribus) totius genæ & oculi dolorem pulſatorium non ſine febre ſuſcitant. Intimis porró dentibus atteritur cibus: iis maxillaribus ſive molaribus nomen eſt inditum, Græci γομφίους & μύλας, ſive μυλίτας vocant, quod cibos jam inciſos & confractos & prioribus dentibus molant & comminuant: aſperi enim ſunt, duri & ampli, ut inciſa à tomicis & confracta à caninis in lævorem exactum terant. Sunt autem viginti: ſuperius quidem decem, in utroque latare caninorum ſiti, totidemque inferius. Qui ſuperiori maxillæ affixi ſunt, triplici radice, interdum etiam quadruplici nituntur: alii veró duplici, nonnunquam triplici: præſertim qui duo ex iis adverſi & anteriores magis ſunt: tertius enim perraro hujuſmodi eſſe reperitur. Poſtremi dentes, qui ſunt omnium reconditiſſimi, ac propemodum gingiva operti, Græcis σωφρονιστῆρες, quod ſcilicet eo tempore producantur, quo ſapere ſolemus, & ὀψίγονοι, id eſt, ſerotini, & κραντῆρες, quod ætatem perficiant & compleant, nuncupantur.

cupantur. Latini ſimpliciter Genuinos nominant, nonnulli dentes ſenſus & ſapientiæ. Interdum ad ſeptimum & viceſimum annum latent, unde Hippocrates in libro de carnibus, ſic ſcriptum reliquit: *Quin & in quarto ſeptinario dentes enaſcuntur, pleriſque hominibus duo, qui ſapientiæ dentes appellantur.* Interdum etiam ad octuageſimum annum, teſte Plinio, lib. 11. cap. 37. Plura Galenus in libro de oſſibus, cap. 5. & lib. 11. cap. 8. de uſu part. Avicenna prima 1. doct. 5. ſum. 1. cap. 5. Andreas Veſalius lib. 1. cap. 11. de humani corporis fabrica. Carolus Stephanus libr. 1. cap. 11. de diſſectione: & Leonhardus Fuchſius part. 1. epitomes de humani corporis fabrica, libr. 1. cap. 14.

Tertio demum loco traditur humanum corpus conſtare ex trecentis & ſexaginta quinque venis. Cujus rei certitudo ex anatomia petenda eſt.

CAP. LXXXVII.

De quatuor humoribus humani corporis.

Qvattuor humores in humano corpore conſtant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholicis, aqua confertur pituitæ,
Aër ſanguineis, ignea vis Choleræ.

Hic de humoribus, qui ad humani cor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

poris conſtitutionem neceſſario concurrunt, cumprimis agitur. Sunt autem ii numero quatuor, ſanguis ſcilicet, pituita ſive phlegma, flava bilis ſive cholera, & atra bilis ſive melancholia.

Deinde oſtenditur, quodnam eorum ſit temperamentum, & quomodo ſingulis elementis reſpondeant. Melancholia frigida & ſicca eſt, & terræ reſpondet. Pituita frigida & humida exiſtit, & aquæ comparatur. Sanguis calidus eſt atque humidus, & confertur aëri. Flava bilis calida ac ſicca exiſtit, & igni reſpondet. Quod ſanè vulgatis hiſce verſiculis majores noſtri innuere etiam voluerunt.

Humidus eſt ſanguis, calet, eſt vis aëris illi.
Alget phlegma, humetque illi ſic copia aquoſa eſt.
Sicca calet cholera, & ſic igni ſit ſimulata,
Frigens ſicca melancholia eſt, terræ adſimilata.

Sanguis omnium humorum facilè præſtantiſſimus eſt, vel quod materia ſit ſpirituum, in quibus conſiſtit vita & omnis actio, naturalis ſcilicet, vitalis & animalis: vel quod vitæ principiis conformis exiſtat. Eſt enim temperatè calidus ac humidus: vel certè quod præcipuus ipſius uſus ſit, ut nutriat. Ex eo enim omnes particulæ corporis, ut multis in locis teſtatur Galenus, nutriuntur. Et ut uno verbo dicam: Sanguis naturæ theſaurus & vitæ fomes eſt: ut quo affatim effuſo mors ſubinde ſequatur. Hinc ſané eſt, quod Moſes 17. Levitici ita ſcriptum reliquerit: Anima omnis carnis in ſanguine eſt. Significat autem anima Hebræis vitam. Hanc cùm dicit in ſan-

Sanguis.

ſanguine eſſe, vult ſanguinem vehiculum eſſe vitæ.

Phlegma ſecundum probitatis locum ſibi vendicat. Hic humor, ut teſtis eſt commentar. 39. libri de naturâ humanâ Galenus, in prima ciborum mutatione generatur. Colore autem albus exiſtit, concoctione in ſanguinem mutatur. Quapropter quum ſit veluti ex dimidio coctum nutrimentum, nullum quod pituitam expurget propriam inſtrumentum natura machinata eſt. Quippe in ventriculo generata pituita, quia fertur ſimul cum iis, quæ ex cibi potuſque humoribus in jecur diſtrrbuuntur, concocta jam ſanguis evadit. Quod autem pituita in venas fertur, animali etiam ex uſu eſt. Deſiderat itaque talis humor non utique evacuari, ſed in corpore manens alterari. Quod verò in inteſtinis relinquitur, à bile ex jecinore in ea defluente abſterſum commodiſſimè ac celerrimè per ſedem ejicitur, ut libr. 5. de uſu part. corp. human. cap. 4. fuſius Galenus oſtendit. Porrò excrementum, quod à cerebro diſtillat, veluti Galenus libr. 2. de nat. facult. capite ultimo atteſtatur, propriè non rectè appellatur pituita, ſed Græcé βλέννα καὶ κόρυζα, Latinè, Mucus. *Phlegma.*

Flava Pallidave bilis ſic à colore, qui eſt flavus pallidusve, appellationem accepit, ſimpliciterque Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter naturam, cap. 10. teſte, χολὴ dicitur. Reliquas verò omnes biles cum coloris adjectione nominant. Generatur autem bilis in hepate, ibidemque cum ſanguine miſcerur. Neceſſarium autem fuit, ut ab ea ſanguis purgaretur, ne ſcilicet

totius corporis color ab ea, haud ſecus quam in ictero, inficeretur. Hinc natura huic propriam ſedem machinata eſt, veſicam nimirum, quæ jecori ſubeſt, & bilem ex eo ad ſe per convenientem meatum trahit. Uſus autem bilis flavæ eſt, ut inteſtina à pituitoſis excrementis repurget & abſtergat, atque earundem excretionem adjuvet. Ad inteſtina autem defertur bilis per meatum duodeno inſertum.

Atra bilis naturalis veluti fæx ac ſedimentum ſanguinis eſt, ideo colore, quod nomen ſatis indicat, nigra. Hæc autem, ſi volumus exquiſitè loqui, Galeno ſect. 6. aphoriſ. comment. 53. atteſtante, nondum atra bilis nominari debet, ſed melancholicus humor. Neceſſe verò eſt ab hoc humore expurgari jecur, ideoque inſtrumentum, quo ille expurgetur, natura lienum condidit. Qui ſi minus quam oporteat melancholicum humorem ad ſe trahit, ut inde ſanguis impurior, ita totum corpus redditur magis decolor. Ut hinc etiam perſpicuum omnibus ſit, eum humorem in jecore generari à quo tandem in lienem transfertur. Uſus autem atræ bilis naturalis eſt, Galeno libro 5. de uſu part. humani corporis, cap. 4. atteſtante, ut ventriculi actiones juvet. Ipſa enim cum acerba & acida ſit, ventriculum intendit, & in ſeipſum contrahit, & exquiſitè comprehendere cibos cogit ac retinere, quouſque plene concoquantur.

Verumenimvero cum exacta humorum cognitio utiliſſima cumprimis ſit, & oppidò quam neceſſaria, de ipſis latius nonnihil dicemus. Sanguis igitur, ut comprehenſum eſt, humor eſt calidus & humidus ex temperatio-

peratiore parte ipſius chyli progenitus. Et hic quidem duplex eſt juxta neotericorum diviſionem, naturalis & non naturalis. Naturalis, eſt humor calidus & humidus, ſubſtantiâ quidem mediocris, colore verò multum rubens, odore autem & ſapore dulcis, mitis ac benignus, Verum non naturalis ille dicitur, qui ab iſto nuper deſcriptio deflexit degeneravitque, intra tamen ſuæ latitudinis terminos: quod ſi tranſgreditur, non jam ſanguis, ſed alius humor venit appellandus. Hoc autem (ſanguinem, inquam, degenerare à propriâ ſuâ naturâ) contingit dupliciter. Uno modo (ut ajunt) in ſe, hoc eſt, ratione ſui, permutata propria ejus ſubſtantia, citra alterius admiſtionem. Altero modo per alium, ſeu ratione alterius. Et per ſe quidem adhuc bifariam: nempe, vel quia ejus ſubſtantia craſſior eſt, aut tenuior quam debeat: vel quia aduritur, & quod ex eo tenuius eſt, in flavam bilem mutatur: quod veró craſſius, in atram, idque abſque ſeparatione. Alterius verò ratione ſanguis fit non naturalis, quando alius humor illi permiſcetur. Quod multifariam contingere poteſt, prout ſcilicet varia ſpecies bilis, pituitæ aut melancholiæ cum ipſo ſanguine miſceri poſſunt: qui ob id multifariam à naturali etiam differt. Ac primo quidem ſubſtantia: craſſior enim eſt & turbidior, cùm ipſi miſcetur melancholia, tenuior, cum flava bilis aut aquoſitas. Secundo colore: pituitæ namque ratione declinat ad albedinem, flavæ bilis ad pallorem: melancholiæ verò ad nigredinem. Tertio, odore: fœtet enim, cui humores admiſti ſunt putridi, omnino veró expers odoris eſt, cui

crudi. Quarto, ſapore: flavæ bilis namque admiſtione ad amaritudinem, melancholiæ ad aciditatem, pituitæ verò ad inſipiditatem vergit. Avicenna 1. 1. doct. 4. capite primo & Joannes Tagaultius libr. 1. inſtit. chirug. cap. 6.

Phlegma quod Latini pituitam vocant in generatione humorum ſanguinem conſequitur, majoris ejus portio eſt in corpore ſecundum ſanguinem, quam aliorum humorum. Eſt autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis eſt quidem humor frigidus & humidus, ſubſtantia crudus, colore vergens ad quandam albedinem, ſapore verò & (ſi fas ſit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc certè concoctione in ſanguinem mutatur: eſt enim poteſtate jam ſanguis, ſed nondum exquiſitè concoctus. Eſt quoque modus quidam, pituitæ dulcis, quæ non exiſtit valdè frigida, imò ſi cum corpore conferatur, paucæ admodum frigiditatis videbitur eſſe particeps: ſin verò ſanguine ac flava bile, non modo frigida, ſed naturaliter etiam alba erit. Dicitur autem dulcis, extenſo nimirum hoc nomine ad omnes ſapores, qui delectationem guſtui pariunt. Alias enim naturalis pituita ἄποιὸς καὶ ὑδατώδης, id eſt, qualitatis expers, inſipida & aquoſa, hoc eſt, aquæ ſapori valdé aſſimilis eſt. Huic natura, ut dictum eſt, proprium inſtrumentum, veluti flavæ bili & melancholiæ machinata non eſt, ſed ſimul cum ſanguine fertur, ut in ipſum opportuno tempore facilè commutari queat: ſimilitudinem enim ipſi finitimam jam atque propinquam habet. Hujus quidem pituitæ duplex eſt neceſſitas, & una utilitas. Ac prior quidem neceſſitas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ceſſitas eſt, in hoc juxta membra ſit, quo facultates eorum caliditate ſua naturali in ipsâ concoquendâ ac diſtribuendâ operentur, ex eâque tempore indigentiæ nutriuntur, cum proprio videlicet alimento, quod eſt ſanguis mitis ac benignus, ob retentionem aliquam maſſæ ſanguineæ deſtituta fuerint: eam enim à ventriculo nonnunquam atque hepate ex accidente quopiam retineri contingit. Altera neceſſitas eſt, ut ſanguini miſceatur, ipſumque adeò membris phlegmaticæ conſtitutionis ſive temperaturæ, quale cerebrum cumprimis exiſtit, atque ſpinæ medulla à Galeno νωτιαῖος, μυελὸς, ab Arabibus verò Nucha appellata, nutriendis accommodet. Horum namque ſanguini pituitam actu admiſceri oportet, juxta menſuram, quam materiæ neceſſitas exigit. Utilitas porrò ejus eſt, ut articulos ac membra, quæ in continuâ ſunt atque jugi motione, humectet: ut ſcilicet melius inverti poſſint, quia ubi non ſint partes humectatæ, ſed ſiccæ difficiles ſunt ad motum: & ne per calorem qui ex motu & colliſione proficiſcitur, penitus exſiccentur. Non naturalis pituita eſt ea, quæ à modo deſcripto degenerat, intra tamen ſuæ latitudinis terminos, quos ſi forſan pertranſeat, non jam amplius phlegma pituitave ſed alius humor dici debet. Contingit autem bifariam pituitam ipſam à propriâ ſuâ naturâ degenerare: Uno quidem modo in ſe, quando ſcilicet in propriâ ſui ipſius ſubſtantia citrâ alterius admiſtionem permutatur. Quod ſanè multifariam contingit. Alia enim juxta ſenſus judicium in ſubſtantiâ, hoc eſt, craſſitie ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tenuitate partium ſuarum diverſa apparet: eaque à ſimilitudine mucaginis, quæ è ſeminibus quibuſdam extrahitur mucilaginoſa dicitur. Alia in ſubſtantiâ ſecundum ſenſus judicium æqualis apparet, cùm revera tamen in partibus ſuis ſit diverſa, eaque pituita eſt cruda: quæ in ventriculo potiſſimum atque inteſtinis colligitur. Hippocrates, in libro de ſalubri diæta, ſingulis menſibus bis vomitu expellendam præcipit. Ad alterius verò excretionem, quæ in inteſtinis congeritur, à naturâ conſtitutum eſt, ut flava bilis è verſiculâ fellis, quæ χοληδόχος Græcis dicitur, ad jejunium reliquaque ad inferiora inteſtina deferatur, eáque à pituitoſis excrementis repurget & abſtergat, ipſorumque expulſionem juvet. Hæc eadem interim in venis quoque, ſenum præſertim, ob concoctoriæ facultatis imbecillitatem coacervatur, ibidemque diutius hærendo augetur, ac craſſeſcit. Hujus verò moleſtiam cùm ulterius natura non ferat, ipſamque per ordinarios meatus expellere nequeat, facit è poſſibilibus, quod melius eſt, repellitque à corde ac reliquis internis membris nobilioribus ad exteriora, eaque ignobilia, & præcipuè ad tibias: quo naturaliter alioquin ob gravitatem ſuam tendit. Eaque cauſa tibiæ ſenum inflantur nonnunquam, adeòque in tumorem attolluntur, ut preſſæ digitis foſſulam repræſentent: & maximè quidem appropinquant nocte. Idem evenire nonnunquam pinguibus etiam atque obeſis ſolet, quique humidioribus oblectantur alimentis. Alia pituita tenuis valdè eſt & aquoſa, aquæ nimi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

nimirum paululum admodum denſatæ ſimilitudinem quandam præ ſe ferens. Qualis quidem in ſalivis haud rarò ac ſputis illorum viſitur, qui cibos minus bellè conficiunt, quique largius bibunt: conſuevit etiam in coryzæ principio à cerebro in nares diſtillare. Hæc eadem per decoctionem indurata pituita evadit craſſa ac mucilaginoſa. Pituita alia craſſa admodum eſt & alba: cujus quidem, quod tenue erat, ob diuturniorem in juncturis moram evanuit: craſſum verò inſpiſſatum ac conglutinatum manſit ceu lapis quiſpiam. Hinc nodoſa generatur podagra, morbus, ut Ovidius teſtatur, feré incurabilis. Sic enim libro 1. de Ponto eleg. 4. de illa cecinit:

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Alia verò pituita denſa & craſſa eſt, colore & lentore pondereque fuſo ac liquefacto vitro ſimilis: quæ ob id paſſim etiam apud rei medicæ ſcriptores Vitrea appellatur. De qua copioſé admodum Galenus libro ſecundo capite ſeptimo de ſanitate tuenda, & libro primo capite octavo de ſympto. cauſis, & libro ſecundo capite ſexto de differen. febr. & libro ſecundo capite quinto de loc. affect. & libro duodecimo capite octavo method. Altero modo pituita efficitur non naturalis, per admiſtionem, quando ſcilicet alius quiſpiam humor illi extrinſecus accedit: verbi gratia, vel ſanguis, vel bilis flava, aut atra. Si ſanguis pituitæ permiſceatur, hæc dulcis efficitur: fiuntque ex eo, ſicuti in libro de multitudine, cap. 17. Galenus teſtatur, ſomnolenti. Si crudi humores, inſipida &

aquoſa: quæ propter infirmam concoctionem in corporibus redundans cibi faſtidium parit, perindeque ac dulcis pituita apertè ſomniculoſos facit. Si flava bilis, ſalſa: hæc mordacior certè ſicciorque, ac levior cæteris pituitæ generibus invenitur: nam flava quoque bilis mordax ſicca & levis eſt. Hæc quidem ex ſapore ſputi facilè judicari poteſt, & in corporibus intemperantium, qui fortia vina bibunt, & ſalſis veſcuntur cibis, naſcitur copioſius: ac inde pernicioſi oriuntur catharri. Longo verò tempore in ventriculo reſidens intolerabilem nonnunquam excitat ſitim. Diutius autem huc illuc per inteſtina diſcurrens ipſa ferè exulcerat, dyſenteriamque generat & teneſmum. Si melancholia pituitæ permiſceatur, ea acida efficitur, ſæpiuſque in imbecillo ventriculo, quam in aliis corporis partibus reperitur: melancholia enim naturaliter defertur ad os ventriculi, ut coctionem ejus adjuvet, famemque ac naturalem appetentiam invitet. Ea igitur ſubſidendo nonnunquam pituitæ miſcetur, ipſamque reddit acidam: quæ ex acido certè ructu judicari facilè poteſt: fiuntque ex ea in corporibus redundante famelici. Quinetiam pituita per ſe nonnunquam in ventriculo ex chylo acida efficitur, citra alterius humoris admiſtionem: nempe à debili calore per modum ebullitionis. Ea pituitoſis accidit frequentius, non ſecus ac dulcibus fructuum quorundam ſuccis accidere ſolet. Primum enim illi fervent atque ebulliunt, deinde aceſcunt. Poſtremo veró pituita quædam melancholiæ ponticæ admiſtione pontica etiam efficitur: minùs ſæpè tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ob ejus melancholiæ raritatem invenitur. Talis autem melancholia oritur quandoque ex vehementi infrigidatione, quâ nimirum humiditas ejus (cùm nullus accedat calor, neque debilis, quo ebulliens in acorem vertatur, neque fortis, qui concoquendo in ſanguinem mutet) congelaſcit, & ad terream nonnihil eſſentiam inalteratur.

Bilis, quæ χολὴ Græcis dicitur, vulgò autem Cholere, eſt humor calidus & ſiccus ex tenuiore & calidiore parte chyli, vel ex ſanguine tenui & fervente procreatus. Hæc quoque duplex eſt, naturalis ſcilicet, & non naturalis. Naturalis, eſt humor calidus & ſiccus poteſtate: ſubſtantia quidem tenuis, colore verò flavus, aut ruber, declinans ad quandam citrinitatem ſeu flavitiem: ſapore verò exactè amarus, non autem acutus ſive acris, ut quidam malè affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata in duas ſtatim diſtribuitur partes. Una cum ſanguine ad venas defertur: altera ad κύστιν, id eſt, veſiculam fellis tranſmittitur. Quæ quidem cum ſanguine defertur, neceſſitatis & juvamenti cauſa cum eo tranſit. Neceſſitatis quidem, ut ſanguini permiſceatur pro nutritione membri, in cujus temperatura convenientem flava bilis partem eſſe oportet juxta menſuram, quam materiæ neceſſitas requirit. Galenus libro quinto de uſu part. human. corpor. capite ſexto, de pulmone. Juvamenti vero, ut ſanguinem, quo commodius per anguſtos venarum meatus ad nutriendum penetret, ſubtiliorem reddat. Quæ verò de ea colata ad cyſtin fellis tranſit ob neceſſitatem itidem ac utilitatem eo tranſmittiur.

Ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Neceſſitas autem vel eſt ratione totius corporis, nempe ut ipſum à pituitoſis ac bilioſis excrementis repurget & abſtergat: vel unius cujuſdam membri, ut nimirum vaſa fellis nutriat. Utilitatis verò duo ſunt juvamenta: unum, ut inteſtina ab inhærentibus facibus, & viſcoſo phlegmate abluat & expurget: alterum, ut inteſtina & ani muſculos pungat atque irritet ad excernendum quod ipſis noxium ineſt. Propterea quando porus, qui à veſica fellis ad inteſtina protenditur, obſtructus eſt, male habent inteſtina in expulſione excrementorum, & colica ſæpé accidit paſſio. Non naturalis verò bilis dicitur, quæ à prædicto humore veré bilioſo degeneravit, intra terminos tamen ſuæ latitudinis continetur: quos ſi egrediatur, non jam bilis, ſed alius humor reputabitur. Hoc autem (bilem, inquam, egredi limites ſuæ latitudinis) contingit bifariam: uno modo (ut ſic dicatur) per ſe, & in ſe: altero modò per admiſtionem quidem bilis efficitur non naturalis, ſeu præter naturam, cùm alius humor illi extrinſecus accidit. Et hoc quidem fit multifariam. Alia enim eſt cui pituita admiſcetur: quæ, quod frequentius generari ſoleat, nota & famoſa, ſive majoris famæ vulgò appellatur: hinc ſæpè tertiana notha oritur. Alia verò eſt, cui melancholia admiſcetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem ſive cholera majoris famæ duplex eſt, citrina & vitellina. Quando enim bilis naturalis cum pituita tenui & aquea miſcetur, appellatur bilis citrina: quando verò cum craſſa pituita miſcetur, vitellina bilis appellari ſolet, quod

ovo-

ovorum vitellis tum colore, tum craſſitudine ſit ſimilis. Et hæc quidem vitellina rurſum duplex eſt, ſicuti vitellorum ovorum duplex eſt color. Quidam enim magis aliis albicant, alii ruſiores videntur. Bilis autem quæ ruſioribus eſt ſimilis, per aſſationem fit. Minoris quoque famæ bilis duplex eſt. Aut enim cholera naturalis miſcetur atræ bili ex bilis naturalis aſſatione factæ, & hæc eſt pejor, aut miſcetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali, qui in hepate cum aliis humoribus generatur, & hæc eſt melior: color ejus ruber eſt, ſed non clarus, neque floridus, imo ſanguini, qui in venis eſt ſimilior. Bilis verò non naturalis per ſe & in ſe, 1. ſecundum propriam ſuam ſubſtantiam, alia quidem in hepate ſæpius generatur per aduſtionem ejus, quod tenuius ineſt, in ſangine, craſſum enim in melancholiam vertitur. Alia veró in ventriculo ex pravis alimentis non concoctis, ſed corruptis: vel ex aliis humoribus in venis generatur. Et hæc quidem duplex eſt. Una porracea, praſſinam etiam vocant, quæ porri virorem præ ſe fert: generatur ex vitellina, quando aduritur. Aduſtio enim in cholera vitellina efficit nigredinem, quâ cum citrinitate miſtâ generatur viriditas. Altera eſt æruginoſa, quæ æruginis colorem imitatur, & gignitur ex porracea, quando eouſque aduritur, donec humiditas ejus exſiccetur, & ob ſiccitatem albeſcat. Et hæ duæ extremè quidem malæ ſunt, ſed æruginoſa pejor. Avicenna loco ſupra citato, & Joannes Tagaultius lib. 1. cap. 8. Inſtitut. chirurg.

Melan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Melancholia ſi in univerſum definiatur, humor eſt frigidus & ſiccus, & craſſiore ipſius chyli portione progenitus. Hæc quoque duplex eſt, naturalis ſcilicet, & non naturalis. Naturalis, eſt boni ſanguinis fæx, ac veluti limoſa quædam ſuperfluitas, hoc eſt, craſſior quidam ſanguis, cujus color niger eſt, ſapor verò acerbus vel acidus, ut vomentibus eum non raro innoteſcit: hæc in hepate quidem, & in maſſa ſanguinaria (in qua humores univerſi continentur) generata in duas ſtatim deducitur partes. Una enim cum ſanguine ad venas defertur, altera ad lienem detrahitur. Quæ quidem cum ſanguine defertur, neceſſitatis & juvamenti cauſa cum ipſo tranſit. Neceſſitatis quidem, ut ſanguini permiſceatur pro nutritione membrorum, in quorum temperatura convenientem melancholiæ partem eſſe oportet juxta menſuram, quam materiæ neceſſitas exigit: ſicuti ſunt lien, oſſa, & omnia membra terreſtria. Utilitatis verò ſive juvamenti, ut nimis fluidam illam ſanguinis tenuitatem eouſque reſtringat, firmet ac condenſet, dum inde nutriendorum membrorum pars ſolida fiat. Requirit enim ſanguis in hiſce animalis particulis nutriendis craſſitudinem quandam.

Altera pars nempe craſſior, magiſque terrea, quæ non ſatis commode à naturali calore alterari potuit, ob neceſſitatem pari modo ac utilitatem ad lienem ſejungitur. Neceſſitas autem vel eſt ratione totius corporis, nempe ut ipſum à melancholiæ, ſuperfluitate expurget, vel unius cujuſdam membri, nimirum ut lienem nutriat. Utilitas verò ejus eſt, ut ad os ventriculi profluens inven-

inventas ibidem humiditates exprimat non aliter mulierculæ lac mulgendo è vaccarum uberibus ſolent. Et hujus quidem utilitatis duo ſunt juvamenta: Unum, ut contrahat ventriculum ac conſtringat: & cùm acerba ſit atque acida, non modo non lædat actiones ejus, ſed multo magis etiam promovet. Nam ventriculum intendit ac contrahit in ſeipſum cogitque cibos ad unguem circumplecti, ac retinere quouſque fuerint concocti. Alterum, ut acredine ſuâ commotionem ac corrugationem in ventriculo faciat, quibus ventriculus ad cibi appetitionem excitatur. Talis autem virtus excitata, fames appellatur. Fit enim fames propter ſuccum melancholicum tendentem ad os ventriculi, qui corrugando partem illam facit famem: ob id igitur ſuccus melancholicus utilis in natura fuit. Melancholia non naturalis eſt, quæ à modó deſcripta naturali degenerat, intra tamen limites ſuæ latitudinis permanens: quos ſi prætergrediatur, non jam amplius melancholia, ſed alius humor dicetur. Ejus quatuor differentiæ notæ communiter ſtatuuntur, licet plures ſint obſcuræ.

Prima eſt, quando humor ipſe melancholicus (qui naturalis dictus eſt, & quotidiè gignitur in corpore, dum animal ſanitate fruitur) in propria ſuâ eſſentia torretur, aduriturve & putreſcit, fitque bilis atra exquiſitè. Talis enim, ut l. 14. cap. 3. Therap. method. & l. de atr bile cap. 3. & commentar. 12. lib. 4. aphoriſm. Galenus ait, ex humore atro ſupra modum aduſto conflatur, habetque ſplendidum aliquid, veluti bitumen & pix. Hæc autem (verè inquam, atque exquiſitè atra bilis nominata eſt)

acida

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

acida eſt, & in terram effuſa velut acetum fervet, & ipſam fermenti ritu elevat, tum omni animanti injucunda adeo, ut ne mures quidem ipſi aut muſcæ eam guſtaverint, non magis quidem, quam copioſum ſalem, in quo nullum animans vitam peragit, ut mare quod *Mortuum* appellatur indicat. Porro tum gignitur hujuſmodi nigra bilis, cùm ille veluti ſanguinis limus (quam melancholiam naturalem diximus) diutius moratur in corpore, & neque per aliquem ſenſibilem effluxum neque occultum excernitur: verum tranſmutatur, corrumpitur & putreſcit. Siquidem hic humor, ubi amplius incaluerit, aut propter putredinem, aut febrem inflammantem, nigram efficit bilem, inquit Galen. libr. 14. cap. 9. method. med. quæ quidem frigida eſt, quia terreſtris, ſed tamen coloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum, apparetque dum per alvum (ut contigit aliquando dyſentericis) excernitur, ſplendidior ac nigrior ipſo ſanguine craſſiore & nigriore quem humorem melancholicum appellamus. Splendet enim veluti Mortui maris bitumen, quod Judaicum vocant.

Secunda ſpecies ſeu differentia bilis atræ non naturalis eſt, quæ ex aduſtione aliorum humorum naſcitur, ut illa, quæ fit ex flava bile vehementer uſta: quæ etiamnum tantæ eſt malitiæ. ut & terram radat, & eam more bilis exquiſitè atræ in altum attollat. Sed & muſcæ ipſam, non ſecus quam verè nigram bilem, refugiunt. Si ſanguis quoque aut pituita in corpore vehementer incaluerint & exurantur, efficitur etiam melancholicus humor, non naturalis per adu-

ſtionem

ſtionem dictus, ut voluit Avicenna. Verum duæ iſtæ poſtremæ ſpecies (quæ ſcilicet per ſanguinis, aut pituitæ aſſationem fiunt) Avicennæ mitiores ſunt. Scribit autem Galenus Commentar. 29. libr. 3. prædict. Hippocrat. illam bilis atræ ſpeciem, quæ ex flava bile vehementer aſſata generatur, deteriorem eſſe ea, quæ ex craſſiore ſanguine generationem habet: qui ſubſidenti in dolio vini fæculæ aut amurcæ, hoc eſt, fæci olei proportione reſpondet. Hæc enim mitior eſt, ſed potiſſimum quoties traxit nondum in animali moram cum aliquo calore abundante præter naturam. Verum priuſquam in exactam atram bilem tranſmutetur, primo in vitellinam, ſecundo in porraceam, tertio in æruginoſam tranſit.

Tertia ſpecies melancholiæ non naturalis eſt, quæ originem ſortitur à lapidoſa quadam concretione, ut cum ab imperitis Medicis vel Chirurgis eryſipelata & inflammationes (quas Græci φλέγμονας vocant) aut quivis alii tumores ex naturalibus humoribus procreati admotis extrinſecus præſidiis nimis vehementer refrigerantur adſtringunturque vel cum iiſdem tumoribus ea, quæ valenter nimis trahunt digeruntque, medicamenta applicantur. Tuncenim toto quod in eis ſubtiliſſimum erat diſſipato, id quod reliquum eſt (nempe craſſius) plus juſto deſiccatum lapidis duritiem conſequetur, atque in melancholicum humorem vertetur.

Quara melancholiæ non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipſi melancholiæ naturali permiſcetur: quod dum fit, dulcoratur ac miteſcit magis, niſi dum alterutra bilis aduſta huic commiſcetur. Siquidem

quidem tunc vel aceſcit, vel amareſcit, & eroſionis non modicæ particeps efficitur. Avicenna loco antea citato, & Joannes Tagaultius lib. 1. cap. 14. Inſtitut. chirurg. Plura Joannes Baptiſta Montanus in c. 1. doct. 4. capite primo. Avicenna, Leonhardus Fuchſius libro primo Sect. 4. capite ſecundo Inſtitut. med.

CAP. LXXXVIII.

De temperatura, ſive complexione Sanguinea.

Naturâ pingues iſti ſunt, atque jocantes,
Rumoreſq; novos cupiunt audire frequenter,
Hos Venus & Bacchus delectant, fercula, riſus.
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.
Omnibus hi ſtudiis habiles ſunt, & magis apti.
Qualibet ex cauſâ non hos facile excitat ira.
Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris,
Cantans, carnoſus, ſatis audax, atque benignus.

Signa quibus ſanguinea temperatura facile dignoſci queat, hinc recenſentur.

Ac *primum* quidem, quod ſanguinei ſint pingues: quod de pinguetudine propriè dictâ minime hoc in loco accipiendum eſt. Ea enim, ſicuti Galenus libro ſecundo capite nono de temper. & poſt eum Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 3. atteſtantur ex habitus frigiditate gignitur, ſed pinguedine ad mediocrem corpulentiam ſive carnis abundantiam extensâ, quam ἐυσαρκίαν Græci vocant. Siquidem carnis cum decenti firmitate abun-

bundantia calidæ & humidæ, hoc eſt, ſanguineæ temperaturæ nota eſt. Quibus enim plus eſt carnis rubræ, ii & virtutem aſſimilativam habent potentem, & ſanguinis copiam: quippe quæ (Galeno loco jam citato teſte) vigeant invaleſcantque calido atque humido. *Corpulentia*, inquit, *ſive abundantia carnis ex ſanguinis copia naſcitur.* Cùm enim calori intra debitos fines manenti boni ſanguinis accedit copia neceſſe eſt ut corpulentia ſequatur. Idem innuere etiam his verbis Avicenna voluit: *Corpus carnoſum abſque multo adipe & pinguedine calidum eſt & humidum*, id eſt ſanguineum.

Secundum, quod ſanguinei ſint vel jocantes, ut qui multa jucunditate magnoque jocandi lepore amicis ac familiaribus ſuis riſum ſubinde moveant, vel læti, hoc eſt, alacri & erecto animo idque maximè ob ſpirituum, qui ex ſanguinei humoris benignitate procreantur, ſubtilitatem & perfectionem.

Tertium, quod facetiarum jocoſarumque fabularum & novarum rerum auditione eandem ob cauſam mirificè capiantur.

Quartum, quod proni admodum ſint in Venerem: Nimia enim Venus, ſeu intempeſtivum ejus deſiderium fit ob multitudinem geniture, quæ ex ſanguinis copia potiſſimum naſcitur.

Quintum & ſextum, quod convivia appetant, vino ſuaviter indulgeant, & cibis gaudeant optimis atque exquiſitiſſimis, ſcilicet ſui ſimilibus & quibus ſervari poſſint, ſervantur enim ſimilia ſimilibus.

Septimum, quod ridibundi ſint, hoc eſt, facilè rideant: quod Hippocratis etiam teſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

monio confirmatur, qui in libro de ſtructurâ hominis ita ſcriptum reliquit: *Qui puri ſanguinis participes ſunt, hi uſque quaque rident, & aſpectu ac corpore floridi, nec non perſpicui coloris exiſtunt.*

Octavum, quod hilares ſint ac læto vultu, idque ob vividum maximè, ac floridum colorem & venuſtatem corporis, hæc enim omnia ſanguinem, qui temperatus eſt, conſequuntur.

Nonum, quod blanda plerumque & auditu jucunda verba ab ipſorum ore profluant, quod & ipſum utique ob ſanguinis benignitatem evenire putandum eſt οἷαι γὰρ αἱ τῶν ἀνθρώπων κράσεις τοιοῦτος καὶ αὐτῶν ὁ λόγος.

Decimum, quod ingenioſi, hoc eſt artibus quibuslibet addiſcendis idonei ſint, nimirum ob vigorem & inſitam ingenii ex ſanguine vim, ſive docilitatem. Hinc etiam Hippocrates in libro de flatibus ita ſcripſiſſe videtur: *Opinor inter omnia, quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quam ſanguinem.*

Undecimum, quod non facilè excandeſcant, præcipiteſque in iram ferantur, reprimit enim ſanguinis humiditas bilis fervorem, qui ὀξυθυμίαν efficit. Unde eleganter ſanè flavæ bilis frænum ab Avicenna, quarta, primi, capite vigeſimo, dicitur.

Poſtremis duobus verſibus non ſolum ex jam dictis repetuntur, quædam, ſed adduntur etiam alia nonnulla.

Quorum *primum*, quidem eſt, quod ſanguinei ſint largi, hoc eſt, liberales, benefici, & ab omni avaritia alieni. *Secundum* quod amoribus ſint dediti. *Tertium*, quod hilares ſint, & jucundo ac læto vultu. *Quartum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tum, quod ridibundi: quæ quidem omnia ſanguinis benignitate eveniunt. *Quintum*, quod rubei ſint coloris. Humor enim cuti colorem adfert, quemadmodum libr. 1. aphor. comment. 2. Galenus adſerit. *Et* Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 3. *Color*, inquit, *rubens ſanguinis multitudinem ſignificat.* Quod intelligendum maxime de colore, qui ex rubeo & albo cum jucundo quodam nitore commiſtus ſit: & non qualis in facie eorum viſitur, qui fortia potant vina, & in cibo ſalſis atque acribus utuntur ſpeciebus, nempe rubeus fuſcedine quadam permiſtus, hic enim lepram portendit. *Sextum*, quod cantionibus & muſicis delectentur harmoniis: quippe quæ & ipſæ (autore Theophilo Citharœdo apud Athenæum lib. 14. δειπνοσ.) perinde atque ſanguis temperatior, εὐήθειαν, id eſt, bonos ac candidos mores pariant. Μέγας γὰρ θησαυρός ἐστι, καὶ βέβαιος ἡ μουσικὴ ἅπασι τοῖς μαθοῦσι παιδευθεῖσί τε καὶ γὰρ ἤθη παιδεύει: καὶ τοὺς θυμοειδεῖς καὶ τὰς γνώμας διαφόρους καταπραΰνει. *Septimum*, quod ſint corpulenti. *Octavum*, quod ſint audaces: idque ob ſanguinis caliditatem. *Nonum*, quod ſint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris ſanguinei, qui eſt dulcis, mitis & benignus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. LXXXIX.

De temperatura cholerica ſive bilioſa.

Eſt humor cholera, qui competit impetuoſis,
Hoc genus eſt hominum cupiens præcellere cunctis.
Hi leviter diſcunt, multum comedunt, cito creſcunt.
Inde & magnanimi ſunt, largi, ſumma petentes,
Hirſutus, fallax, iraſcens, prodigus, audax,
Aſtutus, gracilis, ſiccus, croceique coloris.

Bilioſæ temperaturæ notæ hoc in loco traduntur. Ac *prima* quidem, quod bilioſi ſive cholerici, quos χολώδεις Græci vocant, prompti admodum ſint ad operationes: ſed impetu animi potius quam cogitatione faciant omnia. Igneum enim habent colorem, qui impetum & agilitatem ad motiones præſtat. Hinc 2. 2. doct. 3. c. 3. ita feré ab Avicennâ ſcribitur: *Cum operationes plenè ac perfectè naturali curſu procedunt, temperaturæ æqualitatem indicant: cum verò ad ſuperfluos mutantur motus, caliditatis exuperantia ſignificatur.*

Secunda, quod ambitioſi ſint & honorum cupidi, primaſque in conciliis ac conceſſibus expetant cathedras, adeoque præferri omnibus velint, perinde atque ignis ipſe, qui ſine pondere ſemper evolat, excelſaque locum ſibi quærit in arce. Exuperans enim ille calor animos ad inſolentiam plerumque & arrogantiam excitat atque inflammat.

Tertia, quod celeris ſint mentis ingeniique

que & facilè diſcant, ob calidam nimirum & ſubtilem cerebri ſubſtantiam, quæ formas citó ac facilè ſuſcipit. Hinc non temere mentis acumen & prudentiam à bilioſo humore proficiſci, comment. 40. de natura humanâ, Galenus tradidit. Lege plura de hoc apud eundem, capite duodecimo, artis medicinalis, & Avicennam loco aliquoties jam citato.

Quarta, quod edaces ſint & multivori, tum enim fortiorem habent calorem concoquentem, tum ipſis etiam plus per omnem cutem digeritur, & in ambientem aërem evacuatur, quam aliis corporibus.

Quinta, quod cito adoleſcant, & corporis incrementum conſequantur, validiſſimum enim habent calorem innatum, hic verò omnes actiones naturales adauget, ergo & eam, qua corpus ad ſummum incrementum (ἀκμὴν Græci vocant) perducitur. Galenus commentar. 14. aphor. lib. 1. & lib. 5. cap. 8. de ſimpl. medic. facultat.

Sexta, quod magnanimi ſint illataſque injurias iniquo animo ferentes à ſe propulſare ſtatim conentur, idque maximé ob caliditatis exuperantiam. Parum enim ab unaquaque re pati poſſe, caliditatem ſignificat, inquit Avicenna.

Septima, quod largi, benefici ac liberales ſint, præſertim in eos, à quibus honores ſe conſecuturos ſperant.

Octava, quod ſumma petant, id eſt, ad ſummos ſemper dignitatum ac honorum gradus affectent viam.

Nona, quod ſint hirſuti: calida enim & ſicca intemperies, ſicut Galenus lib. 2. c. 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

de temperat. teſtatur, hirſuta eſt, verum ea in ſummo, quippe per omnem cutem difflatur ſemper aliquid à calido, quod ſecum etiam interim humoris nonnihil ad cutem adfert, unde pili generentur. Quomodo autem hæc generatio fiat, copiosè admodum ibidem docet.

Decima, quod verſuti, fallaces, & deceptores ſint.

Undecima, quod præcipites ſint in iram, acerbè nonnunquam vehementerque excandeſcant & iraſcantur, ob animoſæ nimirum facultatis vehementiam, magnum caliditatis exceſſum, facilem bilis commotionem, & caloris in corde fervorem. Lege Galenum capit. 29. & 3. artis medicinalis, libr. 2. cap. 16. de ſanitate tuenda, & in libro de cauſis morborum, cap. 2.

Duodecima, quod ſint prodigi, in eos potiſſimum, à quibus ſe ad ſummos dignitatum gradus promotum iri ſperant.

Decimatertia, quod audaces, fortes, ac animoſi ſint: Plurimum enim in corde caloris habent. Galenus lib. 2. cap. 12. de temperament. teſte.

Decimaquarta, quod ſint aſtuti, & hoc ſanè ob flavæ bilis tum caliditatem, tum mobilitatem.

Decimaquinta, quod graciles, id eſt macilenti ac raræ ſint corpulentiæ, ob exuperantem nimirum & immodicè difflantem caliditatem. Hinc magnâ ex parte graciles ſunt bilioſi. Galen. comment. 6. libr. 4. aphor.

Decimaſexta, quod ſicci ſint, id eſt, macri eâdem ratione.

Decimaſeptima, quod crocei ſin coloris, id

id eſt, pallidi aut flavi. Certiſſima enim ſucci animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus, ſicubi albius ſolito eſt effectum, pituitoſum abundare ſuccum indicat: ſicubi pallidius aut flavius, bilioſum: ita ſicubi ad rubicundius quam pro natura eſt mutatum, ſanguinis abundantiam ſubeſſe ſignificat, ſicubi ad nigrius, nigram redundare bilem oſtendit. Ita Galenus libr. 4. capit. 7. de ſanitate tuenda. Lege eundem comment. 2. lib. 1. aphoriſ.

CAP. XC.

De temperatura phlegmatica, ſive pituitoſa.

Phlegma dabit vires modicas, latoſque, breveſque.
Phlegma facit pingueis, ſanguis reddit mediocres,
Otia non ſtudio tradunt, ſed corpora ſomno.
Senſus hebes, tardus motus, pigritia, ſomnus,
Hic ſomnolentus, piger, & ſputo crebriore.
Eſt huic ſenſus hebes, pinguis, facie color albus.

Hic recenſentur notæ temperaturæ phlegmaticæ.

Prima, quod phlegmatici viribus ſint infirmis ac invalidis: cùm enim phlegma frigidiſſimum ac humidiſſimum ſit omnium, quæ in animali habentur, mobilitatem caloris innati, & quæ inde oriuntur facultates omnes magnâ ex parte obtundit ac debilitat, & occaſione quidem frigiditatis torpidum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

pigrumque corpus ad naturæ actiones omnes reddit: humiditatis verò ratione nervos omnes relaxat, languidoſque facit: quo fit ut phlegmatici, in quibus hic humor prævalet, in omnibus motibus voluntariis pigritiam ſentiant.

Secunda, quod ſint lati, ſed brevioris ſtaturæ: ob debilitatem enim caloris innati corpus in longum extendi non poteſt: porrigitur ergo & in latitudinem protenditur.

Tertia, quod pingues ſint & obeſi, nimirum ob frigiditatem & humiditatem. Adeps enim vel pinguedo ſuperflua frigiditatis & humiditatis exceſſum ſignificat, & temperaturam corporis phlegmaticam. Quicquid enim in ſanguine pingue, leve & tenue eſt, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus ſervatur. Cùm porrò id venæ extra ſe tranſmiſerint, ubi in frigidas particulas incidit, quod genus membranæ ſint, in iis concreſcit, & in adipem ſive pinguedinem convertitur. Galenus libr. 2. cap. 9. de temperament. Sequitur deinde, ſanguineos eſſe ſtaturæ mediocris: quicunque enim corporum habitus & temperati naturâ ſunt, & mediocri exercitatione utuntur, hos neceſſe eſt εὐσάρκους eſſe: id verò eſt, mediocri omnino corporis habitu.

Quarta, quod ad ocia, quam ſtudia propenſiores ſint: inſtrumentis nimirum veluti torpentibus ob frigiditatem. Galenus libr. 3. de ſympt. cauſis, cap. 3.

Quinta, quod ſint ſomnolenti, idque ob multam cerebri humiditatam & frigiditatem. Frigiditas tamen minorem vim ad procreandum ſomnum, quam humiditas obtinet.

net. Galenus capite vigeſimo ſecundo artis medicinalis.

Sexta, quod tardi ac hebetis ſint ingenii: quemadmodum enim mentis celeritas, ἀγχίνοια Græcis dicta, & diſcendi facilitas, quam εὐμάθειαν iidem vocant, à caliditate & ſiccitate, ita eorundem hebetudo ac tarditas à contrariis, nempe à frigiditate & humiditate exordium ſuſcipiunt. Galenus cap. 12. 16. 18. & 22. artis medicinalis.

Septima, quod tardi ſint motus: & hoc frigiditatis ac humiditatis ratione: frigidi enim proprium eſt non movere: humidi verò, relaxare.

Octava, quod ſint pigri.

Nona, quod ſint ſomniculoſiores: quorum omnium cauſæ ex jam dictis ſatis conſtant.

Poſtremis duobus verſibus reperiuntur notæ prædictæ cum quibuſdam aliis. 1. quod ſint ſomnolenti. 2. quod pigri ac tardi ſint ad quamlibet operationem. 3. quod multi ſputi: frigiditas enim improbè concoquit ac digerit, proinde multa in corpore excrementa relinquit. 4. quod ſenſibus minimè vigeant. Galenus capite 22. artis medicinalis. 5. quod ſint pingues. 6. quod album habeant faciei colorem, de quo ſatis in præcedenti capite, nempe octogeſimo nono.

CAP. XCI.

De temperatura melancholica.

REſtat adhuc triſtis cholera ſubſtantia nigra,
Quæ reddit pravos, pertriſtes, pauca loquentes.
Hi vigilant ſtudiis, nec mens eſt dedita ſomno.
Servant propoſitum, ſibi nil reputant fore tutum.
Invidus & triſtis, cupidus, dextræque tenacis.
Non expers fraudis, timidus, luteique coloris.

Signa melancholicæ temperaturæ hoc in loco referuntur.

Ac *primum* quidem, quod melancholici ſint pravi, hoc eſt, malis, feris ac perditis moribus, ut qui eo mœſtitia facilè inducantur, ut mortem deſiderent, jugularique ſe optent: & odio proſequantur omnes quotquot viderint. Galenus lib. 3. de loc. affect. cap. 7.

Secundum, quod triſtes admodum ſint, inſidiaſque ſibi tendi in omni vita ſuſpicentur: ob turbidos nimirum & tenebricoſos, qui ex melancholico humore procreantur ſpiritus. Quemadmodum enim puri ac tenues ſpiritus lætitiam, ita contrario turbulenti ac craſſi triſtitiam contrahunt.

Tertium, quod taciturni ſint, & paucorum verborum: ut enim caliditas garrulitatem, ſic frigiditas taciturnitatem & ſilentium generat.

Quartum, quod ad bonarum artium ſtudia apti, habiles atque accommodati ſint: propter ſolitudines nimirum, & ſecreta, quæ ferè petunt, loca. Nam, ut libro ſecundo, epiſtola ultima, Horatius ait: *Scripto-*

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes.

Eandem ſententiam ſic extulit Ovidius libr. 1. Eleg. 1. Triſtium.

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.

Hinc eſt quod Hippocrates de Democrito Abderita ad Philopæmenem ita ſcriptum reliquit: *Non inſaniam, ſed quandam excellentem mentis ſanitatem vir ille declarat, dum neque liberorum, neque uxoris, neque cognatorum, neque rei familiaris, neque omnino alicujus curam gerit, ſed & diu & noctu apud ſeipſum conſiſtit, & privatim vitam degit, plerumque in antris & ſolitudinibus, aut ſub arborum umbris, aut in mollibus herbis, aut apud frequentia aquarum fluenta.* Contingunt igitur talia plerumque atra bile percitis. Taciturni enim aliquando ſunt, & ſolitarii ac deſerti amantes, & rerum familiarium conſpectum averſantur, alienum putantes. Nec verò diſſimile vero eſt, etiam his, qui circa diſciplinas verſantur, ab una erga ſapientiam adfectione alias curas excluſas eſſe. Lege Ariſtotelem probl. 1. ſect. 30. Ciceronem lib. 1. Tuſculan. quæſt. & Quintilianum lib. 10. c. 3.

Quintum, quod brevibus admodum minimeque profundis pertententur ſomnis. Nam ad ſomnum creandum calidum adeſſe humorem opus eſt: hic enim concoqui expeditè poteſt, indeque ad caput vapores ſurgunt, à quibus ſubinde ſomnus inducitur. Quod ſi deeſt, exiguuſque humor aut concoctu difficilis ineſt, ſomnus non oritur. Quâ de causâ poſt cibum ſomno-

lentiſſimi fieri ob calorem ſolemus. Melancholicos verò & vehementer æſtuantes inſomnia tenent: illos, quia refrigeratus humor penitus eſt: hos, quia nullus eſt, aut certè minimus. Horribilia etiam viſa melancholicis per quietem objiciuntur, quibus maturius è ſomno excitantur. Galenus libro primo, capite octavo, de ſymptom. cau. Et Cælius Rhodiginus libr. 16. cap. 36. & 37. lect. antiq.

Sextum, quod conſtantes ac ſtabiles admodum ſint in rebus gerendis, ægerrimèque dimoveantur ab eo, quod menti ſemel hæſerit, adeoque difficulter etiam, ſi quando offendantur, in veterem gratiam reſtitui poſſint. Et hoc certè ſiccitatis occaſione, quæ non ſinit propoſitum facilè immutari.

Lib. 6. aphor. aphoriſm. 23. *Septimum*, quod nil ſibi tutum fore putent, eoque ſemper timeant. Hinc eſt quod Galenus libr. 2. cap. 7. de ſympt. cauſis ita ſcriptum reliquit: *Illud quod ab Hippocrate prohibetur, Omnibus melancholiæ ſpeciebus commune eſſe videtur. Si timor & mœſtitia multo tempore durant, melancholicum ejuſmodi ſymptoma eſt. Sunt enim omnes ſine cauſa mœſti: nec, ſi roges quamobrem mœreant, reddere cauſam poſſint. Timent autem eorum nonnulli tum mortem, tum alia, quæ minimè ſunt timenda. Nec deſunt & qui mori vehementer expetant. Cæterum quod ex atra bile, cum principium rationalis animæ occupavit, timor mœrorque, ac mortis expectatio accidant, nihil mirum. Siquidem etiam eorum, quæ extra corpus ſunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cùm tenebræ rationalis animæ parti ſunt circumfuſæ neceſſe eſt hominem timere; ut qui ſemper unâ cum corpore*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

pore ſuo timoris cauſam circumferat. Quod enim nobis extrinſecus fit, altiſſimis tenebris circumdatum nobis äerem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus ab interno & ipſo corpore contingit, ſcilicet vel ipsâ nigrâ bile cerebrum occupante: vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo, quem flatuoſum & hypochondriacum vocant. Idem lib. 3. capit. 7. de locis affectis jam citatam ſententiam his feré repetit verbis: *Differunt autem inter ſe melancholici. Nam omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines, ſed non omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipſum nonnullis melancholiæ caput eſt, quod mortem pertimeſcant. Quoſdam etiam alieno admodum atque extraneo videbis animo: utpote, qui ſimul & mortem metuant, & tamen mortem ſibi conſciſcant. Proinde rectè videtur Hippocrates omnia ipſorum accidentia in duo hæc cöegiſſe, metum & mœſtitiam. Mœſtitia nimirum eos inducit, ut odio proſequantur omnes quotquot viderint, nunquam non triſtitiam præ ſe ferentes: terrentur quoque ut in tenebris pueri, atque ex adultis indocti.* Sané quemadmodum externæ tenebræ omnibus feré hominibus pavorem inducunt, niſi vel audaces admodum, vel edocti fuerint: ſic atræ bilis color, mentis ſedem tenebris ſimilem reddens, timorem efficit. Etenim ſummis tum medicis tum philoſophis in confeſſo eſt, & humores & omnino corporis temperamentum animæ actiones variare poſſe.

Poſtremis duobus verſibus repetuntur quædam ex jam dictis, & adduntur nonnulla alia.

1. Quod

1. Quod ſint invidi : eſt enim invidia triſtitiæ ſpecies. 2. quod triſtes. 3. quod avari. 4. quod tenaces. 5. quod fraudulenti. 6. quod valdè timidi. 7. quod lutei, id eſt, terrei ſive fuſci coloris ſint. Color enim purè fuſcus, qui viriditati propinquus eſt, melancholiæ dominum oſtendit, teſte Rhaze libro ſecundo capite primo ad Almanſorem.

CAP. XCII.

De Coloribus.

Hi ſunt humores, qui præſtant cuiq; colores,
Omnibus in rebus ex phlegmate ſit color albus,
Sanguine fit rubens, cholera rubea quoque rufus.

Indicia redundantis ſanguinis.

Si peccet ſanguis, facies rubet, extat ocellus,
Inflantur genæ, corpus nimiumque gravatur,
Eſt pulſuſq; frequens, plenus, mollis dolor ingens,
Imprimis frontis; fit conſtipatio ventris,
Siccaque lingua, ſitis, ſunt ſomnia plena rubore,
Dulcor adeſt ſputi, ſunt acria dulcia quæque.

Hic cujuſque temperaturæ ex coloribus indicia præſcribuntur. Phlegmatici enim coloris ſunt albi : bilioſi pallidi ſive flavi : ſanguinei rubri : melancholici verò fuſci. Eſt autem color fuſcus propriè, Galeno lib. 14. c. 9. Therapeu. method. teſte, inter rubrum & nigrum medius. Sed de his omnibus in præcedentibus ſatis jam dictum eſt. Secundo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

do loco tredecim traduntur notæ redundantis ſanguinis.

Prima, rubor faciei: ob aſcenſum enim ſanguinem omnia, quæ circa caput ſunt, rubicundiora apparent.

Secunda, oculorum prominentia: calor namque exuberantis ſanguinis ipſos dilatat, ac flatu diſtendit.

Tertia, genarum inflatio: cujus eadem eſt ratio.

Quarta, univerſi corporis cum diſtentione gravitas. Natura enim cum contentos humores moderari nequeat; corpuſque multitudine gravatum ſuſtinere minus valeat, ſupplantatur ac dejicitur.

Quinta, pulſus creber, propter caliditatem, quæ ſanguinis multitudinem ſequitur.

Sexta, pulſus plenus: ob calidorum & humidorum vaporum copiam.

Septima, pulſus mollis: nimiâ enim ſanguinis exuperantiâ arteriæ emolliuntur.

Octava, dolor capitis, & maximè quidem circa frontem, ob ſanguinis in plexu reticulari, ut quibuſdam placet, augmentum.

Nona, ventris conſtipatio: nimia enim caliditate fæces exſiccantur & indurantur.

Decima, ſiccitas linguæ ob eandem cauſam.

Undecima, Vehementia ſitis: orificium enim ſtomachi præ nimia caliditate exſiccatur.

Duodecimo, ſomnia plena rubore: Nam quæ in ſomniis viſuntur agique putantur, magna ex parte corporis affectionem humorumque naturam, plenitudinem, defectum ac qualitatem teſtantur. Nam qui ægrè ſe moveri putant, aut gravia onera

por-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

portare, aut in eâ re impediri, quam ſe efficere ſomniant, animalem facultatem ex plenitudine aut craſſitie, aut viſcoſitate humorem depravante habere conjiciendum eſt. Contra qui ſe vel volare, vel currere ocyſſimé credunt, humores paucos eóſque leves minimé que excrementitios habere veriſimile eſt. Et qui nocturnas Veneris imagines patiuntur, genitali ſemine abundare. Ad eundem modum, qui in locis fœtentibus, ſordidis ac immundis ſe volutari putant, illos in corpore materiam putrem corruptámque ac graviter olentem habere ſuſpicio eſt: quemadmodum contra qui in locis odoris ſe eſſe autumant, materiam probam ſuaviterque olentem: & cui accenſus ignis apparet, hunc à flava bile infeſtari: cui verò fumus aut caligo aut profundæ tenebræ, ab atra bile. Imbres autem frigidum humorem abundare teſtantur: nix vero & glacies, & grando, frigidam pituitam. Gallorum gallinaceorum criſtas habere, aut rufa quædam ſanguinem exuperare. Luctatorem, qui ſibi viſus fuit in ſanguinis ſolio ſtare, & vix ſupereminere, multo ſanguine abundare Galenus conjecit, & evacuatione opus habere. Hæc feré Galenus comment. 3. in libr. 1. epidem. aphoriſm. 1 & in libello de dignotione ex inſomniis. Lege & Rhazen lib. 2. cap. 24. ad Almanſorem, & Avicennam ſecunda primi, doct. 3. cap. 7.

Decimatertia, dulcedo ſputi: propter ſanguinis dulcedinem. Rhazes libro ſecundo, cap. 20. ad Almanſorem.

Indi-

Indicia exuperantis Choleræ, ſive flavæ bilis.

Accuſat choleram dextræ dolor, aſpera lingua,
Tinnitus, vomituſq; frequens, vigilantia multa,
Multa ſitis, pinguiſq; egeſtio, tormina ventris,
Nauſea fit, morſus cordis, langueſcit orexis.
Pulſus adeſt gracilis, durus, velóxque caleſcens.
Aret, amareſcitque, incendia ſomnia fingit.

Lege de his omnibus Rhazem. lib. 2. cap. 1. ad Almanſorem, & Avicennam 2. 1. doct. 3. cap. 7.

Indicia redundantis phlegmatis.

Phlegma ſupergrediens proprias in corpore leges,
Os facit inſipidum, faſtidia crebra, ſalivas,
Coſtarum, ſtomachi, ſimul occipitiſque dolores,
Pulſus adeſt rarus, tardus, mollis, quoq; inanis,
Præcedit fallax phantaſmata ſomnus aquoſa.

Rhazes libr. 2. cap. 23. ad Almanſorem, & Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

Indicia abundantis Melancholiæ.

Humorum pleno dum fæx in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulſus, tenuiſque urina,
Sollicitudo, timor, triſtitia, ſomnia tetra.
Aceſcunt ructus, ſapor, & ſputaminis idem.
Lævaque præcipuè tinnit vel ſibilat auris.

Rhazes libr. 2. cap. 22. ad Almanſorem, & Avicenna 2. 1. doct. 3. cap. 7.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP XCIII.

De Phlebotomia, ac primo quidem de ætate Phlebotomiæ.

Denus ſeptem vix phlebotomon petit annus,
Spiritus uberiorq; exit per phlebothomiam,
Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorumque cibo damnum lentè reparatur.
Lumina clarificat, ſyncerat phlebotomia
Mentes & cerebrum, calidas facit eſſe medullas.
Viſcera purgabit, ſtomachum ventremq; coërcet,
Puros dat ſenſus, dat ſomnum, tædia tollit.
Auditus vocem, vires producit & auget.

De venæ ſectione, quam φλεβοτομίαν Græci vocant, jam agitur: Ac primo quidem huic rei accommodata oſtenditur ætas, annus nimirum decimus ſeptimus, vel, ut aliis placet, decimuſquartus. Pueris namque uſque ad quartum decimum ætatis annum ſanguis mittendus non eſt: carnem enim habent teneram & facile perſpirabilem. Quod Galenus lib. 9. cap. 17. method. medend. his teſtatur verbis: *Puerorum*, inquit, *ſubſtantia omnium facillimè digeritur ac diſſipatur, propterea quod eſt omnium humidiſſima: & nulla frigidior*, hoc eſt omnium minimè frigida. *Quo minus vacuantis præſidii eget, cùm habeat ex ſe ipſa, unde naturaliter vacuetur.* Idem etiam lib. 11., cap. 14. ejuſdem operis de ſynocho loquens confirmat: *Si in puerum incidat, qui quartumdecimum annum hactenus non attigit, mitti illi ſanguis non debebit, propterea quod tantillis, cùm præſertim cali-*

calidi ac humidi ſint, plurimum corporis ſubſtantiæ quotidie defluat ac digeratur. Ita quod ex incidendâ venâ moliendum nobis fuerat, id ultro nobis ex curandi corporis naturâ præſtatur. Quanquam Avenzoarus memoriæ dederit, ſe filiolo trimo venam diſſecuiſſe, atque hunc à morte tali remedio liberaſſe. Quod ſi corpus decimumquartum annum exceſſerit, æſtimandum eſt: qualiſnam ejus natura ſit, num gracilis, ſpiſſa, dura, & copioſi ſanguinis, an contra. Atque ita in priore miſſionem ſanguinis adhibebis: in ſecundâ, nequaquam. Senſibus quoque poſt ſeptuageſimum annum ſi multi ſanguinis fuerint, vireſque robuſtas habuerint, ac morbus ita jubeat, venam ſecabis. Quod ſi in hac ætate conſtitutis, vires parum validæ ſint, & ſanguine non admodum abundent, in totum ab hujuſmodi evacuatione arcendi ſunt. In his enim cum Galeno lib. 4. c. 10. de ſanitate tuenda, teſte, ſanguis bonus exiguus ſit, crudi verò humores plurimi, inciſi vena bonum ſanguinem emittit: malum verò qui in primis maximè venis circa jecur, & quod meſenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus.

Averrhoes lib. 7. c. 3. collectan.

Secundo loco unicum innuitur ex phlebotomia incommodum: nempe quod uberior per ipſam exhalet ſpiritus. Quod certè Galenus in libello de ſacrificatione his oſtendit verbis: *Venam incidere ſæpè in anno, minimè commodum puto. Nam unà cum multò ſanguine vitalis ſpiritus excernitur.* Hoc autem frequentius conſumpto, & tota corporis moles perfrigeratur, & omnia animalia opera pejus fiunt. Frequentior igitur venæ ſectio maturam ſenectam, & hanc

morbis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

morbis gravioribus obnoxiam reddit: cujuſmodi ſunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralyſis & apoplexia. Impenſius enim refrigerato nativo calore, humidoque primigenio imminuto viſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa ſit atque origo.

Tertio verſu traditur remedium reparandorum ſpirituum, potus nimirum vini. Hoc enim ex omnibus celeriter ac ſubitò nutrientibus, veluti ſupra capite 8. & 11. oſtendimus, principem obtinet locum. Quin & cibo quoque, ut quarto docetur verſu, ſpiritus recuperantur: ſed lentè, hoc eſt, tardius. Ubi ſciendum cumprimis, quod exhibendus ſit à venæ ſectione cibus concoctu facilis, optimi ſucci, ac plurimi nutrimenti, veluti ova ſorbilia & ejuſmodi. Eo modertiùs tamen, ut lib. 7. cap. 21. ad Almanſorem Rhazes præcipit, primo ac ſecundo die utendum eſt: quippe concoctoria facultas, ſanguinis eductione debilis, multum ſuperare cibum nequit. Hinc Iſaacus in diætis ita fermè ſcriptum reliquit: *Cibus ipſis minuendus, ſed potus augendus, reſpectu nimirum cibi, & non conſuetudinis: imò verò quam antè phlebotomiam minùs bibendum eſt, quod virtus concoctrix debilior adhuc ſit, quam ut copiam ejus ferat.*

Quarto demum loco undecim moderatæ atque tempeſtivæ phlebotomiæ enumerantur commoda.

Primum, quod viſus aciem roboret, clarioremque reddat: imminutis enim in detractis per phlebotomiam humoribus, quorum effumatione oculorum claritas obſcurabatur, viſus neceſſario roboratur ac reficitur.

Secun-

Secundum, quod cerebrum expurget, integritatem menti reſtituat, & ingenii excitet aciem idque conſimilem omnino ob cauſam.

Tertium, quod medullas excalefaciat: ſuperfluas namque humiditates, quarum confluxu infrigidabantur, abſumit.

Quartum, quod viſcera, id eſt, interiora expurget: levata namque, quæ corpus noſtrum regit, natura exonerataque ſanguine, quo velut ſarcinâ premebatur, haud ægrè crudos in interioribus detentos humores concoquit & evincit.

Quintum, quod vomitus & alvi profluvia cohibeat: humores enim ab interioribus ad externas revellit partes. Hinc ab Avicennâ 4. 1. cap. 20. ita ſcriptum eſt: *Phlebotomia, propterea quod ad diverſa trahit, naturam ſecundum plurimum retinet.* Ubi tamen ſilentio prætereundum non eſt, quod in alvi profluvio cubiti vena incidenda veniat: ut quæ citiſſimè conſpicuam nonnunquam adferat utilitatem: quod ſi contraſeces, nempe in pede, nihil omnino profuerit. Accidit tamen aliquando, ut alvus venæ ſectione fluida magis fiat, idque duobus maximè modis: Uno quidem, quod naturæ onere per phlebotomiam ſublato virtus roboretur, adeoque alias haud rarò incitet evacuationes: Altero verò, quando alvi profluvium oritur ex retentricis facultatis imbecillitate. Ea enim venæ ſectione augetur: quo fit, ut venter magis proritetur.

Sextum, quod ſenſus efficiat puriores: evaparationem enim ad caput, unde ſenſus turbantur, imminuit.

Septi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Septimum, quod immodicis conferat vigiliis: ſiquidem humorum exuperantiam, unde acres ſubinde, atque diverſi ſurſum feruntur fumi, qui ſomnum impediunt, evacuat.

Octavum, quod tædia, id eſt, nimiam corporis gravitatem ſegnitiemque, ſive laſſitudinem tollat: levat namque, quæ corpus noſtrum regit, naturam, exoneratque humorum multitudine, quibus velut onere quodam graviſſimo premebatur. Melancholia quoque, quæ præcipua quædam tædiorum ac gravitatum cauſa exiſtit atque origo, una cum ſanguine educitur: quippe fæx ejus eſt & ſedimentum.

Nonum, quod audiendi difficultatem corrigat: imminuit enim redundantiam humorum, unde craſſi ac flatuoſi ſurſum evicti ſpiritus auditorios obturant meatus.

Decimum, quod voci conferat, ſubtrahit namque ſuperfluas humiditates, quibus vocalis arteria immodicè irrigata raucas edebat voces.

Vndecimum, quod vires reficiat augeatque, ſiquidem corpore humorum exonerato multitudine, vires recreantur & augentur.

CAP. XCIV.

Quibus menſibus conveniat, quibuſve noceat Phlebotomia.

TRes inſunt iſtis, Majus, September, Aprilis,
Et ſunt Lunares, ſunt velut Hydra dies,
Prima dies primi, poſtremaque poſteriorum,
Nec ſanguis minui, nec carrnibus anſeris uti.
Sit ſenium atq; juventa licet, ſi ſanguis abundat,

Omni

Omni menſe probè confert inciſio venæ.
Hi ſunt tres menſes, Majus, September, Aprilis,
In quibus eminuas, ut longo tempore vivas.

Tria hoc in loco traduntur. Ac *primum* quidem, quod tres menſes ſunt lunares, nempe Majus, Aprilis, & September, ipſisque dies quidam inſint, quibus venam incidere nefas habeatur: Maji ſcilicet primus, & reliquorum trigeſimus. Id verò vulgò quidem ita creditur, cùm revera fictum atque à veritate alienum ſit. Siquidem & his ipſis diebus, modo conſtellatio non deterreat, venam ſecare nihil impedit. Vanum item ac errore plenum eſt, & quod de anſerum eſu ſubjungitur, magiſque faſcinationi tribuendum, vel tractum fortè à Judæorum conſuetudine eſſe exiſtimandum.

Secundum, quod ſenibus æque atque juvenibus ſingulo quoque menſe, modo in venis ſanguis abundet, ac morbus ita jubeat, ſanguinem ſubtrahere fas ſit: ut in quibus non facilè digeratur diſſipeturqueſubſtantia, & boni ſanguinis adſit copia.

Tertium, quod phlebotomia pro conſervanda ſanitate adminiſtranda ſit in aliquo horum trium menſium: in Aprili ſcilicet, aut Majo, aut Septembri: differenter tamen. In Aprili enim ac Majo, jecoraria incidenda venit, ob exundantem nimirum ſanguinis copiam: eſt enim tempus vernum. In Septembri verò lienaris: ſiquidem per id tempus, cùm ſit autumnale, atra bilis nonnullis plus cæteris colligitur.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XCV.

De impedimentis phlebotomiæ.

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens.
Balnea poſt coitum, minor ætas, atque ſenilis,
Morbus prolixus potus, repletio & eſcæ,
Si fragilis, vel ſubtilis, ſenſus ſtomachi ſit.
Et faſtiditi tibi non ſunt phlebotomandi.

Duodecim hic recenſentur impedimenta phlebotomiæ.

Primum, frigida hominis natura: quippe quæ venæ ſectione augeatur. Fundamentum enim caloris innati, ſanguis eſt: hoc igitur per phlebotomiam imminuto, & colorem innatum imminui, totumque corpus graviter refrigerari neceſſe eſt Galen. cap. 6. de curandi rat. per ſang. miſſionem.

Secundum, regio impensè frigida. Hæc enim largam vacuationem, qualis phlebotomia eſt, haud ſuſtinet: quod corpus detractio cum ſanguine nativo calore ſatis antea refrigeratum magis ſubinde refrigeret. Præterea nec calida nimis regio venæ ſectionem tolerat: quod ſuâ caliditate vires diſſolvat ac humores diſcutiat. Tempus etiam anni mittendo ſanguine expendendum, num ſcilicet calidum ſit, aut frigidum. In frigido enim tempore corpus refrigeratur: ideoque ſanguinis miſſionem impedit. Quid enim attinet corpus antea abunde ſatis refrigeratum ſanguinis detractione magis refrigerare? in calido tempore improbè vacuati ſyncope, & reſolutione intereunt: quippe calor ambientis à corpore foras evocatum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

catum ſpiritum digerit, reſiccatque corporis habitum & imbecillorem reddit Quocirca tum omnino à ſanguinis miſſione abſtinendum erit. Quod Galenus libr. 11. cap. 4. method. med. his verbis confirmat: *Et omnino mittes in tempore æſtatis, & regione æſtuoſa, & cœli ſtatu calido ac ſicco.* Proinde eadem eſt temporia, quæ regionis, conditio.

Tertium, dolor ingens, ſub quo & nimia corporis inflammatio comprehenditur. In his enim ſecta vena multa ſeditionem & agitationem in humoribus excitat: phlebotomia nimirum attrahente ac vacuante humores, dolore veró atque inflammatione contranitentibus: atque ſe rapientibus. Siquidem dolor omnis & calor attrahunt, influxumque humorum efficiunt: quo fit ut inflammatio augeatur, & natura magis debilitetur. Et hoc quidem, ubi temperatior & artificialis fuerit phlebotomia. Si veró acervatim, vel ad animi deliquium uſque fiat, in prædictis caſibus plurimum adfert emolumenti. Quippe hoc præſidio ferventis ſanguinis copia in maximis inflammationibus educitur, & laborans phlegmone pars refrigeratur. In vehementiſſimis autem doloribus ideo ſanguinis miſſio confert, quod ſanguinis confluxum, dolorem reſcindendo, inhibet. Accedit quod excretoria facultas cauſam dolorem excitantem elicere properans phlegmonem interdum excitet. Cùm enim primis ſuis conatibus nihil profecit, vehementius aggreſſa, quod infeſtat, expellere, ſanguinis aliquid ex ſuperpoſitis partibus in afflictam ſimul exprimit, ut copiosè libr. 13. method. medend. cap. 3. Galenus oſtendit. Quapropter ne id accidat, ſangui-

guinem mittere expedit. Et hæc fuit intentio Galeni comment. 23. lib. 1. aphoriſm. ubi ſic ſcriptum reliquit: *In ardentißimis febribus ſi uſque ad animi defectionem ſanguis mittatur, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur & febris extinguitur. In maximis verò doloribus nullum majus novi remedium, quam uſque ad animi defectionem evacuare.* Lege plura apud eundem libr. 9. methodi medend. cap. 4. & in libro de curand. rat. per ſanguinis miſſionem cap. 11. & Leonhardum Fuchſium lib. 2. Sect. 5. cap. 4. & 6. Inſtitut. medic.

Quartum Balneum, & maximè quidem διαφορητικὸν, id eſt, reſolutivum. Hoc enim cum Galeno in libro de utilitate reſpirationis, capite ſeptimo teſte, ſpiritus ex toto corpore evacuet, adeòque vires debilitet, phlebotomiam impedit. Nam plurimum & repenté evacuare periculoſum eſt, inquit Hippocrates lib. 2. aphoriſ. 51.

Quintum, cöitus: poſt quem prohibetur inciſio venæ, quod is corpus jam plus æquo excalefecerit, vires dejecerit ac debilitarit. Porrò quonam modo Venere vires diſſolvantur, diſertè admodum Galenus libr. 1. de ſemine, cap. 25. his demonſtrat verbis: *Circa tempus*, inquit, *concubitus teſtes ex venis ſeminarium humorem, quantum ejus in ipſis continetur contrahunt. Eſt autem modicus hic, & ad roris ſimilitudinem ſanguini admixtus: hujuſmodi autem illæ opus habent.* Violenter igitur eo per teſticulos, utpote potentiori facultate præditos quam venæ, detracto, venæ ipſæ rurſus à ſupra poſitis revellunt: hæ verò rurſus ab his quæ deinceps ſitæ ſunt, deinde hæ rur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

rurſus à vicinis, atque hoc fieri non ceſſat, donec ad omnem corporis particulam tranſſumptio perveniat, adeó ut omnes totius animalis partes proprio alimento evacuentur Revellit enim ſemper id, quod perfecté eſt evacuatum, ab eo, quod plus habet velut violenter eripiens. Hoc igitur quum ſemper fiat, & omnia velut in choro inter ſe mutuo participent in tantum ſané omnia vaſa, ac partes totius animalis evacuari neceſſe eſt, donec fortiſſima ex omnibus pars depleatur. Neque veró ſolam ſeminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri contingет hoc tempore, ſed etiam ſpiritum vitalem Nam & hic ex arteriis unâ cum ſeminali humiditate evacuatur. Quare nihil mirum eſt, immoderato coïtu utentes imbecilliores reddi, à toto corpore utroque ſynceriſſimo ablato, accedente inſuper voluptate, quæ ipſa per ſe ſufficiens eſt vitalem firmitatem diſſolvere, adeò ut jam quoſdam ex nimia voluptate ac jucunditate mortuos eſſe conſtet. Quæ omnia Marſilius Ficinus libr. 1. de ſanitate tuenda, cap. 7. his etiam confirmat verbis: *Venereus*, inquit, *coitus ſi vel paululum vires exceßerit, ſubito exhaurit ſpiritus, præſertim ſubtiliores, cerebrumque debilitat, labefactat ſtomachum atque præcordia, quo malo nihil ingenio adverſus eſſe poteſt. Cur nam Hippocrates coitum comitiali morbo ſimilem judicavit? niſi quia mentem, quæ ſacra, eſt, percellit, tantumque obeſt ut Avicenna in libro de animalibus dixerit: Si quid ſpermatis ſupra quam natura toleret, coitu profluat, obeſſe magis quam ſi quadragies tantundem ſanguinis emanarit, ut non injuria priſci Muſas at-*

que Minervam virgines eſſe voluerint. Plura de hoc lege apud apud Galenum, cap. 86. artis medicinalis. Paulum Æginetam lib. 1. c. 35. & Ætium lib. 3. cap. 8.

Sextum, ætas, vel major vel minor, quam Phlebotomia requirit: qualis eſt infantiæ, & ſenii: Horum omnium meminit Avicenna 4. 1. cap. 20. in hunc fermè modum ſcribens: *Cavere debes à venæ ſectione in complexione vehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in horis fortis doloris, & poſt balneum reſolutivum, & poſt coitum, & in ætate, quæ eſt minor 14 annis, quanto plus poteris, & in ætate ſenum, quanto magis poteris: niſi in figura confiſus fueris, & in ſoliditate muſculorum & venarum amplitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos namque ex adoleſcentibus & ſenibus phlebotomare audebis. Adoleſcentes tamen ſecundum ordinem ad phlebotomandum paulatim provehere debes cum paucâ minutione.*

Septimum, morbus prolixus; virtus enim temporis tractu exoluta non tolerat venæ ſectionem, ut quæ à morbo plus ſatis jam debilitata phlebotomia facilè exhauriretur. Galenus de curand. ratio. per ſanguinis miſſionem cap. 20. Idem Avicenna etiam loco citato confirmat: *In corporibus*, inquiens, *quæ prolixas perpeſſa ſunt ægritudines, abſtinendum à venæ ſectione, niſi ſanguinis affuerit corruptio, quæ ad hoc te perducat.: quoniam tunc ſanguinis ſubtractioni uteris.*

Octavum, nimia potus repletio.

Nonum, largior cibi ingeſtio: ſub qua inconcoctio, ſive cruditas etiam comprehenditur: cauſa horum omnium eſt, ut ex Avicenna 1

na 1. 1. doct. 6. capite 3. colligitur, quod tria ſint materiam attrahentia, loca ſcilicet inanita, membrorum caliditas, ac totius corporis habitus. Sanguis igitur ſi ſic affectus mitteretur, venæ proprio & commodo deſtitutæ nutrimento, quod nondum in ventriculo ac hepate concoctum eſt attraherent, hoc vero in membra raptum non corrigeretur. Siquidem tertia concoctio, ut Galenus autor eſt, non emendat erratum ſecundæ, nec ſecunda primæ. Atque interim excrementorum copiam in corpore, ac inde tandem ægritudines provenire neceſſe eſt. Tanto igitur tempore differenda eſt phlebotomia, quantum ſatisfacere tum ad eorum concoctionem, tum ut excrementa deſcendant, videbitur.

Præſtiterit tamen intemperantibus vinoſiſque ac ventri gulæque deditis, ut capite ſexto libro de curand. ratio. per ſanguinis miſſionem Galeno viſum eſt, à venæ ſectione in totum abſtinere, ut quos neque purgatione, neque ſanguinis miſſione magnopere adjuveris. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam ocyſſimè colligunt : verùm his ne manum quidem admovere tentandum eſt. Quorſum enim attinet apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti ? Galenus libro 11. capite 9. method. medendi.

Decimum, fragilitas, id eſt, debilitas virtutis : quippe ſanguine miſſo virtus ſemper iis extremè concidit, nec poſtea revocari recolligique poteſt. Galenus cap. 6. de curand. ratio. per ſanguinis miſſionem, & libr. 11. cap. 14. method. medendi

Undecimum, os ventriculi ſupra modum ſenſibile: ſnb quo imbecillum etiam comprehenditur, & quod amarâ bile redundat: ob hæc enim multi in venæ ſectione antè juſtam evacuationem per initia ſtatim animo deſtituuntur. Porrò os ventriculi magno ſenſu præditum eſſe ex eo maximè conjicitur, inquit Avicenna, quod acria mordaciaque citra offenſionem non facilè tranſglutiat. Imbecillitatem arguit dejecta cibi potuſque appetentia. Amaræ verò bilis redundantiam, oris amaritudo nauſeæque perſeverantes, & bilis frequentiores vomitus oſtendunt. Hæ itaque indicationes à ſanguinis ſubtractione dehortantur. Siquidem humores venæ ſectione exagitati ſic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad conſuetum locum confluunt: ſed cum id membrum debilius jam ſit, quam ut tali humorum confluxui reſiſtat, multa omnino ex ſanguinis miſſione contrahunt mala. Et hæc una cauſa eſt, cur multi ex ipſis animo liquantur. Bilis namque in ſtomachum refuſa morſu ſuo cor nonnunquam ac cerebrum εἰς συμπάθειαν· id eſt, in conſenſum trahit, ſyncopenque parit, quandoque verò ſubitam etiam adfert mortem, Galenus libr. 9. cap. 5. method. medend. & Avicenna loco citato.

Duodecimum, nauſea: in hac enim ſi ſanguis mitteretur, venæ exhauſtæ pravam illam ac nauſeoſam ad ſe facilè attraherent materiam. Neque ob dictas ſolum cauſas, ſed ob alias etiam non paucas à phlebotomia interdum abſtinemus.

Ac primò quidem ob αἱμοῤῥοΐδων menſiumque fluxum. Quod certe Galenus libr, 9. cap.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

9. cap. 5. method. medend. his innuere verbis voluit: *Si tempore*, inquit, *mittendi ſanguinis menſes moveri contigerit: ſive etiam hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu ipſe ſatis fore videbitur, qui ſolus quod requiris, vacuet, naturæ rem omnem permittes: ſin minus, tantum ipſe detrahes, quo ex conjunctis ambobus perficiatur quod poſtulas.* Nonnumquam tamen revulſionis etiam cauſa in immodicis ſanguinis è naribus, utero, ſede aut thorace eruptionibus venæ ſectio citiſſimè, conſpicuam adfert utilitatem.

Deinde ob corporeæ conſtitutionis raritatem, hoc eſt, humidam, calidamque temperaturam. Ejus enim ſubſtantia celerrimè in ambientem diſſipatur, alias in halitum ſenſibilem, alias in perſpirationes, quæ viſum fugiant, ſed ratione deprehendantur. Itaque etiam hujus causâ aut proſus venam non ſecabimus, aut parum detrahemus. Galenus libro nono, capite decimoſeptimo method. medend.

Tertio, ob lentorem ac cruditatem humorum, hæc enim venæ ſectione augentur. Unde in diutinis morbis ſanguinis miſſione utendum non eſt, ne cruditas ſcilicet augeatur, virtus debilitetur, & morbus eouſque producatur, ut nequaquam poſtea curari queat. Hinc præcipit Avicenna, ut in morbis chronicis pharmacia venæ ſectioni præmittatur, & non contra, licet utrâque opus habent ægrotantes.

Cruditas porro humorum duabus potiſſimum de cauſis accidere ſolet. Primum quidem ob aggravantem humorum copiam, quæ innatum calorem velut ſuffocando in tantum debilitat, ut ipſos evincere poſtea nequeat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Et in hâc phlebotomiâ uti licet, quemadmodum id ipſum Alexander Trallianus libro 9. cap. 2. in curatione Anaſarcæ his confirmat verbis : *Omnium curatio à vacuatione incipienda eſt, ſed Aſcitis quidem dicti Tympaniæ à ſola purgatione. Cui autem Anaſarca nomen eſt, ea venæ ſectionem interdum requirit, ut quæ ex ſanguine frigido naſcatur. Ac frigiditatis quidem ratione illa non indiget, ſed quoniam copiæ detractio naturam levat, ut hæc minorem illam effectam facilè ſuperet, non alienum, ſed rationi conſentaneum eſt, hic quoque venæ ſectione uti. Videmus enim quod etiam ignis externus, cum à lignis viridibus propemodum extinguitur, refocillatur rurſus, ſi illa, quæ ipſum ſuffocabant, auferantur. Deinde verò ob caloris innati debilitatem, ut hominibus frigidæ naturæ, quales à diutino morbo convaleſcentes cumprimis ſunt, & ſenes, phlebotomia ex uſu non eſt. Subtracto enim ſanguine, qui fomes nativi caloris ac vitæ theſaurus eſt, neceſſe eſt ut corpus vehementius refrigeretur, humorumque cruditas augeatur. Sanguis igitur ipſis, ut humores concoquat & evincat, relinquendus eſt.* Quinetiam poſt χόλεραν, diutinos vomitus, διαῤῥοίαν, inediam, vigilias, labores vehementiores, & uno verbo, poſt omnia, quæ corpus impenſius calefaciunt exſiccantque ac vires diſſolvunt, à venæ ſectione abſtinendum, ut copiosè admodum docet Rhazes lib. 6. cap. 11. ad Almanſorem.

CAP. XCVI.

Quæ circa Venæ ſectionem obſervanda.

HÆc facienda tibi quando vis phlebotomari,
Vel quando minuis, fueris vel quando minutus,
Vnctio ſive lavacrum, & potus, faſcia, motus,
Debent non fragili tibi ſingula mente teneri.

Quinque in ſanguinis miſſione obſervanda eſſe hoc loco traditur: & ex ipſis alia quidem priuſquam vena tundatur, quædam interea dum ſanguis emittitur, nonnulla verò eo ſubtracto.

Primum, eſt unctio: aliàs enim membrum in quo vena incidi debet, oleo irrigatum fricamus, ut tepore ejus ſanguis reddatur fluxilis: interdum ipſi etiam φλεβοτόμῳ ſive ſcalpello olei nonnihil allinimus, ut inflictum dolorem mitiget: Quandoque verò & vulneri olei cujuſpiam parum illinimus, quo nimirum cicatrice tardius obducatur, humoreſque in venis relicti liberius expirent, & mali fumi diſcutiantur.

Secundum, potus: & præcipuè quidem vini. Hoc enim cum in ipſa ſectione, ſi ſyncope obvenerit, tum poſt eam etiam ob boni ſanguinis generationem ſpirituumque recuperationem convenientiſſimè exhibetur. Supra cap. 8. & 10.

Tertium, lavacrum, ideſt, balneum: quo certè per biduum aut triduum antè & poſt ſanguinis miſſonem uti conceditur, nequaquam verò eodem die. Antè quidem,

dem, in illis quos craſſorum humorum copia aggravari ſuſpicio eſt: hos enim balneum incidit, mobileſque facit: ob eandem etiam cauſam paululum dimoveri anté phlebotomiam convenit, & aſſumere nonnihil ſyrupi acetoſi. Eodem quoque tempore membrum incidendæ venæ fricandum eſt, ut humores é propinquis venis ad locum ſectioni deſtinatum alliciantur, & ad exitum properent. Poſt verò emiſſionem ſanguinis, valet ad humorum vaporumque reliquias diſcutiendas. Verùm eo ſuperſedere in ipſo die oportet: cutem enim nimis reddit mollem, quo fit ut plaga facillimè cedat, quod non eſt citra periculum.

Quintum, faſciæ, hoc eſt, ligatura, ex pannis ſcilicet lineis, quas tam anté, quam poſt venæ ſectionem adminiſtrari oportet. Antè quidem, & ut inde venæ incraſſeſcant, conſpicuæque magis fiant, & ad humores ad conſtitutum inciſioni locum facilius prolectentur: Poſt verò, ad ſiſtendum reprimendumque fluxum.

Quintum, motio ſive inambulatio, moderata nimirum ac tranquilla: qua quidem & anté & poſt venæ inciſionem uti convenit: anté quidem, ut humores diſſolvantur extenuenturque: poſt veró, ad diſſipandas humorum reliquias.

Ea hodie apud vulgum invaluit conſuetudo, ut venæ jejuno feré ac vacuo incidantur ſtomacho: ſed hoc ipſum Doctoribus quibuſdam minus probatur, ut quibus conducibilius eſſe videatur, ut ovum molliuſculum ſive ſorbile cum hauſtulo vini prius exhibeatur, idque circiter horam nonam, vel decimam antè meridiem,

ac confeſtim deinde vena incidatur. Natura enim ſtomacho exiſtente vacuo, ne alimento deſtituatur, ſanguinem pertinaciſſimè retinet. Contrà verò pauculo eoque exigua mole plurimum nutriente (cujuſmodi vinum & ova ſorbilia cumprimis habentur) ingeſto cibo, eundem facillimé exire patitur.

Porrò quod ad diei, in quo fit venæ ſectio, tempus attinet, ſciendum ſanguini mittendo convenire maxime tempus matutinum, ſic tamen, ut non protinus excitis è ſomno, ſed horam unam anteà vigilantibus vena ſecetur. Quibuſdam etiam poſteaquam rerum ſolitarum quidpiam obierunt, ſive in ludo literario, ſive in officina, ſive in foro, ſive in ædibus, ſanguinem auferre expedit. Ægris autem nullum eſt venæ ſectionis præſcriptum tempus, quamobrem nec per noctem ſanguinem mittere iis, ſi morbus ſic expetat, verearis. Sic Galenus in libro de curand. ratio. per ſanguinis miſſionem cap. 13. & 20. & in præſagio experientia comprobato, cap. 4.

Oribaſ. lib. 1. c. 11. Synopſis ad Euſtat. Ætius. lib. 3. cap. 6.

CAP. XCVII.

De quibuſdam Phlebotomiæ effectibus.

Exhilarat triſtes, iratos placat, amantes
Ne ſint amentes phlebotomia facit.

Hic tres phlebotomiæ referuntur effectus. *Primus*, quod contriſtatos exhilaret, ac lætos reddat.

Secundus, quod animos iratorum placet re-

concilietque. Ac utriuſque quidem cauſa eſt, quod hæc ſcilicet ira maximè fiat, cum ſanguini admiſcetur multum flavæ bilis: illa verò nempe triſtitia, cum multum melancholiæ: ſed horum humorum uterque unà cum ſanguine per phlebotomiam educitur, ergo, &c.

Tertius, quod præcaveat, ne amantes ob rapidos quoſdam appetitus ad inſaniam adigantur: humores enim à capite ad partes ſubjectas revellens expellit.

Ob quinque porrò cauſas venæ ſectio adhiberi ſolet, quarum una tantum directa eſt, reliquæ verò omnes indirectæ. Directa ſane habetur ſanguinis vacuandi cauſa ipſius abundantia, ſed cum inutilis ſit naturæ, probè hanc adminiſtrari convenit, ſic ut quod inutile naturæ ſit, emittat. Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam, vel cum propriam qualitatem ad unguem non ſervat, nec amplius nutrire ſicut priùs, cùm utilis eſſet, poteſt, vel ita multitudine crevit, ut aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel diſtendat, vel findat, vel obſtruat. Ac in his quidem miſſio ſanguinis utilis eſt, ceu vacuantium præſidiorum una. Differenter tamen adhibenda eſt. Siquidem in ſanguinis multitudine copioſè detrahere, in reliquis verò pauca vacuatione uti oportet. Hinc eſt quod libro nono capite decimo method. medend. Galenus in hunc propè modum ſcriptum reliquit: *Si ſanguis vitioſus in corpore fuerit, paulatim quod vitioſum eſt vacuare oportet, & paulatim invicem quod ſalubre eſt pro eo reponere.* Vocant Medici ejuſmodi vitioſi ſucci curationem

nem Græcè ἐπίκρασιν. Huic ſubſcribit Alexander etiam Trallianus libro nono capite ſecundo his verbis: *At hoc non unâ vice faciendum eſt, ne vires dejiciantur. Etenim quamvis id quod vacuatur recrementitium eſt, tamen univerſâ ac ſubitâ mutatione magis offendit. Satius igitur eſt paulatim & tuto evacuare, quam feſtinando perturbandoque unà cum morbo etiam ægrum è medio tollere.* Atque hinc certè liquet, quam perversè phlebotomia abutantur, qui vitioſum ſanguinem ſtudiosè auferunt tamdiu, dum bonus effluere cœperit, cùm univerſus fortè ſanguis citius erupturus ſit, quam bonus appareat. Paucam igitur eſſe decet, &, ut Galenus præcipit, in ejuſmodi caſibus antè venæ inciſionem ἐπικράσει utendum eſt, hoc eſt, cibus exhibendus eſt probum generans ſanguinem, quo nimirum in vitioſi locum bonus ſuccedat: ac paulò poſt ſanguis extrahendus eſt modicus. Hæc quidem directa dicitur phlebotomia: quod per ſe fiat, ad evacuationem illius, quod per ſe venæ ſectione evacuari debet: nempe ad multitudinis humorum, ſive ſanguinis evacuationem: principaliter tamen, ſecundum quod cum eo ſunt alii humores.

Reliquæ quatuor dicuntur indirectæ: & adminiſtrantur ut humorum vehementiorem impetum ad diverſam revocent partem, vel ad latera derivent.

Prima, adhibetur ob magnitudinem morbi, ſive vehementiorem apoſtematis cujuſpiam inflammationem. Nam in apoſtemate vehementis inflammationis, in febribus, & doloribus maximis, non invenitur excellentius remedium quam

ſectio venæ, teſte Galeno libro 1. aphor. comment. 23.

Secunda, ut materia alliciatur ad locum, per quem evacuanda eſt: unde in menſium atque hæmorrhoïdun ſuppreſſione ſaphena aperienda eſt, quemadmodum in libro de curandâ ratione per ſanguinis miſſionem cap. 9. in hunc ſcribens modum Galenus atteſtatur: *Plenitudines à ſuppreſſis menſibus ortas omnino per crura evacuabis, ſive venam ſecare oporteat, ſive ſcarificare. Sectæ enim in cubitu venæ mulierum revellere purgationem aſſolent.*

Tertia, ut humores deriventur ad partem oppoſitam loco, ad quem ſuâ ſponte rapiuntur: & hoc quidem, ut materia à membro, in quod confertim ingruit, avocetur, revellaturque: & propterea in immoderatiore menſium fluxu ſecamus baſilicam, id eſt, interiorem cubiti venam, quæ hapatitis etiam vocatur, ut revulſa materia ad locum oppoſitum à fluxu ſuo divertatur.

Quarta, ut portiunculâ materiæ quâpiam per venæ inciſionem evacuatâ, natura reſiduum evincere valeat. Atque ita tandem venam incidere convenit, ut repletio in corpore fuerit, ne generetur apoſtema, virtute ſcilicet imbecilliore exiſtente, quam ut univerſam illam humorum redundantiam ſimul moderetur ac regat. Ideò portiunculam ejus emittimus, ne ob naturæ impotentiam imbecillitatemque in debiliores partes ingruens inibi abſceſſus, aut tumores præter naturam excitet.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XCVIII.

De ſciſſuræ quantitate in venæ ſectione.

FAc plagam largam mediocriter, ut cito fumus
Exeat uberius, liberiuſque cruor.

Hic unicum habetur præceptum de ſciſſuræ quantitate in venæ ſectione: nempe ut ea mediocriter ſit ampla, quo nimirum craſſior ſanguis ac fumi liberius exeant. Fiſſurâ enim ſtrictâ exiſtente tenuior ſanguis duntaxat effluit, craſſo intus remanente. Ubi hoc quoque ſciendum, quod in venæ ſectione aliquando amplum, nonnunquam verò arctum infligere vulnus oporteat. Et amplum quidem, tribus maximè de cauſis. Primo, cùm humores ſint craſſi, & craſſior ſanguis educendus eſt: ut facilius exire queat. Hinc melancholicis etiam amplum infligendum eſt. Secundo, ob temporis ac regionis frigiditatem: per eam enim humores craſſeſcunt, quare per hyemen, ſic neceſſitate jubente, amplo potius utendum eſt vulnere. Tertio, ob redundantiam humorum, qui melius certè amplo, quam arcto, exacuantur vulnere. Contrà verò arctum vulnus magis convenit, cùm virtus imbecilla eſt, ne ſcilicet immodicè ſpiritus excernantur, & color innatus extra modum debilitetur. Eadem habenda eſt ratio in calido tempore, & cum ſanguis ſubtilis ac tenuis evacuatur.

CAP.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

CAP. XCIX.

Quæ in venæ ſectione conſideranda.

SAnguine ſubtracto ſex horis eſt vigilandum,
Ne ſomni fumus lædat tibi ſenſile corpus,
Ne nervum lædas, non ſit tibi plaga profunda,
Sanguine purgatus ne carpas protinus eſcas.

Tria in venæ ſectione conſideranda eſſe hoc in loco traditur.

Primum, ut is cui vena ſecta eſt non dormiat illico poſt phlebotomiam, niſi ſex ad minus horæ præterierint, ne fumi ſcilicet, quos ſomnus efficit, ſurſum ad caput evecti cerebrum offendant. Poſſunt tamen & aliæ adſignari cauſæ. Ac prima quidem, ne æger vertendo ſeſe inter dormiendum ſupra membrum volvatur, in quo vena ſecta eſt, itaque læſionem percipiat. Secunda ne inter dormiendum humores transfluant in partem ex ſcalpelli ictu dolentem, inibique apoſtema generent. Siquidem partes dolentes, ut cap. 95. artis medicinalis, & in libro de curan. rat. per ſanguin. miſſion. cap. ſeptimo Galenus aſſerit, natura ſolent fluxionem ſuſcipere, & præcipuè quidem in ſomno. Avicenna verò hanc adfert cauſam, nempe quod ex dormitione phlebotomiæ propinqua plerumque accidat in membris confractio. Dum enim huc & illuc inordinato atque inopinato volvuntur revolvunturque motu, faſciæ diſſolvuntur: quo fit, ut rectæ & adhuc à recenti ſectione hiantes plagæ immodicam nonnunquam ſanguinis vim inſcientibus effundant: quod quam ſit vitæ diſcrimini conjunctum, nemo

eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

eſt qui ignoret. Ad hæc fumida quoque excrementa per ſomnum ad principalia revocantur membra. Quinetiam ſpiritus, ſanguis & calor venæ ſectione ad exteriora prolectati per ſomnum ad centrum retrahuntur: atque ita certè haud rarò cum ob venæ ſectionem excitatam commotionem, tum ſomni quoque retractionem, ebullitio in humoribus contingit, ac inde febris tandem accenditur. Satis igitur liquet, confeſtim à venæ ſectione non eſſe dormiendum: præſertim ſi interea nihil dum cibi ingeſtum fuerit. Quod ſi verò à cibi ſumptione in unam atque alteram horam, imo & in pluſculas, (ſi ita patitur animus) ſomno indulgeatur, nihil aut parum admodum offendit. Siquidem exagitatio humorum tanto temporis ſpacio ad plenum contrahi ſedarique poteſt. Satius tamen fuerit à ſomno abſtinere: aut certè ſi qua neceſſitas dormire omnino cogat, quam breviſſimo uti ſomno, adhibitâ ſemper cautione quidem, ne diſcinctæ faſciæ ægrotantes in vitæ diſcrimen adducant. Nonnulli hanc quoque adſignant cauſam, nempe quod materia per ſomnum craſſeſcat, contractioque in membris eveniat, perinde atque in quartanæ typo ob materiæ craſſitiem frigiditatemque ſolet. Tum nervi præterea atque lacerti frigidi ſunt: fumus igitur ad ipſos perlatus in ſomno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur, craſſeſcit ſimul & refrigeratur: is ſic refrigeratus & craſſior affectus frigiditatem quoque & craſſitiem, ſive confractionem cum membris communicat. Simile namque à ſimile facilè afficitur. Et hæc quidem de ſomno phle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

phlebotomiæ propinquo, & non de remotiore intelligenda veniunt.

Secundum, ne venæ ſector profundam nimis incutiat plagam, ita ut ſcalpello nervum, aut arteriam venæ junctam attingat. Nervi enim punctura ob ſentiendi præſtantiam, ob idque quod cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè dolorem accerſit, quem neceſſario comitatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone quam ex neceſſitate deinde non ſolius quidem puncti nervi, ſed totius etiam inſtrumenti conſequitur convulſio, & inde acerbiſſima tandem mors, vel ad minus membri, utpote brachii aut digiti, &c. amiſſio. Quod Cornelius Celſus lib. 2. cap. 10. his etiam verbis ſignificare voluit: *Juncta eſt*, inquiens, *vena arteriis, his nervi. Ita ſi nervum ſcalpellus attigit, ſequitur nervorum diſtentio, etque hominem crudeliter conſumit.* Lege Galenum cap. 92. artis medicinalis, & lib. 1. cap. 2. de motu muſculorum, & lib. 6. cap. 2. method. medend. Porrò ex arteriæ punctura fluxus ſequitur ſanguinis arterialis, difficillimæ curationis.

Tertium, ne is, cui vena ſecta eſt, protinus à miſſione ſanguinis cibum ſumat, ſed expectet dum humorum exagitatio ſedetur, ne cibus nondum concoctus ad ſubveniendum membro læſo cum ſanguine ſimul attrahatur. De hoc Galenus libro quarto capite decimo de ſanitate tuendâ.

CAP.

CAP. C.

Quæ poſt phlebotomiam vitanda.

Omnia de lacte vitabit ritè minutus,
Et vitet potum phlebotomatus homo.
Frigida vitabit, quia ſunt inimica minutis,
Interdictus eritque minutis nubibus äer.
Spiritus exultatque minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus ſæpè nocivus.

Hic quippe ab inciſâ modo venâ cavenda eſſe præcipiunt.

Primum, Lac & lacticinia omnia. Siquidem ex humoribus venæ ſectione agitatis ac commotis ſæpè in ventriculum nonnihil transfluit. Lac igitur, quod per ſe alioqui corruptioni obnoxium eſt, ſumptum, dictiſque humoribus admiſtum facillimé omnino & corrumpitur, & dulcedinis ratione incoctum ac crudum ab inanitis venis attrahitur. Suprâ cap. 7. *Lacticinia.*

Secundum, Potus: quippe qui & ipſe pari modo incoctus facilè ab iiſdem abripiatur. Supra cap. 95.

Tertium, Frigida omnia, tam intro ſumenda, quam foris admovenda. Ejuſmodi autem cumprimis ſunt, alimenta frigidiora, potus frigidus, balnea frigida ambientis non aëris frigiditas, veſtium exilitas, ſuper petram nuda ſeſſio, capitis ac pedum frigiditas. Hinc enim corpus, calore nimirum innato plus ſatis jam venæ ſectione imminuto, præter modum refrigeraretur. *Frigida.*

Quartum, ne is cui vena ſecta eſt, verſetur ſive ambulet in aëre turbido ac nebuloſo:

loſo: hic enim eſt qui (ut ſupra cap. 14. oſtendimus) ſanguinem melancholicum efficiens animam contriſtat: ſed verſetur potius incedatque in aëre lucido, claro atque ſereno. Hoc enim ſpiritus recreantur omnes, & jucundiſſima quadam voluptate diſtracti, ad eum ceu ſibi ſimilem promoventur.

Quintum, ut idem temperatam amplectatur quietem, motionemque vitet. Hæc enim humores venæ ſectione agitatos magis adhuc commovet, & vires uſquequaque debilitat: illa verò commotionem contrahit ac ſedat.

Sunt qui tradunt cavendum etiam eſſe à ſalitorum piſcium uſu, poſtquam vena alicui inciſa eſt ἀλφοὺς τε γὰρ πολλάκις καὶ ψώρας ἀπογεννῶσιν, id eſt, vitiligines enim & ſcabiem ſæpenumero gignunt. Simeon Sethi in Syntagmate de piſcibus.

CAP. CI.

Quibus morbis & ætatibus Phlebotomia conveniat, & quantum ſanguinis quoque tempore detrahendum.

Principio minuas in acutis, perperacutis,
Ætatis mediæ multum de ſanguine tolle.
Sit puer atque ſenex, tollet uterque parum.
Ver tollat duplum, reliquum tempus tibi ſimplum.

Quatuor phlebotomiæ præcepta hoc loco traduntur.

Primum, ut in principio acutorum & peracutorum morborum vena incidatur: pro

cujus pleniore intelligentia ſciendum initio peracutum morbum eſſe duplicem: exquiſitè peracutum, qui ultra quartum non producitur diem (hunc recentiores Medici barbaram ſectantes medicinam, peracutum vocare ſolent.) Non exquiſitè peracutum, cujus vigor in ſeptimo futurus eſt. Hi itaque morbi cùm breves ſint, ac ſtatim ſummos id eſt, maximos obtineant labores, neque inducias concedant, illico per initia curandi ſunt. Iidem porrò, quod à calidis magnâ ex parte humoribus, ſanguine nimirum & flava bile, naſcantur, venæ ſectionem potiſſimum expoſcunt. Hinc non temerè Hippocrates lib. 4. de victus ratione in morbis acutis aphoriſ. 19. ita ſcriptum reliquit: *In acutis morbis ſanguinem detrahe, ſi vehemens morbus videatur, florueritque ægrotanti ætas, & virium adfuerit robur.*

Secundum, quod in ætate media ſive florenti ab anno nimirum trigeſimo, ad quadrageſimum quintum, vel quinquageſimum, copioſius quam in aliis ſanguis detrahendus ſit. Etenim hic corpus ſolidum eſſe incipit, quod nequaquam tantum ſanguinis quam ſolebat, in ſe traducit, ſed plus ſolito in venis relinquit. Quo fit, ut ejus ſubtractio incrementum non impediat, neque virium robur diſſolvat. Corpus namque in ea ætate neque augeri ſenſibiliter, nec imminui, ſed veluti ſtare videtur.

Tertium, quod ſenibus ac pueris parum ſanguinis detrahendum ſit: ut per pueros intelligamus etiam eos, qui pubertatis, hoc eſt, decimumquartum ætatis annum exceſſerunt. Nam uſqué ad pubertatis initium tota illa ætas pueritiæ mollis eſt &

tene-

tenerior, quam quæ phlebotomiam toleret: quoniam licet concoctio & nutricatio in iis liberalis ſit, tamen ſpiritus & ſanguis modicus, utpote qui continuò atque affatim in corpus, quod nutriri ſimul & augeri poſtulat, tranſſumitur: neque natura citra noxam illius vacuationem ſuſtinere poteſt. Nam eſto quod natura noſtra in ſolidis habitet, tamen ad immodicam omnem evacuationem labefactatur, aut interit. Pubertas ergo primum ſanguinis miſſionem tolerat. Hic igitur pro mutatione naturæ ſanguinem mittere licebit, neque tamen id facere decet affatim, ſed admodum breviter.

Porrò per ſenes eos inaudire oportet, qui adhuc in primâ atque ſecundâ ſenectute conſiſtunt. In his enim audacia mittendi ſanguinis paulatim decreſcit, adeo ut in decrepitis, hoc eſt, poſt octogeſimum annum ob virtutis imbecillitatem vix liceat. Plura Galenus in libro quarto Hipocrat. de de vict. rat. in morbis acu. com. 19. & ibidem etiam Hieremias Thriverus Brachelius.

Quartum, quod dupla ſanguinis portio, reſpectu nimirum reliquorum temporum, verè detrahenda ſit. Tunc enim ſanguinem maximè creſcere in corporibus noſtris apud omnes medicinæ ſcriptores in confeſſo eſt. Cæterum quod ad primum præceptum attinet, regulæ nonnullæ circa ſanguinis miſſionem obſervandæ ſunt.

Ac prima quidem, ut ab initio morbi non fiat phlebotomia. Medicus enim, ut cap. 87. artis medicinalis, & comment. 22. libro 4. aphor. Galen. adſerit, naturæ miniſter eſt.

Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Sed natura ipſa nunquam in morbi principio, dum crudi adhuc ſunt humores, ullam vacuationem inſtituit. Ergo nec medicus ipſe in principio morbi, dum adhuc omnia cruda ſunt vacuationem ullam moliri debet. Cruda enim cum vacuationi non obediant, gravia ea de cauſa ſymptomata excitant. Galenus comment. 22. libr. 1. aphor.

Fallit tamen hæc regula in tribus caſibus: Primo, quando noxii humores turgent, hoc eſt, ſua ſponte concitati ad excretionem nos adducunt: tum enim principio etiam morbi nondum coctis humoribus vacuare licet, ne ſcilicet humores parum ſtabiles & ab una parte ad aliam ſine ordine moti, ad principem aliquam partem decumbant. Raro autem accidit, ut humores mobiles ab una parte ad aliam transfluant, ſed plerumque ſunt in parte aliqua firmi ac fixi: ideoque non eſt in principiis morborum vacuandum, niſi rariſſimè, hoc eſt, quando humores turgent. Hinc non temerè 4. 1. capit. 20. & 22. 3. tract. 2. capite ſeptimo & 1. 4. tract. 1. capit. 33. ab Avicenna præcipitur, ut in principiis morborum venæ inciſio penitus dimittatur, ut quæ ſuperfluitates extenuet, ut per corpus fluant ac ſano ſanguini permiſceantur, non extrahat tamen quod extrahi neceſſe erat: quo fit, ut poſt temporis intervallum phlebotomiam repetere oporteat, interim eodem die, interim poſtridie. Atque hinc profecto vires nimium debilitantur.

Secundò in materiæ multitudine: hic enim circa principia quandoque, quemadmodum comment. 29. lib. 2. aphor. Galen. teſta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

teſtatur, venæ ſectionem, nonnunquam verò & purgationem adhibere oportet, quo minorem jam factam materiam natura poſſit concoquere.

Tertio, in morbi magnitudine ac vehementia, ut in magno, vehementiſſimique doloris apoſtemate: licet non ſit multa in corpore materia, ſcilicet antecedens. Nam repellendus humor eſt, ne apoſtema citius, quam par eſt, crepet aut aperiatur. Venæ igitur ſectio, ut magna hæc & prava ſymptomata evitentur, circa initia ſtatim adhibenda eſt. Quod Galenus lib. 13. cap. 20. method. medend. his innuere verbis voluit, inquiens: *Itaque incidenda in talibus affectibus vena ſtatim ab initio, ſi modo tam valens virtus ſit, ut ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecandâ venâ retulimus, ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio in qua ſit extremus calor aut frigus.* Non ſolum autem in morbis acutis, atque adeò inflammationibus, verum etiam in vulneribus & contuſionibus particularum, præſertim nobilium, ſanguis ex oppoſitâ parte mittendus eſt, ut inflammatio prohibeatur, etiamſi ſanguis modicus fuerit.

Secunda, ne fiat phlebotomia in die motus ægritudinis, velut in criſi: ut in qua neque venæ ſectio, neque aliqua alia vacuatio tentanda ſit: ne materia ſcilicet divertatur à loco, ad quem natura ipſam, ut excernatur, pellit. Pari modo nec in ipſo paroxyſmo tale quippiam tentandum: rectèque comment. 29. l. 2. aphor. Galen. præcipit, ut morbo jam conſiſtente neque venæ ſectio, neque purgatio adhibeatur, quod coctiones morborum

rum tunc maximé fiant: quæ melius in quiete, quam motu perficiuntur. Cæterum ſicuti ſe habet ſtatus ad integrum morbum, ita & paroxyſmus reſpectu dierum ἀπυρεξίας, id eſt, intermiſſionis: quemadmodum igitur in ſtatu non eſt vacuandum, ita nec in paroxyſmo.

Tertia, ne phlebotomia circa initia ſtatim morborum fiat, quando criſis adhuc remota eſt. Sanguis enim inati caloris fundamentum eſt, ipſum nimirum ſuſtinens, licet cor generet, & ſpiritus ipſe deferat: ſed ſanguis eſt fundamentum ejus: ex ipſo enim ut materiâ nativus calor gignitur: per ſanguinis igitur ſubtractionem calor, qui coquere materiam morbi debebat, vacuatur: quo fit, ut morbus in longum protrahatur, viriumque robur dejiciatur, ut timendum ſit, ne ob morbi diuturnitatem ac virium imbecillitatem natura ſuccumbat.

Quarta, ne in corpore, cui ſtercus multum inter inteſtina cohibetur, phlebotomia adhibeatur. Tria enim ſunt, velut ſupra capite 95. oſtendimus, attrahentia: loca ſcilicet inanita, membrorum caliditas, ac totius corporis habitus. Venæ igitur ſanguinis miſſione exhauſtæ à membris rurſum propinquis attrahunt, quemadmodum & meſaraicæ è ventriculo: quo fit, ut alvus magis cohibeatur, & materia in venis contenta corrumpatur. Meſaraicæ enim humiditatem è ſtercore penitus exugentes ipſum exſiccant. Proinde molli clyſtere, aut ſubjecta glande æger prius vacuandus eſt, ne venæ putridam quampiam ſuperfluitatum eſſentiam ab inteſtinis venentur

Averrhoes lib. 7. cap. 1. collectan.

attrahantque: Galenus in præſagio experientiâ confirmato, cap. 5.

Quinta, ut ne frequens ac multa phlebotomia fiat. Hinc enim circa ſenium multi ac mali generantur morbi, ſicut eſt epilepſia, apoplexia, & paralyſis: ſiquidem ob ſanguinis & caloris imminutionem multæ generantur phlegmaticæ ſuperfluitates, quæ dictas tandem ægritudines excitant. Hinc non temerè vulgo dici ſolet: Qui in juventute phlebotomiam exercent, hoc eſt, ſanguinis miſſione citra neceſſitatem ſæpius utuntur. ſenectutem deflebunt.

Sexta, ne venæ ſectio adhibeatur mulieri, cui menſes fluunt, aut utero gerenti. Utero gerenti quidem, ne abortiat: calor enim cibum concoquens venæ ſectione diminuitur, & alimentum fœtui ſubtrahitur, & maximè quidem, ſi is auctior fuerit. Nam fœtus ex menſibus nutritur; cùm autem non inveniat, unde nutriatur, fame conficitur, & movetur, & diſſolvitur, exciditque ex naturalibus vinculis: magis autem hoc contingit, ſi major ſit fœtus, quippe qui majori indiget alimento. Non invenit autem, ipſo ſanguine miſſo. Plura de hoc Leonhardus Fuchſius commentar. 31. libr. 5. aphor. Hippocr. Cui verò menſes fluunt, naturaliter ſcilicet & ſecundum revolutionem menſis, vena ſecanda non eſt, niſi in immoderatiore fluxu, nempe ad revellendam materiam. Sed quando naturaliter & ſecundum debitum naturæ curſum erumpunt, naturæ res omnis permittenda eſt. Suprà cap. 95.

Septima, ne phlebotomia fiat poſt immodicam

dicam ventriculi perturbationem, infra & ſupra factam, quam χόλεραν Græci, Latini choleram etiam appellant: Barbaram ſectantes medicinam cholericam & cholericam paſſionem nominant. Cùm enim venæ ſectione humores commoveantur, timendum, ne per hoc bilioſus humor in ventriculum transfluens ipſum inflammet. Plura ſuprà, circa finem capitis nonageſimi quinti.

Poſtremò videndum etiam eſt, quibus hominibus phlebotomia conveniat: cujus ſanè rei regulæ etiam nonnullæ ponendæ ſunt.

Ac *Prima* quidem, quod hominibus delicatis, otioſis, deſidioſam vitam agentibus, valdè corpulentis & multum nutriente cibo utentibus potiſſimum conveniat.

Secunda, quod illis etiam, qui ſanguine abundant: quod quidem per urinæ craſſitiem cognoſcitur. Abundantia enim ſanguinis eam efficit craſſam: flava veró bilis, tenuem.

Tertia, quod iis quoque ex uſu ſit, qui melancholico abundant ſucco: unde multa melancholia naturali cum ſanguine per corpus diſcurrente, quod ab ea ſanguis in hepate ad amuſſim non depuretur, purgationem antecedere debet phlebotomia, ſequi veró purgatio. Duplex porró melancholia eſt, naturalis ſcilicet, & non naturalis. Quando naturalis abundat, cum ſanguine ſimul diſcurrit, quare ad ejus evacuationem, primum quidem venæ ſectio adhibenda eſt: ab eodem enim calore, temperato, nimirum, ſanguis & melancholia generantur: deinde verò poſt temporis aliquod intervallum, nempe poſt concoctionem purgatio phlebotomiæ ſuccedet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Quarta, quod illis cumprimis etiam conferat, in quibus periculum eſt, ne ob humoris redundantiam in corpore accidat calefactio, ebullitio & conturbatio. Nonnulli tamen per hanc regulam ſæpenumero falluntur. Quando enim calefactionem aliquam percipiunt, humorum ebullitionem adeſſe ſuſpicati, venæ ſectione ſtatim utuntur, cum ex flavæ bilis fervore & incenſione hoc interim accedere etiam poſſit. In quâ ſané tantum abeſt, ut calefactio & ebullitio per venæ inciſionem cohibeatur, ut magis etiam incitentur & augeſcant. Phlebotomia enim humores commovet, ut majore deinceps impetu per corpus diſcurrant. In tali igitur caſu phlebotomia utendum non eſt, niſi ſit ex humorum redundantia: quod quidem ex ſudoris multitudine dignoſcitur, & præcipuè cum is matutino tempore oboritur. Aliqui enim non ſudant, niſi cum evacuatione opus habent.

Quinta, quod venæ ſectio illis potiſſimum adhibenda ſit, quibus vires adhuc firmæ ſunt quique ſanguineæ, & non frigidæ ac ſiccæ ſunt temperaturæ. Hinc Rhazes lib. 7. ad Almanſorem, cap. 21. *Corpora*, inquit, *quæ venas habent amplas & conſpicuas: quæque birſuta ſunt, & colore inter rubrum fuſcumque medio, adoleſcentium nimirum, juvenum, & ſenum nondum decrepitorum, phlebotomiæ præſidia magis tolerare poſſunt. Pueris verò & infirmis vena ſecanda non eſt, niſi maxima incumbente neceſſitate.*

CAP.

CAP. CII.

Quæ membra quoque tempore venæ ſectione vacuanda.

Ver, æſtas, dextras, autumnus, hyemſque ſiniſtras,
Quattuor hæc membra, hepar, pes, cepha, cor, vacuanda,
Æſtas hepar habet, ver cor, ſicq; ordo ſequetur.

Hic oſtenditur, quæ membra quoque tempore per phlebotomiam ſint vacuanda.

Ac *primo* quidem dicitur, vere & æſtate venas dextræ partis eſſe ſecandas: dextræ ſcilicet manus, brachii vel pedis. Sed autumno ac hyeme ſiniſtras, ſiniſtræ nimirum manus, brachii, vel pedis. Vere enim creſcit atque augetur in corpore ſanguis, æſtate vero flava bilis: quo fit, ut vere ac æſtate vacuandæ ſint venæ, quæ ſanguine & flava bile magis abundant: tales autem cumprimis ſunt venæ dextræ. Siquidem in dextra corporis parte ſitum eſt membrum ſanguificationis, nempe hepar, & κύστις χοληδόχος, id eſt, folliculus flavæ bilis. In autumno verò humor generatur melancholicus, qui acervatur etiam, nec diſſolvitur per hyemem, unde autumno & hyeme illæ venæ potiſſimum ſecandæ ſunt, in quibus melancholia magis dominatur, ſuntque venæ ſiniſtræ. Nam in ſiniſtra corporis parte ſitus eſt lien, receptaculum melancholiæ.

Secundo deinde loco traditur, quatuor hæc membra, nempe κεφαλὴν, id eſt, caput, cor, pedem, & hepar, vacuanda eſſe juxta qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tuor anni tempora. Cor quidem vere, hepar, æſtate: caput hyeme, & pedes autumno.

CAP. CIII.

De commodis ex ſectione Salvatellæ.

EX Salvatellâ tibi plurima dona minuta,
Splenum, hepar, pectus, vocem præcordia purgat.
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Sex commoda hoc loco recenſentur ſectionis venæ, quam Salvatellam vulgò vocant. Ea inter digitum medicum & medium frequenter admodum & ſæpiſſimè inciditur. Alius inciſionis ejus locus eſt, ut vulgus autumat, inter medium & auricularem.

Ac *primum* quidem ejus commodum, quod lienem expurget.

Secundum, quod jecur emundet.

Tertium, quod pectus purificet.

Quartum, quod vocis auferat incommoda.

Quintum, quod à nocumento tueatur, ac conſervet præcordia: quo nomine os ventriculi, membra ſpiritus, & quæcunque cordi vicina his intelligenda ſunt.

Sextum, quod non naturalem cordis dolorem tollat: ac ratio quidem omnium eſt, quod hujus venæ ſectio, ut latius pauló poſt declarabitur, ab omnibus illis locis ſanguinem educat.

Pro pleniore autem hujus rei intelligentia primò quidem ſciendum eſt, aperiri nonnunquam venas, nonnunquam veró arterias. Verum

rum propter difficilem fluxus arteriæ compreſſionē arterias Medici incidere metuunt: quippe cùm ſi quis in ſecandâ fortè venâ arteriam vulnerarit, ægrè ſtatim ſanguinis eruptionem compeſcat, ac ubi res optimé cadat ad cicatricem perducta diviſione, tamen ἀνεύρυσμα, hoc eſt, arteriæ inciſæ dilatatio exiſtat, teſte Galeno in libro de curanda rat. per ſanguinis miſſionem cap. 21. & 22. Difficilis porrò eſt fluxus arteriæ compreſſio, partim quidem ob arterialis ſanguinis fervorem: hic enim promptiſſimé movetur, arteriamque dilatando aperit: quare ſanguinis ejaculationem in arteriæ inciſione admodum juvat: Partim verò, quod motus arteriarum, ut libr. 2. cap. 20. de ſanitate tuendâ Galenus atteſtatur, nunquam intermittatur, quo fit, ut ipſarum vulnera tardius etiam curentur: cùm utique quietem requirant ea, quæ ſananda ſunt. Galenus libr. 5 cap. 8. method medend. & comment. 6. lib. 6. aphoriſ. Prodeſt autem arteriæ inciſio, quando corpus redundat ſanguine tenuiore ac flatuoſo, aut fervidiſſimo. Sedes enim ſanguinis ſubtilis ac tenuis, unde calor naturalis & ſpiritus procreantur, atque item flatuoſi, in arteriis eſt. Quin fervidiſſimus etiam ſanguis: qui à calidiſſimo membro, corde ſcilicet, perficitur, inque ſingula corporis membra digeritur, in arteriis continetur. Craſſioris verò, quo membra nutriuntur, receptaculum in venis eſt. Sanē verò, quæ Galeno occaſio extiterit ſecandæ arteriæ, ipſe capit. 12. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem aſſerit. *Monitus*, inquit, *per quædam inſomnia, quorum duo perſpicuè mihi viſa ſunt, acceſſi ad dextræ manus arte-*

riam inter indicem ac pollicem ſitam: ſivique fluere, donec ſponte ſanguis ſubſiſteret: nam ita ſomnium præceperat. Effluxit autem non tota libra. Subito itaque diuturnus extinctus dolor eſt, in illâ maximè parte fixus, quâ jecur ſepto tranſverſo committitur. Mihi quidem hoc ætate juvenili evenit. At miniſter Dei Pergami diutino lateris cruciatu laborans, liberatus eſt arteria in ſumma manu inciſâ, aggreſſus & ipſe illud inſomnii monitu.

Secundo verò loco ſciendum, quod venæ ſectio multis admodum membris adhiberi ſoleat: Aliquando quidem brachio, ſive manui magnæ, nonnunquam parvæ, quandoque pedi, interdum naſo, aliquando fronti, nonnunquam labiis, quandoque linguæ ſive palato, nonnunquam etiam angulis oculorum frontem verſus. Quinque venæ ſecandæ veniunt in manu magna, per quam intelligitur apud Medicos totum brachium cum ſumma manu: ut per pedem totum crus, hoc eſt, quicquid ab iſchio uſque ad plantas pedum eſt, quemadmodvm docuit Rhazes, lib. 7. ad Almanſ. cap. 21. & Avicen. 4.21. cap. 20.

Una vocatur *humeraria*, ſive *humeralis*, Græcè ὠμιαῖα, quod per humerum in manum feratur: vel exterior, quoniam cubiti exterius latus perreptat: vel κεφαλική, id eſt, vena capitis.

Altera interior cubiti vena, quæ ἡπατῖτις, Græcis dicitur, Latini *jecorariam* & *lienarem*, hodie facientes medicinam Baſilicam vocant.

Tertia media, quam nonnulli & alio nomine non ineptè communem, vel cardiacam

cam, vel nigram, vel matrem nuncupant: Barbari verò medianam appellant.

Quarta, auxiliaris, quæ eſt ramus baſilicæ.

Quinta, funis brachii, quæ eſt ramus cephalicæ deſcendentis. In minore ſive ſummâ manu eſt Sceilen, ſive Salvatella. Et ita in manu ſex venæ ſecandæ veniunt.

Cephalica incidenda eſt, ubi ſuperiores pectoris partes, facies nimirum, aut caput malè afficiuntur: quare confert paſſionibus capitis, ut hemicraniæ, maniæ, & ſimilibus. Galenus capite 16. de curand. rat. per ſanguinis miſſ. *Cephalica.*

Baſilica à partibus ſtatim evacuat, quæ infra cervicem ſunt, verbi gratia à lateribus, pulmone, corde, jecore, liene, aut ventriculo. *Baſilicæ.*

Communis ſitu & compoſitione inter duas jam dictas media eſt: nam ea ex fiſſione utriuſque oritur: Eſt etiam in vacuando media: undique enim vacuat, ab inferioribus nimirum partibus infra cervicem, à collo, & ſupra collum: Unde exquiſitiſſima omnium humorum & univerſalis toti corpori per hujus venæ ſectionem fit evacuatio. Univerſalis quidem, non ut quibuſdam placet, quod à corde oriatur, ſed quod ſit ramus, cephalicæ & baſilicæ. Sanguinem igitur à cephalica detracturus, ea non apparente, mediam potius quam baſilicam ſecabis. Quod ſi nec baſilica ſe oſtenderit, ad mediam potius, quam ad cephalicam confugies. *Mediana.*

Salvatella, ſive Salubris, Sceilen Avicennæ 1. doct. 5. ſum. 5. capite 4. appellatur, & eſt *Salvatella.*

eſt vena ſub annullari & medio digito exporrecta. Verùm aliàs ſubinde apud Arabes & Barbaros illam Sceilen vocari obſervatur, quæ juxta brachiale ab humerariæ ramo axillaris venæ propagine conſtituitur, cui eadem quæ axillari medicorum vulgus nomina imponit, hanc quoque ſalvatellam & ſalubrem vocans. Hæc obſtructo hepate in dextrâ manu, liene verò in ſiniſtrâ incidi ſolet. Quare hoc fiat, ratione oſtendere non eſt, ſed experientâ licet. Porro manus illius cui hæc vena ſecatur, in calidam aquam ponenda eſt, donec locus infletur, & leviter extumeat, conſpicuuſque fiat: ſectâ autem jam venâ, iterum in aquam ponenda eſt: ideo ut ſanguis cito ejaculetur, ſi ejus eruptio debilis fuerit, ſicuti ſolet in pluribus eorum, quibus per hanc venam ſanguis extrahitur, & ne ſanguis in ore venæ coagulatus illico reſtringatur. Cum autem ex eâ quantum volueris emanarit, parum olei ac ſalis imponendum eſt, ut juſto citius vulnus cicatrice obducatur. Rhazes libro ſeptimo, capite vigeſimo ſeptimo ad Almanſorem, & Avicenna 4. 1. capite 20.

Axillaris. Axillaris ramus eſt baſilicæ, apparet in curvatura brachii verſus inferiora: de hac idem quod de baſilica judicium.

Funis brachii ſimilis eſt cephalicæ: eſt enim ramus ejus. Quanquam autem venæ ſectione, quemadmodum ipſum à Galeno & Avicennâ adſeritur, univerſalis è toto corpore fiat evacuatio, non tamen ex omnibus venis æquabiliter ſed tantum ex communibus, ut viſum eſt. Licet etiam venæ è toto corpore vacuent, non tamen æqualis in omnibus eſt timor. Imò cephalica Rhazæ eſt

eſt ſecurior: baſilica verò & cardiaca magis timendæ, quanquam hæc, quam illa, minus.

Cephalica omnium minus eſt noxia, quod nullus nervus, nulla arteria, nullus etiam tendo ſub eâ venâ procurrens ſectionem impediat.

Cardiacæ ſive medianæ inciſio admodum difficilis ac periculoſa eſt, propter ſubjacentem nervum ac tendinem: maximè ſi in ipſo brachii ſinu profundiùs incidatur.

Baſilica inter cæteras ejus loci periculoſiſſimam habet ſectionem: tum propter arteriam quæ ſubjacet, tum etiam propter incertum & varium nervorum in ea parte procurſum, qui te dubium & anxium reddunt: præſertim in interiore brachii plexu, qui minus carnoſus eſt.

Sceilen ſive Salvatella non eſt periculoſa, ſed tamen ſubtilis: unde convenit ut in ſectione ejus manus in aquâ calidâ detineatur, quo expeditius erumpat ſanguis.

In pede tres venæ ſunt, iſchiatica ſcilicet, ſaphena, & vena poplitis, quas incidere conſuevimus ſanguinem deorſum revulſuri, ut in menſium provocatione. *Pedis venæ.*

Sed in hoc vena poplitis, juxta Avicennæ ſententiam efficacior eſt ſaphena, aut iſchiatica: propinquior enim eſt utero, unde melius ab ipſo deorſum trahit.

Saphenæ ſectio à renibus, ab utero, teſticulis, & virgâ ſanguinem educit.

Iſchiatica ab ancha, id eſt, iſchio ſive à coxâ, renibus & membris verſus exteriorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

partem ſitis melius trahit. Juvamentum ſectionis ejus magnum eſt in iſchiade, podagrâ, varice, & elephantiaſi.

Saphena ab utero trahit, & membris verſus interiorem partem ſitis, licet ejuſdem venæ ſint rami, menſes provocat, & hæmorrhoïdum orificia aperit.

Frontis vena. In media fronte inter duo ſupercilia ſita eſt vena, cujus inciſio confert gravitati capitis, & præcipuè illi, quæ eſt à parte poſteriori, & antiquis faciei vitiis, nempe morpheæ, impetigini, ſcabiei, & oculorum affectibus, incisâ tamen prius cephalicâ.

Naſi. Eſt in naſo quoque vena, in cujus inciſione collum ſudariolo ſtringere oportet, donec capitis partes intumeſcant, & vena conſpicua fiat. Idem etiam in ſectione venæ frontis faciendum.

Labiorum. Inter labra item & gingivas venæ ſunt, quæ propter oris aut gingivarum abſceſſus ſcindi ſolent, cephalicâ tamen prius incisâ.

In palato venæ ſunt quatuor, quarum inciſio confert fluxioni rheumatis ad dentes, ac in eis dolorem incitantis. Suntque omnes conſpicuæ, & incidendæ potiſſimum poſt concoctam materiam.

Oculorum. Sunt quoque venæ quædam in angulis oculorum lachrymalibus frontem verſus, quæ inciduntur in paſſionibus oculorum, doloribus capitis, ophthalmiâ antiquâ, & lachrymis, ſectâ tamen prius cephalicâ.

Linguæ. Præterea venæ quæ ſub linguâ conſpiciuntur, poſſunt in multis affectibus incidi, præſertim in angina, ſecta tamen prius cephalica.

Temporum. Quin etiam in temporibus juxta aures venæ ſunt, quæ inciduntur propter vertiginem, he-

hemicraniam, vehementem capitis dolorem, & ægritudinem diuturnam; ſed hæc inciſio, ut in libro de genitur. & in libro de aëre, aquis & locis, Hippocrates autor eſt, hominem reddit ſterilem. *Quibuſcunque*, inquit, *juxta aures venæ ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verum modicam, & debilem ac infœcundam.* Nam plurima genituræ pars à capite juxta aures in ſpinalem medullam procedit. Ipſe autem genituræ meatus cicatrice ſectioni inductâ obſtruitur. Et proceres Scytharum, inciſis juxta aures venis, ſterileſcere affirmat. Avicenna eas juveniles vocat.

In collo etiam venæ ſunt, quas Græci, σφαγίτιδας, Latini, *jugulares*, id eſt, venas faucium, & gutturis, Arabes, *Guidez*, Barbari, *Subeticas*, *Apoplecticas*, & *ſomni venas* appellant, quod preſſæ, ligatæ, & complicatæ afferant κάρον, id eſt, ſomnum veternoſum, & torporem quendam apoplecticum. Hæ inciduntur, cùm anhelitus in principio lepræ maximè conſtringitur, coarctaturque, & in principio fortis anginæ, in aſthmate acuto, in raucedine vocis, in abceſſu pulmonis, in dyſpnœa, quæ eſt ex multo ſanguine calido, & in ægritudinibus ſplenis ac laterum. Plura in libro anatomiæ vivorum Galeno adſcripto, capite vigeſimo octavo, & apud Rhazen, & Avicennam, locis citatis.

ÆMIS-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

EMISSI SANGUINIS

obſervatio ex Joannis Fernelii vacuandi ratione, cap. 20.

EFfluens ſanguis excipiendus mundis terſiſque pelviculis, terrenis, vitreis, ſtanneis aut argenteis: non item æneis, ne ab his vel propriæ ſubſtantiæ, vel coloris, vel alterius qualitatis converſionem ſubeat, quæ noſtrum de corporis affectione judicium pervertat. Sint & pelviculæ multæ, in quibus ſanguinis varietas diſpici ac diſtingui poſſit. Seponantur loco mundo, quo nec pulvis, nec fumus, nec ventus, nec Solis radii pertingant.

Judicium de ſanguine emiſſo ex ſubſtantiâ.

Omnium prima in his obſervabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt qui lentè fluxit, & tanquam glutinum digitis adhæret: quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Craſſus eſt & denſus, multaſque fibras habet, qui ocyus concreſcit atque conglaciat: hic obſtructionem aliorumque inde morborum fit autor. Qui tardius concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt: qui verò jam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino vel aquoſus vel putridus eſt, cujus fibræ omnes direptæ atque corruptæ vanuerunt. Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè: putridus verò non finditur, verum ſimul atque attingitur, totus in partes exiguas diſcerpitur.

Serum.

Serum multum tanquam aqua citrina con-

creto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

creto ſanguini innatans vel potum liberaliorem, vel jecur infirmum, quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eoſdem obſtructos oſtendit: quibus ex cauſis ſerum redundans in venas ſanguini permiſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his, qui frugalius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues venas diſtribuitur, eaſque promptè intercludit.

Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque fervorem ejus humoris oſtendit, cujus calorem præ ſe fert: rubra quidem, ſanguinis: citrina, bilis: alba, pituitæ: livida, melancholiæ. *Spuma.*

Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus boni utiliſque ſanguinis eſt index, rubet quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarum: ruber verò & obſcurus mediocris, qualis eſt venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: lividus aut plumbeus, atram bilem cum pernicie, ut diſparium colorum permiſtio varios humores exſuperare commonſtrat: qui an etiam putridi ſint nec ne, ſanguinis ſubſtantia palam facit. Eſt autem cùm albus color ex optimâ concoctione proficiſcitur: quod his præſertim accidit, quorum plenior eſt virtus, & quorum urinæ benè coctæ viſuntur, multo alboque ſedimento confertæ. Illorum quippe ſanguis in venis tenuioribus concoctione jam albeſcit. *Color.*

Sanguinis parte ſumma innatat nonnunquam pingue quiddam & adipoſum inſtar telæ aranei cohærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, & ipſo ſan- *Pingue.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat minuſque optimum, idipſum colliquari & marceſcere portendit.

Subſidentia. Imâ parte concreti ſanguinis ſubſidet, quod terrenum magis eſt, atque fæculentum. Id cùm ſcinditur, ſæpiùs apparet vel lucidum, vel viride, unde humoris, qui ſanguinem perfundit, naturam videre eſt, atque ex coloris copia aſſequi, quantum unuſquiſque humor in venis abundet.

Grana. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum æmula offendantur, ajunt vel elephantiaſin, vel ad hanc propenſionem notari: quanquam obſervantibus nihil tale deprehenſum eſt.

Graveolentia. Rarum eſt ſanguinem à venis graveolari: quod ſi contigerit, putredinis corruptioniſque deploratæ eſt indicium.

Sapor Detractum ſanguinem nemo deguſtarit: at ſi cui in os fortaſſe incidet: dulciſque apparebit, ſecundum naturam eſt: qui amarus, bilioſus: acidus aut ſtypticus, melancholicus: inſipidus, pituitoſus: ſalſus pituitâ ſalsâ perfuſus.

Judicium ex collatione pelvicularum. Sanguinis ſubſtantia atque colore animadverſis, conferendæ invicem erunt pelviculæ. Quæ ſi omnes optimum ſanguinem æquabiliter exhibeant, credibile eſt reliquum in venis ſimilem haberi, illum tamen detrahendum fuiſſe, quod multitudine peccaret: quæ una corpus gravat, ſenſus offendit, & in putredinem, aut in graviorum malorum pericula conjicit. Si vitioſus & impurus ſanguis conſpicitur, multo etiam utilius eductus eſt, ut qui & copia & qualitate moleſtus corpori negotium faceſ-

ſeret,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ſeret, ſed & poſthac diligentius vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæ ſectione. Si qui prius manavit, ſincerus, qui autem poſterius, pravus exiſtit, multi hujuſmodi reſident in corpore, proba victus ratione, idoneiſque vacuationibus exterminandi. At ſi ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet: nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta ſede exſtirpavit. Si poſtrema pelvis purior eſt primis, conſummata eſt vacuatio, quæ ſanguinem vitioſum omnem detraxit: dum utilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus divulſis ſecretiſque, ſubſtantiis multa profert. Serum aquæ omnino confunditur, ut internoſci nequeat:illi etiam permiſcetur tenuior ſanguinis portio, ex cujus colore liceat de humoris naturâ & ſpecie quodammodo judicium facere, Craſſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo: quæ pura & ſecundum naturam eſſe judicabitur, ſi lucida, tenuis, ſubalbida & cohærens fuerit. At craſſior, craſſum etiam ſanguinem ineſſe, obſcura & nigra, aliove infecta colore, ſanguinem vitioſorum humorum fæcibus inquinari commonſtrat, quos ipſa coloris differentia diſcernit. Si parum illa cohæret diſtractaque facilè dilaceratur, ſummæ putredinis eſt argumentum.

DIOCLIS CARYSTII

Medici ab Hippocrate famâ & ætate ſecundi, aurea ad Antigonum Aſiæ regem Epiſtola, de morborum præſagiis, & eorundem extemporaneis auxiliis, è Græco Latinè reddita per Antonium Mizaldum.

DIOCLES ANTIGONO

Regi ſalutem.

Antigoni Regis eruditio non vulgaris.

QUONIAM ſumma tibi inter omnes Reges, ANTIGONE, comparata eſt eruditio, & jam ſenilis procedit ætas, univerſæque Philoſophiæ ac Mathematicarum non vulgaris tribuitur cognitio, quibus ſingulis clariſſimus haberis, & palmam aliis longè præripis: Ego regiam quoque & familiarem tibi eſſe debere exiſtimans eam philoſophiæ partem, quæ ad tuendam ſanitatem pertinet, idcirco tuæ Majeſtati hac noſtra epiſtola paucis complecti volui, undenam infirmitates hominibus contingant: & quibus indiciis præcedentibus augurentur, quibuſve præſidiis opportunè eis proſpiciatur. Quemadmodum enim ſigna quædam minimè obſcura, cœli tempeſtatem ferè ſemper præveniunt, quibus

bus naturæ, & alii rerum naturæ periti, quid faciendum ſit ut tutiores evadant, facilè colligunt: ſic nullus præter naturam affectus homines corripit, niſi certis præcurrentibus ſignis ille indicatus fuerit. Tu itaque noſtris ea de re præceptiunculis admonitus illas obviis ulnis excipere, & ad unguem obſervare minimè dedignaberis.

Similitudo ſanè quam appoſita.

Diſtribuimus humanum corpus in partes quatuor. Caput, Thoracem, Ventrem & Veſicam.

Corporis partes quatuor.

Caput.

CUm itque morbus quiſpiam caput præhenſurus eſt, certa præſagia & ſigna illorum magna ex parre ſolent prædicere. Cujuſmodi ſunt capitis ad ſupercilia uſque gravitas, aurium murmurans ſonitus, & temporum pulſatio. Manè lachrymantur oculi & caligant: hebetatur odoratus, ac gingivæ intumeſcunt. Itaque dum ejuſmodi præſagiorum & ſignorum quippiam animadverteris, caput confeſtim repurgandum eſſe judicato, nullis, inquam, pharmacorum præſidiis, verum, ſumptis hyſopi, vel origani ſummitatibus tritis, & in ollula ebullitis cum paſſo vel juris ſemiſextario, quibus os jejunum collues: &, quoad pituita educatur, gargarizabis. Hoc ſanè morborum capitis facillimum eſt remedium. Saluberrimum quoque fuerit decocto ſinapi in aquâ mulsâ & calente præmacerati, jejunum os itidem colluere, & gargarizando humorem è capite deducere. Oportet autem caput ipſum antea perblandè frica-

Præſagia inſtantium morborum capitis.

Remedia morborum capitis.

Semiſextarius uncia decem.

Accidentia ex neglectis remediis capitis.

fricare, & tegumento quopiam calefacere: ut liquefacta pituita ſublato obſtaculo, melius fluere poſſit. Quiſque præviſa ſigna & poſita remedia neglexerit, ſe morbis iſtis opportunum fore certò ſciat: nempe ophthalmiæ glaucomati, aurium dolori, ſtrumis in cervice, tabi cerebri, & σφακελισμῷ, coricæ, raucedini, anginæ nocturnæ, lapſui vulvæ, capillorum defluvio, ulcuſculis capitis & dentium cruciatui.

Thorax.

Signa morborum thoraci impendentium.

QUando verò mali quidpiam thorax paſſurus eſt, his præſagitur & præſignificatur notis. Sudor quidem per corpus undique diffluit: ſed omnium maximè ad thoracis regionem. Lingua craſſeſcit, & ſalſa, amara, aut biloſa expuuntur: ſpontanei dolores in lateribus & ſcapulis citra manifeſtam cauſam oboriuntur, oſcitationes crebræ fiunt, vigiliæ fatigant, urgent ſuffocationes, ſitis adeſt, & ex ſomno labor & animi anxietas, infeſtant pectoris anguſtiæ, & brachiorum laſſitudo, ac manuum tremula affectio.

Remedia morborum thoracis.

Quibus nec male, nec imprudenter ad hunc ſuccurritur modum. Imprimis vomitus haudquaquam crapuloſus, à cœna, quoad ejus fieri poteſt, proritandus eſt ac movendus: ſed abſque medicamento. Proſunt etiam vomitus antè paſtum matutini, & jejuni, à Græcis συρμαϊσμοὶ nuncupati.

Vomitorium paratu facillimum.

Quibus igitur hoc pacto vomere placuerit, radiculas tenues, ſeu raphanos, naſturtium, erucam, ſinapi, aut portulacam devorent, deinde aqua tepida affatim hau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

hauſtæ vomant. Qui dicta præſagia & præſidia negligendo prætermiſerint, hos metuant affectus, pleuritidem, peripneumoniam, melancholiam, febres acutas, phrenitidem, veternum, & cum ſingultu faucium ardorem & phlegmonem.

Incommoda ex neglectis præſidiis thoracis.

Venter.

SI quis autem morbus Ventrem invaſurus eſt, his detegitur indiciis. Venter in primis convolvitur, obmurmurat, & perturbatur: eſculenta cum poculentis amarorem præ ſe ferunt: genuum adeſt gravitas, ſpinæ, & lumborum rigor inflexilis, cum univerſi corporis laſſitudine, citra manifeſtam cauſam. Ubi hæc ſigna obſervas, venter, nullo quidem medicamento, ſed victus ratione emolliendus ac lubricandus eſt. Nam & melius, & longè tutius eſt iis uti, quibus non facilè poteſt delinqui Ex horum claſſe & numero ſunt beta aqua mulſa incocta, allia elixa, malva, rumex, mercurialis, & omnia melle condita, cuncta enim hæc alvi excrementa clementer ac benignè dejiciunt. Quod ſi præſagiorum quidpiam magis atque magis intendatur, cnici ſeu cartami liquorem omnibus decocis infundes, nam is & ſuavior & tutior eſt. Utilis etiam fuerit lævis braſſica multâ aquâ elixata. Hujus etenim juſculum heminæ dimidiæ, ſeu unciarum quinque menſura cum melle & ſale hauſtum, ſummè juvabit, perinde atque cicerum decoctum jejuno ſtomacho eadem menſura potum, nam eundem habet effectum. Hæc ſigna & auxilia parvipenden-

Indicia futurorum ventris morborum.

Remedia morborum ventris per illius lubricationem.

Alvum blandè & facile ſolventia.

Quæ ſequuntur neglectam ventris curationem. dentibus affectiones iſtæ ſæpenumero ſuccedere ſolent, diarrhœa, dyſenteria, lienteria, volvulus, coxarius morbus ſeu iſchias, tertiana febris, podagra, apoplexia, hæmorrhoïdes, & articularis cruciatus.

Veſica.

Signa morborum veſicæ propinquantium. QUando autem veſicæ mali aliquid imminet, his indiciis dignoſcitur. Poſt exiguum cibum plenitudo infeſtare deprehenditur: oboriuntur flatus & inflationes, ructus & pallor univerſi corporis. Somni adſunt graves, urinæ tenues: aquoſæ & ægerrime ſtillantes, nec non circa pudenda bubones, vel œdemata. Ubi ſeſe proferent ejuſmodi ſigna & præſagia, auxiliis *Auxilia affectuum veſicæ.* lotia impellentibus & promoventibus, opportunè ſuccurrendum erit. Id quod ſine periculo præſtabunt apii & fœniculi radices, in vino albo, tenui & odorato, maceratæ & decoctæ: modo cyathi duo juſculi, ſeu unciæ tres quotidie exhibeantur mane nimirum & veſperi, cum aqua dauci, ſmirnii, vel enulæ campanæ: quodcunque horum ad manum fuerit, nam æqua ſingula proſunt. Cicerum quoque præmaceratorum & coctorum aquam, ſi cum vino biberit *Incommoda ſequentia neglectã curationem veſicæ affecta.* ægrotans, idem prorſus conſequetur. Qui verò ſcripta ſigna & auxilia imprudenter neglexerit, à ſequentibus morbis ſibi metuat: Nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis dolore, lithiaſi, nephritide, ſtranguria, colico cruciatu & torminibus. Cæterum, in omnibus ſignis & malis, quæ *Advertenda & notanda.* hactenus propoſuimus, infantibus quidem junioribus, clementiora medicamenta, gran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

grandioribus verò, & natu majoribus, validiora ac efficaciora exhibere conveniet.

Cæterum, quoniam ſtatis anni temporibus certi quidam morbi ingruere ſolent, quæ in ſingulis alimenta tibi ſumenda fugiendave ſint, paucis exequar, auſpicatus à ſolſtitio hyberno.

Solſtitium hyemale.

SOlſtitium itaque hyemale uſque ad vernum æquinoctium auget in hominibus deſtillationes, humiditateſque: ac propterea calidioribus uti cibis, parciore potu, ſed meraciore, atque ex origano bibere oportet, nec non Veneri indulgere. Numerantur ad æquinoctium dies nonaginta.

Hæc poſtrema ex I. Guinterii Andern- interpretatione tranſcriptæ ſunt.

Æquinoctium vernum.

HOc tempore pituita in hominibus creſcit, & dulce ſerum ſanguinis uſque ad Vergiliarum ortus: eoque tum maximè ſuccoſa acriaque aſſumi debent, corpus exerceri & Venus. Sunt autem aduſque Vergiliarum ortum dies ſex & quadraginta.

Corn. odoratiſſime.

Vergiliarum exortus.

HOc tempore bilis amara augetur, amarumque ſerum uſque ad æſtivum ſolſtitium: dulcia omnia tunc quæ alvum moveant conveniunt. Venus quam parciſſimè exercenda. Hinc ad ſolſtitium æſtivum dies quinque & quadraginta exiſtunt.

Solſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Solſtitinm æſtivum.

HOc anni tempus atram bilem ad uſque Æquinoctium autumnale promovet: Quapropter aqua frigida atque odoratis omnibus utendum eſt, Venus pernicioſa, aut innocentius ſaltem quæ de ea præſcripſimus adhibeto. Porrò ſunt ad Æquinoctium autumnale, dies tres & nonaginta.

Æquinoctium autumnale.

HÆc anni pars pituitæ copiam generat, tenueſque defluxiones, donec Vergiliæ occidant. Convenit igitur tunc humores ex capite elicere atque acerrima * maximèque ſucculenta aſſumere, vomitum rariſſimé citare, exerceri, atque concubitum vitare. Numerantur ad Vergiliarum occaſum, dies ſex & quadraginta.

* *Corn. odoratiſſima.*

Vergiliarum occaſus,

HOc tempore pituita ad uſque Solſtitium hyemale in hominibus redundat, quamobrem acerbiſſima quæque, vinum ſuaviſſimum aſſumere oportet, pinguibuſque uti & exercitari. Sunt autem ad Solſtitium hyemale, dies quinque & quadraginta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

DE SALUBRI DIÆTA

INCERTI AUTORIS LIBER, Hippocrati quondam falsò, adſcriptus.

Iano Cornario Medico-phyſico interprete.

Argumentum in librum ſequentem Joan. Culm. Gepping.

I. Diæta idiotarum & privatorum, qualis Hyeme, Vere, Æſtate, & Autumno eſſe debeat.

II. Diæta ad ætates, ad omne tempus, & ad corporum ſpecies conſtituenda.

III. Ambulandum hyeme velocius, æſtate tardiùs, niſi per æſtum iter facias. Carnoſi gracilibus citius ambulent. Balneis quomodo utendum. Veſtes puræ hyeme induendæ, æſtate ſordidæ, & oleo imbutæ.

IV. Gracilitatem corporis quo ſtudio conſequaris. Pinguis ex gracili quomodo fias.

V. Vomendum ſex menſibus hybernis.

VI. Quæ infuſa, quibus temporibus, quibusque naturis conveniant. Infuſa craſſa & tenuia quæ.

VII. Craſſos & graciles, quomodo ad vomitum præpares. Bis in menſe vomere conſueti, iis melius eſt, ut conſequenter in duobus diebus, quam per majora intervalla vomant.

VIII. Cibos revomere conſuetorum, aut quorum alvi non probum tranſitum habent, curatio.

IX. Puerulorum infantium educandi & cibandi ratio.

X. Mulieribus ſiccioris in modi diæta convenit. Exercitiorum ratio juxta temporum anni differentias inſtituatur.

XI. Alvei profluvii in exercitiis utentibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

& excrementis ciborum ſpeciem referentibus, curatio diæterica: Item quibus temperamentis hic morbus ſit familiaris. Corpora denſam carnem habentia, iis quæ raram habent, à carnium eſu magis læduntur.

XII. Cibum poſtridie eructantes, longiori ſomno & aliis laboribus curantur.

XIII. Siti correptis cibi, & labores detrahendi, vinum verò aquoſum & frigidiſſimum exhibendum.

XIV. Aquæ aut muci per nares vel aures eruptio capitis torporem ſolvit. Sanitas res preciosiſſima.

1. EOs qui propria privataque negotia agunt homines, hac diætâ uti oportet. Hyeme quidem comedere quam plurima, bibere autem quam parciſſimè. Sit potus vinum quam meraciſſimum: cibi, panis, & obſonia aſſata omnia. Oleribus quam pauciſſimis hoc tempore utendum eſt. Sic enim corpus maximé ſiccum ac calidum reddetur. Ubi verò ver apprehenderit, tunc ſané potum ampliorem aſſumere oportet, vinum diutius & paulatim: cibis quoque mollioribus tum utendum eſt: ablato pane mazam exhibere convenit, & juxta eandem rationem obſonia detrahere, & loco aſſatorum omnia elixa facere. Oleribus veró paucis tunc uti oportet, donc ad æſtatem perveniat homo, cibis mollioribus utendo, & obſoniis elixis, & oleribus, tam crudis quàm coctis, ſimiliterque potibus quam dilutiſſimis ac plurimis: ita tamen ut paulatim, non derepente his utatur, ne videlicet magna mutatio fiat. At vero æſtate maza molli nutriatur, & potu aquoſo ac multo, obſoniis omnibus elixis

elixis. Sic autem his ubi æſtas fuerit uti oportet, ut frigidum ſit corpus & molle. Tempus enim calidum eſt & ſiccum, & facit corpora æſtuoſa ac ſqualida. Quapropter tali ſtudio auxiliari oportet. Juxta eandem verò rationem, quemadmodum ex hyeme ad ver, ſic ex vere ad æſtatem deducendum eſt, cibo quidem detracto, potu veró aucto. Sic quoque contraria faciendo ex æſtate ad hyemem perducatur. In autumno veró rurſus cibi plures exhibendi ſunt & ſicciores, & obſonia juxta eandem rationem: potus veró pauciores & meraciores, quo etiam hyems bona fiat, & homo in ipsâ utatur potibus meracioribus ac paucis, cibis veró quam plurimis ac ſicciſſimis. Sic enim & maximè ſanus fuerit, & minime frigore impetetur: Nam tempus hoc valdè frigidum ac humidum exiſtit.

Porró habitibus corporum carnoſis & 2.
mollibus ac rubris, plurimo anni tempore ſiccioribus diætis uti conducit. Humida enim eſt ipſorum natura. Verùm ſiccos & graciles, fulvoſque ac nigros, humidiore diætâ majore temporis parte victitare oportet. Corpora enim talia ſicca exiſtunt. Sed & juvenibus corporibus, mollioribus & humidioribus diætis uti confert. Nam ætas ipſorum ſicca eſt, corpora compacta ſunt. Seniores autem ſicciore victus modo majori temporis parte degere oportet. Corpora enim in hac ætate humida ſunt, & mollia ac frigida. Oportet igitur & ad ætatem & ad tempus anni, & ad corporum ſpecies ac habitus, diætas conſtituere, ita ut conſiſtentibus & caloribus & frigoribus nos opponamus. Sic enim maximè ſani fuerint.

Quin & ambulandum hyeme quidem ve- 3.

lociter eſt: æſtate autem leniter, niſi per Solis æſtum iter faciendum ſit. Oportet autem & carnoſos citius ambulare, graciles verò tardius. Balneis quoque multis æſtate utendum eſt, hyeme paucioribus. Gracilibus autem magis expedit lavari, quàm carnoſis. Veſtes autem puras induere hyeme oportet: oleo imbutas ac ſordidas, æſtate.

Cæterum pingues, & qui graciles fieri volunt, omnes labores jejuni facere debent, & cibos aſſumere anhelantes adhuc ex fatigatione, & non refrigerati, præpoto vino diluto, & non valdè frigido, & obſonia præparata aſſumere ex ſeſamis, aut condimentis hortenſibus, & aliis hujuſmodi. Sint autem obſonia pinguia quæ offeruntur: ſic enim à quam pauciſſimis impleri poterunt. Sed & ſemel in die cibum ſumere, & illotum manere, & ſtratum durum habere, & nudum deambulare oportet, quantum ejus maximè fieri poteſt. Quicunque verò graciles ſunt, & pingues fieri volunt, tum alia his quæ dixi contraria facere, tum jejunos nullum laborem ſubire oportet.

5. At verò vomitibus, & alvi per infuſa elotionibus hoc modo utendum eſt. Sex menſes hybernos vomendum eſt: Hoc enim tempus pituitoſius eſt æſtivo, & morbi circa caput fiunt, & regionem eam, quæ eſt ſupra ſeptum tranſverſum. Cùm verò æſtas ac calor fuerit, infuſis utendum eſt. Hora enim æſtuoſa eſt, & corpus bilioſius, & lumbi ac genua gravantur, & calores oboriuntur, & in ventre tormina fiunt. Quapropter corpus perfrigerare oportet, & quæ in ſublime elevantur, infernè ſubducere ex iſtis locis.

6. Sunt autem infuſa pro craſſioribus ac humidioribus ſalſiora & tenuiora; pro ſiccis

verò

verò & gracilibus ac debilioribus, pinguiora ac craſſiora. Craſſa autem & pinguia infuſa ſunt quæ ex lacte fiunt, & cicerum decoctum, & alia hujuſmodi. Tenuia verò & ſalſa, ſunt muria & aqua marina, & ejuſcemodi: At verò vomitus ſic facere oportet.

Quicunque homines craſſi ac pingues ſunt 7.
& non graciles, jejuni vomant, à curſu aut ambulatione citâ, juxta meridiem. Sit autem dimidia hemina hyſſopi in aquæ congio contriti, atque hoc ebibat affuſo aceto & adjecto ſale, quo jucundius evadat. Bibat autem primum ſenſim ac lentiùs poſtea citius. Qui vero graciliores ſunt ac debiliores, à cibis vomitum faciant hoc modo: Lotus calidâ præbibat meri heminam, deinde cibos omnigenos edat, & neque dum cibum ſumit, neque à cibo bibat, ſed contineat ſe donec quatuor ſtadia quis percurrat: deinde vina tria permixta ipſi in potu offerantur, auſterum, dulce, ac acidum: primum quidem meracius & paulatim, & per multum temporis ſpacium, deinde verò dilutius, & citius, & multum. Quicunque autem bis in menſe vomere conſuevit, huic melius eſt, ut conſequenter in duobus diebus vomat, quam per quintum & decimum. Verum aliqui penitus contrarium faciunt.

Quibuſcunque verò commodum eſt revomere cibos, aut quibus alvi non probum 8.
tranſitum habent, his omnibus conducit ſæpè in die comedere, & omnigenis eduliis uti, & obſoniis variis modis præparatis, vinumque bibere duplex aut triplex. Qui veró revomunt cibos, aut alvos habent humectas, his omnibus contrarium hujuſmodi facere conducit.

 9. Cæte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

9. Cæterùm puerulos infantes per multum tempus in aquâ calidâ lavare oportet & vinum bibendum dare aquoſum, & non penitus frigidum. Dandum eſt & in vinum, quod minimè ventrem elevet ac inflet. Hæc autem facere oportet, ut & convulſionibus minus corripiantur, & majores fiant, meliorem calorem adipiſcantur.

10. Mulieres porro ſiccioris modi diætâ uti oportet. Nam & cibi ſicciores ad muliebrium carnium mollitiem commodiores ſunt, & meraciores potus præſtabiliores ſunt ad uteros ac fœtuum nutrimenta. Qui exercitiis utuntur hyeme currere ac luctari debent: Æſtate vero luctari quidem parum currere autem minimè, ſed multum deambulare ſecundum frigus. Quicunque ex curſibus fatigati fuerint, eos luctari oportet. Qui verò ex lucta fatigantur, eos currere expedit. Sic enim laborans, fatigatâ corporis parte vel maximè calefieri componique ac recreari queat.

11. Quoſcunque exercitiis utentes alvi profluvia corripiunt, & recrementa ciborum ſpeciem referentia ac cruda habent, his exercitiorum non minus quam tertiam partem detrahere oportet, & ciborum dimidium ſaltem exhibere (palàm eſt enim quod ventriculus confovere non poteſt) quo ciborum multitudo concoquatur. Sint autem his cibi, panis quam maximè aſſatus in vino intritus, & potus quam parciſſimi ac * meraciſſimi, & deambulationibus à cibo ne utantur. Oportet autem ſub hoc tempus ſemel duntaxat in die cibum ſumere. Sic enim quam maxime concaleſcit ventriculus, & ea quæ in geſta ſunt exuperaverit. Et hic pro-

* *Mero temperari.*

fluvii

vii alvi modus his corporibus, quæ denſam carnem habent, cùm ad carnium eſum homo cogitur, naturâ ejuſmodi exiſtente. Venæ enim denſatæ cibos ingeſtos non ſuſcipiunt. Eſt autem hæc natura acuta, & in utramque partem vertitur, & ad modicum tempus viget bona habitudo in talibus corporibus. At verò rariores ac hirſutiores corporum ſpecies, ac habitus, tum carnium eſum ſuſcipiunt, tum labores magis tolerant, & bonæ habitudines ipſis fiunt diutuniores.

Quicunque poſtridiè cibos eructant, & præ- 12.
cordia ipſis elevantur, utpote cibis crudis & incoctis exiſtentibus, his longiori quidem tempore dormire conducit: verùm & aliis laboribus corpora ipſorum cogere oportet. Vinum autem meracius & amplius bibant, & cibis paucioribus ſub id tempus utantur. Palam eſt enim quod ventriculus, præ imbecillitate ac frigiditate ciborum multitudinem concoquere non poteſt.

Quoſcunque verò ſitis corripuerit, his & 13.
cibi, & labores detrahendi ſunt, & vinum bibant aquoſum & quam frigidiſſimum. Quibuſcunque autem dolores fiunt ex viſceribus, ſive ex exercitiis, ſive ex aliquo alio labore, his quieſcere conducit cibis abſtinentes: potione autem utantur, quæ quam parciſſimè in corpus aſſumpta plurimam urinam ducat, quo venæ viſceribus inſitæ non diſtendantur repletæ. Ex talibus enim tubercula oboriuntur ac febres. Quibuſcunque verò morbi à cerebro fiunt, torpor primum caput occupat, & frequenter mingit æger, & reliqua velut in urinæ ſtillicidio perpetitur, atque hæc ſanè ad dies novem patitur.

Et ſi quidem erumpat per nares aut aures aqua ſive mucus, à morbo liberatur, & urinæ ſtillicidium ſedatur. Mingit autem multum & citra dolorem, idque album donec viginti præterierint dies, & capitis dolor hominem relinquit. Intendenti autem oculos ſplendor occultatur. Porrò virum prudentem id ſecum reputare oportet, quod res precioſiſſima eſt ſanitas, & proinde ſcire, ut ex ſuo ipſius conſilio in morbis utilitatem percipiat.

ANASTASII EPIGRAMMA,

Ad Armatum de ratione victus ſalutaris poſt inciſam venam, & emiſſum ſanguinem.

VEnam Armate tibi medici incidere, timenti
Neſcio ventriculi qualia damna mali.
Nunc quo vita modo fuſo peragenda cruore,
Sitque diæta tibi qualis habenda rogas.
Illi morborum dicant Armate periti,
Hæc non eſt noſtra falce metenda ſeges.
Non miſſum facis, & cupio ex te audire diſerti,
Atque aliquid tua, quod Pieris ornet, ais:
Accipe, quandoquidem nugas ad ſeria ducis,
Quæ facias, octo verſibus, octo dies.
Prima cœna die ſit miſſo ſanguine parca,
Lux abeat lætis aucta ſecunda modis.
Tertia ſed placidæ debetur tota quieti:
Quarta & quinta ſibi mollius eſſe volunt.
Balnea ſexta petit: mox ſeptima colligit auras,
Fertque vagos circum rura nemuſque pedes.
Octava amplexus dilectæ conjugis, & quæ
Antè fuit, vitam reſtituiſſe ſolet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

VICTUS ET CULTUS RATIO expoſita quaternis in ſingulos menſes verſibus, per Joachimum Camerarium.

Januarius.

MEnſis amat tepido Jani decurrere victu,
Et refici grato ſæpè liquore jubet.
Vena tibi nullos exudet ſecta cruores:
Sed calidâ fas eſt mergere corpus aquâ.

Februarius.

Februa olus, volucreſque cibos odore paluſtres,
Eſſeque inertifica, febre timenda ſolent. (nam,
Pharmaca tunc hauri, tunc ſcinde in pollice ve-
Et calido multum flumine membra fove.

Martius.

Martius humores & terræ & corporis auget,
Tunc ratio eſt puri magna tenenda cibi:
Dulcia tum proſunt acri condita ſapore,
Pharmaca non proſunt, venam aperire nocet.

Aprilis.

Frigore vim lentæ revocat telluris Aprilis.
Tunc etiam eſt tenuis perque forata cutis.
Tunc intus ſunt aucta magis, ſuntq; omnia plena
Solvere ſe venter, vena aperire jubet.

Majus.

Omnia jam florent, jam formoſiſſimus annus,
Jamque ſibi cuncti mollius eſſe volunt,
Balnea nunc cole, nunc ſit pharmaca ſumere cu-
Et tibi tunc miſſo ſanguine vena fluat. (ra,

Junius.

Junius & gaudet gelidis, & paſcitur herbis:
Vivifico humori tunc inimica fuga. (ptas,
Lætitia & recreet tunc mentem blanda volu-
Affligat corpus, nec medicina tuum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Julius.

Aëris igniſnos intendit Julius æſtus,
Hoc brevior ſomno tempore danda quies.
Balnea vitentur, nec venam tangere ferro,
Nec dominæ petulans accubuiſſe velis.

Auguſtus, ſive Sextilis.

Ipſe etiam Auſtuſtus ſomnum reſtringit & e-
ſcas,
Et Veneris cupidos gaudia ferre vetat.
Pharmaca nemo bibat, laceret neq; corpora ferro.
Nec gelidas intra delicietur aquas.

September.

Poma dat, & gratos September ab arbore fru-
ctus,
Tunc etiam preſſo paſcere lacte capræ.
Pharmaca nil prohibet tunc ſumere, ſcindere
venam,
Nec tuus externum vitet aroma cibus.

October.

Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Utere, nec dubites non tenuiſſe modum.
Sic tamen ut ne oneres nimio præcordia victu,
Cùmque modo ſtudeas, non tenuiſſe modum.

November.

Eſſe ſalutaris perhibetur mulſa Novembri,
Gingiber & dulci fiſsile melle natans,
Tum neque ſæpe laves, Veneris neque ſacra fre-
quentes:
Ante ſenex tempus ne videare ſuum.

December.

Juxta menſe focum calidis utare Decembri,
Tunc jaceant menſis gramina nulla tuis,
Incidas capitis defenſi à frigore venam.
Cinnameoque tuus fragret odore calix.

Loci

Loci aliquot Philippi Melancht. in lib. de de animâ, de moderatione cibi & potus: item ſomni & vigiliarum.

1. Modus organorum hortatur ad temperantiam. Cum enim immodicè onerantur, non poteſt coctio perfic: Eit vitia primæ coctionis deinde non poſſunt corrigi in aliis coctionibus. Quare cibo immodico ingeſto, cùm ſit malus chylus, etiam poſtea fit inſuave nutrimentum, & corpus vitioſis humoribus impletur.

2. Traditur utiliſſima regula : Vitium prioris coctionis non poteſt corrigi in poſteriore : Quare cum ventriculus non facit ſuum officium, nunquam fiet ex crudo chylo ſanguis bonus. Ideo intemperantes qui non concedunt otium primæ coctioni, replent corpus vitioſis humoribus, fiunt pallidi, & proſternuntur vires ventriculi, ac deinde hepatis.

3. Sæpé citatur dictum Hippocratis, in quo complexus eſt & res utiles corpori, & earum modum & ordinem : πόνοι, σιτία, ποτὰ, ὕπνοι, πάντα μέτρια. Primum locum tribuit labori, qui propter multas cauſas præcedere cibos debet. Excitatur enim calor, ſuperfluitates conſumuntur & expelluntur, quod utile eſt antequam ingerantur alii cibi. Ut enim ſi ad focum calefacias aquam, & jam ferventi infundas frigidam, rurſus extinguitur calor, ita turbatur coctio, cùm rurſus cibi ac potus ingeruntur crudi: id cavere jubet Aphoriſmus, τὰ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁκόσω ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψῃς. Sunt autem utiliora exercitia, in quibus agitantur brachia, & thorax panditur, ut diſcutiantur ſuperfluitates.

Labores, cibi, potus, ſomni, omnia ſint moderata.

Non pura corpora, quanto plus nutries, tanto plus lædes.

tes in pectore & pulmone, & motus calorque diaphragmatis in ventriculo proſunt. Poſt cibum cavendi ſunt omnes vehementiores motus corporis & animi, cavenda & vocis intentio. Tribuenda enim quies ventriculo amplexo jam cibum, qui cum agitatur, non poteſt integrè concoqui. Motus enim aperit orificium, ubi exhalant calor & ſpiritus, aperit & pylorum, ubi crudus chylus ante tempus effunditur. Ac interdum ſubitum exitium afferunt illi vehementiores motus poſt cibum. Nec quiſquam eſt, qui non experiatur ſibi tales contentiones nocere. Itaque videmus naturâ etiam pecudibus hunc ſenſum inditum eſſe, quietem ut ament poſtquam paſtæ ſunt. Qualis eſt autem immanitas, homines prorſus contemnere ordinem à natura inſtitutum utilem vitæ, & conſervandis non ſolum ventris, ſed etiam ingenii viribus? Eſt etiam quædam diligentia, quæ eruditos decet, cibi & potus diſcrimina conſiderare, qui juvent aut offendant corpus, ut calidis & ſiccis minimè proſunt calida aromata, & pleniora vina. Ad ſomnum conciliandum proſunt lactucæ, & cibi ex amygdalis facti. Obſervet igitur quiſque qualibus cibis opus habeat.

De Somno

4. Conducit quies ad recreandas tres virtutes: Ad rigationem cerebri; ad generandos ſpiritus; & ad perficiendum officium ventriculi & hepatis: Verè igitur Ovidius.

Is quoq; qui gracili cibus eſt in corpore ſomnus.

Et Virgil.

--------- *Feſſos ſopor irrigat artus.*

Nam cùm coctio rectè perfecta eſt, omnibus membris diſtribuitur nutrimentum, quod

quod membra irrigat, gignuntur ſpiritus, qui novas vires addunt, & tamen æſtus corporis ipsâ quiete mitigatur: perfunditur etiam corpus quadam utili & ſuavi rigatione ex cerebro. Recipit & cerebrum vires, unde fiunt nervi vivaciores.

De ordine cibi & ſomni.

5. Nec inanes ſuaviter dormiunt, nec immodico cibi onerati: Balneæ antecedant cœnas, à cœnâ exiguum ſit intervallum ad ſomnum. Molli ambulatione cibus ex orificio ventriculi deſcendit, & orificium clauditur. Deinde quies gratiſſima & ventriculo, ac primum in dextro latere cubandum eſt, ne hiet os ventriculi. Fit igitur collecto calore in ſomno coctio, prohibetur cruditas, conſervatur calor naturalis, gignitur ſanguis ſuavior, ſequitur & virium & coloris bonitas. Nec dubium eſt, certiſſimam eſſe perniciem virium corporis & ingenii, extendere vigilias poſt cœnam in multam noctem. Quia non tantum cruditas ſequitur, ſed diſſipatur calor naturalis, langueſcit virtus ventriculi, gignitur ſanguis impurus, corpus vitioſis humoribus repletur, ſequitur aut κακοχυμία, aut macies, accedunt pallor, conturbatio ſpirituum, debilitas cerebri. Quare aſſuefacienda eſt juventus, non modo ne convivia producat in multum noctem ſed etiam ut lucubrationes omittat principio noctis, nec tempus ad quietem divinitus conſtitutum omnibus animantibus transferat ad exitioſos labores.

6. Eſt etiam opus animi tranquillitate. Nam dolor cordis item ſanguinis ac ſpirituum in metu, mœſtitiâ, irâ, nimis intentâ cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec ſinunt cor vacare huic actioni naturali.

NONNULLA
DE REGIMINE SANITATIS,
Iuxta.

Sex res non naturales, placita ex Hippocratis & Galeni libris deſumpta, cum aliis, tum literarum ſtudioſis, & iis, qui minùs exercentur, cognitu neceſſaria:

Per D. IOANNEM KATZCHIVM Hallenſem Med. Doctorem jam olim edita ſed recens à variis mendis repurgata. per I. A. S. L.

TAMETSI duo eſſe humani corporis principia, Galenus in primo de tuenda ſanitate libro adfirmet, Semen videlicet viri, ſanguinemque menſtruum mulieris: tamen tum veteres, tum neoteci Medici omnes ipſum ſecuti, prudentiſſimé ſeptem res numerant, quæ corporis humani conſtitutionem ingrediuntur, quas quidem res naturales vocant: expeditque eaſdem tueri, conſervareque perpetuò ſimilibus. Nam Medicus, qui harum rerum naturalium exactam cognitionem non habuerit, neque per morbum ſanandum earum vires ſedulò tuebitur: in eum haud dubiè incidet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

det ſermonem : Morbus quidem curatus eſt ; Homo autem obiit:id quod à quam plurimis quotidié factitari videmus, præſertim ab iis, qui rationi experientiam ſine ratione præferunt, teſte Galeno, ſecundo artis curaticæ libro ad Glauconem.

Sunt autem ſeptem res vocatæ naturales.

1. Elementa.
2. Temperamentum.
3. Humores.
4. Membra vel partes.
5. Virtutes ſeu facultates.
6. Operationes vel actiones.
7. Spiritus.

De his ſingulis nunc differere non eſt noſtri inſtituti : Verùm hoc non eſt ſilentio prætereundum, principio, Sanitatem non eſſe abſolutè elementorum, ex quibus conſtamus, aut medium temperamentum, quam Eucraſian vocant, aut debitam convenientiam, quam Symmetriam appellant, ſed eam duntaxat, quæ ſimilarium eſt partium.

Deinde inſtrumentalium partium ſanitatem in figura, numero, magnitudine ac compoſitione ſimilarium conſiſtere:functionibus verò ſecundum naturam obeundis ſanitatis habitum diſcerni.

Poſtremò, duplicem eſſe ſanitatem: Unam, quæ optima, conſummata, ſumma eſt: Alteram, quæ imperfecta, & ceu ab hac deficiens eſt : quarum utraque majoris minoriſque ratione dividua ingentem habet latitudinem. Veluti enim album corpus aliud magis, aliud verò minus album cernitur : ita &

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

quod ſanum dicimus, magis minuſque tale eſſe videtur. Cujus rei duplex demonſtratio: Prima ſumitur ex mutatione, quæ ætatum viciſſitudines ſequitur. Aliâ enim ſanitate fruuntur Infantes, aliâ itidem Juvenes, & aliâ denique Senes, cum tamen omnibus per omnes ætates liceat eſſe ſanis. Tametſi ſint, qui ſenectutem ipſam morbum eſſe velint. Altera adminiſtratio ab actionum differentiâ habetur. Siquidem nec qui ſani ſunt, omnes oculis æque cernunt: ſed alii perſpicacius, alii obtuſius: Nec auribus pari modo audiunt. Sed nec pedibus, nec manibus ex æquo ſimiliter valent: ſed hi probius, illi deterius. Neque reliquorum denique membrorum munia ſimiliter omnes obeunt, imò in ſingulis pene magna eſt in exceſſu defectuque diverſitas: Tamen cuique propoſitum eſt ſervare tuerique eam quam ab initio accepit ſanitatem. Nam ſi quis eos duntaxat ſanos eſſe contendat, quorum ſingula membra functiones ſuas obeunt abſolutiſſimè, cæteros, qui minus probe ſunt affecti, non eſſe ſanos: in univerſæ artis quæ de ſanitate tuendâ inſtituitur: fundamentum ſubverteret. Hæc ex Galeno eam ob rem aſſignavi, ut quiſque intelligat haud ſimilem univerſis hominibus naturam contigiſſe: ob idque nihilo felicius eandem victus rationem omnibus præſcribi poſſe, quam ſi Sutor unum calopodium omnibus hominibus adaptare conetur.

1. lib. de ſanitat.

Porro ex prædictis ſeptem rebus naturalibus humanum corpus conſtitutum formatumque duobus potiſſimum modis in ſanitate conſervatur. Uno quidem, ac primo modo.

(Quia

(Quia corpus in continuo fluere eſt) per reſtitutionem illius quod effluxit. Si enim ex corporibus noſtris nihil effluerет, ſed æqua moles ſubſtantiæ ſemper ſervaretur, nulla foret alimenti neceſſitas.

Altero verò modo conſervatur corpus per excrementorum, quæ per concoctionem collectæ ſunt, expulſionem.

Quæ ambo ſi ritè à medico ac ſedulò procurantur, neceſſariò ſequitur, corpus præproperè nec ſeneſcere, neque putreſcere: Atque ſic primo modo à celeritate mortis naturalis: Secundo vero modo à morte accidentali ſecurus redditur. Nemo enim exiſtimare debet, Artem de ſanitate tuenda corporis immortalitatem præſtare, quemadmodum Galeni temporibus quidam ſophiſta edito libro immortalitatis viam docere aggreſſus eſt. Hujus ſimiles hodiè ſunt, qui tametſi omnium bonarum literarum expertes ſint, mirâ tamen βαττολογίᾳ, aureos de ſe montes polliceri audent. Sed non eſt nunc de his locus. Uterque verò conſervandi modus perficitur per ſex inevitabiles res, quas tum veteres, tum neoterici Medici prudenter non naturales vocant: propterea quod tam morbi quam ſanitatis cauſæ eſſe poterunt. Si namque ut neceſſitas corporis exigit, cum menſurâ & æqualitate opportuna adhibentur, ſunt res ſalubres cauſæque ſanitatis: Sin præter neceſſitatem citràque modum corpori adferuntur, ſunt res inſalubres, cauſæque morbi: ob id commodam artificalemque requirunt adminiſtrationem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Sunt autem hæ ſex res non naturales :

1. Aër.
2. Cibus & potus.
3. Repletio & evacuatio.
4. Exercitium, ſeu motus, & quies.
5. Somnus & vigilia.
6. Accidentia, ſeu motus animi.

Porrò haſce ſex res non naturales (quibus duæ virtutes, ſcilicet pulſativa ſeu Vitalis, & naturalis deſerviunt) in ſanitate conſervatur totum humanum corpus, ſi ritè ac debitè adminiſtrantur. Per eaſdem enim fit non modò refectio ejus, quod è corpore effluxit, verùm etiam excrementorum expulſio.

Quod verò è corpore noſtro aſſiduè effluit, aut eſt ſubſtantia aërea & ignea, & potiſſimũ reſtauratur per aërem, mediante virtute pulſativa: aut eſt ſubſtantia ſicca, & reſtituitur per cibum: aut eſt ſubſtantia humida, & reſtauratur per potum, agente virtute naturali: & ſic primæ duæ res non naturales, ãer videlicet, & cibus ac potus, potiſſimum refectioni deſerviunt, quemadmodum deinceps videbimus.

De prima re non naturali, Aëre.

Quando verò Aêr tam per inſpirationem, quam per arteriarum motum ac pulſum attractus nobiliſſimam corporis noſtri partem, videlicet ſpiritus vitales, animales, naturalesque, qui ſunt de ſubſtantia ignea, ãereaque, conſervat: primum de ipſo tanquam de nobiliore dicemus.

Scien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Sciendum quod äer inter cæteras res non naturales principatum obtinet, fortiuſque humanum corpus alterare poterit omni aliâ re non naturali: partim quia continuo degimus in ipſo, nullaque ejus vitandi ratio eſt, quando ſine eo inſpirato non conceditur vivere, invitiſque nobis hauriendus eſt: partim quia nunquam non nos undique ambiens ſubtilitate ſuæ ſubſtantiæ in profundum corporis ingreditur, per univerſos corporis poros dilatatione arteriarum attractus: partim quia eſt pabulum, imò de ſubſtantia ſpiritus vitalis.

Ipſe vero äer in ſe multas patitur mutationes, tum propter ſubſtantiæ ſuæ raritatem, quæ valdè mutabilis eſt, tum quia inter quatuor Elementa (ſi Aſtrologis credimus) plures habet Planetarum Sphæras, quæ ipſum continuò movent ac alterare poſſunt. Sphæra namque Solis tantum movet ignem: Sphæra Lunæ aquam: Sphæra ſtellarum fixarum terram: reliquæ veró Sphæræ omnes, ſicuti Saturni, Martis, Veneris, & Mercurii, movent äerem: *Si credimus*, inquam, *Aſtrologis.*

Cujus rei gratia, äer ubi bonus eſt & commodus, plus juvamenti humano corpori adfert omni alia re naturali. Contrà verò, ubi nocuus eſt maluſque, ibi omni re eſt nocentior, imò peſtilentiſſimus eſt.

Saluberrimus verò univerſis hominibus äer judicatur, qui optimus ac puriſſimus. Optimus autem ac puriſſimus aër is eſt, qui nec ſtagni, nec paludis halitu ſit infectus, nec aliquid ex metallis, aut caminis, aut barathris ſibi admixtum habeat, nec ex profundo ſpe-

cu peſtilentem auram ſpiret: Nec qui ex cloacis, quæ urbem aut numeroſum exercitum purgant, vitium contraxerit: Nec qui ex animalium, olerum aut leguminum, aut cujuſcunque rei putredine coïnquinetur: Nec qui ob ſtagnum aut flumen vicinum nebuloſus ſit. Nec qui editis undique montibus aut ædificiis in cavo loco occluſus nullum recipit perflatum: ſuffocans enim putriſque eſt, ſimilis ei, qui in domibus quibuſdam eſt incluſus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus acervatur ſitus. Hujuſmodi ergo äer omni ætati eſt noxius: ſicut è diverſo qui purus omnino eſt, nulli non ætati eſt ſaluberrimus.

Hinc admodum prudenter mihi agere videntur Principes ac Magnates, qui in locis liberis veluti ad finem civitatum, ad Orientem, Septentrionem, aut Occidentem, arces ſuas ædificare ſolent, ubi commodè perflari poſſint; & ab hominum mechanicorum fœtore, præcipuè cadaverum ſint liberæ.

Sic äeris quidem eſſentia univerſis hominibus æqualiter convenit, quæ optima eſt.

At verò quæ ex ipſius qualitate, calido ſcilicet aut frigido, humido aut ſicco contingit diverſitas, non perinde ſe ad omnes homines habet: Sed corporibus, quæ optimo temperamento ſunt, etiam optimè temperatus äer eſt ſaluberrimus. Optimè autem temperati aëris termini hi ſunt, ut in äere quidem ambiente, neque horreat corpus propter frigus, neque ſudet propter æſtum. In quibus verò aliqua exuperans qualitas dominatur, his utiliſſimus äer eſt, qui ei qualitati maximè eſt adverſus: ùtpote frigidus äer calidæ, calidus frigidæ: Humidiori qualitati, ſiccus

ſiccus aer: Sicciori quam par eſt, tanto humidior quantum ſiccitas ipſa modum exceſſit. His omnibus proſpiciat oportet qui vires illæſas tueri velit.

De quatuor mundi plagis.

Quod autem ad quatuor mundi plagas attinet, Orientem videlicet, Occidentem. Septentrionem, & Meridiem, non ignorandum eſt, quod aër & venti Septentrionales omnium penè ſaluberrimi cenſentur.

Quippe qui non modo putredinem aliquam non adferunt, verumetiam ipſam, ſi adeſt, corrigunt. Quamobrem tempore peſtilitatis huic plagæ feneſtras nonnunquam apertas eſſe expedit, quia Boreas, qui frigidus & ſiccus naturâ ventus eſt, peſtilentem aërem ſicut & ſolares radii, corrigere ſolet, omniaque imputria ſervare. Orientales verò venti, quia calidi & ſicci. Occidentales veró, quia frigidi & humidi cenſentur, non inſalubres exiſtunt. *Galen. in 1. de tempera. lib.*

Omnium deterrimi ſunt Meridionales venti, quia calidi natura & humidi ſunt: quâ de re omnia facillimè Auſtrino flatu putreſcunt. Vitandi igitur ſunt, præcipuè verò infecti aëris tempore.

De anni temporibus.

Inter quatuor anni tempora ſaluberrimum Ver eſſe Hippocrates teſtatur, ideoque temperatum eſſe conſtat: Longèque errant, qui ipſum Ver calidum humidumque eſſe autumant, *Ver.*

mant, cùm nullum temperamentum putredini magis obnoxium ſit: quàm calidum & humidum. Quod ſane temperamentum (ex Galeni ſententiâ) in quatuor anni temporibus invenire nequeas: in gravi ac peſtilenti aëris ſtatu nonnunquam incidit. Aer itaque vernalis, tùm quia temperatus eſt, tùm quia ob Solem aſcendentem à commixtis vaporibus depuratur, ſaluberrimus minimèque mortifer cenſendus eſt.

Autumnus Gal. 1. lib. de tem.

Autumnalis verò aër ſedulò fugiendus eſt, non quod frigidus ſit & ſiccus, ut falsò quidam illi hoc temperamentum abſolutè adſcribunt, ſed propter inæquabilem ejus temperiem, quâ maximè autumnum morbiferum facit & exitialem, ſicut Hippocrates illâ ſententiâ ſignificavit: *Cùm eodem die modò frigus, modò calor nos urget, Autumnales expectandi morbi ſunt.*

Hyems & æſtas. 1. omnium rerum viciſsitudo ſuavis eſt. Galen. de temp. lib. 1.

Hyems verò frigida & humida: Æſtas autem contra, calida & ſicca eſt. Et hujuſmodi quidem temporum viciſſitudo juxta Proverbium. ἡ μεταβολὴ τῶν πάντων γλυκεῖα. non ſolúm ſuavis eſt, verùm etiam ad valetudinem neceſſaria. Nam ſi unum anni tempus frigidum in corpore pituitoſo aut parato commovere poterit Epilepſiam, Apoplexiam. Paralyſin, aut ſimiles morbos: Tempus verò calidum in corpore bilioſo & parato, maniam, febres acutas, & id genus alios morbos: Quanto magis ſi duo triave tempora, aut totus annus ejuſmodi fuerit: præcipuè ſi totus annus (aut magna ex parte) auſtrinus fuerit, pluatque per æſtum imber largus aſſiduè.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

duè. Id namque humidi ac calidi ſtatus proprium eſt, ut in æſtu aſſiduè pluat. Tùm verò neceſſe eſt, ut aut magna peſtilentia ſuccedat, aut magna hominum corruptela, ob putredinem ſubſequantur. Quapropter excidens temporum qualitas cum contraria ſibi qualitate ſemper corrigenda eſt.

Hæc quidem de Aëre, qui deperditam aëream igneamque corporis ſubſtantiam, videlicet ſpiritus reſtaurat, nunc ſufficiant: ſi modò hanc reſtaurationem, per virtutem pulſativam ſeu ſpiritualem perfici denuo admonuerimus. Nunc verò de reſtauratione humidioris ſicciorisque ſubſtantiæ quæ effluxit, dicendum eſt. Atque hæc quidem reſtauratio per virtutem naturalem nutritivam perficitur. Cui quatuor virtutes naturales nulli non corporis parti inſitæ attractrix inquam, retentrix, concoctrix & expultrix deſerviunt. Cibus namque & potus non nutriunt, niſi per dictas virtutes probé mutati confectique ſint & aſſimilati.

De ſecundâ re non naturali.

Cibo & Potu.

Circa cibi potuſque adminiſtrationem multa à multis dici ſolent, omnia tamen fere eo referuntur, ut bona commodáque comeſtorum in ventre fiat concoctio. Neque enim quiſquam (ſi Galeno Medicorum principi credimus) morbo corriperetur, ſi accuratè obſervaret, ne in cruditates incideret, nec poſt cibum vehementer exercitaretur. Hinc

1. lib. de cibis boni ac mali ſucci.

inde

inde Galenus a craſſi lentique ſucci cibis non prohibet eos, qui nullâ re impediti exercitatione multâ ſomnoque ad ſatietatem uti poſſunt. Breviter igitur circa cibi rationem ſex conſideranda ſunt.

Primum, cibi ſubſtantia; ſecundum, cibi quantitas; tertium, cibi qualitas; quartum, tempus; quintum, ordo; ſextum, conſuetudo.

Primum, quoad ſubſtantiam, an tenuis, an craſſi ſucci cibus ſit, obſervandum eſt.

De cibi ſubſtantiâ. Quamvis neque craſſus, neque tenuis cibus damnandus ſit, neuter tamen quandoque vitio caret. Siquidem craſſus cibus difficulter concoquitur, lentumque ac glutinoſum ſuccum gignit, qui calorem innatum ſuffocando extinguere potis eſt.

Tenuis autem cibus parum nutrit, corporaque quæ eo aluntur, & gracilia & imbecilla reddit: imbecillitas verò morbis facilè eſt obnoxia.

Ad bonam itaque tenendam valetudinem cibi ſunt eligendi, qui neque tenuem, neque craſſum penitus ſuccum gignunt, ſed qui mediam quaſi inter tenue craſſumque naturam habeant, Cujuſmodi ſunt: Panis mundiſſimus ex farina triticea cum ſale ac fermento ſecundum artem probè confectus: cujus grana non in aëre infecto, nec de terra corrupta, ſed ſana ſunt collecta, quique ob vetuſtatem non corruptus ſit, nihilque vitiatum loliive, quæ oculis nerviſque incommodare ſolent, commixtum habeat.

De pane.

Ex Gallinaceorum genere ſunt tam mares, quàm fœminæ, & caro pullorum.

De avibus & piſcibus. Ex avibus phaſiani, Perdices, Columbæ, Turtures, & omnes ferè aves ſylveſtres.

Ex

Ex piſcibus ſunt Saxatiles, marini & ſquamoſi, qui in aquâ mundâ arenosâ & nati & capti ſunt, habentes carnes duras, friabiles, ſapidas, & benè odoraras.

Galen. in libro de boni maliqque ſucci cibis.

Aves namque & piſces feré omnes boni ſucci cenſentur, exceptis lacuſtribus, paluſtribus, & qui in immundis fluminibus ac turbidis degunt: minus enim ſeſe natationibus exercent, vitiatoque tum aëre, tum victus genere utuntur: præſertim ſi in aquas illas urbis alicujus ampliſſimæ latrinarum, balneorum, culinarumque loturæ purgamenta defluant. Caro enim animantium, quæ in ejuſmodi aquis vivunt ac immorantur, deterrima eſt.

De ſylveſtribus & quadrupedibus.

Sylveſtrium animalium caro, quia multis curſitationibus ſe fatigant, & in aëre ſicciore verſantur, quam domeſtica incolumior cenſetur. Pluribus enim diebus à putrefactione adverſatur. Cura tamen hœdina, vitulina, aliorumque id genus laudabilium animalium, non eſt rejicienda.

De lacte.

Lac omnium ferè Medicorum ſententia probatiſſimi ſucci habetur. Muliebre tamen lac primas ſibi vendicat, deinde lac aſininum: poſtea caprinum, tandemque vaccinum & ovinum.

Neceſſe autem eſt, ut animal, ex quo lac ſumitur, ſit boni habitus bonique ſucci, qui quidem ex optimis paſcuis ac nutrimentis eveniunt.

Immiſcenda tamen lacti eſt vel mellis puri, vel ſacchari & ſalis nonnihil, ne in ſtomacho coaguletur: vacuo præterea ſtomacho ſumendum eſt ſeorſim, præſertim abſque piſcibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Porrò aſſiduus lactis uſus dentibus ac gingivis officere ſolet, hos enim humentes & flaccidas, dentes veró putrefactioni & eroſioni obnoxios facit. Aſſumpto igitur lacte convenit vino diluto, cui aliquid mellis ſit admixtum, aut (quod præſtantius eſt) primum melicrato, deinde vino aſtringente os abluere. Sic enim ſi quid ex lacte caſeoſum dentium interſtitiis gingiviſque infarctum obhæſit, abſtergetur.

De ovis. Inter cibos mediocres numerantur ova gallinarum. Eliguntur autem parvula, oblonga, ad mediocritatem cocta. Nam ſi nimis ſorbilia ſunt, ut facilè digeruntur, ita & eorum nutrimentum facilé evaneſcit, diſſipaturque.

De caſeo. Caſeus omnis craſſi, vetus verò etiam mali ſucci eſt: recens autem nonnunquam mali, ſed minus craſſi ſucci eſt quam vetus.

De cibis omnibus hominibus vitandis. Cibi veró univerſis hominibus noxii ſunt, qui excellentem in primis qualitatibus virtutem obtinent, ſive in calido, ſive in frigido, ſive in humido, ſive in ſicco: uti ſunt allia, cepæ, porri, caules, ſinapi, & fructus pene omnes, qui aſſervari exſiccarique nequeunt, ſed anteaquam exſiccentur, putreſcunt; ut mora, perſica, fungi, pepones, & id genus. Hæc de cibi ſubſtantia ſufficiant.

De Cibi quantitate.

Secundò conſideranda eſt cibi quantitas, quæ tanta eſſe debet, ut commoda ejus fiat in ventre concoctio, & quantum naturæ, non appetitui ſufficiat, quæque minimè gravet ventriculum: quod cùm vitari in minimo ven-

ventriculo nequeat, proximum eſt ut quàm citiſſimé gravis eſſe deſinat. Solus enim temperatus ſtomachus tantum appetit, quantum concoquere poteſt. Frigidus verò natura ſtomachus melius appetit, quàm concoquit: Calidior autem ſtomachus contra melius concoquit, quàm appetit: potiùs ergo cibi craſſi, quàm ſubtiles ei conveniunt, quia illi concoquuntur: hi verò in eodem corrumpuntur. Exploranda igitur eſt ſtomachi temperatura, quæ pro ætate, ſexu & aliis variatur. *Galen. in art. med.*

Ad hæc ſciendum, quod, ut nimia quantitas, ita & nimia cibi paucitas ſtomachi coctionem impedire poterit. Nam ſi in magno ſtomacho adeò exiguus ſit cibus, ut ſtomachi corpus corrugatum undique amplecti cibum non poſſit, non exacta, nec commoda fiet cibi concoctio. A nimio autem cibo, ſtomachus multo vehementius læditur. Membrum enim ultra modum extenſum, in continuitate ſua nonnunquam ſolvitur, quare virtus ejus naturalis omnino deficit, fitque cruditas, quæ mater eſt omnium ægritudinum: ob idque, dici ſolet, *Plures mori crapula, quàm gladio.* Etenim multis nominibus exitialis eſt cruditas. Primum enim enim crudi ſucci, ſi copioſi in corpore ſunt, gravant: Deinde tum multitudine, tum craſſitudine ſuâ exiguos corporis meatus obſtruentes calorem innatum extinguunt. Rurſus manifeſta ſua qualitate non tantum alterant temperamenti mediocritatem, verumetiam corrumpunt. Denique cùm nutrire corpus, priuſquam concoquantur, crudi ſucci nequeant, ſyncopæ obnoxium reddunt. Quotquot enim ſuper-

fluê ſe repleverunt, aut ruptâ venâ, aut ſuffocato calore naturali ſubitò interierunt, ut Galenus de quibuſdam athletis teſtatur. Et Hippocrates; *Vbi cibus* (inquit) *præter naturam copioſior ingeſtus eſt, inde morbum creari ſanatio indicat.* Hinc eſt quod Medici communiter ferculorum multitudinem in unâ menſâ damnant, ne ob varietatem, quæ delectari ſolet, plus cibi, quàm concoqui poſſit ingeratur. Quamvis mihi non pauci ſunt noti, quos unius cibi repletio magis, quam moderata varietas lædit, ut in hoc certè conſuetudo experientiaque non parum momenti habeant. Breviter veró ſciendum eſt, quod

Cibus	Multus, plenus, ſeu craſſus,	corporis virtutem	auget,
	Moderatus,		conſervat,
	Paucus, ſeu tenuis,		minuit.

Si igitur augere corpòris robur voluerimus, utemur alimento multo, ſeu pleno: ſi cuſtodire, mediocri. Si verò minuere ac demoliri vires corporis voluerimus (id quod per ſanitatem nonquam, in morbis verò non omnibus, ſed quibuſdam, iiſque acutis moliendum eſt) utemur alimento pauco ac tenui victu.

Sicut igitur in ſubſtantia cibi dictum eſt medios cibos eligundos, ita in quantitate etiam mediocritatem ſervaſſe optimum fuerit. Hinc rectè Hippocrates inquit: *Non ſatietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturæ exceſſerit, bonum:* Omne enim
2. *Aphoriſ.* 4. nimium naturæ eſt inimicum.

Quando tamen à medio ad aliquod extre-

morum declinare neceſſe fuerit, tutius, meo quidem judicio, erit ut plurimum in paulo pleniore, quam nimis tenui victu excedere, ut clariſſimè Hippocrates teſtatur. *Quivis*, inquiens, *error committitur gravior in tenui victu quam paulò pleniore. Propterea etiam ſanis valdè tenuis, ſtataque & exquiſita victus ratio parum tuta, quoniam errores gravius ferunt: ob hoc igitur tenuis victus atque admodum exquiſitus, eo qui pauló plenior eſt, ut plurimum magis periculoſus exiſtit.* Ex his Hippocratis verbis manifeſtum fit, per victum pauló pleniorem vires corporis augendas potius, quam per tenuem dejiciendas eſſe. Sicut enim corporis imbecillitas morbis ferè omnibus obnoxia eſt, ita contrà natura fortis nulli non morbo reſiſtere poteſt, dum materiam morbi mirè expellit, Galeno teſte. Atque hæc ferè cauſa eſt, cur violenti nonnulli homines omnibus penè in rebus inordinatè viventes, nullam tamen ægritudinem incurrere videantur. Adde quod nocumentum cruditatis, & morbi materiales facilius ſanantur, quàm morbi immateriales & arefactionis. Summe tamen curandum, ut ſi quando mediocritas plané ſervari nequeat, exceſſus ſaltem ſit mediocris. Ne habitus corporis ad ſummum bonitatis attingat: Sive enim refectiones, ſive evacuationes, ſi ad extremum perveniant, periculoſæ ſunt, teſte Hippocrate.

De Cibi qualitate.

Tertio conſideranda eſt cibi qualitas. His enim qui æquali temperamento ſunt prædi- *6. lib. de ſanitate tuend.*

 diti,

diti, æquales ac temperati cibi ac potus maximè conducunt. Tanto enim melius eſt nutriens, quanto iis jucundius eſt quod comedunt. Itaque cibis medicamentoſis uti iis temerè non expedit, ſiquidem calidiores cibi (ut allia, cepæ, ſinapi, &c.) ſanguinem adurunt & excoquunt, frigidiores autem cibi phlegmaticum humorem generant, qui tum manifeſtâ ſua qualitate, tum ſubſtantia, ſua craſsâ & viſcosâ, calorem innatum ſuffocando extinguit.

Porrò intemperatum quidem temperamentum ſi vertere quis in melius velit, alimenti ſpecies contraria eſſe ſuperanti qualitati debet. Senſim veró id, citràque noxam fiet, ſi & præſit Medicus, & is qui curatur, à negotiis ita liber ſit, ut omnia ſuo tempore peragat. Nam qui negotiis diſtrictus eſt, illi longè tutius fuerit, ut nec tentet temperamentum ſuum mutare, ſed accommoda ſibi nutrimenta ſumat. Apta autem ſunt humidis quidem humida, ſiccis veró ſicca: Nutritio enim fit, cùm cibus corpori aſſimilatur. Citiùs verò aſſimilantur ſicca ſiccis, & humida humidis: hinc rectiſſimè Hippocrates; *Humidus victus omnibus febricitantibus* (inquit) *confert, maximè verò pueris, & aliis qui tali victu uti conſueverunt.*

6. de ſanitate tuenda.

1. lib. Aphor. 16.

Qui veró calidiore frigidioréve temperamento ſunt præditi, iis contraria dare ſemper expedit. Faciliùs enim ſimilibus alimentis in morboſam intemperantiam abeunt, quàm qui humidiore aut ſicciore ſunt temperamento, ob calidi frigidique vehementem efficaciam Phyſicis notam.

6. de ſanitate tuenda.

Porrò tametſi moderata ciborum varietas con-

concedenda ſit, ſedulo tamen cavendum eſt, ne cibi una vice ſumendi, ſive ſubſtantia, ſive qualitate valdè inter ſe diverſi ſint: Nam ob ſubſtantiæ diverſitatem inæqualis ſit concoctio, ut patet de carnibus boum & hœdi, in eadem ſimul decoctis.

Ob qualitatis veró contrarietatem ac pugnam inter ſe oriuntur in ventre tormina & inflationes, quæ non niſi pugnantium expulſione finiri ſolent, ut Galenus de braſſica teſtatur, quæ licet ſimplex eſſe videatur natura, tamen compoſita eſt. Succus enim ejus ad expulſionem ſtimulat, ſolida autem ejus ſubſtantia ſtringit ventrem: ob id tutius eſt ſuccum à ſubſtantia ſeparare. *1. de alim. facult.*

De cibandi tempore.

Quartó obſervandum eſt in cibando tempus, quod trifariam conſideratur: Primó, ratione anni; ſecundó, ratione ætatis; tertiò, ratione diei. Non parùm enim ad victus rationem inſtituendam anni tempora conferunt. Hyberno namque tempore & plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt quam in æſtate. Cujus rei cauſam reddit Hippocrates. *Ventres*, inquiens, *hyeme & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda: Etenim calor innatus tum plurimus eſt, unde & pluribus egent alimentis.* Oportet enim eſſe alimenta non ſolùm quantitati ejus, quod ex corporibus noſtris effluit, ſed & innati caloris multitudini proportionata. *1. Aphor. 15.*

Porró Hyemi adſimilatur & Veris initium, & Au- *Hippoc. de vict. rat. pro.*

& Autumni finis : Æſtati veró finis Veris, & Autumni initium ſimilia ſunt.

Hyems. Quod autem ad temporum qualitatem attinet, Hyemis quidem tempore, cum immoderatè frigida humidaque ſit, corpus calefaciendum exſiccandumque eſt : ideoque plurimo cibo, ſed calido & ſicco : potu verò pauciſſimo eoque meraciſſimo : carnibus magis aſſatis, quam elixis : holeribus pauciſſimis hoc anni tempore utendum eſt.

Ver. Vere autem, quia temporatum eſt, temperatis cibis ac potibus utendum, paulò plus dilutiuſque, quàm in hyeme bibendum, ciboque paululum demendum eſt.

Æſtas. Æſtate verò, quia hoc anni tempus calidum ſiccumque eſt corpus, exuritur, ſqualidumque evadit : ob id humectandum refrigerandumque corpus eſt. Commodiſſimum igitur fuerit tum temporis nutrimento uti humido & molli : carnibus potius elixis, quàm aſſatis, potio ſit multa, magiſque diluta, qnam, in Vere.

Autumnus. Per Autumnum verò cibo paulò pleniore & ſicciore, bonique ſucci uti expedit : minus veró, ſed meracius bibere commodum eſt. A fructibus verò qui tum abundant, quia communiter putreſcibiles ſuut, abſtinendum eſt, exceptis fructibus auſteris, qui non facilè corrumpuntur.

Secundum tempus ætatis. Differentia ætatum etiam nonnihil conducit ad victus rationem capiendam. Siquidem ſenes facilè ferunt inediam, pueri difficulter : Mediæ autem ætates inter ſenes & pueros, quanto alteri ipſorum proximiores ſunt, tanto minus aut magis ex longis inediis

diis offenduntur. Egregiè igitur Hippocrates: *Senes*, inquit, *facilimè jejunium ferunt: ſecundo colo, qui ætatem conſtantem agunt, minus adoleſcentes, omnium minimè pueri, præſertim qui inter eos vividiores ſunt: Qui enim creſcunt, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioquin corpus abſumitur. Senibus veró parum calidi innati ineſt: paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguuntur.*

Ex his manifeſtum eſt, pueris multum cibi ac ſæpé in die dandum eſſe, propter multum eorum calorem innatum, qui alioqui in ſubſtantiâ humidâ ac molli abſumitur defluitque. Senioribus verò ac decrepitis ſæpe quidem, ſed parum pro vice comedendum eſſe, ne paucus eorum calor multo alimenro extinguatur, ſicut parva flamma multo oleo ſimul infuſo extingui ſolet.

Tempus veró diei ſic conſiderandum eſt: ut per æſtatem ſæpiùs quidem in die, parum tamen pro vice unâ, & horis & locis communiter ſive arte, ſive natura frigidis, cibum ſumamus: in hyeme veró contrario modo. Nunquam tamen, niſi priore cibo probè concocto verus ac naturalis adſit appetitus, edendum eſt: ſicut rurſus nec famelico ſtomacho cibus denegandus eſt, ne impleatur malis humoribus, videlicet bilioſis, pituitoſis ac ſeroſis, quod jecur nonnunquam ſtomacho valdè appetenti trahentique remittit.

De ordine ciborum.

Quamvis meliùs ſit minime varios neque ſubſtantia, neque qualitate cibos ſimul

in una cibatione conjungere: tamen quando id ob conſuetudinem, aut magnarum reverentiam hoc noſtro tempore uſu venit, tum ſi ſtomachus fuerit frigidus, qualis in ſenibus & ocioſis hominibus eſſe ſolet, ſemper mollia & humida, & quæ concoctu ſunt, facilia præmittere expedit. Contra veró, ſi ſtomachus fuerit præcalidus, ut eſt in quibuſdam juvenibus laborantibus ac excernentibus ſe (quos Galenus facilius carnes bovinas, quàm ſaxatiles piſces concoquere poſſe ſcribit,) iis expedit craſſos, ſiccos, duroſque cibos præmittere ſubtilibus ac mollibus. Craſſi namque cibi ſat bellè in eorum ſtomachis concoquuntur: ſubtiles autem in nidorulentam ac fumoſam quandam qualitatem corrumpuntur. Ejuſmodi verò cruditas, ſi Galeno credimus, deterior eſt, ac promptius febres accendit, quàm ea, quæ ob frigiditatem cibos in acidam qualitatem vertit. Communiter tamen humida, pinguia & dulcia primo loco: quæ ſicca aſtringentiave ſunt, ſecundo loco aſſumuntur.

7. Aliment.

8. lib. art. curat.

De conſuetudine.

Conſuetudo non ſolùm in cibo & potu, verùmetiam in omnibus aliis rebus non naturalibus diligenter obſervanda eſt. Maximam namque, ubique & maximè principalem habet vim, tam in recuperanda, quam in conſervanda ſanitate. Cujuſque enim corporis naturam oſtendit, adeò ut Galeno ſui temporis Medici nonnulli etiam ſenſu communi caruiſſe videantur; qui eam velut inutilem rejicere audebant. Quis enim adeó ſtupi-

9. meth. med.

ſtupidus eſt, ut magnopere ex aquæ frigidæ potione læſus, hanc in diutinum uſum duxiſſe velit?

De conſuetudine ſic inquit Hippocrates: *Qui conſueti ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles & ſenes, non conſuetis fortibus atque juvenibus facilius ferunt. Quæ enim ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent.* At cùm nemo ſit hominum, qui inopinatis rerum ſortibus non ſubjiciatur, periculoſa eſt unica tantum conſuetudo. Addit ergo Hippocrates, *Oportet igitur ad inſueta permutari*: mutatio tamen debet eſſe modica. *2. Aphor. 49, 50.*

Quod verò conſuetudo longo tempore contracta temerè mutanda non ſit, aptiſſimè Galenus ex iſta Hippocratis ſententia evincit: Humidus omnis victus febricitantibus eſt idoneus, potiſſimum autem pueris, & aliis qui ita cibari ſunt ſueti. Febricitantibus enim, ut inquit, ex ipſa contrariorum indicatione, humidus victus conducit: pueris verò & aliis, qui tali victu uti conſueverunt, ex indicatione ſimilium. Ut enim ætas pueris, non morbus, ſed ſecundum naturam eſt; ita conſuetudo aſcititiam quandam naturam in corporibus gignere ſolet, cui contraria dediſſe imprimis eſt noxium, gaudent enim naturæ conſuetis ſemper: Ergo aſſuetudines tametſi pravæ ſunt, tempore ægritudinis non ſunt mutandæ. Imo nec per ſummam ſanitatem ſemper id tentandum eſt: ſed tum, cùm à negotiis maximè liberi ſumus. *1. Aphor. 16.* *1. lib. meth. med.* *8. lib. de tuend. ſanit. Gal.*

Ad conſuetudines etiam naturarum proprietates pertinent, quas recentiores Medici naturas ſpecificas, aut inſequentes

materiam appellant. Secundum quas quidem proprietates (ex Galeni ſententiâ) alii ſemper ad alios cibos & potus rectè ſe, aut non rectè habent. Et in hoc certe falluntur nonnulli, ac imprudenter operantur, qui exhibent vinum, aut aliud quippiam ſecundum proprietates ſpecificas alicui contrarium, quantumvis cognoverint illud ſecundum qualitates manifeſtas convenire. Proprietas enim in omnibus, ſive ſpecifica, ſive inſequens materiam, eſt ſupra omnes diſpoſitiones manifeſtas obſervanda. Et hoc eſt, quod Hippocrates ait: *Parum deterior cibus & potus, delectabilior veró, melioribus quidem: ſed minus ſuavibus eſt præferendus.* Atque in hoc experimentum vincit rationem.

7. Ars. curat. libr.

2. Aphor. 38.

De Potu.

Quoniam compendiosé de ratione cibi, quo ſubſtantia ſicca è corpore noſtro effluxa reſtauratur, actum ſit: nuuc breviter dicendum eſt de potu, qui ſubſtantiam cõporis humidam affluxam reſtituit, tameſi ſint, qui eſſe ipſum vehiculum tantum cibi exiſtiment.

De potione modo, 7. lib. meth. med.

Potionis, ſi Galeno credimus, is modus erit, ut nec in ventriculo innatet, nec fluctuationis ullius ſẽſum invehat. Illico etiam poſt cibum antequam concoquatur, bibendum non eſt: ſiquidem innatant cibi ſi bibantur, ita ut eos vẽtriculi corpus propter interpoſitum humorem non contingat: veruntamen ſitibundus ſi quis fuerit, prohibere eum in totum ut grave eſt, ita nec expediens: ſed tantillum indulgendum eſt, quod & deſide-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

rium ſoletur, & ſitim levet. Poſteaquam verò nutrimentum concoxerit, abundè bibere ſinendus eſt: quippe celerrimè, ſi ita fecerit, per corpus alimentum diſtribuitur, id quod extenuatis cumprimis conducit. Qua de causâ potum horâ cibationis non in quantitate continuâ, ſed diſcretâ, non una inquam, ſed pluribus vicibus aſſumere expedit. Potus vero tum ſubſtantiâ, tum qualitate ejuſmodi eſſe debet, ut præcordia celeriter tranſiens, non diu in ventre fluctuet.

De Aquâ.

Aqua quidem optima eſt fontana recens, cujus nulla qualitas vitioſa aliunde ſit contracta, cujus fons ad orientem Solem erumpit, quæque per meatum aliquem mundum aut puram coletur terram, quæque calefiat: refrigereturque ocyſſimè. Cavendæ verò ſunt aquæ, quæ ex ſtagnis hauriuntur, & quæ turbidæ, & quæ malè olentes, & quæ ſalſæ: Denique in quibus qualitas aliqua guſtu deprehenditur: quando quæ optima eſt, non guſtui modo, verumetiam olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem quoque tum potui jucunda erit, tum planè pura. Quod ſi præcordia quoque celeriter tranſit, nihil eſt quod magis idoneum requiras: quando ſi qua pura lympidaque eſt, nec potu inſuavis, ac nihilo ſecius tamen circa præcordia hæret, hæc vitio non caret, atque abſtinendum ab ea cenſeo: uti cùm prorſus eſt frigida calefacta, non diſſuadeo. Tutiſſimum tamen fuerit experientiâ ipsâ de ejuſmodi aqua judicium fieri.

Gal. 1. de ſanitate tuenda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

De Vino.

Vinum haud ita omnibus ſicuti aqua conducit: quam enim jam optimam judicavimus aquam, hac uti puero, juveni, ſeni (velut & de aëre dictum eſt) conducit. Vino autem aliis aliàs pro ætatis ratione uti expedit. Sciendum enim quod vinum calefacit & humectat: cujus rei gratia pueris, qui calido humidoque ſunt temperamento, minimè conducit. Nam præterquam quód nihil commodi ex vini potione ſentiunt, etiam læduntur, eò quod non ſolùm plus æquo calefaciunt humectanturque, ſed etiam quia caput iis halitu repletur, ſicuti & aliis omnibus, qui calido humidoque temperamento ſunt præditi.

Quare neque adoleſcentibus vinum niſi modicè ſumptum utile eſt, quod videlicet & ad iram, & libidinem eos præcipites faciat, & animi rationem hebetem turbidamque reddat. Cùm autem ſit omnis exceſſus fugiendus, maximè hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, ſed etiam animo damnum accedit. Senes autem quia frigido ſiccoque temperamento ſunt, omnium commodiſſimè vino utuntur.

De veni juvamentis, 12.l.art. curat.

Juvamenta vini ſunt humectare ac nutrire quicquid immodicé ſiccatum eſt, ſive ex immodicis laboribus, ſive ex proprio ætatis temperamento ſiccitas provenerit. Bilis item amaræ acrimoniam mitigare ac frangere, per ſudores urinaſque eandem vacuare: ea, quæ in ventriculo aut venis ſunt concoquere: vires organorum augere: excrementis expellendis viam facere, & cum vina

na boni ſucci ſint, corpus nutrire: quorum tamen juvamentorum pene nullo egent pueri.

Porrò vina validiſſima ſunt, quæ plurimum aquæ in mixturâ ſuſtinent, qualia mox colore flava, ætate vetera, bonique odoris eſſe ſolent: quæ verò paulò minus calida exiſtunt, fulva ſunt, quæ adhuc plus à vehementiâ caloris recedunt, rubra ac dulcia ſunt: quæ verò colore alba & aquoſa conſpiciuntur, omnibus minus calefaciunt, & quaſi media inter aquam & vinum videntur. *Galen. l. 12. meth. med.*

Auſtera vina roborant quidem ventrem, caputque inter omnia minimè tentant, cæterum digeſtionem in corpus minimè accelerant.

Vinum ſubſtantiâ tenui, & qualitate calidum conducit phlegmaticis, crudos humores habentibus, ob idque in ſyncopen incidentibus. Vinum verò ſubſtantiâ craſſum confert macilentis, qui impinguari deſiderant. Cavendum autem, ne obſtructiones invehat. Jejuno præterea ſtomacho vina communiter cavenda ſunt. Quemadmodum autem diluenda ſint vina ratione temporum, dictum eſt ſuprà, cùm de cibandi tempore ageretur. Breviter cuique obſervanda eſt ſua conſuetudo. Sunt enim quibus caput ob imbecillitatem, vel ſi paulò meracius biberint, ſtatim tentatur: rurſus ſunt, qui meraciore adeò delectantur, ut ſi dilutius biberint, eorum ſtomachus ſubvertatur. Vetus verò vinum adeò ſitim non extinguit, ut inexhauſtam etiam ſitim generet. Quidam enim veteri vino obrutus ac inebriatus ſiti periiſſe legitur: Et immo-

deratius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

deratius ingeſtum præter cætera nocumenta etiam apoplexiam, morbum comitialem, & id genus alios morbos frigidos excitabit, calorem innatum ſuffocando.

De tertiâ re non naturali.

De Repletione & Evacuatione.

Dixi hactenus nonnihil de primo ſanitatis tuendæ, ſcilicet de refectionis ejus, quod è corpore effluxit, modo. Nunc breviter dicendum eſt aliquid etiam de altero conſervandi ſanitatem modo, qui per excrementorum, quæ per concoctionem collecta ſunt expulſionem fit.

De Repletione, quod vitanda ſit, dictum eſt ſupra in cibi quantitate: quia omnis immoderata repletio, ſive ad vaſa, ſive ad virtutem, ſive ex potu, ſive ex cibo pernicioſiſſima exiſtit.

Hic præter dicta obiter notandum, duplicem eſſe repletionem: unam recens factam: alteram paulò ante factam. Recens factam repletionem voco, quando quiſpiam ſe nimio cibo & potu ſic replevit, ut gravem ſe crudumque ſentiat. Et iſta quidem repletio per purgantia pharmaca, ut nonnulli ignari faciunt, haud curanda eſt, ſed potius per abſtinentiam, per deambulationem, per ſomnum multum, & his ſimilia, donec cibus ad inferiora deſcenderit: Tum enim adjuvari poteſt, aut glande ſubdita, aut levi per anum infuſione.

4. lib. de ſanit. tuend. Nam ſi crudi humores in corpore collecti admodum pigri, & ad expulſionem inepti

ob

ob craſſitudinem frigidatemque ſunt: quanto magis cibi nondum in ventriculo confecti, neque in humores converſi? Ubi igitur cruditas in corpore eſt, alvi dejectio plus periculi, quàm juvamenti adfert: præterquam enim quod nec notatu quippiam dignum educit, etiam tormina, roſiones, & animi deliquia creat: id quod Hippocrates illo oraculo præcavit, quo breviſſimè præcipit; *Concocta medicamento tentanda eſſe, non cruda, &c.* 1. *Aphor.*22. Paulò antè facta repletio eſt, quando cibi & potus longo temporis ſpacio in humores converſi, ac per calorem innatum, jam nonnihil concocti ſunt. Et huic quidem repletioni convenit Evacuatio, quia rectius non curatur, quam Evacuatione. Hanc duplicem repletionem innuit Hippocrates illa ſententiâ: *Sudor multus ex ſomno factus abſque causâ manifeſtâ, &c.* 4. *Aphor.*41.

De Evacuatione.

De Evacuatione ſciendum, quod Hippocrates Evacuationem ſimpliciter vocare ſolet, 4. *Aphor.*17. quando humores omnes æqualiter evacuantur: purgationem veró appellare, quando humores prava qualitate affecti educuntur. Ubi enim æqualiter inter ſe ſucci ſunt adaucti, & id plethoram Græci vocant, nos plenitudinem & ſuccorum redundantiam dixerimus: ubi vero vel flavâ bili, vel nigrâ, vel pituitâ, vel ſeroſis humoribus refertum corpus eſt, eum habitum cacochymiam, quaſi ſuccorum vitium dicas, nominant. *Galen. l.* 13. *moth. med.*

Ergo plethora tum ſanguinis miſſione ſcarificationeve curatur, tum frequenti balneo-

rum

rum exercitatione, tum frictione, præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia ex accidenti inediâ. Succorum verò vitium, purgatione, quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accommodata, corrigitur.

Cùm autem purgantium medicamentorum uſus ſanitatis tempore rarus eſſe debeat, nec niſi valdè indigentibus, & ex longis intervallis utilis ſit (quoniam earum, quæ quotidiè generantur, in corpore ſuperfluitatum evacuatio plerumque minor eſt, quàm ut purgantis pharmaci operationem exigat) non erit nunc de iis locus.

Sed breviter notandum, cùm eorum, quæ è corpore exigenda ſunt, variæ ac multæ ſint ſpecies, non ſolùm vacuationem ſecundum eaſdem variandam eſſe, ſed unumquodque etiam excrementum per convenientem regionem ac propriam à naturâ ſibi inordinatam viam excernendum eſſe. Sunt enim excrementorum ſpecies aliæ quidem eorum, quæ in ventre perficiuntur, & à ſero ſeparantur, ac per omnia inteſtina paulatim impulſa tandem per ſeceſſum excernuntur. Aliæ verò eorum, quæ in jecinore perficiuntur, & eſt aut flava, aut atra bilis, quæ & per alvum, & per vomitum expurgari poſſunt. Cæterùm aptior eſt vacuatio per alvum, tanquam uſu jam valentibus verò inteſtinis jecinoris ſuperflua tolerare. Aliæ eorum, quæ in arteriis & venis: & eſt urinalis aquoſitas, per renes ad veſicam tranſmiſſa: Aliæ ejus, quod per ſingula membra diſtribuitur alimenti: & eſt partim ſudor, partim materia, quæ per omnes exiguos corporis meatus, ſeu poros evaporat, ac per occultam tranſpirationem evaneſcit, quæ

Gal. l. 7. meth. med.

Gal. 1, de ſanitate tuenda.

quæ ut ſenſum fugit, ita & nomen non habet. Sunt præterea tamen partes, quæ præter hos latentes meatus alios quoſdam apertos & conſpicuos obtinent: ſicut cerebrum propter ſuam eminentiam plurimis maximiſque canalibus expurgatur; primò, per nares & palatum; ſecundò, per utramque aurem; tertiò, per calvariæ commiſſuras: nec non etiam aliquid ab eo confluit ad oculos. Oculus veró, quo probius munus ſuum obeat, per evidentes meatus ejicit quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares genaſque. Sic pulmo per ſputum ac tuſſim præcipue expurgatur.

Porrò omnium excrementorum retentorum commune hoc documentum eſt: quod retentionis cauſæ ſemper contraria cauſa admovenda ſit. Exempli gratiâ, ſi reſtricta alvus fuerit ob comeſtorum paucitatem ac ſiccitatem, videndum, ut tum plura, tum humidiora exhibeamus: ſi verò ob ſiccitatem tantùm, non quidem plura, ſed humidiora offeramus: ſi ob comeſtorum auſteritatem & acerbitatem, dulcibus & pinguibus cibabimus. Quod ſi in ordine ciborum erratum eſt, ut ſi ea quæ adſtringunt ſiccantque primò: quæ verò humida, dulcia, ac pinguia ſunt, ſecundo loco ſunt comeſta: tunc corrigendus error, & mutandus ordo eſt. Si verò ob utendi modum, ut ſi quis cùm bis edendum eſſet, tantum ſemel comederit, non bis tantum, ſed & ſæpius cibabimus. Deinceps, ſi excrementi mora ob ventris inteſtinorumque intemperiem quandam evenerit, conſiderandum eſt, an naturalis, an recens contracta intemperies

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

ries ſit. De naturalibus quidem hic nihil agetur.

Recentium verò intemperierum octo ſunt differentiæ: quatuor ſimplices, calidæ, frigidæ, humidæ, ſiccæ: quatuor compoſitæ, calidæ & humidæ, calidæ & ſiccæ, frigidæ & humidæ, & frigidæ & ſiccæ. Quæcunque ergo ex his recens contracta intemperies, ſive ſimplex, ſive compoſita fuerit, contrariis ſive remediis reducenda ad æqualitatem eſt, quam ad rem peritus nonnunquam ac fidelis advocandus eſt Medicus. Sic reliquorum excrementorum in corpore retentorum ſpeciebus haud difficile eſto judicium.

De Vomitu.

3. de lib. uſu part. *Benè*, inquit Galenus, *antiqui Medicorum ſimul cum aliis documentis ad ſanitatem tuendam pertinentibus, à cibariis vomitum ſingulo menſe ſuadebant: nonnulli quidem ſemel ſufficere exiſtimantes, alii autem etiam bis concitandum cenſentes.* Omnes tamen hi qualitates ipſas comeſtorum acres & abſterſorias eligendas ſuadent, ut totum phlegma ventris expurgetur, & nihil cacochymiâ lædatur corpus. Frequens tamen & laborioſus vomitus omnibus ferè hominibus cavendus eſt, præcipuè verò iis, qui ſtricto pectore, & ad ſanguinis rejectionem per os parati ſunt. Nocet enim pectori, auribus, oculis, dentibus, & ipſi quoque capiti, niſi ob ſtomachi repletionem ſit læſum.

De

De phlebotomiâ & ſcarificatione.

Venam per annum ſæpiùs incidere, haud convenit: una enim cum ſanguine vitalis ſpiritus excernitur, qui ſi copioſius abſumatur, fit ut tota moles reddatur frigidior, operaque naturalia deterius perficiantur. Quamobrem à minus principalibus, puta cruribus, detractio cum ſacrificatione facienda eſt.

Ex lib. Galen. de hyru. & revul. cucurbitula & ſacrific.

Ubi tamen magni cujuſdam morbi metus immineret, cum virium robore florentique ætate, tutò ſanguis mittendus eſſet.

Galen. in lib. de ratione curandi per ſang. & 3. lib. de locis affect.

In hoc tamen conſideranda eſt naturalis hominis temperies. Nam quibus amplæ ſunt venæ, quique modicè graciles ſunt, nec candidi, nec tenerâ carne præditi, ſecurius ſanguinis miſſione utuntur. Contrarii veró minùs tutò: quippe qui exiguum ſanguinis habeant, carnemque facilè tranſpirabilem: cujus rei gratiâ nec pueris venam ſecare tutum eſt, uſque ad quartum decimum ætatis annum. Qui igitur nigriores naturâ ſunt, craſſiorem ſanguinem ac magis melancholicum colligunt: magis veró, ſi etiam magnas habere venas conſpiciuntur, ac corpore hirſuti ſint, ii ſecta vena juvantur. Qui vero albidiores natura ſunt, & carnoſi, & parvas venas habentes, ſanguinem plerumque tenuem acervare ſolent: quocirca iis malleolos aut poplites ſcarificare, quàm venam incidere, præſtiterit.

Senibus præterea venam incidere periculoſum eſt: Ætas tamen ſenilis, non annorum numero ſolum, ſed & corporis habitu

æſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

iſtimanda eſt. Sunt enim, quæ ſeptuaginta nati annos, venæ ſectionem adhuc perferant, cùm rurſus ſint, qui ne ſexageſimo quidem ætatis anno ferant. Si igitur vires robuſtæ adfuerint, quas pulſus vehemens cum æqualitate indicare perpetuò ſolet, vel ſeptuagenariis (ſi affectus jubeat) venam ſecare par eſt: minùs tamen utique iis detrahendum eſt ſanguinis, quam ætate florentibus, tametſi affectio ſit utriſque æqualis.

De Balneis.

2. Aphor, com. 17. 2. Aphor. com. 17. 4. Apho. com. 2. 3. lib. de vivendi rat. in morbis acutis.

Balnea, quia per cutem æqualiter corpus evacuant, rectè ad ſanitatem tuendam nonnunquam adhibentur. Et quamvis parva ſit, quæ per balnea fit, evacuatio, tamen à Galeno omnes penè evacuationes, quibus Medici circa ægrotantium corpora utuntur, recenſente, etiam balnea inter ipſas adnumerantur, tutiuſque crebro, quam purgantia pharmaca adhibentur. Raro autem lavacro utuntur homines (ſi Hippocrati credimus) quod ipſum præparare neſciant: Balneæ namque, ſi veterum Medicorum ritu inſtituuntur, quatuor partibus varia facultate præditis conſtant: ob idque Galenus rectè eaſdem calidæ intemperiei hecticiſque febribus duplici ratione, tam per ſe, quàm ex accidenti prodeſſe autumat.

10. lib. meth. med.

Primum enim homines balneandi in aëre verſari calido debent: poſtea in aquam calidam deſcendere (lavacrum vocant) mox ab hac egreſſi in frigidam: poſtremò ſudorem detergere. Quibus enim omnia rité adhibita ſunt, ii poſt frigidæ uſum adhuc ſudant,

dant, & omnia ipſius excrementa exacuantur. Præcipué autem evacuatur per balnea quicquid in corpore vel fuliginoſum vel fumidum fuit. Conſiſtunt autem in naturali ſymmetriâ, tum caro ipſa, tum cutis, ſolidarum partium ariditas corrigitur, & calor non modo is, qui ex lavacro acceſſit, verùm etiam qui prius fuit ex frigidæ uſu, ſummovetur. Hæc quidem commoda balnea aquæ dulcis potabilis ſequuntur. Aquæ verò naturaliter calidæ medicamentoſæ (quas thermas vocant) ſive marinæ atque ſalſæ fuerint, ſive nitroſæ, ſive ſulphureæ, plus quidem bilis educunt, quàm dulces: ſed non ita humectant, neque proſunt, imò qualitate ſuâ nonnunquam plus nocere, quàm evacuationibus juvare conſpiciuntur, uti Galenus teſtatum reliquit de quodam, qui corrupto judicio iis balneis uſus, ad tantam corporis extenuationem ac perniciem pervenit, ut tabe conſumptus interierit. Dulcium autem calefactarum aquarum, ſi mediâ temperie ſint, vis calida & humida eſt: ſin tepidiores ſint humida & frigida: quod ſi iſto calidiores fiant, calida quidem, ſed non perinde humida vis eſt. Qui carnis augendæ gratiâ balneantur, ſicut macilenti, & qui atrophiâ vexantur, nullumque ex cibo fructum ſentiunt, poſt comeſtionem, factâ tamen primâ & ſecundâ concoctione, balnea ingredi debent, ac tantiſper in iis morari, donec membra ac venæ in tumorem attollantur: ſed antequam concidat tumor, egrediantur, ne id, quod attractum eſt, nutrimentum reſolvatur.

Galen. 3. lib. de ſanitate tuenda.

Qui verò gracilis eſſe cupit, jejunus ac fame-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

famelicus balneandus eſt, calidè magis quàm frigidè, moreturque in lavacro, donec tumor ac venarum inflatio minuatur, ac poſt exitum dormiat.

De Capitis lotione.

Caput verò lavandum eſt aqua aut lixivio valdè calido, quantum ſcilicet quis tolerare poterit, ne ſuperfluitates ob tepiditatem aut frigiditatem in capite retineantur: moxque pannis calidis caput exſiccandum eſt.

De quarta re non naturali.

Motu & quiete.

Motus quidem omnis calefacit corpora, contra verò, quies refrigerat. Hæc calidis, ille frigidis naturis ex uſu eſt.

Non omnis motus ex æquo omnibus exercitatio eſt. Idem enim motus alteri poteſt exercitatio eſſe, alteri verò non.

Is verò motus exercitatio dicitur, qui anhelitum crebriorem, citatioremque reddit. Sed omnium exercitationum utiliſſimæ hæ eſſe probantur, quæ non corpus ſolum, ſed & animum oblectare poterunt. Hinc admodum ſapienter feciſſe videntur, quicunque venationes, aliaſque animalium capturas excogitarunt.

2. lib. de ſanit. tuend. Exercitationis juvamenta licet multa ſint, tamen tria præcipuè numerat Galenus, quibus reliqua privatim commoda accepta referuntur.

Primum eſt, membrorum durities ac robur, ex mutuo eorum contritu eveniens. Secun-

eundum, innati caloris augmentum. Tertium, ſpiritus citatior motus. Porrò ex membrorum duritiâ utique ſequitur, ut & membra ex labore minus afficiantur, & ad labores valentiora promptioraque reddantur.

Ex calore verò aucto omnes corporis virtutes ſeu facultates, præſertim naturales, vegetiores redduntur. Atque adeó tum validior fit deducendorum in corpus attractio, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis fœlix.

Ex ſpiritus verò valentiore motu, & purgari omnes exiguos corporis meatus neceſſe eſt, & excrementa expelli.

Si igitur hoc præſtat exercitatio, ſicque impura, atque ab excrementis parum mundata corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis læduntur, utilius certé eſt ante cibationem omnem adhibere exercitationem. Id quod Hippocrates his verbis indicat: Labor, cibus, potio, ſomnus, Venus, omnia mediocria, Singulorum enim mediocritatem ſervandam eſſe, per epitheton mediocria præcipit. Tempus veró ipſo ſermonis ordine definivit, interpretante ſic Galeno. Illud idem Hippocrates clariùs ſic oſtendit: Labores, inquiens, cibos præcedent. Ex his manifeſtum eſt, pravam atque erroneam eſſe in omnibus fermé gymnaſiis literariis conſuetudinem: ubi litterarum ſtudioſa juventus nunquam pene niſi ab aſſumpto ſtatim cibo corpora exercitare ſolet. Sicut enim maximi momenti ad ſanitatis tutelam eſt exercitium ante cibos, ita pernicioſiſſima res eſt, omnis poſt cibum motio: diſtribuitur namque tum

2. Aphor. 10.

Gal. lib. de cib. boni ac mali ſucci.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

cibus ex ventre per omne corpus, priuſquam concoctus ac utilis factus ſit, &c.

Commodiſſimum ergo ad exercitationem tempus eſt, cùm heſternus cibus prorſus jam duplici concoctione ſit confectus, ea videlicet quæ in ventre, & ea quæ in vaſis ſanguinis agitur, ac jam denuò cibandi tempus inſtat. Nam ſi aut priùs, aut poſteriùs exercitatione utêre, aut crudis humoribus hominem impleveris, aut pallidæ bilis proventum auxeris. Hujuſce verò temporis nota, calor propriæ urinæ cuique eſſe poterit. Urina namque, quæ aquæ ſpeciem præfert, crudum adhuc in venis eſſe ſuccum eum indicat, qui à ventre ſubmittitur. Quæ verò ruffa bilioſaque eſt, jamdudum concoctum eſſe hujuſmodi ſuccum: quæ modicè pallet, peractæ jam jam ſecundæ concoctionis eſt ſignum: cúm namque bili infecta urina nondum eſt, aquæ ſpeciem albedinemque præfert. Cùm verò plus juſto ejus bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo cúm mediocriter eſt ruffa, mediocritérve pallens, tum eſt exercitatio adeunda: expulſis tamen prius excrementis, quæ vel in veſica, vel in inferiore ventre continentur, ne quid ex his vi caloris (qui per exercitationem accenditur) in habitum corporis rapiatur.

2. de tuenda valetud.

Hæc de exercitationis tempore jam dixiſſe ſatis ſit. Quod autem ad exercitationis quantitatem ſeu menſuram attinet, ſciendum, quod tum demum à motu deſiſtere fas eſt, quando vel tumor corporis detumeſcit, vel coloris pulchritudo & robur mutatur, aut cúm ex motu, vel laſſitudo, vel ſudoris copia ſequitur: id quod Hippocrates

tes partim in Aphoriſmis teſtatur, partim in ſexto Epidemiorum libro, quem noſtra tempeſtate Leonhardus Fuchſius, Medicus omni & bonarum literarum & rerum cognitione inſigis, doctiſſimè feliciſſimeque interpretatus eſt: cum primum enim laſſari cœperit corpus, confeſtim quieſcendum eſt. *1. Aphor. 48. 6. epi. p. 3. Aph. 5.*

Qualitas etiam exercitationis corpus alterare poteſt. Motus namque in quibus validiſſimè ocyſſimèque corpus movetur, gracile, muſculoſum, durum, compactum ac vegetum corpus reddunt: contrà veró, remiſſi, tardi ac languidi motus planè diverſum à prædicto, languidum videlicet, ac molle corpus efficiunt.

De Quiete.

Eſſe quoſdam eorum, qui florente ætate ſunt, qui quietem poſtulant, teſtatur Hippocrates in libro de vulgo graſſantibus morbis, ubi calidis naturis quietem imperat. Magnæ enim, flammæ, eo quod calorem accendat minimè egent, cum ſatis ipſæ ſibi ad tutelam ſint, & ut materiæ dominentur. Unde præclaré Galenus: *Illud multó maximè*, inquit, *mirandum eſt, cùm Hippocrates moneat calidis naturis utilius eſſe in ocio agere, quam exercitari, non paucos tamen Medicos eſſe, qui ne norint quidem: cujuſmodi tamen homines ſint: ſed omnibus juxta exercitationes injungant.* Non tamen ignorandum eſt, quòd Hippocrates per ocium non planè intelligat deſidiam, quâ nuſquam in totum adjutus quiſquam eſt: ſed cum quietem agere calidis naturis ſuadet, vehe- *4. p. 6. lib. ſen. 13. 5. lib. de ſanitate tuenda.*

menti motione uti vetat. Qui enim calido & ſicco ſunt temperamento, ob vehementes motus plerumque in æſtate bilioſos morbos incurrunt: intermiſſis verò immodicis laboribus, ſani ſervantur.

Similiter etiam à cibo, tum animi tum corporis quies habenda eſt.

De Frictione.

Quia corporis frictio eandem ferè cum exercitatione vim habet, rectè de ea hoc in loco agitur. Debito enim modo, adhibita vitale robur exſiccat, & modicè calefacit: unde fit, ut diſtributio alimenti ſit facilior & nutritio promptior. Nam multi, quorum corpori longo tempore ex alimento nihil acceſſit, ἀτροφοῦντας Græci vocant, commodâ frictione adhibitâ paucis diebus carne impleti ſunt.

Frictionis quatuor præcipua ſunt genera:

Frictio	dura, mollis, multa, mediocris,	habet vim	ligandi, ſolvendi, minuendi, augendi,	carnem.

Expedit autem varium in frictione fieri manuum injectum & circumactum, quod videlicet univerſæ muſculorum, fibræ, quoad fieri poteſt, omni ex parte fricentur.

Porrò apud Veteres frictionum plurimus erat uſus, adeò ut nemo etiam ex juvenibus prius exercitaretur, quàm fricatus, oleoque inunctus fuiſſet. Noſtro verò ſeculo, tum potiſſimum ejus uſus eſt, quando vel ob impeditum motum, vel aliam quamcunque cauſam

exer-

exercitatio fieri nequit: ſupplet enim vicem exercitationis: Frictionis, quantitas, qualitas, ac tempus eundem penè ſcopum, quem exercitatio & balneæ habent.

His enim, qui carnis augendæ gratia fricantur, tunc plané finienda frictio eſt, cùm corpus & intumuit, & ad ſummum feré tumorem pervenit Qui autem ad exercitandum jam præparantur, his miniḿe id tempus expectandum, ſed longé prius deſiſtendum à frictione eſt: potiſſimum ſi optimi temperamenti & ætate puerili ſunt.

Qui verò carnis minuendæ causâ fricantur eatenus fricandi ſunt, donec corporis tumor concidat in ſeſe moleſque deponatur: primum namque corpus attollitur, deinde fit gracilé, veluti aquam calidam infundas, primum quidem corpus intumeſcit, deinde ſi largius infundas, concidit: ita & frictio quoque attollit quidem primum, poſteà contrahit, ac molem deponit.

Poſtremò, quia frictio vacuandi vim obtinet, maximé confert iis qui pravis ſimul ac crudis humoribus oppleti ſyncope prehendi ſolent, cujuſmodi nonnullos vidi. Hi ſanè vacuari poſtulant, verùm neque venæ ſectionem, neque alvi dejectionem citra noxam ferunt. Nulla igitur alia iis vacuatio excogitari poteſt commodior, quàm ea, quæ ex frictione paratur. *Galen. l. 12. meth. med.*

De quinta re non naturali.

Somno & Vigilia.

Somnus utrumque feré ſanitatis tuendæ modum adjuvare videtur. Primum reſtitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

tionis modum, quia per ſomnum ſpiritus reſoluti regenerantur, & calor & humiditas radicalis conſervatur, augeturque. Alterum verò, qui per excrementorum expulſionem fit, quia neminem latet, toto hoc tempore, quo quis dormit, animalem facultatem quieſcere: naturalem verò validius agere. Ob id in ſomnis longioribus ſuperfluitates expurgantur; quæ quidem exquiſitè extenuantur, per cutem: quæ verò in vapores convertuntur, per exſpirationem, quæ veró ſufficientem habent craſſitudinem, per urinas. Experientia enim videmus, quód ſomno convenienter facto, omnes feré corporis ſuperfluitates per ſuos meatus ritè expurgantur, ſive id naturam inſtauratam contingat, ſive quia materia concocta ſit. Optima enim fit per ſomnum, non ſolum in ventriculo, verúm per univerſum etiam corporis habitum concoctio: & ſunt, qui præcipuum eſſe ſomni officium putant, adjuvare concoctionem, Siquidem multæ vigiliæ cibos potúſque tum crudos, tum incoctos reddunt. Ad hæc, quia per ſomnos quieſcit prima ſentiendi vis, quæ non in corde, ut Ariſtoteli, ſed in cerebro reſidet, ut Galeno Medicorum Principi placuit: quamobrem temperatus ſomnus non ſolum corporis, ſed & animi ſanitatem conſervat, ejuſque morbis, uti phrenitidi, melancholiæ, amentiæ, & ſimilibus mederi ſolet: Vigiliæ verò, quia ſomno planè contrarium effectum obtinent, corpuſque exſiccant, omnibus tum morbis, tum naturis ſiccis adverſiſſimæ ſunt. Ut autem ſomnus ſit temperatus. quatuor breviter obſervanda ſunt, Primum, Tempus; ſecundum: Locus; ter-

Galen. in libro de morb. cauſis. 8. Aphor. 15. Galenus de morb. cauſis.

Hippoc. 2. reg. ac vitan. de morb. cauſ.

tertium, Corporis ſitus; quartum, Somni quantitas.

De ſomni tempore.

Scribit Hippocrates ad hunc modum: *Quod ad ſomni rationem pertinet, quemadmodum ſecundum naturam conſuetam nobis eſt, interdiu quidem vigilare, noctu verò dormire oportet: ab hac conſuetudine ſi quis aberraverit, pejor erit ſomnus, qui â tertia diei parte ad noctem uſque capitur, quàm qui matutino tempore fit. Peßimum tamen eſt, ſi ſomnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim vel ob dolorem laboremque accidit, vel delirium futurum ſignificat.* Ex quibus Hippocratis verbis manifeſtum eſt, aptiſſimum ſomno tempus ob tranquillitatem ejus, noctem eſſe, hanc ſi quis inſomnem tranſegerit, aptius dormiendo tempus eſſe matutinum, minùs verò aptum tempus pomeridianum, quia ſomni tum non quieti, nec ſine interruptione fiunt, quod citra digeſtivæ virtutis noxam non contingit, quanquam dandum ſit aliquid conſuetudini. Quæ enim ex longo tempore conſueta ſunt, minùs moleſtare ſolent inſuetis.

2. præſcript. 11. & 12

Huc pertinet quod illico poſt aſſumptum cibum dormire nocet & ſenſibus, nervis, & capiti, multarumque ægritudinum occaſio eſt, præterquam quod ſomni ſunt inquieti, vanis ac phantaſticis ſomniis perturbati, quæ ob cerebri repletionem ſæpè eveniunt. Conducit ergò à cœna unam & alteram horam ante confabulando, aut inſtrumentis muſicalibus, aut aliter lætando tranſigere, quam quis ſomnum admittat. Jejuno etiam dormire ſtomacho, corpus debilitat & extenuat, ſtomachumque malis replet humoribus.

2. Aphor. 40.

De ſomni loco.

Secundò vonvenit, ut locus, in quo dormitur, ſit ſuboſcurus, radiis ſolaribus ac lunaribus privatus: in caliditate verò ac frigiditate temperatus, aut ſubfrigidus potiùs, quam calidus & vaporoſus. Si enim in loco præcalido admittatur ſomnus, periculum eſt, ne accedat ſyncope, ob ſomni & caloris extranei mutuam inter ſe pugnam. Spiritus enim & calor innatus propter ſomnum ſuâpte naturâ ad interiora refugere ſoliti, ad exteriora & ad circumferentiam corporis à calore extrinſeco trahuntur.

De ſitu corporis per ſomnum.

Primus & ultimus noctis ſomnus fieri debet ſuper dextro corporis latere: medius autem ſuper ſiniſtro capite ſemper elevato: quanquam etiam ſuper ventre dormire adjuvat ſtomachum in concoquendo. In dorſum veró dormire ſupinè, omnibus malum eſt, quia præparat corpus ad multas & periculoſas ægritudines, ſuperfluitates cerebrales retinendo, atque ab expulſionis viis avertendo, quæ in anteriori parte capitis exiſtunt.

De ſomni quantitate. Galen. in lib. de arte curandi per ſang. miſſ.

Somni quantitas univerſis hominibus æqualiter præſcribi facilè non poteſt. Nihil enim eſt, quod artem Medicam æquè conjecturalem reddat, atque ſingulis in rebus quantitas. Solum autem optimè temperati abſque præceptore ſomno modum præfiniunt: alii autem, qui intemperati ſunt, egente aut prohibente, aut adjuvante ſomnum, penes quantitatem ſuorum lapſuum ad calidum vel frigidum, humidum vel ſiccum, &c. In frigido enim & humido corpore, cùm major ſoleat eſſe ſomnus, quàm ut ſolùm reſtauret, quod diſſolutum eſt, nimia etiam caloris conſtrictione ipſum corpus ſuffocat & extinguit: in corpore verò calido &

ſicco

ſicco minor eſt ſomnus, quàm ut reſtauret deperditum Atque hoc eſt quod Hippocrates ait: *Somnus & vigilia, utraque ſi modum exceſſerint, malum.*

Tametſi autem ſint, qui ſomni naturalis terminum communiter in ſeptem horarum ſpacio conſiſtere contendunt: rectiùs tamen, quod eorum pace dixerim, & perfecta ciborum concoctione, quàm ex horarum numero ſomni terminus ſumendus eſt. Non enim eſt dubium, quin ſenibus & aliis qui debili ac frigido ſunt ſtomacho, aut βραδυπεψία, id eſt, concoquendi tarditate quacunque de cauſa laborant, longior ſomnus ſit concedendus.

Adhæc manifeſto novem horas æquinoctiales ſomno naturali præſcribere Galenus videtur, idque non planè liberis, ſed aut Romæ, aut in magnâ Alexandriâ ſic miniſtrantibus, ut Sole occidente liberè à miniſterio recedant, corporiſque curam agant. *Nam cùm minima nox* (inquit) *novem horas æquinoctiales æquet, abundè iis fuerit, ſi id totum tempus ſomno dederint* *6. lib. de ſanitat. tuend.*

Somni igitur terminum manifeſtat perfecta ciborum concoctio. Hanc autem perfectam eſſe præſumitur; primum, ex ſtomachi contractione, ventriſque ob ciborum deſcenſum mollitie; poſtea, ructuum paucitate, aut ſaltem eorum inſipiditate; deinde, ex capitis totiuſque corporis levitate ac agilitate: poſtremò, ex urinæ colore, &c. *Ibid.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

De ſextâ & ultimâ re nonnaturali.

Animæ accidentibus.

Gal. lib. de exerc. parvæ pilæ.

Adeó potentes ſunt iſti motus animi, ut multi morbis ſæpè ex lætitia liberati, multi rurſus ex nimia conturbatione mente capti ſint. Nullus eſt autem corporis morbus tantus, qui vehementior animæ ægritudinibus eſſe poſſit, quapropter minimæ ſunt eæ affectiones negligendæ, qualeſcunque tandem fuerint: ſed tanto diligentior iſtarum, quàm corporis paſſionum habenda ratio eſt, quanto anima corpore præſtantior cenſetur.

Galen. lib. 12. methodi med.

Non ſolùm autem ſubiti timoris, ſed & immodici gaudii ſeu voluptatis occaſione nonnullos periiſſe, non tantùm hiſtoricorum, ſed & Medicorum teſtimonio conſtat. Quamobrem manifeſtum eſt, ſanitatis conſervatori vitandos eſſe omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, triſtitiæ: furoris, timoris, invidiæ, &c. Hæc enim alterant & à naturali ſtatu corpus avertunt. Imò ſi magnitudine non jugulant, at certè facilè reſolubilem infirmumque ſpiritum reddunt, vireſque reſolvunt, ſicut frequentes vigiliæ. Vehementes ſané animi motus, ſi modum nimium excedunt, bilioſum calidumque hominem reddunt, febreſque accendunt: ſin intra modum nimium ſubſiſtunt, pituitoſum frigidum que reddunt atque adeò viſcerum obſtructionibus, comitialibus morbis, apoplexiæ, & cæteris frigidis morbis obnoxium efficiunt. Hinc legimus, non paucos agros à Galeno quotannis perſanatos eſſe, ſolis, ani-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

animi motibus ad debitum modum revocatis.

Revocantur autem vehementes animi motus ad mediocritatem, tum per non ſpernendam artem Muſicam inſtrumentaque Muſicalia, tum per hiſtriones & mimos, & cantilenas ridicularum rerum. Quo nomine non temeré, nec ſine ſingulari conſilio aut prudentiâ factum eſſe arbitror, ut in omnium ferè Principum aulis id genus moriones alantur, qui facetè ſuis dictis aut factis Principum aut Magnatum animos, ob varias rerum publicarum curas ſeveriores mulcere atque ad mediocritatem reducere queant. Id porró Æſculapius, totius ferè Aſiæ numen, primus inſtituiſſe fertur. *Galen. lib. 1. de ſanitate tuendâ.*

Rurſus quibus ſegniores dejectioreſque animi motus ſunt, illis profectò non ſolum venandum, equitandum, & in armatura corpus exercitandum: verumetiam & venationes & armorum & motuum ſpecies definienda eſt.

Non enim pari modo excitatur animi vis, quando leporem, aut capream, & id genus fugacia ac timida animalia ſectantur, atque ubi cum apris, urſis, tauris, & id genus robore prævalentibus feris agitandis ſumus attenti: Nec ſimiliter cum in levi armatura, & gravi exercitamur, nec pariter cum citato curſu dimovemur, & cum mediocri motu agimur: nec ubi cum aliis contendimus, aut ubi ſoli agimus: Jam clamoréne an tacitus ad labores inhorteris irriteſque, non parum intereſt.

Denique quilibet immoderatus animi affectus contrario ſibi affectu corrigendus eſt.

Perpetuo namque certa atque rata hæc regula eſt. Contraria contrariorum eſſe remedia; non ſolùm in elementarium qualitatum, verùm etiam in omnis alterius rei exceſſu.

De Venere.

Quia uſus Venereus abſque imaginatione fieri poſſe non videtur, ſolent ipſum Medici animæ accidentibus annectere, deque eo hoc loco nonnihil dicere, quanquam non abſurdè inter evacuationes numeretur.

Innoxia autem his tantum Venus eſt, qui calidi natura ſunt & humidi, quique genitura naturali abundant. Maximé verò adverſa res eſt iis, qui frigidi ſunt ac ſicci.

Præterea Venus non, ſicut cibus & potus, ſomnus & vigilia, & exercitium, & cæteræ res non naturales cujuſque eſt ætatis, ſed tantum ætate florentium eſt. Quæ enim hanc vel præcedunt, vel ſequuntur ætates, aut plané ſemen non effundunt: aut certé malé fœcundum effundunt.

Tempus veró ad utendum Venere opportunum eſt, quando in omnium exceſſuum mediocritate corpus conſtitutum fuerit, quando ſcilicet nec ſupra modum plenum, neque vacuum extiterit, neque nimio calore aut frigore, neque nimia ſiccitate aut humiditate affectum fuerit. *Galen. in 3. techni.*

Quod ſi in his alicubi aberrare contigerit, enitendum eſt, ut exceſſus ſit exiguus. Deinde ſciendum, quod tolerabilior tamen exceſſus ſit, ſi calefacto potiùs quàm infrigidato, & pleno quàm vacuo, & humecto potiùs quàm

quàm exſiccato corpore Venereis utamur, eo quod cruditas & repletio faciliùs tollitur, quam maraſmus, phthiſis, aut arefactio corporis.

Tantum denique intervalli in Venereorum uſu adhibendum eſt, ut neque reſolutio aliqua inde ſentiatur, & homo ſeipſo quodammodo levior ſibi factus, ac melius ſpirare videatur. Sic enim Venereorum uſus corpus levat, animam exhilarat, iram ingentem remittit, & pleraſque phlegmaticas melancholicaſque ægritudines aufert, vertiginemque tollit, ſeminis videlicet fumos à cerebro expellendo.

Tempus veró ad prolem procreandam aptiſſimum eſt, vel incipientibus, vel ceſſantibus mulieris menſtruis: id enim conceptionis tempus eſt. Cùm enim fœmina conceptura eſt, acetabula, hoc eſt, venarum ora, per quæ ſingulis menſibus ſanguinis ſuperfluum in uterum derivatur, menſeſque expurgari ſolent, aperiuntur: quamvis autem reliquo toto expurgationis tempore aperta ora hæc ſunt, non tamen tunc concipere mulier ullo modo poteſt, cùm ſemen nequeat in matrice remanere, ſed ab influentis ſanguinis copiâ elevetur. At ceſſantibus vel incipientibus menſtruis, & ora aperta ſunt, & menſtruum non multum, neque univerſum, ſed paucum & paulatim effluit, quaſi humiditate quâdam inſudante: unde efficitur, ut ob aſperitatem matricis ſemen adhæreat, ſatiſque alimenti ex ſanguinis confluentis paucitate habeat. Ante enim quàm menſes veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret *Gal. lib. de vul. diff.*

 ſemen,

ſemen & adhærentiam nullam invenit.

Ad hæc, tàm mari, quàm fœminæ commodiſſimum eſt, poſt congreſſum Venereum, ſomnum admittere: mari quidem, ut laſſitudo, quæ Venerem comitatur, diſſipetur, vireſque reſarciantur: fœminæ verò, ut ſemen genitale eò facilius retineat. Tametſi autem ex retento ſemine longè major, quàm ex menſtruis mulierum noxa univerſo corpori accedere poſſit, ex immoderato tamen Venereorum uſu gravius, quàm ex ejus intermiſſione corpus lædi poſſe exiſtimandum eſt. A Venere namque & laxius corpus & frigidius & imbecillius & ſiccius efficitur. Nulla præterea res eſt, quæ ſic debilitet ſenectamque acceleret, atque immodicus creberque Venereorum uſus: quippe unà cum ſeminali humiditate vitalis ſpiritus ex arteriis evacuatur, ut minimè ſit mirum, intemperantius coëuntes, & imbecilliores effici, & voluptate immodicâ accedente, quæ ipſa per ſe vitale robur diſſolvere poteſt, nonnunquam ſubitò interire poſſe. Itaque ſi omnibus in rebus modus ſervandus ſit, ut Hippocrati placet, profectò in Venereorum uſu ſapientis hoc dictum, ut ne quid nimis, ſedulò obſervandum eſt; præcipuè tamen peſtilentiæ tempore.

Multis præterea conducit poſt juſtum cibi modum aliquid eorum accipere, quæ ſtomachum roborant, cujuſmodi ſunt auſtera ferè omnia, ut mala, pyra, & punica: nam horum uſum ventrem ſolvere, experientiâ compertum eſt. Non tamen multum de horum ſingulis pro vice ſumendum eſt, ſed quantum imbecillitatem ſtomachi reficere

3. de ſanitate tuendâ.

cere

cere queat. Nullum autem medicamentum admodum calidum, quod ad cibi diſtributionem vehementer facit, poſt cibum ſumendum eſt: Non enim diſtribui tum, quæ ſumpta ſunt, ſed concoqui eſt utilius. Satiùs ergo fuerit iis, qui externo aliquo præſidio ad concoctionem egent, hoc tempore exhiberi medicamentum, quod ex tribus piperum generibus ſit, Diatrion pipereon vocant, non medicamentoſum illud magis operoſum & compoſitum, ſed ſimplex: Cujus compoſitio talis eſt: Ad cujuſque trium piperum drachmas quinquaginta abundè adduntur aniſi & thymi, & gingiberis, ſingulorum drachmæ alias octo, alias ſedecim, in pulverem omnibus redactis, ac per tenue cribrum tranſmiſſis: admiſcetor mellis odoris flavi acerrimi dulciſſimique, adhæc curioſè deſpumati, quantum ſatis eſt, aut loco mellis admiſcetor ſaccharum albiſſimum, & formetur ad ſumentis placitum eclegma: Varianda namque ſunt pro ſumentis tum naturâ, tum placito pleraque medicamenta. Nec probandi ſunt, qui omnibus ſub unâ quapiam menſurâ eadem medicamenta conficiunt. Simpliciſſimum quidem medicamentum hoc eſt, atque hoc ipſo magis ſimplex, à quo detractum gingiber eſt. Prudens hic ommitto varia quædam medicamenta, quæ tamen ferè omnes hoc tempore prædicto medicamento admiſcent, veluti ammi, cujus loco nonnulli Amomum ponunt. Seſeli, Libyſticum, Helenium, Nardi ſpicam, & Caſſiam. Cum Galeno namque ſentio, hæc medicamenta ſubtrahenda eſſe, propterea quod cruda miniméque mutata ab iis, qui ea ſumpſerint, longo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

longo tempore durare in ventre intelliguntur.

Debet autem, ſi haberi poteſt, aniſum Cretenſe eſſe, thymum verò vel Atticum, vel plané ex editis locis ac ſiccis, piper verò quod quidem longum eſt, & ſimiliter gingiber, debent eſſe utraque integra minimeque perforata, atque ex Barbaria allata: Album verò & nigrum piper utrumque eligendum eſt, quod ponderoſum, pleniſſimum, maximumque ſit, quod nec rugoſum, nec exile, nec craſſi corticis fuerit. Ad hunc quidem modum hoc medicamentum ritè paratum auxiliatur iis, qui parum concoxerunt, & qui recens frigus in ventre habent, ac pituitoſum ſuccum, adhæc acidos ructus diſſipat: quemadmodum fumoſos ructus ſanare ſolet medicamentum ex aloë factum, quod *hieram picram* vocant: verùm ſic aſſiduè eo uti non licet, ſicut prædicto diatrion pipereon, quo etiam ſi quotidie utatur, quem frigidus venter infeſtat, nihil incommodi ex eo ſentiet. Imò quia hujus medicamenti calor in totum corpus non defertur, veluti aliorum quorundam, ſed circa ipſas primas venas extinguitur, non tantum ſemel aut bis quotidiè porrigere conveniet, ſed & ſæpiùs. Siquidem manè, & antè cibum, & poſt, etiam cubitum euntibus rectè datur.

1. de locis affectu, lib. Gal.

F I N I S.

P. SCRI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

P. SCRIVERII

SATURNALIA,

Continentia uſum & abuſum

TABACI:

Amoliendæ invidiæ Hexaſtichon.

MOME, quid innocuos, culpas mea pignora, luſus,
Et tetricâ blandos exigis aure jocos?
Quod ſi non aliis, ciniflonibus iſta papyrus
Serviet, & ſi quos fiſtula ſumpta juvat.
Non benè ſuccendes candelâ, aut ſulphure plantam;
Aptior è libro charta petita meo.

Aliud,

ROdis & irrides mea ſaturnalia, Mome,
At damnas Batavæ ſimplicitatis opus?
Non indigna quidem tunc carmina luce putabis,
Lucebit fulto, cùm mea charta peto.

Ad Lectorem.

CArmina Saturni mihi condita quinque diebus.
Qui legis, haud omni felle carere putes.
Scripſimus in Satyros, complenteſque omnia fumis
Atria (proh nullo fine!) Tabaci bibas.
Lemmata carminibus cur ſunt adjecta, requires?
Carmina ſi nolis, lemmata ſola legas.

Raræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Raræ doctrinæ, atque amœniſſimi ingenii viro,

D. GREGORIO Van der PLASSE.

HARL. MED.

Municipi & Amico ſuo præſtantiſſimo,

Q. L. C. Q. A. M. L. M. M.

PETRUS SCRIVERIUS.

DUm paſſim aut ludunt, aut Bacchanalia vivunt,
Detinet & ſegnes ebria Bruma viros,
Crebraque fœtentis potatur canna tabaci,
Claudere ſecretum cogor odore locum:
Inque novos iſto. Epigrammata condere fumos.
En tibi: nam, PLASSI, ſcripſimus iſta tibi;
Apta tuis curis, alibi vir gnave locandis,
Ne medicam fruſtra poſtulet æger opem.
Sunt brevia hæc: nec tu ſinuoſa volumina tractes;
Aut regulas ſummi grande Maronis opus.
Otia permittant ægri, ludicra petuntur;
Quippe animum recreet, ſcriptor amœnus adeſt.
Me lege; nulla mora eſt: Sed perlege tempore primo:
Si differs, nuſquam carmina forſan erunt.
Carmina fumoſam leviter celebrantia plantam,
Cum fumo (vereor) ſunt peritura ſuo.

Aliud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Aliud.

Inſcripum eidem PLASSIO ſuo.

Pœnula ne piperi deſit, deſitve Tabaco,
Aut toga præſcriptis, Doctor amœne, tuis:
Protinus illevi perituris carmina chartis,
Quoſque petit nudos ebria Bruma ſales.
Hæc mihi teſſerulæ, talique hæc charta fritillus,
Neſcit damnoſos iſta tabella canes.
Innocuique placent luſus antè omnia vati.
Non plorat certè ſacculus inde meus.
Haud lucrum hæc, fateor, ſed nec facit alea damnum.
Ah! ſemel, ô Muſæ, ſit doluiſſe ſatis,
Accipe fumificum, *Plaſſi*, explicitura tabacum
Saturnalitio carmina ficta luto.
Non luſiſſe operam, ſi legeris iſta, putabor,
Sic etiam chartas perdere: nomen erit.

Harlemi, Ipſis Saturnalibus, 1628.

P. SCRIVERII

DE TOBACO

SCEDIUM,

Iteratò editum, atque auctum.

Species & nomina aliquot

PLANTÆ.

1. *Tabacum.*

UNde rogas, nomen mihi ſit vulgare? Tabaſco
Inſula tam raris dixerit aucta bonis.

2. *Taba-*

2. *Tabacum latifolium.*

APpellare marem Medici didicere Tabacum,
Maſcula quòd crudis convenit herba viris.

3. *Tabacum anguſtifolium.*

FOemina quin etiam Medicis reperitur in hortis.
Ergò, Petina, ſecus te quoque molle petit.

4. *Petinæ, ſeu Peti aqua.*

NOn omnis mulier fumo ſe paſcit inani,
Lucinam petâ ſed veneratur aquâ.

5. *Idem.*

FOemina difficilem fœtum excluſura, Tabaci
Provida potet aquam: ſic citò mater erit.

6. *Etymon Petinæ.*

BArbara vox petin eſt: cerebrum quoque barbarus uſus
Sæpè petit: dici hinc nonne Petina poteſt?

7. *Piperina,*

QUod caleam, & nimium ſiccem mortalia corda,
Quis neſcit? fortè hinc & Piperina vocor.

8. *Nicotiana.*

GAllus ab Eoâ me gente Nicotius olim
Miſit: ab illuſtri ſic mihi fama viro.

9. *Herba S. Crucis.*

ME cruce figendus * carcer vix carcere dignus,

** Lucilii Satyrographi fragmentum. Vide antiqua in Terentium Scholia.*

Potati

Potat: & hinc dicor forſitan Herba crucis.

10. *Sana-ſancta herba.*

SAna mihi nomen, quod multa incommoda ſanem:
Omnia ſi poſſim, jam Panacéa ferat.

11. *Herba Regina, & Medicéa.*

HErbarum merito poſſim Regina vocari;
Et placitum Medicis, ut Medicea vocer.
Confuſumque volunt Panacéæ nomen, & uſum,
Sed mihi (ſi quæras) plus Medicéa placet.

12. *Catharinaria.*

CUm purgem nares, tollamque à ſtirpe catarrhos,
Hellados à populo nomen habere putor.

13. *Aliud.*

QUis dubitet muccos cerebri purgare Tabacum,
Contulit agnomen cui Catharina ſuum?

14. *Herba magni Prioris.*

QUod mea præ reliquis celebretur gloria plantis;
Hinc herbæ nomen fortè Prioris erit.

15. *Tabacum Farinenſe.*

DEſipit, heu, fumos admittens naribus omnis,
Farini fumum qui bibit, ille ſapit.

16. *Ali-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

16. *Alimonium ex fumo.*

NOn epulis tantum, non Bacchi paſcimur uſu,
Paſcimur & fumis: Ingenioſa gula eſt.

17. *Aliud de eodem.*

EC qua fames terrere poteſt te, Belgica felix?
Urbeque in obſeſſa quis metus hoſtis erit?
Portu etiam clauſo, palmam deſperet Iberus
Obſeſſus fumo, ſi ſatur eſſe poteſt.

18. *In Cæſium Fabrum.*

LEgiſtine * meum, *Faber*, poëtam,
Feſtivorum Epigrammatum poëtam,
Quem dat Bibilis alta, Martialem?
Legiſti: puto. Nam ‡ ſine arte menſam,
Quam commendat, amas; nihilque malis,
Præter fumificum, *Faber*, tabacum.
Una atque altera canna præbentur.
Jam menſa eſt tibi, jam parata cœna;
Quam præfers Catiis, Apiciiſque.
Atque hæc pocula (nam Nicotiana
Bibi creditur) æſtimas beatis
Cœnis Pontificum beatoria.
Nunc, ô, dicite Cæſii ſodales;
Nunquid conveniens decenſque nomen
Huic luſtralibus inditum, diebus?
Contentus *Faber* arido Tabaco,
Ipſis regibus invidere neſcit.
FORTUNAE ergò SUAE FABER ſeratur.

** Suum vocat, quia edidit auctor Martialem accuratè caſtigatum.*
‡ Convictus facilis ſine arte menſa, inter ea quæ vitam faciant beatiorem. Mart. lib. x, Epigr. 47.

19. *Fumus Saturnalitius.*

DUm toga per quinas gaudet requieſcere luces:
Et fora prolatis otia rebus amant.

Hunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Hūc ſibi, ſollemni quia non patet area fumo
Cauſidicus fumum ſumere jure poteſt.

20. *Idem.*

JAm convivia divites frequentant
Saturnalibus optimo dierum,
Et triſti domicœnio laborat
Pauper Tutilius: bibat tabacum.

21. *Aliud.*

CUm levet Eóo jam dudū advecta cataplo
Herba famem; dic. cur dicitur illa bibi?

22. *I. Bapt. Exſulii Epigramma.*

Q. Bibaturne, an commedatur.
Tabacum.

COmbibat an comedat vulgus triviale Tabacum,
Quæro diu, fumus cùm neque poſſit edi,
Herbave ſicca bibi. quæ vox magis apta, decenſque;
Guſtata eſt neutro, cùm mihi planta modo.
An quia poſt ſumptam petitur cereviſia; rectè
Dicetur comedi, non benè planta bibi?

Sequuntur Æmuleta abuſui reprimendo.

A. Niſelii Præfatio.

CUr cùm ſacra vetent adoleri thura Britanni,
Subjicere es fumos auſus Jacche Peti?
Reſpicit externas gens iſta domeſtica dotes
Et venit Eóo quod colat orbe domi?
Non minus externum (quis neſcit thure Tabacum:

Maſcu-

Maſcula ſed crudis convenit herba viris.
Quis neget egregium fumantis ab ubere plantæ
Numen ali, & multo corda furore quati?
Mneſthea fumibubum circumfremat Æolus atrox,
Et Thetis, infra ſunt ventus & unda Petum. (temnit,
Fumiget Authomedon; Phaetontia crimina
Et cantat vacuos ignibus eſſe Deos.
Hinc Bellonâ vomit furias, hinc induit arma,
Potat opes Hermes, Dædaleæq; manus,
Sed neque cura Peti doctas fruſtratur Athenas, (manum.
Dantque manum caveæ, pulpita dantque
Seu Themis, aut Melice libet, ſeu culta Minerva,
Quiſque ſapit genios artis ineſſe ſuæ.
Quid? nec Ariſtides auguſta palatia ſcandit,
Ni præeat fumis ilia Suäda ſuis,
Lectus, menſa, ſcholæ, fora, publica, priva, tabaco,
Omnia & hâc unâ fumigat hora prece.
Ergo, ô Bacche! tuis hæc thura putabimus aris:
Quæ capit anguſto teſtea canna ſinu?
Haud temerè: templis quondam & ſolennibus horis,
Nunc poteris ſemper, nunc & ubiq; coli.

I. *Ad Philocapnum.*

Tabaci hauſtus immodicus noxius, & lethalis.

IMmodicus quibus eſt uſus, *Philocapne*, tabaci,
Mortiferum certis dixit Hygera notis.

II. Aliud.

II. Aliud.

SOnticus eſt morbus, vix eſt medicina tabacum.
Phœbe pater! qui nos liberet, ecquis erit?

III. Aliud.

QUid nimio, *Philocapne*, juvat marceſcere fumo?
Bulla homo; ſed ſubito ſic homo fumus erit.

IV. Aliud in Flaccum.

DIſce vel ex illis, quos fundis in äera fumis;
Te fore vel fumum, vel citó, *Flacce*, nihil.

V. Aliud in typum ſuffumigii.

HÆc vitæ imago: fumus, atque herbæ vapor
Humana cuncta, & verbo, ut abſolvam, (nihil.

VI. Aliud.

CUr manibus veſtris, ciniflones, fiſtula ſemper
Hæret? an in cineres vita redacta placet?

VII. In fiſtulam Tabaci.

DEcipit incautos, juveneſque, ſeneſque Tabaci
Fiſtula; de Satanæ fiſtula rapta manu.
Dum ſtruit inſidias turdis, tum decipit auceps,
Ut capiantur aves, fiſtula dulce canit.
Fiſtula dulce ſapit Philocapnis fulta tabaco:
Illa ſed ad Stygias fiſtula ducit aquas.

VIII. Eadem loquitur.

COmmendor paſſim (ſed falſo) fiſtula vitæ;
Crede, per antiphraſin nomina nata mihi.
Illa hominum raptrix, Parca eſt, & prælia, (bella,
Fiſtula ſic vitæ, fiſtula mortis ero.

IX. De eadem.

Ebria mors nuper figlinam intraſſe tabernam
Dicitur, interitus & meditata novos.
Fiſtula letifero tunc prodiit apta tabaco:
Saturnalitio luſit & ipſa luto.

X. In Menapiſcum.

OS tibi ſemper hiat ſumpto *Menapiſce* Tabaco:
Et naſum Æolii carceris inſtar habes.
Quid mirum, dites te ſemper flare parentes,
Pinguiaque Utopici jugera multa ſoli.
At ne divitias, quas flandi ſorte paraſtì,
Flando etiam amittas, flator inepte, vide.

XI. Impurum os Philocapni.

OS naſumque hominis qui dixerit eſſe Caminum,
Per cujus biforem permeet aura viam.
Magnaq; vis fumi, à verò non prorſus aberret:
Non tamen hos habitat Veſta pudica focos.

XII. In eundem.

SI bibere eſt, tumidis fumos admittere buccis:
Cur mingi naſo non, *Philocapne*, putem?

XIII. In Blenni Polypoſi ſuffumigium.

CUm te conſpicerem minore naſo
Fœdo nequiter immori tabaco:
Naſutos opus hoc decere, dixi.
Queiſque eſſet ſpatium capax camini,
Ut mucco ſua, libera & catarrho
Pateret via, *Blenne*, ſordidique
Exirent olido vapore fumi.
Quid nunc flantibus undecunque ventis,
Et Cauto dominante, me ſalutas

Sump-

Sumpto bis, puto, quinquies Tabaco?
Eſt ingens tibi naſus, ampliorque
Jam fumo via, ſed repente nata.
Unde? an quod vitium ſubeſſe credam?
Naſutum volo, nolo Polypoſum.

XIV. Aliud in Blennum.

VIcini poſſum fumo tolerare camini?
Sed fumum naſi non fero, *Blenne*, tui.

XV. Ad eundem.

Petina, fœtutina.

SIt quodcunque voles mihi fœtutina Petina eſt,
Penè ut me nullis naribus eſſe velim.

XVI. De invitatione Cinnæ.

UT ſecū biberem, me nuper *Cinna* vocavit:
Cum veni, fumis me necat ille ſuis.
Hoc bibere eſt? alios ſibi quærat *Cinna* ſodales,
Olfacere hæc nequeo pocula quid biberem?

XVII. In Aprum.

OPtima quæ fumi nota, primo dicere guſtu
Novit *Aper*: fumi ſunt, *Aper*, ergò mali.

XVIII In quendam ſeniorem Tabaco deditum.

NOn nunc, *ô mores! Perverſa ô tempora!* dicam.
Accedant tantis cùm nova monſtra malis?
Sugitur, ecce, viris inamœni fuſtula fumi.
Infantes ſumus, & dicimur eſſe *Senes*.

XIX. Proſopopæia Tabaci.

CUm Medicos poſſem ſervari ſemper in uſus,
Et condi capſis, Pharmacopæ, tuis:
Cur me Caupones, nautæ, ſtabuliq; miniſtri

Conſumunt flammis, & placet igne cinis?
Cur immortales mihi ſex denuntiat iras?
Ludibrium vulgó, cur Medicéa feror?
Non merui certè flammis tam vilibus uti.
Pœna ſit hæc populi: non ego, at ille nocẽs.

XX. Vectigal, providentiâ Ordinum, ſuperioribus annis Tabaco impoſitum.

VEndiderat fumos populo liberrimus Ollus;
Dignus ob hoc, fumos qui pateretur, erat.
Roma necat fumo, quia fumos vendidit, Ollum.
Scilicet impoſtor quid niſi verba dedit!
Multi hodiè vendunt circum pallatia fumos
Et ſquallent fumis limina ſacra ſuis.
Impunè, heu, fumus (tacitè indignante Batavo)
Venditur, & fumum plurimus hoſpes amat.
Non ſine fraude tamen fumum quemcumque propinat,
Ardelio: ſæpè eſt ſcilicet ille nocens.
Ut quoque fumificâ celebratum laude Tabacum,
Quod petat hos, illos, jure Petina mihi eſt.
Fumo alii ſatagunt, alios emungere nummis,
Maximus in fumum ſæpè Philippus abit.
Si viridi ligno, fumos qui vendere gaudent,
Plectantur; vix ſit ſylva Batava ſatis.
Noſtra ſed Auſonios ignorat terra Severos;
Et Domini prorſus mitia corda gerunt.
At vectigalem generoſa Batavia fumum
Reddit, & hic aliquas ſedula radit opes.
Incendi quereris pretium, *Philocapne*, tabaci?
Sic placitum. Fumi ſit tibi parca ſitis.

XXI. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

XXI. De eodem.

QUid vectigalem prodeſt feciſſe Petinam?
Ut tandem poſſit parcius illa bibi.

XXII. Aliud.

IMpoſita Eóo nuper, *Philocapne*, Tabaco
Fibula quid præſtat? carius ut coëmas.

XXIII. Iocus.

LEx de venali nuper vulgata Tabaco:
Et dubitas herbam dicere legitimam?

XXIV. Iocus alius in Philocapnum.

LEx laribus noſtriſque brevi figenda caminis.
Quid tibi cùm ſcito? non domus ulla tibi.
Crede tamen, vix liber eris, *Philocapne*; caminos,
Tres puto te, minimùm vel numerare duos.

XXV. Coronis.

In commendationem hujus Libelli.

Ad Philocapnum.

SI ſapias, *Philocapne*, tuo jam cedet ab ore
Turgida fumoſo teſtea canna Peto.
Pluris erit monitrix hæc docti fiſtula vatis.
Barbare, quid renuis? non ſapis, atque ſapis.

PETRI SCRIVERII *Extemporalium jocorum finis.*

Ænigma de Tabaco
EX
CASPARI BARLÆI
Ænigmatum Libello, adjuncto Poëmatum libris.

NOn bibor, & bibor, & populo ſum potus & haud ſum.
Mandor ob Occiduis: nec tamen eſca fui.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Cùm bibor, ipſa ſitis creſcit, ſum victima vulgi,
Torqueor, incidor, torreor, uror idem.
Conſedere viri, &, conſpecto munere Divũ
Quælibet exitio eſt dextra reperta meo.
Pars in fruſta ſecant, pars igni humentia ſiccant (faces
Corpora, pars flammas admovet, atque
Otia qui fugiunt, in nobis otia perdunt,
Et magnâ peragunt ſedulitate nihil.
Quo capior, perdor, quo claudor, pellor ab ore.
Noſtraque mox difflat fercula, quiſquis amat.
Quæ mihi, quæ nitidos aperiſ, matrona penates,
Præmia tam clari ſputa laboris habe.

EX
JOANNIS OWENI
Epigrammatis.

INSANA SANITAS.

QUo tibi potarum plus eſt in ventre ſalutum
Hoc minus epotis hiſce ſalutis habes.
Contingant utinam tales tibi mille ſalutes,
Non equidem invideo, mî ſatis una ſalus.
Una ſalus ſanis nullam potare ſalutem,
Non eſt in potu vera ſalute ſalus.

DE DIÆTA.

SI tardè cupis eſſe Senex, utaris oportet,
Vel modico medicè, vel medico modicè.
Sumpta, cibus tanquam lædit medicina ſalutem
At ſumptus prodeſt, ut Medicina cibus.

MEDI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

MEDICUS.

ACcipit oblatum Medicus, dare non ſolet, aurum.
Pharmaca dat Medicus, non ſolet accipere.
Ordonner Medicum ægros *Or donner* oportet
Alterius ſic res altera poſcit opem.

EX
CASPARIS BARLÆI
Epigrammatis Ænigmaticis.

FARCIMEN.

TOta mihi teretē mentitur forma cylindrum,
Et fœta in medio ſus mihi ventre latet.
Quam me Belga colit, tam me faſtidit Apella,
Heu quam diſsimili ſpernor amorque fide!
Non mihi ſupplicium, non mors decernitur una;
Mergor aquis, flammis torreor, ore voror.

NASUS.

Cæſar gibboſum, Cynicus me oſtentat aduncum,
Et Vates de me nomina grandis habet.
Hac qui parte valent, credam magis eſſe ſagaces,
Emunctum quiſquis me volet eſſe, ſapit.

CULTER.

Pars bove, ſed ſtricto conſtat pars altera ferro,
Totus Taurinis abditur exuviis.
Non uno nocet ille modo, pungitque, ſecatque.
Iſtaque ruricolūm poſtulat arma furor.

Loca Bataviæ unde ceſpes eruitur.

Dic, quibus in terris pereunt ſua rura colonis,
Ipſaque concepto fomite flagrat humus?
Et mox effoßi vectantur navibus agri,
Najadeſque natant nunc, ubi Veſta fuit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

EX
HUGONIS GROTII
EPIGRAMMATIS.

Vitrea pocula.

MAteries facilis commendat pocula vitrum,
Eſt aliquid, fieri tam citó poſſe nihil.

Poculum de conchâ.

Ardeat heſperio Neptunia concha Lyæo:
Nam ſitit ipſe ſuas nemo Batavus aquas.

Calix aureus.

Non fortuita dabis prætioſo vina metallo:
Sed pro MAURITII digna ſalute bibi.

Calix cum aleâ.

Qui poſt te ſitiat, dum tu bibis, alea quærit,
Hæredemque ſui nuncupat ipſe calix.

Pocula cerevıſiaria.

His bibitur cyathis pretioſior unda Lyæo.
Quis putet? Annonam noſtra flagellat aqua.

Frigidorium, Koel-vat.

Nec mihi ſit Rheno Bacchum miſcere, nec imbres.
Hanc amo, quæ gelidum dat mihi lympha merum.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

INDEX

Summatim comprehendens ea quæ hoc libello tractantur.

A.

ACeti proprietates. Pag. 240
Aëris electio. 131
Æſtatis cibus. 149
Albica piſcis marinus. 193
Allii facultates. 119
Alvum blandè & facilè reſolventia. 429
Amarellus avis aquatica. 188
Anguillæ eſus calculoſis noxius. 201
Anguillarum & Lampredarum coctio. ibid.
Animalium viſcera. 245
Animæ accidentia. 492
Aniſi utilitates. ibid.
Anni tempora quatuor. 334.455
Aqua crapulæ confert. 174
Aqua inter cutem. 34
Aquæ potus nocumenta. 171
Auditus gravitas. 359
Aves eſui aptæ. 177
Aurium tenuitas cauſæ. 316

B.

BRaſsica temulentiam curat. 274
Butyri proprietates. 213
Butyrum ad quid conducat. ibid.

C.

CAlviciem cepe emendat. 290
Cancrum curat chærefolium. 299
Capitis accidentia ex neglectis remediis. 427
Capitis dolor. 25.332
Capitis morborum inſtantium præſagia. 427
Capitis morborum remedia. ibid.
Capo, ſive Gallus Caſtratus. 178

Caput

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Caput purgat ſynapi. 292
Caro bovina. 70
caprina. 72
cervina. 63
leporina 69
porcina. 100. 167
ſalſa. 68
vitulina. 176
Carpio piſcis ſquamoſus. 193
Caſei ejus. 66
Caſei facultates. 216
Caſeus recens. 99
Catarrhus. 25
Caulium effectus. 57
Ceparum effectus. 290
Ceparum uſus. 121
Ceraſorum eſus commoda. 228
Cerebri confortatio. 11
Cereviſiæ confectio. 258
Cereviſiæ potus. 145. 238
Chelidonia. 305
Cherefolii herbæ effectus. 299
Cholerica complexio. 377
Cibandi tempus. 465
Cibi bene nutrientes. 82
Cibi & potus alteratio. 147
Cibi & potus moderatio, 444
Cibi & ſomni ordo 446
Cibi melancholici vitandi. 59
Cibi omnibus hominibus vitandi. 460
Cibi qualitas. 463
Cibi quantitas. 460
Cibi ſubſtantia. 458
Cibus jucundus. 9
Cœna parca. 38
Colica paßio. 35
Colorum hominis indicia. 374

Colum-

Columba cibus cholericus. 181
Condimenta generalia. 157
Conſpicialia vitrea. 20
Conſuetudo altera natura. 264
Conſuetudo varianda nonnunquam. 267
Corporis partes quatuor. 427
Corporis ſitus per ſomnum. 490
Coturnix, ſive *Quiſcula.* 182
Croci proprietates. 309

D.

DEntes à putredine, &c. conſervandi modus. 15
Dentium dolori conducentia. 325
Dentium immundities. 14
de Diæta. 515
Diætæ adminiſtratio. 270
Diætæ habenda ratio. 263
Diæta moderata. 11
Diæta ſalubris liber. 433
Diſpoſitio cibi, edendi item ac ciborum ratio. 49

E.

EBrietatis incommoda. 137
Edendi & bibendi modus. 221
Enula campana. 301
Epilepſiæ medela. 295
de Evacuatione. 475
Excrementorum retentio. 7

F.

FAmes duplex. 52
Febris cauſa. 23
Ficuum proprietates. 234
Ficuum uſus in cibis. ibid.
Fiſtulæ curatio. 330
Flatuum in alvo retentorum nocumenta. 32
Fœniculi ſemen. 248
Fons oculos recreat. 18

Frictio

Frictio. 488
Frictionis quatuor præcipua genera. ibid.
Frigellus avis cibo accommoda. 186

G.

G*Albio piſcis marinus.* 194
Gallinæ commendatio in cibo. 177
Gaudi repentini commoda. 8
Gornus piſcis marinus albus. 193

H.

H*Umores quatuor in homine.* 343
Hydrops. 34
Hyemis cibi. 159
Hyſopi virtutes. 297

I.

I*Nſana ſanitas.* 515
Ira. 4
Iraſci utile quibus. 5
Iura è carnibus. 94

L.

L*Ac.* 98
Lactis electio. 210
Lactis eſus. 63
Lætitia valetudini confert. 8
Lotii retentio. 6
Lucius piſcium tyrannus. 191

M.

M*Alvæ facultates.* 277
Manuum lotio. 12
Manuum lotio calida vermes generat. ibid.
Manuum lotionis utilitas. 161
Manuum tremor. 282
Medicus. 515
Medulla oßium. 102
Melancholica temperatura. 370
Mentha. 279
Merula avis. 184
Meſpilorum utilitates. 236

Mictio

Mictio nocturna. ibid.
Motus & quies. 480
Muſti potionis nocumenta. 267
Mutatio ſubita nociva. 265

N.

NAſturtium herba. 303
Nauſeam marinam quæ prohibeant. 155
Nocturna repletio noxia. 6
Nuces contra venena. 129
Nuces poſt piſces. 222

O.

ORtygometra. 185
Oſſa nervi, & dentes homini quot. 340
Otis, gallina ſylveſtris. 187
Ova ſorbilia. 103
Ovorum differentiæ. 82

P.

PAndiculationis utilitas. 13
Panis calidus nocivus. 162
Panis cruſta. 165
Panis electio & ratio. 163
Pectere crines utile. 13
Perca piſcis ſquamoſus. 191
Perdicis in cibo uſus. 185
Perſica, Paſſulæ. 232
Perſica primâ menſâ edenda. 59
Phaſianus gallus ſylveſtris. 184
Phlebotomiæ effectus. 395
Phlebotomiæ impedimenta. 384
Phlebotomia & venæ ſectio. 378
Phlebotomia quibus menſibus conveniat. 382
Phlebotomia quibus morbis & ætatibus conveniat, & quantum ſanguinis quoque tempore detrahendum. 404
circa Phlebotomiam quæ obſervanda. 393
de Phlebotomia & Scarificatione. 479
poſt Phlebotomiam vitanda quæ. 303

Phleg-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Phlegmatica complexio. 367
Pigrities. 24
Piper nigrum. 312
Piſa. 206
Piſces qui & quibus conducant. 190
Piſces ſaliti. 200
Piſorum coctio. 208
Plagitia piſcis. 193
Pomorum eſus. 62
Porri effectus. 310
Potus mali correctio. 154
Potus triplex. 203
Pruna. 230
Pulegii effectus. 302
Pulices fugari quomodo ſoleant. 188
Pyra ſylveſtria contra venena valent. 123
Pyrorum nutrimentum. 62.226

R.

R*Apa.* 242
Raphanus ſativus viperarum ictus diſcutit. 325
Repletio & evacuatio. 474
Res ſeptem naturales. 449
Res ſex non naturales. 452
Rheumatis remedia. 327
Ruta contra venena valet. 124
Ruta cruda, ſaleque condita, viſus aciem exacuit. 124
Rutæ duo genera. ibid.
Rutæ facultates. 286

S.

S*Al.* 253
Salicis effectus. 320
Salis commendatio in cibis. 253
Salvatellæ ſectionis commoda 414
Salvia potus malitiam emendat. 150
Salviæ operationes & effectus. 281

San-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Sanguinea complexio. 360
Sanguinis emiſsi obſervatio. 422
Sanitatis regimen juxta ſex res non naturales. 452.
Sapores, & eorum qualitates. 256
Saxatilis piſcis. 192
Serpentes fugat ſynapi ſuffitus. 263
Serum lactis. 215
Sitis aquâ extinguenda. 117
Sitis corporis per ſomnum. 490
Somni tempus convenientiſsimum nocturnum. 28. 29.
Somni quantitates. 490
Somnus diurnus. 26
Somnus meridianus. 6.23
Spaſmus. 32
Speculum oculorum aciem excitat. 19
Spodium. 251
Sturnus cibo commendatur. 179
Synapis effectus. 292

T.

TEneſmus. 7
Tencha, vel Tincha, piſcis glaber. 193
Teſticuli gallorum. 99
Theriaca contra venena auxilio eſt. 127
Thoraci impendentium morborum ſigna. 406
Thoracis incommoda ex neglectis præſidiis. ib.
Thoracis morborum remedia. ibid.
Timor. 3
Tranquillitas ſanitati confert. 10
Tremor manuum. 282
Tremulus avis. 188
Triſtari utile quibus. 3
Triſtitia nocet valetudini. 2
Truta. 194
Turtur boni alimenti. 178

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

V.

VAPores ſtomachi prohibentia. 157
Venæ ſciſſura quanta. 399
circa Venæ ſectionem quæ conſideranda. 393
Venenorum lethalia remedia. 118
de Venere. 494
Ventris morborum futurorum indicia. 429
Vermes progenerantia. 13
Vertigo. 36
Veſicæ morborum propinquantium ſigna. 430
Victus ratio quolibet anni tempore utilis. 148
Victus ſalutaris poſt inciſam venam & emiſſum ſanguinem ratio. 441
Vina theologica. 93
Vini boni proprietates. 109
Vini differentiæ. 88
Vini nimia potatio. 135
Vini juvamenta. 472
Vino parce utendum. 5
Vinum dilutum. 142
Vinum enulatum. 301
Vinum eſt lac Senum. 144
Vinum melius. 141
Vinum ſalviatum. 282
Vinum vetus. 141
Violæ effectus. 293
Vippa quid. 462
Viridia oculis dant relevamen. 20
Viſum conſervantia. 324
Viſus nocumenta. 318. & deinceps.
Viſus recreatio. 18
Vocis raucedinis cauſa. 326
Vomitus. 474
Urticæ effectus. 295
Uvæ paſſæ. 108

FINIS INDICIS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
238 M 10